

ბურამ ჩაბანავა

ისტორიული და სოციალური
ფსიქოლოგიის აქტუალური
პრობლემები

გამომცემლობა
“ბათუმის უნივერსიტეტი”
2004

ფსიქოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორის პროფესორ გურამ ჩაგანავას ნაშრომი ეძღვნება პირველქმნილი ცოდვის, განრიდებითი ქცევის, კათარსისის, შეჯიბრებისა და თანანაშრომლობის ფსიქოლოგიის აქტუალურ პრობლემებს. წიგნი განკუთვნილია პიროვნების ფსიქიკური პროცესების სისტემური რეკონსტრუქციითა და სოციალურ ურთიერთობათა თავისებურებების საიდუმლოებით დაინტერესებულ მკითხველისათვის.

რედაქტორი -

ნ. კახიძე

ისტორიის მეცნიერებათა
დოქტორი, პროფესორი

რეცენზენტები -

მ. სიორიძე

ისტორიის მეცნიერებათა
დოქტორი, პროფესორი

გ. მასალკინი

ფილოსოფიურ მეცნიერებათა
კანდიდატი, დოცენტი,

ISBN 99928-970-1-5

გამომცემლობა “ბათუმის უნივერსიტეტი”

კაცობრიობის კულტურული განვითარება და ადამიანის სოციალიზებული ფსიქიკის, ცნობიერების ჩამოყალიბება პარალელურად მიმდინარეობს. ისინი სიღრმისეულ ზეგავლენას ახდენენ ერთმანეთზე და განაპირობებენ ერთმანეთის მრავალ ისეთ თავისებურებას, რომელთა შესწავლა, ამოცნობა, ზუსტ მეცნიერულ საზღვრებში ჩოქცევა, წარმოშობისა და ფუნქციონირების ინტერპრეტაცია და გაცნობიერება ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პრობლემად რჩება ისტორიულ ფსიქოლოგიაში. ასეთ პრობლემათა რიგს მიეკუთვნება პირველქმნილი ცოდვის საიდუმლოება, განრიდებითი ქცევის ფსიქოგენეტიკა და კათარსისის პრობლემატიკა.

პირველქმნილი ცოდვის საიდუმლოება ამოიხსნება კაცობრიობის განვითარების უძველეს ეტაპზე ადამიანთა ერთმანეთის მიმართ უსასტიკეს დამოკიდებულებასთან დაკავშირებით, რაც უამრავი ეთნოგრაფიული, ლიტერატურული თუ მითოლოგიური პასაჟებით არის განმტკიცებული. ამავე პროცესს უნდა უკავშირდებოდეს ეთნოგრაფიულ და ფსიქოლოგიურ ლიტერატურაში საკმაოდ კარგად შესწავლილი განრიდების ინსტიტუტი, რომლის ფუნქციონირება მნიშვნელოვნად დაკავშირებული იყო ადამიანთა საზოგადოების იმ უძველეს პერიოდთან, როდესაც ურთიერთგანადგურების საშიშროებამ ურთიერთ განრიდების უძლიერესი ტენდენცია წარმოშვა. მოგვიანებით განრიდების საფუძვლად მრავალი სხვა ფაქტორი მოგვევლინა, რომელთა სოციალურ-ფსიქოლოგიური ბუნების ინტერპრეტაციის მცდელობა არის მოცემული წინამდებარე ნაშრომში. კათარსისის პრობლემამ უდიდესი ლიტერატურა დააგროვა. ამიტომ ცნობისმოყვარე მკითხველისათვის საინტერესო იქნება ავტორისეული კონცეფცია ჩვეულებრივი, ყოველდღიური, ცხოვრებისეული სიმდაბლის უკუგდების საფუძველზე საკუთარ თავზე გამარჯვების, ამაღლებულობის

მიღწევის შესახებ, რაც განწმენდად ანუ კათარსისად განიცდება.

ნაშრომის მეორე ნაწილი უმნიშვნელოვანეს სოციალურ-ფსიქოლოგიურ პრობლემატიკას, სახელდობრ შეჯიბრებასა და თანამშრომლობას ეძღვნება, რომლებიც განიხილებიან ფსიქოლოგიური სტატუსის /მაღალი, თანასწორი, დაბალი/, სიახლოვე-დაშორებულობისა თუ კუთვნილებითი /საკუთრება/ მიმართებების თვალსაზრისით.

ნაშრომში წამოყენებული პრობლემატიკის შესწავლა ე.წ. აპროპრიაციის ფსიქოლოგიის ანუ აპროპრიაციის /მიკუთვნების, გათავისების, ათვისების, დაუფლების, საკუთრების/ ტენდენციის კონცეფციის საფუძველზე მიმდინარეობს, რაც მეცნიერული ინტერპრეტაციის ნაყოფიერებისა და მიღებული შედეგების აქტუალობას განაპირობებენ.

1. პირველქმნილი ცოდვის საიდუმლოება

ო ი დ ი პ ო ს ი

“ამ დაფარულის განცხადებას
მე შეეძლებ ისევ”.

სოფოკლეთებს ტრაგედიები,
ოიდიპოს მეფე. 1988. 27.

პირველქმნილი ცოდვის კომპლექსი ერთ-ერთი უმთავრესია ქრისტიანობაში. ის პირველი ნაყოფის შეჭმასთან არის დაკავშირებული. <და ამცნო უფალმან ღმერთმან ადამს და /რქუა: ყოვლისაგან ხისა სამოთხისა ჭამით შჭამო. ხოლო ხისა მისგან ცნობადისა კეთილისა და ბოროტისა არა შჭამოთ მისგან, რამეთუ, რომელსა ღღესა შჭამოთ მისგან, სიკუდილითა მოსწყდეთ> /მცხეთური ხელნაწერები, 1981, 51/.

საყურადღებოა, რომ სამხრეთ-ავსტრალიელი ველურების წარმოდგენით კანიბალური სუფურის პირველი წევრები უცხო ენაზე ამეტყველებით ისჯებოდნენ, ისევე, როგორც პირველი თევზის ან პირველი ნაყოფის შეჭმა იწვევდა ღმერთების წყრომას /*Фрэнк Д.ДЖ.*, 1985/.

ოკეანიის კუნძულ ლიფის მცხოვრებთა რწმენით, პირველქმნილი ცოდვა საყვარელ საჭმელთან იყო დაკავშირებული და სიკვდილიც მასთან ერთად მოველინა ადამიანებს /*Ратцелъ Ф.*, 1903/. ცოდვის ჩადენის ისტორიის არსს ადამიანის მიერ სიკვდილის ბუნების ახსნის მცდელობას უკავშირებენ /*Фрэнк Д.ДЖ.*, 1985/. ბიბლიური პირველქმნილი ცოდვის /შემეცნების ხის ნაყოფის შეჭმა/ და მსოფლიოს მრავალი ხალხის მითებში ასეთივე ცოდვი-

სადმი მიძღვნილი სიუჟეტი /*ფაქტე* *დ.დ.ჯ.*, 1985/ აშკარად უსუსურია და მეცნიერული. კვლევა-ძიებისათვის მათი პირდაპირი გამოყენება არაფერს გვაძლევს. მაგალითად, გაუგებარია, თუ პირველქმნილი ცოდვა შემეცნების ხის ნაყოფის შეჭმას გულისხმობდა, მაშინ რატომ იქნა ეს ცოდვა სქესობრივ ურთიერთობებზე გადატანილი?

საყურადღებოა, რომ პირველქმნილი ცოდვისადმი მიძღვნილი მითები მეტწილად აკრძალული ხილის მოხმარებასთან, ან უფრო იშვიათად, სქესობრივ მიდრეკილებათა აღსრულებასთან, სიკვდილის გაცნობიერებასა და უპირატესობის პრობლემის ელემენტებთან არის დაკავშირებული /*ფაქტე* *დ.დ.ჯ.*, 1985/.

ზ. ფროიდის მიერ რეკონსტრუირებული ადამიანთა პირველქმნილი ცოდვა ყველა ზემოთ მოყვანილ ელემენტს შეიცავს და ე.წ. ბრალდების კომპლექსს ქმნის. მისი თქმით, პირველყოფილი საზოგადოების განვითარების საწყის ეტაპზე ძალაუფლება სასტიკი მამის ხელში იყო მოქცეული. ყველა ქალი მას ეკუთვნოდა და ყველა ვაჟი მას მორჩილებდა ურდოში. ის ვაჟები, რომლებიც ქალებზე პრეტენზიებს გამოამჟღავნებდნენ დაუნდობლად განიდევნებოდნენ ურდოდან. ერთ დღეს განდევნილი ძმები შეერთდნენ, მოკლეს და შეჭამეს მამა და ამრიგად ბოლო მოუღეს პატრიარქალურ ურდოს. მათ ისეთი რამ მოიმოქმედეს, რისი ცალკ-ცალკე შესრულება არ შეეძლოთ. შესაძლებელია კულტურულმა პროგრესმა, ახალი იარაღის ფლობის უნარმა უპირატესობის გრძნობა მისცა მათ. ის რომ მათ შეჭამეს მოკლული სავსებით ბუნებრივი იყო კანიბალი ველურებისათვის. შეჭმის აქტით ისინი აიგივებდნენ საკუთარ თავს მასთან, ყოველ მათგანს მისი ძალის ნაწილის მიღება შეეძლო. მაგრამ მათ არა მხოლოდ სძულდათ მამა, არამედ აგრეთვე აღფრთოვანებული იყვნენ მისი სიძლიერით. ამიტომ მოკლულის მიმართ ნაზი გრძნობები გაძლიერდა. მკვდარი ცოცხალზე უფრო ძლიერი გახდა. ძმებს ბრალისა და მონანიების გრძნობა დაეუფლად. მათ

თვითონ თქვეს უარი მამის კუთვნილ ქალებზე /ინცესტის ტაბუ/. ერთიანობის დამრღვევი სექსუალურ მეტოქეობაზე უარის თქმით მათ საწყისი დაუდეს სოციალურ ორგანიზაციას. ამავე დროს ძმებმა მამისადმი დადებითი გრძნობები მის სურროგატზე-ცხოველებზე გადაიტანეს და ამრიგად ცხოველი ტოტემის დაცვითა და მომადლიერებით ძმები მსხვერპლთან თავისებურ შერიგებას ცდილობდნენ და ბრალისა და მონანიების გრძნობებს აძლევდნენ ამოსავალს /Фрейд З., 1924/.

ასეთ ბრალიანობას ზ.ფროიდმა სოფოკლეს ტრაგედიის <ოიდიპოს მეფის> მიხედვით ოიდიპოსის კომპლექსი უწოდა. ბრალიანობის პრობლემა /Хорнабуджели Б., 1981, Darlington R.B., Masker C.E. 1966; Freedman J.L., Wallington S.A., Bless E., 1967; Carlsmith J.M., Cross A.F. 1969; Warner S.J. 1971/ აპროპრიერებული ნორმატიული ღირებულებების დარღვევას უკავშირდება.

ზ. ფროიდის მიერ დახატული სურათი ნაკლებ სარწმუნოა /Токарев С. А., 1979/ და ვერ უძლებს კრიტიკას /კაკაბაძე ვ., 1979; ჯიბლაძე მ., 1985; Лейнх В. М., 1977; Попов М. А., 1985/. ამავე დროს, უეჭველი უნდა იყოს ისიც, რომ პირველყოფილი ადამიანის განვითარებაში მართლაც უმნიშვნელოვანესი გახდა უპირატესობა-მორჩილების, თანასწორობის, კანიბალიზმისა და ინცესტის დაძლევის, სიკვდილის რაობის გაცნობიერება. ზ.ფროიდმა შესძლო ყველა ამ ფაქტორის ერთ სქემატურ, თუმცა ფანტასტიკურ სურათში გაერთიანება, რაც უდიდეს მიღწევად უნდა ჩაითვალოს. ამავე დროს, ის დარჩა მის ფსიქოანალიტიკურ პრაქტიკაში მიღებული სქესობრივ ურთიერთობებზე ფიქსირებულ ავადმყოფებთან მუშაობის გამოცდილებისა და სქესობრივი კავშირის ბიბლიის მიხედვით ცოდვად მიჩნევის თვალსაზრისის ზეგავლენის ქვეშ. ამან განაპირობა, ალბათ, ის ფაქტი, რომ ბრალიანობის /ოიდიპოსის/ კომპლექსში შემავალ ფაქტორებიდან ზ. ფროიდმა ყველაზე დიდი მნიშვნელობა ეროტულ სურვილებს /ლიბიდო/ მიანიჭა და სხვა არანაკლებ

მნიშვნელოვანმა ფაქტორებმა /მაგალითად, კანიბალიზმი/ ვერ პოვეს სათანადო განვითარება.

ზ. ფროიდმა გვერდი აუარა კვებასთან დაკავშირებული სიუჟეტების დეტალურად შესწავლას. ამ დროს კი აღნიშნავენ, რომ ადამიანთა საზოგადოების ფორმირება აუცილებლობით გულისხმობდა საჭმლისა და სქესობრივი ინდივიდუალური მოთხოვნილებისა და, პირველ რიგში, საჭმლის ინსტიქტის შეზღუდვას. მაგრამ საჭმლის ინსტიქტის არავითარ უძველეს აკრძალვებს ეთნოგრაფია არ იცნობს /Бромлей Ю., 1983/. ამავე დროს უამრავი მაგალითი გვაქვს საერთოდ ამა თუ იმ ხილის, ცხოველის, მცენარისა და ადამიანის საკვებად გამოყენების წინააღმდეგ მიმართული აკრძალვების, მარხვების შესახებ /Фрейд Д. Дж., 1983/. ზ.ფროიდის მიხედვით ტოტემი ადამიანის შემცველად შეიძლება ვივარაუდოთ. საინტერესოა რომ მონტე-ჩარჩოში აღმოჩენილი ტოტემური თავის ქალა მაგიური, რიტუალური მზრუნველობის ობიექტი იყო. ვარაუდობენ, რომ მონტე-ჩარჩოს პირველყოფილი ადამიანი ჯერ მოკლეს და შემდეგ შეჭამეს /Бромлей Ю., 1983/

კანიბალიზმი /Зыковец В. Ф., 1967; Львова Э. С., 1984/ ზოგიერთ შემთხვევაში მიჩნეულია საყვარელი ანდა აღფრთოვანების გამომწვევი საგნის შთანთქმის პროცესად /Валлон А., 1956/. საყურადღებოა, რომ ძველ უგარიტში ხორცი და კეთილი ამბის მოტანა ეტიმოლოგიურად ერთ ძირს უკავშირდება, ისევე, როგორც საჭმლის მიღება და ომი /Шифман И. Ш., 1987/. არ არის გამორიცხული რომ ასეთი დამთხვევა კანიბალიზმთან კავშირით იყოს განპირობებული.

ჯერჯერობით ზუსტად არ ჩანს პირველად მაგიური საწესჩვეულებო მზრუნველობა მოკლული და შეჭმული ადამიანისა თუ მოკლული და შეჭმული ცხოველის მიმართ გამოიყენებოდა. ასეთი მზრუნველობა ადამიანის მიმართ უფრო ადრე უნდა ყოფილიყო განვითარებული. ადრეულ პალეოანტროპებს შორის კანიბალიზმი გაცილებით უფრო

მეტი სიხშირით დასტურდება, ვიდრე გვიანდელ პალეოანტროპებს შორის /Бромлей Ю., 1983/.

ტოტემიზმისა და საერთოდ რელიგიის წარმოშობაში სხვა ფაქტორების /Бромлей Ю., 1983/ გვერდით კანიალიზმთან დაკავშირებულ განცდებს უდიდესი როლი უნდა შეესრულებინა. პირველყოფილი ადამიანის ფსიქოლოგიური პრობლემატიკა დიდი ხანია იპყრობს მეცნიერთა ყურადღებას. ზოგიერთი ავტორის მიხედვით /Алексеева Л. В., 1983/ გამრავლების პოლიციკლობამ, მისმა ენერგეტიკულობამ უმთავრესი როლი ითამაშა ადამიანთა საზოგადოების ევოლუციაში.

ჯერ კიდევ წინარე ადამიანთა ჯგუფში მდებარებითი სქესის წარმომადგენელთა მიზეზით კონფლიქტებს, იარაღის გამოყენების გამო, უფრო მეტი სიმძაფრე ქონდა ვიდრე მაიმუნებში, რასაც ხშირი სიკვდილიანობაც უნდა გამოეწვია /Бромлей Ю., 1983/. იარაღის გამოყენებამ ფიზიკურად სუსტი ფიზიკურად ძლიერს გაუთანასწორა და მას ძლიერზე უპირატესობის მიღწევაც კი შეეძლო /ჩაგანავა გ. 1986/. ამ შემთხვევაში წინარე ადამიანი ბიოლოგიური არსის /Леонтьев А. Н., 1972/, კანიალიზმის შემაფერხებელი თანდაყოლილი შემაკავებელი მექანიზმების /Лоренц К. 3., 1970/ საწინააღმდეგოდ მოქმედებდა. ამრიგად, იარაღის გამოყენებას საერთოდაც უნდა გაეზარდა კონფლიქტების სიმძაფრე და მრავალი სახის ცხოველებისათვის არსებული ურთიერთგანადგურებისა და კანიალიზმის შემაფერხებელ თანდაყოლილ შემაკავებელ მექანიზმებს /Лоренц К. 3., 1970/ ადამიანისათვის დიდი მნიშვნელობა აღარ უნდა ქონოდა.

კ. ლორენცის მიხედვით მხოლოდ რამდენიმე გამოცდაკავებული ცხოვრების წესის მიმდევარ მტაცებელ ცხოველს არ აქვს სოციალური შემაკავებლები /Лоренц К. 3., 1970/. ზოგიერთ შემთხვევაში ასეთი შემაკავებლები სხვა ცხოველებსაც უსუსტდებათ. ვისკონსიის უნივერსიტეტში ემდენის მიერ თავგებზე ჩატარებულ ექსპერიმენტში

თავგვთა რაოდენობის ძალიან გაზრდის შემთხვევაში ხშირდებოდა ჩხუბი და კანიბალიზმი /Haymond H. П., 1973/.

ცხოველი გარემოსთან ურთიერთობაში ინსტინქტს ეყრდნობა, პირველყოფილი ადამიანი კი საკმაოდ ხშირად და განსაკუთრებით სოციალურ იერარქიაში /Haymond H. П., 1973/ დომინირებადი ადგილის დასაკუთრებისათვის ბრძოლაში იარაღს იყენებდა საყრდენად. მოკლული მეტოქე პირველყოფილი ადამიანისათვის ჩვეულებრივი ნადავლი იყო და არაფერს არ შეეძლო მისი სახეობის წარმომადგენლის ცხედრის საკვებად გამოყენებისაგან შეეკავებინა იგი. მაგრამ საკვებზე მოთხოვნილებიდან კი არა, არამედ ზიზღისა და შურისძიების დაკმაყოფილების მოთხოვნილებიდან უნდა განვითარებულიყო კანიბალიზმი-მტრის მთლიანად განადგურების /Шырц Г., 1895; Вундт В., 1910/, მისი გარემოდან მოცილების, მისი გარემოში სხეულებრივი არსებობის შეწყვეტის სტიმულიდან.

მოგვიანებით კაცობრიობამ იძულებით სიკვდილი დანაშაულს დაუკავშირა. იორკის კონცხის ტომებში დაცული იძულებითი სიკვდილის საკომპენსაციო შურისძიების რიტუალის მიხედვით შეიძლება დავასკვნათ, რომ შურისძიება არა მხოლოდ იძულებითი სიკვდილით, არამედ კანიბალიზმითაც იყო გამოწვეული, რადგან შურისმაძიებლის როლის შემსრულებელი მოკლულის თავის ქალით, იარაღით და სამკაულით დადიოდა ხოლმე /Рателъ Ф., 1903/. აქ სიმბოლიზებული უნდა იყოს ის შიში, მოკლულისა და შემდეგ შთანთქმულის წარმოდგენა რომ იწვევდა. მოკლულის წარმოსახვა უნდა გამხდარიყო სულზე წარმოდგენის ერთ-ერთი მიზეზთაგანი. პირველყოფილი ადამიანისათვის სხვა ადამიანებთან დაპირისპირება იმდენად მნიშვნელოვანი იყო, რომ ბუნებასთან ურთიერთობა მას, როგორც "მე"-სა და "შენ"-ს შორის /მტრული "შენ"- და მეგობრული "შენ"-/ ურთიერთობა ესმოდა /Франкфорт П., Франкфорт Г. Ф., Уилсон Дж., Якобсон Т., 1984/. მაშინ არ არსებობდა ძლიერი განსხვავება სიზმრის, ჰალუცინაციებისა და ჩვეულებრივ წარმოდგენებს შორის, არ იყო გამოხატული განსხვავება

ცოცხლებსა და გარდაცვლილთა შორის. მკედარი აგრძელებდა სიცოცხლეს და ინარჩუნებდა ცოცხალ ადამიანებთან კავშირს. მითოლოგიურად მოაზროვნისათვის იმას, რაც აღელვებდა, არსებულთან თანაბარი მნიშვნელობა ჰქონდა. ძველი ეგვიპტელი სიმბოლურ გამოსახულებას რეალური არსებობისაგან არ განასხვავებდა. როდესაც მეფეს ღმერთად /გორა/ მიიჩნევდა, მისი წარმოდგენით ღმერთი მეფის სხეულში იყო განლაგებული. ძველი ეგვიპტური წარმოდგენით შესაძლებელი იყო ერთ სხეულში /ამუნი/ სამი ღმერთის თვით ამუნის, რესა და პტანის გაერთიანება, თუმცა ეგვიპტელები მათ მაინც ცალკეულ პიროვნებებად განიხილავდნენ / Франкфорт П., Франкфорт Г. Ф., Уилсон Дж., Якобсон Т., 1984/.

ამიტომ პირველყოფილი ადამიანის ემოციურობის, წარმოსახვის სიძლიერისა და წარმოდგენათა სიმრავლის გამო შთანთქმული ადამიანი მას სხეულში განლაგებულად უნდა წარმოესახა აუცილებლად.

ღმერთის სხეულით სიმბოლური ზიარება /Фрзеп Д. Дж., 1983/ მიგვანიშნებს, რომ კაცობრიობის განვითარების უძველეს ეტაპზე ასეთი ზიარება ადამიანის მოკედინებით და შთანთქმით /Фрзеп Д. Дж., 1983/ მთავრდებოდა. აქედან გასაკვირი არ უნდა იყოს ის ფაქტი, რომ სული პატარა ადამიანის /Фрзеп Д. Дж., 1983/ სახით იყო ხშირად წარმოდგენილი, რომ უძველესი აზროვნებისათვის ადამიანი ადამიანში არის სული /Фрзеп Д. Дж., 1983/. ბუნებრივია ერთი ადამიანი მეორე ადამიანის სხეულში მხოლოდ ცხედრის შთანთქმით შეიძლება მომხდარიყო. ამრიგად, სავსებით კანონზომიერი უნდა იყოს აფხაზურ ენაში შემორჩენილი სულისა და მკედარი ადამიანის ერთი და იგივე სიტყვით “აფსი” /Инал -Ипа Ш. Д., 1976/ აღნიშვნა. ჯერ ნ. მარმა /Март 1922/ და შემდეგ ნ. ნიკოლაევმა /Николаев Н. Л., 1985/ ძველბერძნული ფსიქეა /სული/ ეტიმოლოგიურად აფხაზურ-ადიღურ ფსა /სე-/ დაუკავშირეს.

ახალ ზელანდიაში მეომარი მტრის ბელადის მოკელის შემდეგ, მისი ღვთიურობის დასაუფლებლად მოკლულის

თვალების გადაყლაპვას ცდილობდა. მეომარი მტრის სხეულებრივ განადგურებასთან ერთად მისი სულის მესაკუთრეც ხდებოდა /*Фрээр Д. Дж., 1983/*

ამავე დროს პირველყოფილ ადამიანს განვითარების რომელიღაც ეტაპზე მკედრის სულის მიმართ შიშის გრძნობა განუვითარდა და ის მისგან რაც შეიძლება შორს ყოფნას ამჯობინებდა /*Фрээр Д. Дж., 1983/*

კანიბალისტურ ტრაპეზას ასახავს ეგვიპტურ /*შუმერულ და სხვა ახლო-აღმოსავლურ/ მითოლოგიაში ღმერთის სხეულის ნაწილების გამოყოფა და ყოველი მათგანის თაყვანისცემისა და მითოლოგიურ ექიმობასთან დაკავშირება /Иванов В. В., 1984/. ადამიანის სხეულის ნაწილების შთანთქმით ფიზიკური და სულიერი გაძლიერებისა და მკურნალობის ანალოგიურად /*Фрээр Д. Дж., 1983/*.*

ადამიანის სულზე წარმოდგენის განვითარებასთან დაკავშირებით გაიზარდა მოკლული მტრის სულის აღშფოთების საშიშროება და შურისძიების შესაძლებლობა, რამაც ომში გამარჯვებულ, საშიშროების მომტან, მეომრებზეც ტაბუს გავრცელება გამოიწვია /*Фрээр Д. Дж., 1983/*.

კანიბალიზმისადმი უარყოფითი დამოკიდებულების გამომუშავებამ კაციჭამიას სული სხეულში კი არა, არამედ სადღაც სხვაგან განლაგდა /*Фрээр Д. Дж., 1983/*. ასევე სხვაგან აქვს სული კაციჭამია დევს ამირანის თქმულებაშიც /*ჩიქოვანი მ., 1947/*.

მოკვლისა და აღდგომის ძალიან ფართოდ გავრცელებული რიტუალი ხშირად ურჩხულის მიერ ადამიანთა სიმბოლურ შთანთქმას რომ ითვალისწინებდა /*Фрээр Д. Дж., 1983/* დაკავშირებული უნდა იყოს პირველყოფილ ადამიანის მიერ შთანთქმულ და შემდეგ კი შიშის, ზიზღისა თუ სინანულის /*ჩაგანავა გ., 1982/* გამო სათაყვანებელ პიროვნებად გადაქცევასთან. გამორჩეულობის, ღვთიურობის ასეთი გზა მრავალმა ფოლკლორულმა გმირმა განვლო. მაგალითად, ამირანს დევი ჩაყლაპავს, მაგრამ ის საშინელ არსებას გვერდს გამოსჭრის და განთავისუფლდება /*ჩიქოვანი მ., 1947/*.

ორუიზმის მიხედვით სულს სხეულის ნიშნები აქვს შენარჩუნებული. ის ტიტანების მიერ ნაწილებად გახლეჩილ და შეჭმულ დიონისეს უკავშირდება. ადამიანის სხეული კი ტიტანურ ელემენტს უკავშირდება, რადგან, როდესაც ზევსმა ტიტანები დასაჯა და ელვით დაწვა; მათგან დარჩენილი ნაცრისაგან ადამიანი შექმნა /Чанышев А. Н., 1970/.

თვით ზევსი დაბადების დროს ძლივს გადაურჩა მამამისს-კრონოსს, რომელიც დაბადებულ ბავშვებს მაშინვე ყლაპავდა /ყაუხჩიშვილი ს., 1971/.

საყურადღებოა, რომ ძველ ბერძნული ქაოსი ეტიმოლოგიურად ხახის პირს, ხახას, მთქნარებას, გაშლილ და ნაწევრებულ სივრცეს აღნიშნავს /Токарев С. А., 1982/. ქართულში ხახა რაღაც უძიროს, უზარმაზარის დასაწყისს უკავშირდება. ამრიგად, ერთ ერთი პირველპოტენცია ჰესიოდეს მიხედვით /Токарев С. А., 1982/ კანიბალისტურ პირს უკავშირდება. ის რაც ადამიანის სხეულის დამტყვია-ყოვლისმომცველია, რადგან ადამიანის შთანთქმა სუბიექტურად მისთვის სამყაროს შთანთქმას უკავშირდება.

საინტერესოა, რომ რუსული жрать /შესანსვლა/ მსხვერპლს /жертва/ უკავშირდება /Токарев С. А., 1980/, რაც აგრეთვე კანიბალისტურ მოტივებზე მიუთითებს.

მოკლული მტრის ნაწილების შთანთქმა, მის სუელზე მთლიანი ბატონობის, მისი მთლიანი განადგურების მიზნითაც ხდებოდა /Токарев С. А., 1980/. არტემისიის ლეგენდაში აღწერილია ორალური ეროტიზმის საშუალებით პარტნიორის მთლიანი დაუფლების ეგზალტირებული სიყვარულის ექსცესი-ქალი საყვარელი ქმრის ნეშტის ხსნარს სვამს /Токарев С. А., 1980/. მრავალ არქაულ კოლექტივში არსებობდა უშუალო და გაცნობიერებული კავშირი კვებით და ქორწინებით აკრძალვებს შორის-ხშირად ინცესტი და კანიბალიზმი ერთი და იგივე სიტყვით აღინიშნებოდა /Токарев С. А., 1980/. ასევე აღნიშნავენ კვებითი და ეგზოგამიური აკრძალვების ერთნაირ სიძველეს /Токарев С. А., 1980/.

შუამდინარულ მითოლოგიაში ღმერთების /სამყაროს/ გაჩენა, ერთ შემთხვევაში, ეროტიკული ურთიერთობების საშუალებით ხდება /კიკნაძე ზ., 1979/- სუისა და თიამათის შეერთება და, მეორე შემთხვევაში, კი თიამათის /პერსონიფიცირებული პირველყოფილი ქაოსი/ მიერ შთანთქმული მარდუქი /ღმერთი/ გამოდის მისი მუცლიდან /კიკნაძე ზ., 1979/ და სამყაროს გაჩენას ედება საფუძველი. ამგვარად, მუცელში /ქაოსი/ ყოფნა აუცილებელი იყო ღმერთისათვის და მისი სასწაულებრივი შობა ქრისტიანობის მიხედვით არქაულ ეპოქაში შთანთქმულ და შემდეგ გაღმერთებულ და არა ბიოლოგიურად ჩასახულ პიროვნებას უნდა ასახავდეს. ალბათ ამიტომაც აცხადებს ქრისტიანობა : “ეჰე, მუცელი, რომელსა აქუს სიმაღლე და სივრცე ყოვლად უზეშთაესი ცათა, რამეთუ ფართოვებით დაიტია ცათა დაუტევნელი ღმერთი” /კიკნაძე ზ., 1979/.

მეტოქისაგან გარემოს მთლიანი განთავისუფლების მოთხოვნით განვითარებულმა კანიბალიზმმა ვერ უზრუნველყო მოწინააღმდეგეებზე უპირატესობის მიღწევა, რადგან შთანთქმული ადამიანი კანიბალის სხეულში სულის სახით გაცოცხლდა, მიუღწეველი გახდა მისთვის და უპირატესობა ისევ შთანთქმულ მეტოქეს დარჩა. პირველყოფილი ადამიანი იძულებული იყო დამორჩილებულიყო მეტოქის სულს, გაეთავისებინა იგი, უკუეგდო კანიბალიზმი და სულისათვის /ღმერთი/ სხეულიდან მითოლოგიური გამოსასვლელი გზები მოეძებნა. ზოგ, ზემოთ აღწერილ, შემთხვევაში ღვთაება ხელოვნურად გამოდის სხეულიდან, ზოგ შემთხვევაში კი ბუნებრივი შობის ანალოგიურად. ასეთმა მიმართულებამ, მოგვიანებით დედის, საშოს, მშობიარობის თანამდევ წყლებისა /Амрабеев Н. Д., 1986/ და შემდეგ საერთოდ წყლის თაყვანისცემა გამოიწვია.

სულის /ღმერთი/ სხეულიდან გამოსვლა სინათლეზე გამოსვლას ნიშნავდა, რაც სიცოცხლის უნარიანობის დაბრუნებას /ცნობიერებას/ და სინათლის განმასახიერებელ ცეცხლს უნდა უკავშირდებოდეს-ცოცხალი და ცეცხლი შევადართო /კიკნაძე ზ., 1979/. ალბათ ამიტომაც შუამ-

დინარულ მითოლოგიაში დედის პიკტოგრამაში ჩახატული ღვთაებრივი არსი ვარსკვლავით აღინიშნება /კიკნაძე ზ., 1979/ და შემდეგ კი სავსებით კანონზომიერად უკიდურესი სინათლის წყაროსთან მზესთან /ღმერთთან/ იქნა გაიგივებული /კიკნაძე ზ., 1979/.

უპირატესობის მიღწევის თვალსაზრისით კანიბალიზმმა აზრი დაკარგა. პირიქით, მსხვერპლთან იდენტიფიკაციამ ადამიანები იქამდე მიიყვანა, რომ კანიბალი ადამიანად აღარ ჩაითვალა, "იმათთან" "არაადამიანებთან", ან ნახევრადადამიანებთან /Поршнев Б. Ф., 1979/ იქნა გაიგივებული და შემდეგ მათთან დაპირისპირება გამოიწვია. ადამიანებთან ახლომდგომი ბიოლოგიური წინაპრების /კანიბალი პალეოანტროპები/ უარყოფამ /Поршнев Б. Ф., 1979/ შესაძლებელია აიძულა ადამიანი საკუთარი წარმოშობა ღვთიერთთან დაეკავშირებინა /თუმცა ამ შემთხვევაშიც კანიბალიზმის ვუალეზაცია მოხდა/.

კანიბალიზმით გამოწვეულ შემეცნებით ინტერესს უდიდესი როლი უნდა შეესრულებინა ადამიანის ფსიქიკის, ცნობიერების, სულის, რელიგიის, სამყაროს პირველი ფილოსოფიური ელემენტების ჩამოყალიბებაში. მაგრამ კანიბალიზმზე უარის თქმის შემდეგ მეტწილად შეუძლებელი შეიქმნა მასზე პირდაპირ მითითება. ამიტომ, უნდა ვივარაუდოთ, რომ ბიბლიური პირვანდელი ცოდვის სიუჟეტში ქარაგმულად მითითებულია აკრძალულ, შემეცნების გამღვივებელ ნაყოფზე /ის ამიტომაც არ არის დასახელებული/, რომელიც მხოლოდ ადამიანის ხორცი შეიძლება ყოფილიყო.

შესაძლებელია პირველყოფილ ადამიანთა ურთიერთ ბრძოლის პროცესში მაღლა დადგომისადმი უპირატესობის მინიჭება შემდგომში ეროტულად იქნა გააზრებული ცისა და ღედამიწის სახით, რომელთაგან პირველი მამრია და მეორე მდედრი /კიკნაძე ზ., 1979/. "ცა"დიდი ხარია"/ამგაღ/, ხოლო ღედამიწა "ჭეშმარიტი ფური"/ აბ-ზი/, თავის მამრისაგან მტკნარი წყლის /ა-ღუჯ/ მომლოდინე /კიკნაძე ზ., 1979/. მაგრამ ცისა და ღედამიწის წარმოშობის აქტში-

თიამათის განწვადებაში /კიკნაძე ზ., 1979/ ისევ კაბინა-ლისტური მოტივები ისმის. კანიბალიზმი უკუგდებული იქნა. მაგრამ კანიბალიზმის პერიოდში შექმნილი უპირატესობის მიღწევის მანიშნებლები /პირველობა და მაღალი ადგილი, აკრძალვები, სიმბოლოები, რიტუალები/ ეროტულად იქნა გააზრებული და გადატანილი სქესთა შორის ურთიერთობებზე, რადგან ღვთის კანიბალიზმის შედეგად წარმოშობა ყველაზე ახლოს იყო ბიოლოგიურად ადამიანის წარმოშობასთან და თვით კანიბალიზტური ურთიერთობები კი სქესობრივ ურთიერთობებთან /Leach M., 1949/ სიმბოლურად, რაც შემდგომში ნაყოფიერების კულტს დაუკავშირდა /Фрезер Д. Дж., 1983/.

საყურადღებოა, რომ ფრეზერის აღწერილობის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ გარდაცვლილის მიმართ წეს-ჩვეულებები ძალიან ჰგავს განრიდების წესებს. ასეთია მაგალითად, მკვდრის სულისაგან მოშორებით გაჩერების მოთხოვნა; მკვლელების, მწუხარებაში მყოფი ადამიანების, მიცვალებულთან ურთიერთობის მქონე პირების ჭურჭლისა და ტანისამოსის გამოყენების აკრძალვა; გარდაცვლილთან ურთიერთობის მქონე ადამიანის თითქმის მთლიანი იზოლაცია მორებთან - სახლში შესვლის, კონტაქტების დამყარების, შეხების აკრძალვა; გარდაცვლილის სახელის ტაბუირება /Фрезер Д. Дж., 1983/. და სხვა.

ასეთივე პარალელების გავლება შეიძლება სამონადირეო წეს-ჩვეულებებთან. მონადირეობა, თუ ცხოველის მაგივრად ადამიანს ვიგულისხმებთ, ძალიან წააგავს კანიბალიზმთან დაკავშირებულ მოქმედებებს. შესაძლებელია ვივარაუდოთ რომ კანიბალიზმის საწინააღმდეგოდ ან მისი “შედეგების” შესასუსტებლად შექმნილმა წეს-ჩვეულებებმა სამონადირეო წეს-ჩვეულებების სახე მიიღო-ხორციან საჭმელზე უარის თქმა ნადირობის დროს, ნადირობის ღვთაებისადმი მოკლული ნადირის გულისა და ღვიძლის მირთმევა, მოკლული ცხოველის ღვთიურად მიჩნევა მისი დატირება - ხევსურეთში მოკლულ ჯიქს მეომრის ტანისამოსს აცვამდნენ და ისე დასტიროდნენ /Вирсаладзе Е. Б., 1976/

კანიბალურ ტომებში სისხლით ნათესავეების შთანთქმა რელიგიური აკრძალვის უდიდეს დარღვევად ითვლებოდა, რაც ნაწილობრივ კანიბალიზმზე უარის თქმად ითვლებოდა /Жирмунский В. М., 1965/. საერთოდ კი, როგორც ენდოკანიბალიზმი ისე ეგზოკანიბალიზმიც აღინიშნებოდა /Токарев С. Ф., 1980/

შთანთქმული ადამიანის სული ზოგიერთ შემთხვევაში ადამიანის ორეულად გაცნობიერდა. მფარველი სულების, ბედნიერებისა თუ უბედობის მომტანი სულები ადამიანური თუ ცხოველური ორეულის სახით აქვს წარმოდგენილი უძველესი დროის ადამიანს /Бундт В., 1910/. ორეულის როლის შესრულებას უნდა გულისხმობდეს მრავალი საგაზაფხულო და საშემოდგომო დღესასწაულებით გათვალისწინებული ნაყოფიერების დემონებისადმი ქალიშვილებისა და ვაჟების მიბაძვის ჩვეულება /Бундт В., 1910/. ორეულის წარმოდგენაში ალბად ის თვალსაზრისი განსახიერდა რომ სული არა მხოლოდ სხეულთან დაკავშირებული, არამედ მისგან თავისუფალიც შეიძლება ყოფილიყო /Бундт В., 1910/. სხეულებრივ სულს გულისხმობენ გარდაცვლილის სხეულში, თირკმლებში, სისხლში, თმებში, ფრჩხილებში, თვალებში და სხვა /Бундт В., 1910/.

ამ ნაწილების საკვებად გამოყენება სხვისი დადებითი სულიერი თვისებების დაუფლებასაც აღნიშნავდა. ეს კარგად ჩანს ზოგიერთი ველური ადამიანის მშობლებისადმი დამოკიდებულებიდან. წინაპრის შიში რელიგიურ პატივისცემას იწვევდა და სულიერი თვისებების გასაზიარებლად მოხუცს კლავდნენ და მის ხორცს შეექცეოდნენ. ეუნდტის აზრით ცხოველი-ტოტემისადმი დამოკიდებულების ანალოგიურად კანიბალიზმი დასაწყისში მოკლულის სულიერი თვისებების დასაკუთრების მისწრაფებიდან უნდა განვითარებულიყო /Бундт В., 1910/.

შთანთქმულის სახელის წარმოთქმა პირველყოფილი ადამიანის ცნობიერებაში მოკლულის გაცოცხლებას და შურისძიების შესაძლებლობას უდრიდა. ამიტომ ყოველი გარდაცვლილის სახელის წარმოთქმა დემონის დაბრუნე-

ბას დაუკავშირდა /Вундт В., 1910/. შთანთქმულის სულიერი განსახიერების მოცილების აუცილებლობის გამო უნდა შექმნილიყო სხეებისაგან მიღებული სულის განსადევნი სპეციალური მაგიური საშუალებები /Вундт В., 1910/.

შესაძლებელია, რომ კანიზალი ბოროტ სულებს შთანთქმისაგან “გადარჩენილ” სულებს უკავშირებდა და ამიტომ დგანან ისინი ყველაზე ახლოს მოჩვენებებთან და განსაკუთრებით გარდაცვლილი ადამიანის ცხედართან /Вундт В., 1910/. ბოროტი სულები ავადმყოფობის სულებისა /ადამიანის სხეულში შეღწევა შეუძლიათ/ და სხვა დემონების /Вундт В., 1910/. მაგვარად საშიშნი არიან ადამიანისათვის.

ეგვიპტურ მითოლოგიაში მეფე “კა”სთან, პიროვნების თავისებურ ნაწილთან იყო გაიგივებული. ის ადამიანთან ერთად, მისი ტყუპისცალივით იზადებოდა და მთელ სიცოცხლეს თან სდევდა მას. მზის ღმერთი “თავისთავად” წარმოშობილი ატუმში ველაფრისა” და არაფრის” აღმნიშვნელი აგრეთვე “კა”-ს მატარებელია. “კა” ინდივიდის მეორე პიროვნების თანაფარდია, ალტერ ეგო-ს შემცველია. მეორე პიროვნება “კა”მზის ღმერთის ატუმის მიერ გადმოფუთხებული შუ-ს, ჰაერის ღმერთს /ანალოგია უნდა იყოს ადამიანის პირიდან გამოშვებულ ჰაერთან /და დაბოყინების დროს წარმოშობილ შუ=ს მეუღლეს ტეფნუტის-ტენიანობის ღმერთს უკავშირდება /Фракфорт Г., Фракфорт Г. Ф., Уилсон Дж., Якобсон Е., 1984/.

ამრიგად, აქაც ღვთიური არსების გაჩენა მუცლიდან, შიგნიდან, პირის საშუალებით, ამოსვლას ნიშნავს. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია დაბოყინება, რაც შთანთქმულის უკან დაბრუნებას უნდა ნიშნავდეს. აქედან გამომდინარე ძნელი არ არის “კა”-ს, პიროვნების ორეულის გენეტიკურად შთანთქმულ ადამიანთან დაკავშირება. ასეთი შინაგანი სულის უპირატესობა “კა”-ს ღვთიური ძალის ფუნქციით და ადამიანის ქცევის წარმმართვის უნარით დაჯილდოებაში გამოიხატა /Фракфорт Г., Фракфорт Г. Ф., Уилсон Дж., Якобсон Е., 1984/.

შემთხვევით არ უნდა იყოს ძველ ეგვიპტური ალტერ ეგო-ს ორეულის, "კა"-ს ანდა "კო"-ს /Иванов В. В., 1984/ უშუალო გაუუცხოებული კუთვნილების განმასახიერებლის ადამიანის სხეულთან მჭიდროდ დაკავშირება /თუმცა ის სხეულის ნაწილი არ იყო და მის გარეთაც კი არსებობდა /Иванов В. В., 1984/ და ამავე დროს საკვებს აღნიშნავდა /Перепалкин Ю. Ф., 1966/. "კა" "კო"-ზე ასეთი წარმოდგენის კანიბალისტურ მსხვერპლთან დაკავშირება ძნელი არ არის.

შთანთქმული მსხვერპლის განმასახიერებელი ორეულის, სულის შესახებ წარმოდგენამ გააორა ადამიანის წარმოდგენა საკუთარ თავზე და ხელი შეუწყო სამყაროს დუალისტურ გაგებას. ასე, მაგალითად ძველ ეგვიპტურ ცივილიზაციაში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი იყო - ყოველი არსებულის ორობითის კონცეფცია - ცა და დედამიწა, ზემო და ქვემო ეგვიპტე. საყურადღებოა ტერმინი მა'ატ - წინააღმდეგობათა წონასწორობისა და გაღმერთებული ცნების აღმნიშვნელი /Иванов В. В., 1984/.

გამოითქვა მოსაზრება, რომ "რა" "აღმქმელი სუბიექტის ცნობიერებაში წარმოდგენილი ადამიანის ხატია და ინტერპრეტირებულია დამოუკიდებელი არსების სახით /Большаков А. О., 1987/. "კა" სახელის მაგვარად უკავშირდება ადამიანის ხატს და სხეებისაგან მისი ინდივიდუალობის გამოყოფას უზრუნველყოფს /Большаков А. О., 1987/.

ძველ ეგვიპტურ ე.წ. "მემფისის თეოლოგიურ ტრაქტატში" ორეულის "კა"-ს შექმნის ვითარებაა აღწერილი - "მის პირში მყოფი ყოველი არსებული-მისი კაა" /ე.ი. მის მიერ დასახელებული/. "ჩემი პირიდან მრავალი არსებაა გამოსული" - ე.ი. ისინი ჩემს მიერ იქნენ დასახელებული /Большаков А. О., 1987/. სავსებით შესაძლებელია, რომ აქ საქმე გვაქვს პირველყოფილი ადამიანის მიერ შთანთქმული მსხვერპლის ფენომენოლოგიურ-ვერბალური მოცილების მცდელობის მითოლოგიურ გააზრებასთან.

შთანთქმული ადამიანის ხატი /სული/ შემაწუხებელი იყო კანიბალისტების და მის ფენომენოლოგიურ აღწარ-

მოებას, შობას ცდილობს ის რაც ხატის, სულის, ორეულის, წარმოსახვაში გამოიხატება. ალბათ, ამიტომაც უკავშირდება “კა” საკვებს /Большаков А. О., 1987/. ე.ი. იმას რაც გარედან პირში უნდა მოხვდეს /მსხვერპლი/; გამრავლებას, ფეხმძიმე ქალს /Большаков А. О., 1987/. ადამიანის /კანიბალის/ შიგნით ყოფნას ანუ შთანთქმული მსხვერპლის ეროტული ურთიერთობის შედეგის მაგვარად გააზრებას; ორეულის სახელს /Большаков А. О., 1987/ – ე.ი. იმას რაც შთანთქმას აკომპენსირებს და ფენომენოლოგიურად უპირატესობას შთანთქმულის წარმოდგენას, მის ხატს ანიჭებს.

კანიბალიზაზე უარის თქმის შემდეგ, შთანთქმულის რეალურად გაცოცხლების შეუძლებლობის პირობებში ის სულთან იქნა გაიგივებული, სიტყვით /სახელით/ მოცილებული და ორეულის სახით კი ისევ გათავისებული.

პირველყოფილი ადამიანი, ერთის მხრივ, კანიბალ ღვთაებას ეთაყვანებოდა, მეორეს მხრივ, თვით მსხვერპლთან აიგივებდა საკუთარ თავს, რაც ყველაზე კარგად ღმერთისადმი საკუთარი თავის შეწირვაში, მოგვიანებით ქრისტეს ჯვარცმაში და ასკეტიზმის სხვადასხვა ფორმაში გამოიხატა /Вундт В., 1910/. მაგრამ, ამავე დროს, ხშირად, როგორც ვნახეთ კანიბალისტურად შთანთქმულ სულს ეთაყვანებოდა.

კაცობრიობის განვითარების უძველეს ეტაპზე ერთმანეთის მიმართ ადამიანთა უსასტიკესმა დამოკიდებულებამ მთლიანი /კანიბალისტურად/ განადგურების საშიშროებამ, ურთიერთ განრიდების უძლიერესი ტენდენცია წარმოშვა, რაც ადამიანთა სასიცოცხლო აუცილებლობით იყო გამოწვეული. კანიბალისტურად მეტოქის მთლიანი განადგურებით, შთანთქმით უპირატესობის მიღწევამ მეტოქის არ არსებობის პირობებში დომინირების თავისებური ფორმა შექმნა.

მისალოდნელი მთლიანი განადგურების შიშით მთელი ტომები სტოვებდნენ მშობლიურ ადგილებს /Ратцель Ф., 1903/. და საერთოდაც ერთმანეთისაგან განკერძოების ტენ-

დენცია /Поршнев Б. Ф., 1979/ უნდა ყოფილიყო ადამიანთა სივრცისეულად ურთიერთდაშორების ერთერთი მიზეზი.

განადგურებისაგან თავის დასაცავად სოციალურად დაქვემდებარებული ან საერთოდ უნდა განრიდებოდა პირველობისა და მაღალ ადგილს დაუფლებულს ანდა ფენომენოლოგიურად შთანთქმულის /ცხედრის/, არ არსებულის როლი ეთამაშა, რაც მეტყველებაზე, შეხედვაზე, მოძრაობაზე უარის თქმაში გამოიხატებოდა. ამიტომაც პატრიარქალურ საოჯახო ურთიერთობებში დამკვიდრებული განრიდებითი ჩვეულება ძირითადად სოციალურ უპირატესობათა ინსტიტუტის უზრუნველყოფის საფუძველზე უნდა წარმოშობილიყო და მხოლოდ მოგვიანებით იქნა მორგებული სქესობრივ ურთიერთობათა მოწესრიგებაზე.

ადამიანთა ცნობიერებაში თანდათან ჩამოყალიბდა ყველასათვის მიუღწეველი, ყველაზე უფრო მაღალ, ყველაზე უფრო წინ მდგომი მომწესრიგებელი ზებუნებრივი არსების-ღმერთის ცნება, რომლის მიმართ ყველა ადამიანი თანაბარ მდგომარეობაში დგებოდა და მისგან მომდინარე, ერთის მხრივ ადამიანის აპროპრიაციის ტენდენციების შეზღუდვას უფრო ეგუებოდა, ხოლო მეორეს მხრივ ადამიანისათვის საკუთრების დაკანონებას უფრო მეტად აღიარებდა.

ამიტომ მოქმედებით, სიტყვით თუ აზროვნებით ღმერთის ნების დარღვევა რელიგიურ ეთიკაში ცოდვად, ზნეობრივ ბოროტებად განიხილება /Ильчев Л. Ф., Федосеев П. Н., Ковалев С. М., Панов В. Г., 1993/. ქრისტიანული თეოლოგია განსაკუთრებით დიდ ყურადღებას უთმობს პირველი ადამიანების /ადამი და ევა/ შთამომავლობაზე მემკვიდრეობით გარდამავალ ცოდვას /Ильчев Л. Ф., Федосеев П. Н., Ковалев С. М., Панов В. Г., 1993/, რომელიც გველის კულტთან /სიგუა ც., 1980, თანდილავა ზ., 1990, ცანაფა ა., 1992, Тайлор Э. Б., 1989/ არის დაკავშირებული.

“საღმრთო წერილის” პირველქმნილი ცოდვის სიუჟეტი შემდეგ პასაჟებს მოიცავს: “და ამცნო უფალმან ღმერთმან ადამს და ჰრქუა: ყოვლისაგან ხისა სამოთხისა ჭამით

შტამო. ხოლო ხისა მისგან ცნობადისა კეთილისა და ბოროტისა არა შტამოთ მისგან, რამეთუ, რომელსა დღესა შტამოთ მისგან, სიკუდილითა მოსწყდეთ. . .

ხოლო გუელი იყო უგონიერეს უფროის ყოველთა მხეცთა ქუეყანასა ზედა, რომელნი ქმნა უფალმან ღმერთმან და ჰრქუა გუელმან დედაკაცსა: რად რამეთუ თქუა უფალმან ღმერთმან: არა სტამოთ ყოვლისაგან ხისა სამოთხისა, და ჰრქუა დედაკაცმან გუელსა: ყოვლისაგან ნაყოფისა ხისა სამოთხისა ვტამოთ. ხოლო ნაყოფისაგან ხისა, რომელ არს შორის სამოთხისა . . . თქუა ღმერთმან, არა სტამოთ მისგანი, არცა შეეხნეთ მას, რათა არ მოჰკუდეთ.

და ჰრქუა გუელმან დედაკაცსა: არა სიკუდილით მოჰკუდეთ. რამეთუ უწყოდა ღმერთმან, ვითარმედ; რომელსა დღესა სტამოთ მისგანი, განგეხუნენ თქუენ თუალნი და იყვნეთ, ვითარცა ღმერთნი, მეცნიერ კეთილისა და ბოროტისა.

და იხილა დედაკაცმან, რამეთუ კეთილ არს ხე ჭამად და სათნო თვალთათვეს ხილვად და შუენიერ განცდად. და მიმღებელმან დედაკაცმან ნაყოფისაგან ჭამა და მისცა ქმარსაცა მისსა მის თანა და ჭამეს.

და გენეხუნეს თუალნი ორთანზე და აგრძნეს, რამეთუ შიშუელ იყვნეს. და შეკერეს ფურცელი ლელვსა და ქმნეს თავთა თვეცთა გარემოსარტყმელნი “/მცხეთური ხელნაწერი . . 1981/.

ადამიანთა ცოდვისადმი ღვთისმეტყველთა დამოკიდებულება კარგად არის გამოხატული იოანე მოციქულის განმარტებაში: “შვილნო, ნუმცა ვინ გაცდუნებს თქვენ. რომელმან ქმნეს სიმართლე, იგი მართალ არს. რომელმან ქმნეს ცოდვაი, იგი ეშმაკისაგან არს, რამეთუ დასაბამიდან ეშმაკი სცოდავს. ამისათვის გამოცხადნა ძე ღმრთისა, რათა დაარღვინეს საქმენი ეშმაკისანი“ /გელგვანი ა., 1983/.

წაუხედავად იმისა, რომ ეკლესია გმობს ბიბლიის აღდგომიერულ და სიმბოლურ /ფანჯიკიძე თ., 1982/ განმარტებებს, მაინც პირველქმნილი ცოდვის ასახსნელად ზუს-

ტად ალევორიულ განმარტებებს იყენებს ხშირად ოფიციალური სამღვდლოება.

ასე, მაგალითად, ერთი საეკლესიო კომენტატორის აზრით, “როდესაც შესაქმეს მეორე თავში ლაპარაკია ხე ბოროტისა და კეთილის შესახებ, ჩვენ აქ მართლა ხე კი არ უნდა ვიგულისხმოთ, არამედ სიმბოლო, ის ხაზი, რომელიც ერთმანეთისაგან ყოფს აკრძალულსა და ნებადართულს” /ფანჯიკიძე თ., 1982/. სხვა კომენტატორის მიხედვით ადამი, ევა და გველი სამი სხვადასხვა სახის სულის განასახიერებენ /Крывелев И. А. 1985/ და ასე შემდეგ.

ქრისტიანულ ღვთისმეტყველებაში იესო ქრისტე ადამიანთა პირველქმნილი ცოდვის გამომსყიდველად გვევლინება და ამრიგად, პირველქმნილი ცოდვა ქრისტიანობის წარმოშობისა და მისი განვითარების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი გახდა.

მეცნიერულ ლიტერატურაში კარგად არის განხილული ეს პრობლემა /Токарев С. А., 1980/. მაგრამ გაურკვეველი რჩება, რატომ მეორდება პირველქმნილი ცოდვის მოტივი მსოფლიოს ხალხთა ფოლკლორში, რატომ გახდა ასე პოპულარული ზ. ფროიდის ბრალიანობის კომპლექსი /Фрейд Д. Дж., 1985 Фрейд З., 1980/. რომელიც, მისი ათეისტური ხასიათის საეჭვო მტკიცებების მიუხედავად, ასე ფართოდ გავრცელდა და უთუოდ პირველქმნილი ცოდვის მოტივის ზეგავლენით უნდა შექმნილიყო.

უნდა ვივარაუდოთ, რომ პირველყოფილი ადამიანის პერიოდში მართლაც იყო ისეთი საკვები, რომლის მიღება შემდგომში ადამიანში ბრალიანობის, ცოდვის გრძნობის გამომწვევი გახდა. თვით ამ საკვების ხსენებაც კი მოგვიანებით, როგორც ჩანს, მიუღებელი იყო ადამიანისათვის, რადგანაც ამ უკანასკნელის დამამდაბლებელი გახდა.

პრობლემის კვლევისათვის მნიშვნელოვანია მ. კეესელავას მიერ ვაჟა-ფშაველას “გველის მჭამელის” ფაუსტურ პრობლემატიკასთან და ბიბლიური პირველქმნილი ცოდვის სიუჟეტთან დაკავშირება: “ფაუსტი მეფისტოფელის დახმარებით სწვდება ბუნების საიდუმლოებას. მინ-

დია თვითონ ფლობს ამ უნარს . . . ეს სიბრძნე, მას ქა-
ჯებმა შთააგონეს, გველის ჭამაც “ქაჯთან იყო ზმანება”.
მათ “სიბრძნე აჩვენეს გველად” და ცნობადის ხის ნაყოფი
აბემებინეს “/კვესელავა მ., 1961/.

“გველის მჭამელის” სიუჟეტი და მისი ხალხური წყა-
რო /ვაჟა-ფშაველა 1964; ესიტაშვილი ე., 1985/ ძალიან
მნიშვნელოვანია კვლევისათვის. ორივეში ადამიანისათვის
შეუწყნარებელი საკვებია დასახელებული. მისი მიღება
ძლიერი ზიზლის განცდას უნდა იწვევდეს. მართლაც, ვაჟა-
ფშაველა მიუთითებს /ვაჟა-ფშაველა 1960, 566 – ასეთი
ზიზლის განცდაზე:

ქაჯთათვის ცეცხლზე ნადგამი
სადილად ნახა ქობია.
იცოდა, გველსა ჰხარშავდენ,
იმასა სჭამდენ ხშირად;
ქაჯნი ქაჯობით იტანდენ
გველის მიღებას პირად,
და თავის თავზე იფიქრა,
რომ ექცეოდა ჭირად.
აიღო ერთი ნაჭერი,
ზიზლით ქურდულად შეჭამა.

ზიზლის გამომწვევი საკვები შეუძლებელია ცოდვისა
ან ბრალისათვის განცდას იწვევდეს. ზიზლი ისეთი
განცდაა, რომელსაც გულისამრევი, უწმინდური, საძაგელი
საგნის დანახვა, შეხება, ყნოსვა იწვევს /ჩიქობავა არნ.,
1955/. ცოდვა, თუ რელიგიურ განმარტებას არ მივიღებთ
მხედველობაში /დანაშაულის ჩადენა ღვთის წინაშე/, სიბ-
რალულისა და საცოდაობის განცდაა /ჩიქობავა არნ., 1964/
და სიბრალული კი თანაგრძნობას, გულშემატკივრობას,
შეცოდებას, შებრალებას გულისხმობს /ჩიქობავა არნ.,
1960/.

უშუალოდ გველის ჭამის შედეგად გამოწვეული ზიზ-
ლი არავითარ შემთხვევაში არ გადავიდოდა შეცოდებაში,
რადგან ეს ორი განცდა უარყოფს ერთმანეთს.

ბიბლიური სიუჟეტით - ადამისა და ევას ღმერთის
წინაშე შეცოდების შემდეგ არ ჩანს, რომ მათ ბრალია-
ნობის განცდა ჰქონდათ. მათ მიერ შეძენილმა ცოდნამ,
ღმერთის შიშის საწინააღმდეგოდ, კი არ გაუთანასწორა
ისინი ღმერთს /უპირატესობა კი არ მიანიჭა/ არამედ,
პირიქით, დაამდაბლა.

ბიბლიის მიხედვით, ღმერთმა ადამიანი თავიდანვე მის
მსგავსად შექმნა და ცოცხალ არსებათა ბატონად გამოაც-
ხადა: “და თქვა ღმერთმან: ვქმნეთ კაცი ხატებისამებრ
ჩვენისა და მსგავსებისამებრ და მთავრობდეს თევზა-
ზღვასასა და მფრინველთა ცისათა და პირუტყუთა და
მხეცთა ყოვლისა ქუეყანისა ყოველთა ქუეწარმავალთა მა-
ვალთა ქუეყანასა ზედა” /მცხეთური ხელნაწერი 1981/.

ბიბლიურ ტექსტში წინააღმდეგობაა: თუ ღმერთმა
თავიდანვე ადამიანი საკუთარი თავის მაგვარად შექმნა,
ცნობადის ხის ნაყოფის ჭამის შემდეგ როგორ უნდა
გათანასწორობოდა ღმერთს ადამიანი?

“გველის მჭამელში” “მინდია გველის ხორცის ჭამის
შედეგად ქაჯებს გაუთანასწორდა, რამაც მას მათზე უპი-
რატესობაც მიანიჭა /გაძლიერებული სუსტი უფრო ძლი-
ერი ჩანს/ და ის ყოვლისშემძლე, ყველაფრის შემცნობი,
გამგები, ყველაზე ძლიერი და გონიერი გახდა.

გველის ხორცს მინდია საწამლაეის ნაცვლად, ე.ი.
საკუთარი თავის საზიანოდ, ჭამს. ის სასიკვდილო, მავნე
უნდა იყოს მისთვის და ამიტომაც ასეთი საკვების მიღე-
ბასთან შეცოდება არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება
ყოფილიყო დაკავშირებული. ცოდვიანობის, ბრალიანობის
გამომწვევი, თავისთავად, მხოლოდ ისეთი საკვები შეიძ-
ლება იყოს, რომელიც საზიანო არ არის ადამიანისათვის,
მაგრამ რატომღაც ცოდვიანობის გრძნობას იწვევს მასში.

როგორც ბიბლიური ცნობადის ხის ნაყოფის, ისე ვაჟა-
ფშაველას “გველის მჭამელში” გველის ხორცის შეჭმას

ბრალიანობის, ცოდვის განცდა არ უნდა გამოეწვია. ორივე შემთხვევაში რომელიღაც სხვა საკვებთან უნდა გვექონდეს საქმე, რომლის შესახებ განცხადებას გაურბის ბიბლიური წიგნის ავტორი, ისევე როგორც “გველის მჭამელის” ფოლკლორული წყარო. ვაჟა-ფშაველა დაბადების ავტორთან შედარებით უფრო ლოგიკურად აყითარებს პირველქმნილი ცოდვის სიუჟეტს. ბიბლიაში ღმერთთან გათანასწორობა ფაქტიურად არ მოხდა, თუმცა კი, სიუჟეტის მიხედვით, უნდა მომხდარიყო და ვაჟა-ფშაველას მინდია კი ნამდვილად გაბრძენებულ, თავისებურ ზეკაცად /აბაშიძე კ., 1912, სიგუა ს., 1980/ გადაიქცა. მინდია გველის ხორცის ჭამით ადამიანთა შესაძლებლობების ზღვარს იქით აღმოჩნდა, რამაც მისი განსაკუთრებულობა და სხვებზე უპირატესობა უზრუნველყო.

გამეცნიერდა გლეხია,
აღარ აშინებს ტყვეობა,
აღარც ხრიკები ქაჯური,
დღეს თუ ხვალ, იმედიაანობს,
ქაჯებს უჭიროს პანჩური.
მაღია ტყვიასავითა,
გრძნეული, როგორც გველია,
აღმერთებს, ნუგეშად ჰსახავს
ფშავ-ხევსურეთი მთელია

/ვაჟა-ფშაველა/

ამრიგად მინდიამ ადამიანის ბუნებისათვის შეუფერებელი უდიდესი ცოდნა მიიღო და შეუძლებლის შესრულების უნარი მიეცა.

თუ ვაჟა-ფშაველას “გველის მჭამელ”ში “მინდია გაუთანასწოროდა ქაჯებს და ტყვეობაც კი მოიშორა, მაშინ ანალოგიურად ადამიანების ღმერთთან გათანასწორობა ხომ არ გამოიწვევდა ღმერთის უკუბრუნებას?

მეორე მხრივ, როგორ შეეძლო კეთილისა და ბოროტის შემეცნებას გაეთანასწორობინა ადამიანები ღმერთთან?

ხომ არ კარგავდა ღმერთი ასეთ შემთხვევაში რაღაც მნიშვნელოვანს?

ბიბლიური სიუჟეტის თანახმად, ცნობადის ხის ნაყოფის შეჭმა იწვევს ცოდვიანობას და, ამავე დროს, ღმერთთან გათანასწორებას /"და თქუა უფალმან ღმერთმან : აჰა, ადამი იქმნა, ვითარცა ერთი ჩუენგანი, მეცნიერ კეთილისა და ბოროტისა"/.

უნდა დავასკვნათ, რომ ღმერთთან გათანასწორება ცოდვიანობის მიღების საშუალებით, მხოლოდ ცოდვის ზიარებით არის შესაძლებელი.

ცნობადის ხის ნაყოფის შეჭმით ადამიანი ღმერთის-მაგვარი ხდება.

ცოდვა ცოდნის მომტანი ხდება და ცოდვის ჩამდენი ცოდვიანის თანასწორი. პირველი ადამიანების / ადამი და ევა/ ანალოგიურად მინდია ც გველის ხორცის შეჭმით ქაჯებს /ადამიანების მიმართ უეჭველად ცოდვიანების/ უთანასწორობა.

შეიგნო სიბრძნე ქაჯების
ამიერიდან ტყვემაო;
მას მუსაიფი დაუწყო
ცამ, დედამიწამ, ტყვემაო.
მხოლოდ ბოროტმან მის გულში
ვერ მოიკიდა ფეხია,
სხვა დანარჩენი ქაჯური
ყველა ისწავლა ხერხია

/ვაჟა-ფშაველა 1960; 567/

მინდია ცოდნითაც გაუთანასწორდა ქაჯებს. ის იმდენად გაძლიერდა, რომ უკვე არაფრად აგდებს ქაჯებს. და საშუალება მიეცა გასწორობოდა მათ:

დღეს თუ ხვალ, იმედიაანობს,
ქაჯებს უჭიროს პანჩური.

/ვაჟა-ფშაველა 1960; 567/

მინდიას ახლა თავისუფლად შეუძლია შური იძიოს ქაჯებზე, გაუსწორდეს მათ მისი ხანგრძლივი ტყვეობისათვის.

თუ კარგად დავაკვირდებით პირველი ადამიანების /ადამი და ევა/ მდგომარეობას “სამოთხეში”, ჩვენთვის აშკარა გახდება, რომ ისინი ისევე როგორც მინდია ქაჯებთან, ტყვეები იყვნენ. მათ მოქმედების, არჩევანის უფლება არ ჰქონდათ და უცვლელი ქცევის ფორმით უნდა ეხელმძღვანელათ. ისინი ყოველთვის ისე უნდა მოქცეულიყვნენ, როგორც ეს ღმერთს სურდა და მუდმივ მორჩილებაში ყოფილიყვნენ.

ბიბლიური პირველი ადამიანების /ადამი და ევა/ შეცოდებამდელი მდგომარეობა სულიერ /არ იცოდნენ სიკეთე და ბოროტება/ და ხორციელ /სიშიშველეს არ გრძნობდნენ/ შემეცნებას მოკლებული, ფაქტიურად, არარსებობას უდრიდა. ასეთნაირად შეზღუდული ადამიანი არარაობას განასახიერებს და ამიტომ მისი თავისუფლების საკითხი ხდება აქტუალური /Токарев С. А., 1980/.

ღმერთმა ადამს კი “შთაბერა პირსა მისსა სული სიცოცხლისა და იქმნა კაცი იგი სულად ცხოველად /მცხეთური ხელნაწერი 1981; 50/, მაგრამ სინამდვილეში ზუსტად ცხოველმყოფელი სიცოცხლე აკლდა სამოთხეში მყოფ ადამიანებს.

ირკვევა, რომ განვითარების დაბალ დონეზე მყოფი მრავალი ხალხის წარმოდგენით, ღვთიურობა, ჩვეულებრივ, კაციჭამიობასთან, კანიბალიზმთან იყო დაკავშირებული /Фрезер Д. Дж., 1983/.

გასაგები ხდება, რომ ცნობადის ხის ნაყოფი ღმერთისათვის განკუთვნილი ადამიანი ან ადამიანის სხეულის ნაწილი უნდა ყოფილიყო და ამ “უპირატესობას” ღმერთი ყველანაირად უფრო ხილდებოდა.

აღსანიშნავია, რომ ბიბლიურ ტექსტებში ცხოვრებისა და ცნობადის შემეცნების ხეები ხშირად ძნელად განსაცალკავებელია ერთმანეთისაგან და ამავე დროს, ცხოვრების ხე ხშირად ქალის სახით არის წარმოდგენილი

/Токарев С. А., 1980/. ე.ი. ხე შესაძლებელია ცოცხალი ადამიანის სახით იქნეს წარმოდგენილი.

ბუნებრივია, რომ რელიგიურ-ჰუმანური პრინციპების ქადაგება და კანიბალიზტური ტრაპეზი შეუთავსებელია ერთმანეთთან. ასეთმა მდგომარეობამ ბიბლიური წიგნების შემდგენლებისაგან პირველქმნილი ცოდვის სიუჟეტის მისტიფიცირება მოითხოვა, რაც კიდევაც განხორციელდა “დაბადებაში”.

ამრიგად, თუ ცნობადის ხის ნაყოფში ადამიანს /ან ადამიანის სხეულის ნაწილს/ ვიგულისხმებთ, სავსებით გასაგები იქნება ცოდვიანობის წარმოშობა.

სიმბოლურად ცნობადის ხის ნაყოფის ადამიანის მიერ მიღება ღმერთთან გათანასწორებას /გასწორებას/ უდრიდა. ადამიანზე უპირატესობის დაკარგვა, ღმერთისათვის ძალაუფლების დაკარგვას ნიშნავს.

აღბათ, ამიტომაც არის, რომ “დაბადებაში” ღვთიური უპირატესობის შესანარჩუნებლად ცხოვრების ხე ახსენდება ღმერთს და ახლა მის დაცვას ცდილობს ადამიანისაგან: “და აწ ნუსადა მიყოს ხელი თვისი და მოიღოს ხისაგან ცხოვრებისა, და ჭამოს და ცხონდეს უკუნისამდე... და განხადა ადამ და დაამკვიდრა იგი წინაშე საშუებელსა სამოთხისასა და დააწესა ქერობინი და მოტყინარე მახელი იქცევისა დაცვად გზასა ხისა ცხოვრებისასა” /მცხეთური ხელნაწერი 1981; 53/.

საყურადღებოა, რომ გველის ხორცის შეჭმის შემდეგ ქაჯები მიწიასათვის არავეითარ საშიშროებას აღარ წარმოადგენენ. ისინი ადამიანთან /მიწილ/ შედარებით არაოებას გაუთანასწორდნენ და ლოგიკურად აუცილებელი ხდება თხრობიდან მათი ამოღება.

ბიბლიის ტექსტის მიხედვით ღმერთთან გათანასწოებული ადამიანები ღმერთის ღირებულების უარყოფელები, მისი შემცველები, მისი ფუნქციების შემსრულებლები უნდა გამხდარიყვნენ /ასეთი თვალსაზრისის განვითარებად უნდა მივიჩნიოთ ის ფაქტი, რომ ზოგიერთი ღვთისმეტყველის მიხედვით ქრისტე ახალი ადამი იყო/.

საყურადღებოა, რომ მითოლოგიურად უარყოფითი პერსონაჟები /დევები/, არა მხოლოდ გველის, არამედ ადამიანის ხორცსაც ჭამენ. ეს კარგად ჩანს ამირანისა და მისი ძმების დევთა ქორწილში სტუმრობის აღწერიდან.

პური მიიღეს საჭმელად- კაცის თავფეხი ცვიოდაო,
ღოი მაიღეს სასმელად-შიგ გველი,მყვარი დიოდაო,
უსმელ-უჭმელად დავძებით, ყელჩიგა ამაგვდიოდაო
/ჩიქოვანი მ. 1947; 342/

სავსებით შესაძლებელია, რომ გველის მჭამელ ქაჯებს, ისევე როგორც დევებს, ადამიანის ხორციც ეჭამათ. ასეთ შემთხვევაში მინდიას არა მხოლოდ გველის, არამედ ადამიანის ხორცის ჭამაც კი შეეძლო ქაჯების ტყვეობაში. გველის ხორცის ჭამას თუ მხოლოდ ზიზღის გამოწვევა შეეძლო, მაშინ ადამიანის ხორცის ჭამის შემთხვევაში, მაშინვე თუ არა მოგვიანებით მაინც, უნდა გამოეწვია ცოდვიანობის განცდა.

ფსიქოგენეტიკურად ცოდვის პირვანდელი განცდა, ისე როგორც ეს ბიბლიის შემდგენელებს აქვთ ნაჩვენები, აკრძალვასთან დაკავშირებული არ შეიძლება ყოფილიყო. პირველყოფილი ადამიანის არსებობის ადრეულ ეტაპზე არავითარი ამკრძალავი წესები არ არსებობდა.

ამ თვალსაზრისით სანტერესოა, რომ ვაჟა-ფშაველას “გველის მჭამელში” არაფერია ნათქვამი გველის ხორცის /ისევე როგორც “ამირანიანის” ნაწყევტში ადამიანისა და გველის ხორცის/ ჭამის აკრძალვაზე და აქცენტი გადატანილია ასეთი საკვების ფსიქოლოგიურ მიუღებლობაზე. ასეთი მდგომარეობა, ერთ შემთხვევაში /“გველის მჭამელი”/, გველის ხორცის მიმართ ზიზღს, ხოლო, მეორე შემთხვევაში /“ამირანიანი”/ ზიზღის, გვერდით /გველის ხორცის მიმართ/, ცოდვის, ბრალისანობის განცდას უნდა იწვევდეს ადამიანის მიმართ /ადამიანის ხორციით გამოწვეული/.

ასეთი მსჯელობა დამაჯერებელია თანამედროვე ადამიანის პოზიციებიდან, მაგრამ შეიძლება თუ არა ასევე ვიმსჯელოთ უძველესი ხანის პირველყოფილი ადამიანის პოზიციებიდან ?

ზოგიერთი მეცნიერის თვალსაზრისით გველის აღქმაზე ადამიანის მიერ უარყოფითი რეაგირება ერთადერთი შემორჩენილი ინსტინქტური ხასიათის რეაქციაა /Защоро-жеев А. В., Венгер Л. А., 1968/ სავსებით შესაძლებელია, რომ ასეთი რეაგირება შემდგომში ზიზღში გადაზრდილიყო.

ადამიანთა ფსიქიკური განვითარება აუცილებლობით იწვევდა პირველყოფილ ადამიანთა მიერ ინსტინქტური ტენდენციების დაძლეवास. წინააღმდეგ შემთხვევაში გაცნობიერებული, საკუთრივ ადამიანური, ქცევის ფორმები ვერასოდეს ჩამოყალიბდებოდა.

კანიბალიზმი პირველყოფილ ადამიანებში ძალიან გავრცელებული იყო და ის უთუოდ სახეობის შენარჩუნების ინსტინქტის საპირისპირო იყო, რადგან, ჩვეულებრივ ერთი და იგივე სახეობის წარმომადგენელი ცხოველები თითქმის არასდროს არ ანადგურებენ ერთმანეთს /Лоренц К. З., 1970/. სოციალური ნორმების არ არსებობის პირობებში ერთადერთ შინაგან /გარეგანი სოციალური ფაქტორები შემდგომში წეს-ჩვეულებების სახით ჩამოყალიბდნენ/ შემაფერხებლად კაცთმკვლელობისა და კანიბალიზმის ცოდვად შესაფასებლად /გასაცნობიერებლად/ ისევ და ისევ ინსტინქტი უნდა გამხდარიყო. მაგრამ, რომელ ინსტინქტს შეეძლო ამ ფუნქციის შესრულება?

თანამედროვე ადამიანებში და თუნდაც უფრო ადრეულ ადამიანებში სახეობის შენარჩუნების ინსტინქტის არსებობაზე შეუძლებელია ლაპარაკი, რადგან კაცობრიობის განვითარების ისტორიამ ჯერ-ჯერობით არათუ კაცთა კვლა, არამედ კანიბალიზმიც კი ვერ მოიცვილა მთლიანად.

სახეობის შენარჩუნების ინსტინქტის დაკარგვის შემდეგ კაცთა კვლისა და კანიბალიზმის შინაგანად შემაკავებელი მხოლოდ და მხოლოდ სქესობრივი ინსტინქტი შეიძლება ყოფილიყო. ეს ინსტინქტი, მართალია, მხოლოდ

სხვადასხვა სქესის ადამიანთა დაახლოებას გულისხმობს, მაგრამ, ინსტინქტი უეჭველია, განსაკუთრებით მატრიარქატის /Briffault R., 1931/ პერიოდში, საერთოდაც კაცთა კვლისა და კანიბალიზმის ბუნებრივი შემაფერხებელი გახდა, რადგან სქესობრივი ინსტინქტი მშობლის ინსტინქტსაც უნდა უკავშირდებოდეს.

ამიტომაც არის, ალბათ, რომ პირველქმნილ ცოდვამდე ინსტინქტებს მოკლებულნი ადამიანები /ერთმანეთის სქესს ვერ ამჩნევდნენ/, შეცოდების /ცნობადის ხის ნაყოფის შეჭმა/ შემდეგ ისევ ინსტინქტებს უბრუნდებიან, მაგრამ არა ტაცების, თავდაცვის, ცურვის /3 თვემდე ბავშვს ახლაც აქვს/ ან სახეობის შენარჩუნების, არამედ სქესობრივ ინსტინქტს. ამ ინსტინქტმა კი, ბიოლოგიური დანიშნულების გარდა, მნიშვნელოვანწილად ფსიქოლოგიური დაახლოების, ერთმანეთის შემეცნების ფუნქციებიც შეასრულა. სქესობრივი ინსტინქტის ასეთ გაგებაზე მიუთითებს ბიბლიური ტექსტიც: “ხოლო ადამ იცნა ევა ცოლი თვისი /მცხეთური ხელნაწერი 1981; 53/.

კაცობრიობის განვითარების თავდაპირველ ეტაპზე სახეობის შენარჩუნების ინსტინქტის მოშლას, “ზოოლოგიური ინდივიდუალიზმის” /Семехов Ю. И., 1966/ ადამიანთა შორის უპირატესობის მიღწევის ტენდენციაში გადაზრდა უნდა გამოეწვია. ასეთ შემთხვევაში ადამიანები ერთმანეთთან და გარემოსთან ურთიერთობაში ინსტინქტს კი არა, არამედ იარაღს ეყრდნობოდნენ.

ადამიანთა ფსიქიკური განვითარების ანტიინსტინქტური მიმართულება სქესობრივ ინსტინქტთან დამოკიდებულებაში სრულყოფილად /ე.ი. ინსტინქტის უკუგდების თვალსაზრისით/ ვერ განხორციელდა, რადგან მაშინ კაცობრიობას გარდაუვალი დაღუპვა ემუქრებოდა. პირიქით, იარაღის გამოყენება სქესობრივი ინსტინქტის განხორციელებას უწყობდა ხელს – ე.ი. იარაღის საშუალებით მიღწეული უპირატესობა ინსტინქტური მიდრეკილების შემდგომ განვითარებას იწვევდა და, ამგვარად საერთოდ ადამიანის განვი-

თარების ძირითადი ხაზის მოთხოვნის - ინსტიტუტების უკუგდების ტენდენციების საპირისპირო იყო.

მაგრამ ანტიინსტიტუტური ტენდენცია არ შეიძლება აქაც არ გამოვლენილიყო და ის კიდევაც გამოვლინდა ადამიანთა სულიერ და არა ხორციელ დაახლოებისადმი უპირატესობის მინიჭებაში. სწორედ ამან განაპირობა, ალბათ, ის, რომ ადამიანთა სქესობრივი კავშირი ცოდვად იქნა აღიარებული. თანდათანობით, ასეთ ვითარებაში, სიყვარულის რამდენიმე განსხვავებული ფორმა წარმოიშვა.

საკმაო გავრცელება ჰპოვა საყვარელი ადამიანისადმი ძვირადღირებული საგნის მაგვარმა დამოკიდებულებამ, როდესაც პარტნიორის დასაკუთრება უეჭველ უპირატესობად განიხილება. საყვარელი ადამიანი საკუთარი სურვილის, ლტოლვის აღსრულების საშუალებაა მხოლოდ. მიტომ ასეთი სიყვარული ანგარებიანია და შეურაცხყოფელია საყვარელი ადამიანისათვის.

ანგარებიანია სიყვარულის ის ფორმაც, როდესაც საყვარელ ადამიანთან ყოფნის მოტივით ადამიანი მთლიანად ექვემდებარება მას, უარს ამბობს თავისთავადობაზე. აქ ანგარება იმაში გამოიხატება, რომ ადამიანი მის სქესობრივ მოთხოვნილებას იკმაყოფილებს მაინც და საკუთარი სოციალური მდგომარეობა კი არაფრად მიაჩნია.

საერთოდ, ორივე შემთხვევაში ადამიანი მხოლოდ საშუალებაა სქესობრივი მიდრეკილების დასაკმაყოფილებლად. სიყვარულის პირველი ფორმის /უპირატესობის მიღწევა დაუფლების საშუალებით/ უკიდურესობამდე მისული ტენდენცია სიყვარულის პრიმიტივიზაციას და სქესობრივი მიდრეკილების იდეალიზაციას იწვევს.

სიყვარულის მეორე ფორმის /საკუთარ “მე“-ობაზე უარის თქმა/ უკიდურესობამდე მისული ტენდენცია ნებაყოფლობით დაქვემდებარებულ მდგომარეობაში დადგომას, ყოველგვარ უპირატესობაზე უარის თქმას, დამცირების შეწყნარებას გულისხმობს საყვარელ ადამიანთან ინტიმური კავშირის გარეშეც კი.

მაგრამ იმის გამო, რომ სხვა სქესის წარმომადგენლის მიმართ ასეთი სიყვარული პოტენციურად მაინც შეიცავს სქესობრივი მიდრეკილების დაკმაყოფილების შესაძლებლობას, ასეთი სიყვარულიც ანგარებიანად იქნა ჩათვლილი ქრისტიანობის მიერ.

ამრიგად ქრისტიანობის მიხედვით სიყვარული მხოლოდ და მხოლოდ უსქესო, სქესობრივი კავშირის გარეშე არის შესაძლებელი. ქრისტიანი ღვთისმეტყველნი ამბობდნენ: “რომელ დიდებას არ სჯობია სამართლიანად უბიწო ქალწულობა? ანგელოსის დიდებას? ანგელოსს აქვს უბიწო ქალწულობა, მაგრამ არ აქვს ხორცი; ამით ის უფრო ბედნიერია, ვიდრე ძლიერი” /ფოიერბახი დ., 1956: 399/.

შემდეგ ფოიერბახი დაასკვნის: “მაგრამ ახლა თუ სქესობრივი მიდრეკილების დაკმაყოფილებისაგან თავშეკავება, სქესობრივი განსხვავებისა და, მაშასადამე, სქესობრივი სიყვარულის უარყოფა /რა არის სქესობრივი სიყვარული სქესობრივი განსხვავების გარეშე?/ ქრისტიანული ზეცისა და ხსნის პრინციპს წარმოადგენს, მაშინ აუცილებლად ცოდვილისა და ბოროტების წყაროა სქესობრივი მიდრეკილების დაკმაყოფილება, რაზედაც დაფუძნებულია ქორწინება” /ფოიერბახი დ., 1956: 399/.

მაგრამ ამავე დროს, მხოლოდ პიროვნებისადმი პოტენციურად უანგარო, დროში შეუზღუდველ სიყვარულისადმი მზადყოფნას შეუძლია სქესობრივი კმაყოფილება სასიყვარულო ტიპობად აქციოს. ასეთი სიყვარული კი თანასწორობას, ურთიერთთავდადებას, ურთიერთფლობაში ერთადერთობის პრინციპზე დამყარებულ უპირატესობისა და ურთიერთდაქვემდებარებას გულისხმობს უთუოდ, რაც ინდივიდუალურ ცოლქმრობაში შეიძლება იყოს განხორციელებული მხოლოდ და მხოლოდ.

ქრისტიანული სიყვარულის მქადაგებელი იყო იესო ქრისტე. ქრისტიან ღვთისმსახურთ მიაჩნიათ, რომ ადამიანთა უსაზღვრო სიყვარულმა მიიყვანა ქრისტე ჯვარცმამდე, წინაპრების /ადამი და ევა/ ცოდვების გამოსყიდვამდე.

ქრისტე ჩვეულებრივ ღმერთად /ან ღმერთკაცად/, უფრო იშვიათად კაცად- ახალ ადამად /Токарев С. А., 1980/. არის მიჩნეული. თუ ქრისტეს ღმერთად გამოვაცხადებთ, მაშინ გაუგებარია, როგორ უნდა გამოისყიდოს ღმერთმა ადამიანთა ცოდვა, რომელიც მის წინაშე არის ჩადენილი ბიბლიის ოფიციალური ვერსიით?

აქ ერთადერთი გამოსავალი ის არის, რომ ღმერთი თვით უნდა იყოს ცოდვილი. ამის შესახებ ზემოთ გექონდა საუბარი და ის ადამიანებთან იმიტომ კი არ მივიდა, რომ მათი ცოდვები გამოესყიდა, არამედ იმისათვის, რათა საკუთარი ცოდვები გამოესყიდა ადამიანების წინაშე /ბიბლიური ტექსტი არც ადამიანთა ცოდვიანობას გამორიცხავს/. და თქმა უნდა ღმერთის ცოდვა სიმბოლურად ისევე ადამიანთა ცოდვიანობას გულისხმობს.

ცოდვის სრულფასოვანი გამოსყიდვა მხოლოდ ცოდვილის მსხვერპლის მდგომარეობაში ჩადგომით არის შესაძლებელი. ამრიგად პირველ რიგში, აუცილებელი იყო ღმერთის დადაბლება ადამიანთა ამაღლების სანაცვლოდ. ბიბლიური ღმერთი თუ მედიდურად საკუთარი თავის მაგვარად აჩენს ადამს, ახლა ის თვითონ ადამიანის მაგვარი იბადება: “და არა იცოდა იგი, ვიდრემდე შვა ძე იგი მისი პირმშო, და უწოდა სახელი მისი იესო” /მცხეთური ხელნაწერი 1986; 116/.

აქ ღმერთი / ძე ღმერთი/ ბიბლიური ღმერთის / მამა-ღმერთი/ საპირისპიროდ მოქმედებს და საპირისპირო მდგომარეობას იკავებს, რაც უთუოდ ცოდვის მონანიებით უნდა იყოს გამოწვეული.

თუ ბიბლიური მამა-ღმერთი სასტიკი, შიშის მომგვრელი, მსხვერპლმოყვარეა, ძე მისი- ქრისტე შემწყნარებელი, ლმობიერი, მოსიყვარულე, მიმტევებელია: “ნეტარ იყვნენ გლახაკნი სულითა, რამეთუ მათი არს სასუფეველი ცათა... ნეტარ იყვნენ მგლოვიარენი გულითა, რამეთუ იგინი ნუგეშინის-ცემულ იქმნენ” /“მცხეთური ხელნაწერი 1986; 121/.

მამა-ღმერთის მოძღვრებასთან დაპირისპირება განსაკუთრებით კარგად ჩანს მასთან თავისებური დიალოგიდან:

“გესმა, რამეთუ თქმულ არს: შეიყვარო მოყვასი შენი და მოიძულო მტერი შენი.

ხოლო მე გეტყვ თქუნ: გიყვარდეთ მტერნი თქუნნი და აკურთხევდით მწყევართა თქუნთა და კეთილსა უყოფდით მოძულეთა თქუნთა... და ულოცევდით მათ. რომელნი გამძლავრობდენ თქუნ და გდევნიდნენ თქუნ” /მცხეთური ხელნაწერი 1985; 123/.

უკუეთუ მიუტევნეთ თქუნ კაცთა შეცოდებანი მათნი, მოგიტევნენ თქუნცა მამამან ზეცათამან” /მცხეთური ხელნაწერი 1986; 124/.

მიუხედავად ძე- ღმერთის მამა- ღმერთთან შედარებით ასეთი გამოხატული უსაზღვრო ჰუმანიზმისა-ღმერთის ცოდვა ადამიანთა წინაშე მაინც არ იყო გამოსყიდული და ერთადერთი გამოსავალი ის იყო, რომ ღმერთს თვით უნდა გაეარა მსხვერპლშეწირვა, ე.ი. უნდა მომკვდარიყო.

ღმერთი /ძე ღმერთი/ მართლაც კვდება ჯვარცმის დროს, რაც მამა- ღმერთის ცოდვების გამოსყიდვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ეტაპია. მაგრამ ბიბლიის ქვეტექსტის მიხედვით ადამიანთა წინაშე ცოდვის გამოსყიდვისათვის ღმერთის სიკვდილი სრულებითაც არ არის საკმარისი. ღმერთი აუცილებლად კანიბალისტურ ტრაპეზაზე უნდა ავიდეს. სახარება ზუსტად მიჰყვება საღვთო წიგნების ამ თავისებურ ლოგიკას: “და ვითარცა ჭამდეს იგინი, მოიღო იესო პური, და ჰმადლობდა და განტეხა... და ჭამეთ, ესე არს ხორცი ჩემი, და მოიღო სასუმელი და ჰმადლობდა და მისცა მათდა თქუა: სუთ ამისგან ყოველთა, ესე არს სისხლი ჩემი ახლისა აღთქმისა, მრავალთათვის დათხეული მისატევებლად ცოდვათა /მცხეთური ხელნაწერი 1985; 165/.

ასევე კანონზომიერი უნდა იყოს ვაჟა-ფშაველას “გველის მჭამელში” მინდიას დაღუპვა. მინდია თავიდანვე უსაზღვრო ცოდნითა და არაადამიანური ენერგიით არის დაჯილდოებული. ის მართლაც, რომ ღმერთის ტოლია, მაგრამ ისეთი ღმერთის ტოლია, რომლის სამოქმედო პრინციპია –“თვალი-თვალისა წილ და კბილი კბილისა წილ”

მინდია ქართველთა ომში უეჭველი გამარჯვების განმ-
საზღვრელი და მტრის ჯარის შემმუსვრელია.

აღმერთებს ნუგეშად ჰსახავს
ფშავ-ხევსურეთი მთელია,
გვირგვინოსანი თამარი
სულ მედამ ამის მთქმელია:
ოღონდ მინდია თან მყვანდეს,
მასთან მთიელი ერია,
რაც უნდა ძალიან ეცადოს,
ვერსა დამაკლებს მტერია.
იცის მტრის დასამარცხები
და შემმესვრელი ფანდია.

/ვაჟა-ფშაველა 1960;567/

ქართველთათვის მინდიას უდიდესი სარგებლობა მო-
აქვს და ნებისმიერი მტრის დამარცხება წინასწარ გან-
საზღვრულია. მაგრამ, მეორე მხრივ, ასეთი ღმერთის მაგ-
ვარი ადამიანი, ადამიანურ შესაძლებლობებზე ბევრად
ამაღლებული, მტრებს წინააღმდეგობის გაწევის ყოველ-
გვარ აზრს უკარგავს, პოტენციურად განადგურებით ემუქ-
რება მთელ მსოფლიოს და ასეთი სიმძლავრე სატანურ
სიძლიერეს უტოლდება.

ნაწარმოების შინაგანი ლოგიკის მიხედვით მინდიას
გაწირვა აუცილებელი ხდება. გაბრძენებული მინდიასაგან
მომდინარე მთავარი საშიშროება იმაში კი არ არის, რომ
ის ხეების, მცენარეების ჭრაზე ან ცხოველების დახოცვა-
ზე ამბობს უარს /რამიშვილი დ., 1961; რამიშვილი დ.,
1968/, არამედ იმაში, რომ ის მის ზეადამიანურ გონებასა
და ძალას ადამიანების /თუ გინდ მტრების/ წინააღმდეგ
იყენებს.

ვსთქავთ სიბრალული კარგია
ხე-ქვა-ბაღახთა, ცხოველთა. . .
კაცის კელა ყველასა სჭარბობს,

თუნდ მტერი იყოს ყოველთი.
 მაშ აღარც კაცს უნდა ვკლავდეთ,
 გეტყვით, მისმინეთ, მე რასა:
 მტრისას, სმლით ნაჭერს, მინახავ,
 მინდია სდგამდეს გორასა,
 რად სჩადის ამას, ხომ რჯულიც
 კელისას არ გვაძლევს ნებასა,
 მაგრამ ვკლავთ იმათ, ვინაცა
 ჩვენსა დაარღვევს შეებასა,
 ან მამულს გვართმევს, ან ცოლსა,
 ან გვიშლის რჯულის ცნებასა.
 მაშინ არც ღმერთი გვიცოდევს
 მტრისად შაქცევას ხელისას.

/ვაჟა-ფშაველა 1960;572/

ამ ნაწყვეტში ჩაღხია ამართლებს, როგორც ხეების მოჭრას ისე ადამიანთა კვლას, მაგრამ, ამავე დროს, ზუსტად აქ არის გამოთქმული საყვედური ადამიანთა მოკვლის გამო, რადგან "კაცის კვლა ყველასა სჭარბობს".

ბიბლიურ "არა კაც ჰკლა"-ს მოთხოვნას უახლოვდება ხალხურ "ხოგაის მინდიაში" დაფიქსირებული ის ქართული საგმირო ტრადიცია, "რომლის მიხედვითაც ცოდვად ითვლებოდა მტრის რაზმიდან თორმეტზე მეტის მოკვლა: "თორმეტი მოკლა მინდიმა, დადგა, ჩააგო ჰმალია" /ჩიქოვანი მ. 1975; 262/. აღბათ ვაჟა-ფშაველას "გველის მჭამელში" და ხალხურ "ხოგაის მინდია" გახდა საფუძველი კონსტანტინე გამსახურდიას ბრწყინვალე ჰუმანისტური ნოველისა "ხოგაის მინდია", რომელშიც მინდია გველის ხორცის ჭამის შემდეგ უპირველეს ყოვლისა, კაცთა კვლაზე იღებს ხელს / გამსახურდია კ., 1980. 416-457/.

ამრიგად ვაჟა-ფშაველას მინდიას შეჩერება, მისი დადაბლება, ჩვეულებრივ მოკვდავად გახდომა ხდება აუცილებელი, რაც კიდევაც განხორციელდა მინდიას მეუღლის ზემოქმედებით. მინდიას ცოლი მზია მინდიას ცოდნის დაკარგვისაკენ უბიძგებს და ადამის ცოლი ევა კი ადამს

ცოდნის შეძენისაკენ. მაგრამ, მეორე მხრივ, დაბადების ქვეტექსტით ადამიც ცოდნას კარგავს. ის თავიდანვე ღმერთის მაგვარი იყო / ე.ი. ყველაფრის მცოდნე/ და ცნობადის ხის ნაყოფის ჭამის შემდეგ კი სამოთხიდან გაძევებული ჩვეულებრივ მოკვდავ ადამიანად იქცა/

რითი-ღა ვარგო ქვეყანას,
დავცარიელდი ცოდნითა:
ყვავილნი არას მეტყვიან,
აღარც ცნობა მაქვს იმათი;
განა მეტილა იქნება
კაცმა თავს უგდოს ხიფათი?

/ვაჟა-ფშაველა 1960;579/

ასე ამბობს მინდია, როდესაც, ცოდნისაგან იძულებული, იწყებს ნადირობასა და შეშის დამზადებას.

როგორც ადამი, ისე მინდიაც მეუღლეების შთაგონებით ჩვეულებრივ ცოდვილ ადამიანებად გადაიქცევიან.

ადამიც და მინდიაც აკრძალულ საკვებს პირველად და უკანასკნელად იგემებენ. ღვთისმეტყველნი ამტკიცებენ, რომ ეს პირველი შეცოდება იყო, ისევე როგორც “გველის მჭამელის” მიხედვით მინდიაც პირველად ჭამს გველის ხორცს. მაგრამ ბიბლიური ტექსტის, ისევე როგორც ვაჟა-ფშაველას “გველის მჭამელის”, მიხედვით უფრო სწორი იქნება ვარაუდი, რომ აქ უკანასკნელ შეცოდებასთან გვაქვს საქმე და არა პირველთან. ბიბლიის ადამი თავიდანვე ღმერთისმაგვარია და ამიტომ მას ისევე შეეძლო ცნობადის ხის ნაყოფის ჭამა /ან ღმერთისნაირი ცოდნის დაუფლება/, როგორც ღმერთს. ამრიგად, უფრო გამართლებულია თვალსაზრისი, რომ “დაბადებაში” ადამიანის უკანასკნელი ცოდვა არის აღწერილი. ადამიანის ცნობიერება იმდენად განვითარდა, რომ მან შეძლო დაეძლია კანიბალიზმი და ის უდიდეს ცოდვად მიიჩნია.

ასევე შეუძლებელია, რომ მინდიასათვის ქაჯებს სპეციალურად მოემზადებინათ განსხვავებული საჭმელი, რაც

ამართლებს ვარაუდს, რომ მინდიაშაც უკანასკნელად ჩაიდინა ცოდვა/ ადამის ცოდვას ღმერთის-ძე ქრისტე გამოისყიდის და მინდიას კი მისი ცოდვა /ადამიანთა მკვლელობა/. თვითონ უნდა გამოესყიდა და თანაც ისე, რომ სხვა ადამიანებისათვის ცოდვიანობის არავითარი საშიშროება არ შეექმნა.

მინდიაშ, გარკვეულწილად, საკუთარი ცოდვები უკეთ გამოისყიდა, ვიდრე -- ქრისტემ. ქრისტე სხვა ადამიანებმა აცვეს ჯვარს და ცოდვა ჩაიდინეს. ე.ი. ქრისტემ სრულყოფილად ვერ შეასრულა თავისი მისია. მინდია კი სრულყოფილად ასრულებს ცოდვის გამოსყიდვის მისიას- ის თავს იკლავს და ცოდვის გამოსყიდვა აქ ისეთ პირობებში ხდება, რომელიც მის აღდგენას უარყოფს თეორიულად.

ბიბლიური პირველქმნილი ცოდვის სიუჟეტის გველის მჭამელის სიუჟეტთან შედარება გვიჩვენებს, რომ, იმ შემთხვევაში, როცა არაჩვეულებრივი ძალით დაჯილდოებული ცოდვილი არსება ჩნდება ადამიანთა მიერ შეთხზულ ნებისმიერ მითოლოგიურ ნაწარმოებში, მისი დაღუპვაც აუცილებლობით არის ნაკარნახევი, რადგან ასეთი პიროვნების რეალურ სამყაროში არსებობა ადამიანთა საღ აზროვნებას ეწინააღმდეგება.

2. განრიდებითი ჭკვიის ფსიქობენეტიკა ანუ სიახლოვე-დაშორებულობის პარამეტრი

“კერძო საკუთრების წარმოშობა ტაბუს დანაწესებშია საძიებელი. ამა თუ იმ ნივთის ანუ პიროვნების დაუფლების, მიწის დამუშავებისა თუ ცოლის არჩევის პირველი საშუალება მათზე ტაბუს დადებაა”.

ერნსტ კასირერი, რა არის
ადამიანი
1983.177.

განრიდებითი მოქმედება სინამდვილეში ახლობლობა-დაშორებულობის ანუ დისტანციურობას ასახავს, რომელიც სოციალური სივრცის ორ საპირისპირო მხარეს-ახლოსა და დაშორებულს-მოიცავს.

ახლო ”დრო – სივრცის თვალსაზრისით წარსულში, პირველად დაუფლებული, ჩვეულებრივი, შეჩვეული და ცნობილი სივრცეა. აქ ყველაფერი გარკვეულია, საზღვარ-დადებულია და ადამიანის ქცევა შეუფერხებლად, თავისუფლად მიმდინარეობს. ადამიანს გარს მრავალი მისნაირი აკრავს და მათთან ურთიერთობაში ის თავისუფლებას განიცდის /იერარქული განსხვავებულობის არსებობის მიუხედავად/.

იერარქიული ურთიერთობები ძირითადად ადამიანებს შორის ურთიერთობებს ეხება, ხოლო რაც შეეხება სივრცეს, მასთან ადამიანი საკმაოდ თავისუფლად არის, რადგან გაბედულად, ე. ი. სივრცესთან თანაბრად, შესატყვისად მოქმედებს. ამიტომაც არის რომ აქ ნაკლებია პრობლემები, ხოლო რაც უფრო მეტად უზრუნველყოფილია თანასწორობა, მით უფრო ძლიერია თავისუფლების განცდა.

“ახლო”უპირატესი ღირებულების მაჩვენებელიც არის, რადგან პირველადი, საზოგადოებრივად აპრობირებული ღირებულებები აქ არიან თავმოყრილი.

დაშორებულობა-რეალურად დიდი მანძილის უცხო სივრცე არ იძლევა თავისუფლების განცდას, რადგან ეს სივრცე არაა კატეგორიზებული ღირებულების, საკუთრებისა და დაშორებულობის თვალსაზრისით და არ არის აპრობირებული საზოგადოების მიერ.

ადამიანი ფიზიკური სივრცის სიჭარბის მიუხედავად დამცრობილად, შეზღუდულად, ღირებულება დაკარგულად, უუნაროდ, შეშინებულად გრძნობს თავს. უცხო სივრცე დომინირებს მასზე და მის მოქმედებასა და ყოველგვარ ინიციატივას აბლოკირებს. ასეთ სიტუაციაში სივრცის დაუფლებაში პირველობის მისწრაფებას აზრი ეკარგება და ადამიანი ცდილობს განერიდოს მას. აქ წინ უცხო, უცნობი, საშიში სფეროა განლაგებული.

ამრიგად ახლობელ სივრცეში “წინ” /სოციალურად წარსული/ ანუ მომავალი განსაზღვრული და უზრუნველყოფილია წარსულით- მომავალში წარსული / ე.ი. ჩვეულებრივი, ყოველდღიური, ტრადიციული, მყარი, უზრუნველყოფილი, ნაცნობი/ აისახება.

პირიქით, ახალ, უცხო სივრცეში “წინ” რეალურად მომავალს შეესატყვისება და მისი უსასრულობის, უცნობობის. შემაფერხებულობის, შეზღუდულობის გამო შიშსა და დაქვემდებარებულობის განცდას იწვევს.

ამიტომაც არის რომ ახლობლობა უფრო მეტად თანასწორობასა და თავისუფლებას განასახიერებს, ხოლო დაშორებულობა კი დომინირება-დაქვემდებარებას.

აქედან გამომდინარეობენ განრიდების წესებიც, როდესაც დაშორებულობა უპირატესი სტატუსის მქონესათვის უზრუნველყოფს დომინირებას, ხოლო დაქვემდებარებულ მდგომარეობაში მყოფთათვის დაშორებულობა დაქვემდებარებულობის აღმნიშვნელია.

ამავე დროს ფიზიკური /სოციალური/ დაშორებულობა ანუ დისტანციაზე დადგომა უსაფრთხოებას უზრუნველ-

ყოფს, რადგან უცხო საგან თავდაცვის ერთადერთი გამოცდილი საშუალებაა. მოწინააღმდეგე დისტანციის დაცვით ცნობდა ჩვენს უპირატეს უფლებას ტერიტორიაზე, ობიექტზე, საკუთარ თავზე, ახლობლებზე.

დაშორებულობის გარეგნული გამოხატულება იყო შორს დგომა, შეხვედრაზე თავის არიდება, ჩუმად ყოფნა, თვალის მოცილება და ა.შ. ამიტომაც იყო, რომ საოჯახო განრიდების წესები უზრუნველყოფდა, როგორც ოჯახის თავის უპირატესობასა და საკუთრების ხელშეუხებლობას, ისე ოჯახის ახალი წევრის, გარკვეული თვალსაზრისით დამოუკიდებლობას და მისი პირადი საკუთრების ხელშეუხებლობასა და პიროვნულ ღირსებას.

მისათითებელია ისიც, რომ უშუალო კონტაქტის დროს დაშორებულობის ასეთი ხელოვნური ფორმა დიდ დაძაბულობას იწვევდა, რაც თავისთავად დაქვემდებარებულ მდგომარეობაში მყოფ ადამიანებს ფიზიკური დაშორებულობისაკენ უბიძგებდა, შორს წასვლას იწვევდა, ისე, რომ ყოველგვარი კონტაქტი წყდებოდა და ხელოვნური სოციალური დაშორებულობისაგან ადამიანი თავისუფლდებოდა და დროებით საშიში ახალი სივრცე სოციალური თავისუფლების განცდის გამოიწვევი და მაჩვენებელი ხდებოდა.

ახლობლობა-დაშორებულობის სხვადასხვა ასპექტი შეისწავლება: ფსიქოლოგიური დაშორებულობის /Рейковский Я., 1981; Сохань Л. В., 1987/. სიახლოვე-დაშორებულობა მიმართვის დროს /Лендел Ж., 1977; Хайдметс М., Вальсинер Я., 1982/. დაშორებულობა-სიახლოვე აღქმის დროს /Флейвелл Дж. Х., 1967; Рок И., 1980/. ახლობლობა-დაშორებულობა ადამიანთა შორის ძველად /Хайтун Д. Е., 1962/. სივრცის აღქმის პრობლემები /Соколов И. М., 1984; Уеро Т., 1962/. ვიზუალური ობიექტების ილუზიური “დაშორება” და “ზომის მომატება” მოკლევადიანი უწონობის დროს /Кытаев – Смык Л. А., 1983/. საკუთარი ახლობელი ენისა და სოციალურად მაღალი ღირებულების ენის ურთიერთობები /Швейцер А. Д., Никольский Л. Б., 1978/. დაშორებულობის

განცდა ეიმსის ოთახის ექსპერიმენტში /Вудворте Р. С., 1975/.

ტრადიციულ საზოგადოებაში სიახლოვე- დაშორებულობის უზრუნველყოფელმა განრიდებითმა წესმა ევოლუციის დიდი გზა განვლო.

თვით ტერმინი “განრიდება” ეტომოლოგიურად წესის შესრულებაზე უნდა მიუთითებდეს. ძველ ქართულში “რიდი” მორიდებას, დარიდებას აღნიშნავდა /ორბელიანი ს., 1949/. ამ ტერმინის ძირი ინდოევროპულ ენებშიც არის გავრცელებული /შდრ: ოსური რად-რიგი//. ეს სიტყვა უახლოვდება ირანულ რატა- ს, ანდა რატუ-ს ისევე როგორც ავღ -შვიდი ჰაფტა-ს /Абаев В. И., 1973/ ჰაფტა - დაივა შვიდი ღმერთი /Гамкредидзе Т. В., Иванов В. В., 1984/ ამრიგად ტერმინში გამოყოფა არ-წესრიგის, შესატყვისობის, სწორი განლაგების ცნების სემანტიკური ღერძი /Абаев В. И. 1973/.

ამავე ძირით რიგისა და წესრიგის მნიშვნელობის სიტყვები გვხვდება საშუალო სპარსულში, ძველ ინდურში, ლიტვურში, ნორვეგიულში, შვედურში /Абаев В. И. 1973/, რუსულში, ჩეხურში, ძველ სპარსულში ამ ძირის სიტყვები წესრიგში მოყვანაზე, წარმართვაზე მიუთითებენ. /Преображенский А. П., 1959/. აქედან უნდა იყოს მიღებული ტერმინი რაინდი, როგორც ცხენთა გამწურთელი /ორბელიანი ს., 1949/. ასევე რუსული Рында – მცველი, მესატურტლე Рыдель-ს უკავშირდება და რუსულში გერმანულიდან რიტტერ /რაინდი/ არის ნასესხები /Преображенский А. П., 1959/.

ძირი “რიდ” “რინ”-საც უნდა უახლოვდებოდეს, აქედან განრინება-გადარჩენა, თავის დაღწევა /აბულაძე ი., 1973/. სიტყვა განრიდება-რინდს, ძველად ერთ-ერთი რელიგიური სექტის მიმდევარს უკავშირდება, საათობით გაუნძრევლად რომ იჯდა გარესამყაროსაგან გამოთიშული /ჭუმბურიძე ზ., 1987/. რინდის მიერ კონტაქტების მთლიანი უარყოფა წესის შესრულების უკიდურეს ფორმად უნდა მივიჩნიოთ. საინტერესოა, რომ ინდური ფილოსოფიის უძველეს წყაროში- “რიგვედაში” ერთ-ერთი ჰიმნი რიტას-

კოსმოსურ წესრიგს, კანონს, ჩვეულებას ეძღვნება /Соколов В. В., 1969/

საყურადღებოა, რომ “ფშაველები და ხევსურები უზე-
აეს ღვთაებას “მორიგე”-ს უწოდებენ... ხევსურებს ჰგონიათ
რომ მორიგე რიგს და წესს აძლევს ქვეყნიერებას”/ ჯავა-
იშვილი ივ., 1979/.

ტერმინ განრიდების წესრიგთან /ღვთიურ წესრიგთან/
ასეთი მჭიდრო დაკავშირება შემთხვევით არ უნდა იყოს,
რადგან მეცნიერთა უმრავლესობა ზუსტად განრიდების
წესებს და მათთან დაკავშირებულ ტაბუს წესებს /აღამი-
ანთა შორის ურთიერთობების მომწესრიგებელი აკრძალვე-
ბი/ მიიჩნევენ “ზოოლოგიური ინდივიდუალიზმის “შემაკა-
ვებელ პირველ აკრძალვად” /Семенов Ю. И., 1966/.

მაგრამ განრიდების წესების წარმოშობის თეორიების
უმრავლესობა /Максимов А. Н., 1908/ სრულებითაც ვერ
ხსნის განრიდების ჩვეულების მომართულებას პირველო-
ბის, მაღალი ადგილის, საერთო აღიარების უზრუნველსა-
ყოფად /ჩაგანავა გ. 1986/ და ვერ დაიყვანება ძირითადად
სქესთა შორის ურთიერთობათა სხვადასხვა აკრძალვამდე.

მიუხედავად იმისა, რომ ეთნოგრაფიაში და ფსიქოლო-
გიაში მრავალი ნაშრომი ეძღვნება განრიდების ინსტი-
ტუტის პრობლემატიკას /ნოღაიდელი ჯ., 1971, ბექაია მ.,
1974. ითონიშვილი ვ., 1974, კახიძე ნ., 1974, კიკნაძე ზ., 1979,
იველაშვილი თ., 1980, ჩაგანავა გ., 1985. ჩაგანავა გ., 1986.
ჩაგანავა გ., 1987. ჩაგანავა გ., 1989, Ратцель Ф., 1901.
Максимов А.Н., 1908. Рейнак С., 1926 და სხვა/ მაინც ჯერ-
ჯერობით მისი წარმოშობა და ფუნქციონირების მექანიზ-
მები ბოლომდე შესწავლილი არ არის.

განრიდების ინსტიტუტი ტრადიციულ საოჯახო ურთი-
ერთობათა პირობებში შეზღუდვების გარკვეულ სისტემას
ქმნიდა. ეს შეზღუდვები ძირითადად თავს იჩენდა ოჯახის
წევრთა ერთმანეთთან ლაპარაკში, ურთიერთ დამოკიდებუ-
ლებაში, საოჯახო საქმიანობის სხვადასხვა სფეროში,
მგზავრობის, ჯდომა-დგომის დროს და ა.შ. ამგვარი შეზ-

ღუდეები ადამიანის /ტაილორი/ იგნორირებას /Винников И.П., 1927/ მის სეგრეგაციას /Токарев С.А., 1979/ იწვევდა.

შედარებით სუსტად სრულდებოდა ეს წესები ასაკით, ნათესაობით ან სხვა მდგომარეობით თანაბარ, თანასწორ ადამიანებს შორის. იგივე ითქმის ერთი და იგივე სქესის წარმომადგენლებზე.

ეთნოგრაფიულ ლიტერატურაში აღწერილი განრიდების ზოგიერთი წესი ჯერ კიდევ ძველ შუამდინარულ მაგიურ ტექსტშიც დასტურდება /კიკნაძე ზ., 1979, 106/.

განრიდების ჩვეულება “ტაბუს” მოვლენათა წრეში ექცევა /Кисляков Н.А., 1969/ და, ამიტომ ზოგიერთი ავტორი არც გამოყოფს განრიდების ჩვეულებას “ტაბუს” წესებისაგან /Шибутани Т., 1969/. ეს ჩვეულება მსოფლიოს მრავალ ხალხში იყო გავრცელებული /Ратцель Ф., 1901, 1903/. ის კავკასიის, შუა აზიის, სამხრეთ ციმბირისა და ყოფილი საბჭოთა კავშირის სხვა ისტორიულ ეთნოგრაფიულ რეგიონებშიც დასტურდება /Смирнова С.Я., Першиц А.И., 1978/.

განრიდების სოციალური ინსტიტუტი იმ საკითხთა წრეს ეკუთვნის რომლებიც ეთნოგრაფიის, ფსიქოლოგიისა და ლინგვისტიკის პირაპირ არიან განლაგებული და ცოდნის ახალ დარგს ქმნიან, რომელიც დასავლეთში ქცევის ანთროპოლოგიისა, ხოლო რუსეთში ურთიერთობის ეთნოგრაფიის სახელწოდებით არის ცნობილი /Смирнова С.Я., 1978/. ეთნოგრაფები განრიდების საკითხის შესწავლისას, ყურადღებას მისი შესრულების თავისებურებებზე ამახვილებენ /Смирнова С.Я., 1961/, ხოლო ფსიქოლოგიაში განრიდება, უმთავრესად, საშიშროებაზე საპასუხო ქცევის რეაქციაა /Фресс П., Пиажо Ж., 1975/. განრიდების ქცევის შესახებ მოტივაციის დონესთან დაკავშირებით მიუთითებენ /Brown J.S., 1948/. საუბრობენ აგრეთვე უმსგავსობათაგან განრიდებაზე /სეი-სიონაგონი, 1983/.

აყურედღებოა განრიდების ჩვეულებისათვის დამახასიათებელი დაქვემდებარებული ადამიანის ფენომენოლოგიურად არ არსებულად მიჩნევის ეფექტის /ჩაგანავა გ.,

1985/ გენეზისი. რატომ მიიჩნეოდა პატრიარქალურ ოჯახში მამამთილი რძალს მეტოქედ და რატომ ცდილობდა მის არ შემჩნევას ისე, თითქოს ის არ არსებობს. ინტიმური კავშირის დაუშვებლობა არ არის საკმარისი ასეთი ქცევის ასახსნელად, რადგან პოტენციურ ბიოლოგიურ პარტნიორობას სხვადასხვა სქესთა წარმომადგენლებს შორის ფსიქოლოგიურად თანამშრომლობის, ფენომენოლოგიური დაახლოების ეფექტი უნდა გამოეწვია. ამრიგად, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ განრიდების ჩვეულების ფარგლებში დაფიქსირებული “არ არსებულად” მიჩნევის ფენომენოლოგიური ეფექტი კაცობრიობის განვითარებაში ისეთ მოვლენას უნდა გამოეწვია, როდესაც ადამიანებს შორის ძლიერ მეტოქეობას ჰქონდა ადგილი და ისინი მართლაც ცდილობდნენ ერთმანეთის არსებობა შეეწყვიტათ. ასეთ სიტუაციაში კანონზომიერი იქნებოდა ურთიერთ განრიდება, რაც განადგურებისაგან დაიცავდა მათ.

განრიდების ჩვეულებას ხელი უნდა შეეწყო პირველყოფილი “ზოოლოგიური ინდივიდუალიზმის” სოციალურად აპრობირებულ ინდივიდუალიზმში ტრანსფორმაციისათვის, როდესაც ადამიანი პირველობისა და მაღალი ადგილის დაუფლებით უპირატესობას აღწევდა პირად და სოციალურ სივრცეში.

მაღალი ადგილი-უპირატესობის აღმნიშვნელი ადამიანის უძველესი სტატუსური მდგომარეობა უნდა იყოს. ასეთ სტატუსურ მდგომარეობას გულისხმობს ოჯახის თავისთვის გამოყოფილი ცალკე სკამი, ბელადის, მეფის, ღმერთის “მაღალი” ადგილი და სხვა.

“ზოოლოგიური ინდივიდუალიზმის” ბატონობის პირობებში ადამიანის საქმიანობის ძირითად მიზნად ბიოლოგიურ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება იყო. ამის გამო ცხოველებთან და საერთოდ არსებობისათვის ბრძოლა წარმატებული მხოლოდ მაშინ იქნებოდა, თუ ადამიანი გარემო სივრცეში გაბატონდებოდა, მოწინააღმდეგეს ზემოდან მოექცეოდა, რაც ნადავლის დაუფლებას, მეტოქის მხრიდან საშიშროების აცილებას, მასზე გამარჯვებას –

აისახა ჭიდაობაში – ნიშნავდა. ასეთი მდგომარეობა მოწინააღმდეგის დაქვემდებარებას და, თუ აუცილებელი იყო, მის მოკედინებას ან მისგან სასიცოცხლო სივრცის მთლიან განთავისუფლებას /კანიბალიზმი/ გულისხმობდა.

ადამიანმა საკუთარი საქმიანობის მიზნად თანდათანობით მაღალი მდგომარეობის მიღწევა გაიხადა.

პირველობა ინდივიდუალური უპირატესობის სოციალური აღიარების უძველესი ფორმაა აგრეთვე. ისევე, როგორც “მაღალი ადგილის” შემთხვევაში სხვების გასწრება სივრცეში უპირატესობას იძლეოდა ნადავლის, საჭმელად ვარგისი მცენარეების, ნაყოფის დაუფლებაში /აისახა სპორტულ რბენაში/. პირველი უპირატესობას ღებულობდა ცეცხლის, იარაღის, წარმოების იარაღების, საფარის გამოყენების, დარტყმის, სხვა სქესის წარმომადგენლის დაუფლების დროს. ამრიგად “პირველი” საზოგადოებრივი ყურადღების ცენტრში მოექცა და თვით პირველობა გახდა ადამიანის საქმიანობის მიზანი.

რომის სამართალში საკუთრების დაუფლების ყველაზე უძველეს ფორმად მიტაცება /occupatio/ იყო მიჩნეული. ასეთ შემთხვევაში მესაკუთრედ ის ხდებოდა, ვინც პირველად მიიტაცებდა უპატრონო საგანს. ეს წესი ვრცელდებოდა ნადირობისა და თევზჭერის, განძისა და მიტოვებული საგნების, უპატრონო მიწების დასაკუთრებაზე /Галанза П.Н., 1963/. პირველობის უპირატესი მნიშვნელობა სენიორების პირველი ღამის უფლებაშიც გამოიხატებოდა. ჩინური სამართლის მიხედვით მშობელთა ქონება უფროსი /პირველი/ ვაჟიშვილის განკარგულებაში გადადიოდა. ისლამის პირველ მიმდევრებს გაბატონებული მდგომარეობა ეჭირათ /Галанза П. Н., 1963/ პირველ ისლამურ სახელმწიფოში.

ზოგის აზრით ტრადიციის ძირითადი არსი ზუსტად იმაში მდგომარეობს, რომ ისე მოვიქცეთ, როგორც ეს “პირველად”, “პირველი ქმედების” დროს იყო განხორციელებული /Байбурин А.К., 1985/.

უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა პირველ ნაყოფს, რომლის მირთმევის უფლება მხოლოდ რჩეულთ ჰქონდათ. კუნძულ ტონგაზე მას ბელადი მიირთმევდა /*Фрэнк Д.Дж.*, 1983/. ძველ საბერძნეთში პირველი ნაყოფი ღვთაება დემეტრესთან მიჰქონდათ /*Фрэнк Д.Дж.*, 1983/. ბრიტანეთის კოლუმბიის მცხოვრებლები დიდი ზეიმით ხვდებოდნენ ბელადებად მიჩნეული პირველი ზუთხების გამოჩენას მდინარეში /*Фрэнк Д.Дж.*, 1983/.

თანამედროვე სოციალურ ფსიქოლოგიაში “სამართლიანობის თეორიის” ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელი ჯ.ჰომანსი განრიდების ჩვეულებას თანასწორობის, უფროსობის, უპირატესობისა და დაქვემდებარების კონტექსტში განიხილავს /*Homans G. G.*, 1961/.

პატრიარქალურ ოჯახში უპირატესობის მიღწევა ოჯახის თავის ერთ-ერთი ძირითადი მიზანი უნდა ყოფილიყო. მაგრამ ამ უპირატესობის მიღწევა მხოლოდ იმ შემთხვევაში იქნებოდა შესაძლებელი, როდესაც ესა თუ ის ქცევა, სამოქმედო პოზიცია ყველა წევრის მიერ “უპირატესობად” იქნებოდა აღიარებული და “მორჩილებასაც” ყველასათვის გარკვეული მახასიათებლები ექნებოდა.

განრიდების ჩვეულების მიხედვით დაკანონებული ქცევის ფორმები /ოჯახის უფროსის წინ თავის დახრა, თვალის არიდება, მეტყველებისაგან თავის შეკავება, “უმზრახობა” და სხვა/ ოჯახის წევრთა ცნობიერებაში თანასწორობის გამომრიცხავი იყო. ცხადია, თანაბარი მდგომარეობის ნებისმიერი გამოვლენა უნდა შეზღუდულიყო ოჯახის ავტორიტეტის მიერ.

შინაარსობრივად განრიდების ჩვეულება ხშირად ართულებდა დაქვემდებარების ურთიერთობებს /მაგალითად, “უმზრახობის” გამო/ და ოჯახის თავს გარკვეული იზოლაციის პირობებში აყენებდა, მაგრამ ფსიქოლოგიურად, როგორც ჩანს ეს მდგომარეობა ხელსაყრელი იყო მისთვის.

საუქრებელია, რომ ყოველდღიურ ცხოვრებაში მიკე-
ლუელი განრიდებითი ქცევის ინტერპრეტაცია უნდა დაგ-
ვეხმაროს საკითხის გარკვევაში.

ლიტერატურაში კარგად არის აღწერილი ეთნოგრა-
ფიულ ყოფაში დადასტურებული სახელებისა და ნათე-
საობის აღმნიშვნელი ტერმინების ტაბუირების ფაქტი
/Вухт В., 1910/. თანამედროვე ქალაქის პირობებში, ბუნ-
დოვანი წარმოდგენა აქეთ განრიდებითი ჩვეულების შე-
სახეზე, რომელიც “როგორც კონკრეტულ სიტუაციაში
ქცევის ნორმა “ /რობაქიძე ა., 1981/ არის მიღებული.

ნორმა რაღაც მოვლენისა თუ საგნის მიმართ ადამია-
ნებს ერთნაირი დაუფლების შესაძლებლობას აძლევს და,
ამ მხრივ, ათანასწორებს მათ ერთმანეთთან. ნორმას და-
უფლებული ადამიანი სოციალურ გარემოში ღირებულე-
ბითი უპირატესობით სარგებლობს და მას უადვილდება
სოციალური კონტაქტების დამყარება.

ნორმა, ერთი მხრივ, ზღუდავს ადამიანის ინდივიდუა-
ლური მნიშვნელობის უპირატესობის მიღწევის ტენდენ-
ციას /თავისი მიდრეკილების მიხედვით მოქმედება/ და,
მეორე მხრივ, მას საშუალებას აძლევს თანასწორ პირო-
ბებში სოციალურად აპრობირებულ ღირებულებით უპირა-
ტესობას /ე.ი. ნორმის მიხედვით მოქმედება/ მიაღწიოს.

განსხვავებულად მოქმედების ინდივიდუალური მიდრე-
კილების სისტემატური განხორციელება ურთიერთობათა
ჩამოყალიბებული სისტემის მაქსიმალურ ცვლილებას გა-
მოიწვევდა, იმ დროს, როდესაც ნორმის შესრულება ასეთი
ურთიერთობის მინიმალურ ცვლილებას იწვევს.

ჩატარებულმა გამოკითხვამ /140 სხვადასხვა ეროვნების
რესპოდენტი-მასწავლებელი და სტუდენტი /გვიჩვენა, რომ
რესპოდენტთა 94.3% მშობლებს სახელებით არ მიმართავს
და ამავე დროს 92.1 % დებსა და ძმებს სახელებით და
არა ნათესაობის აღმნიშვნელი ტერმინებით მიმართავს.
მშობლები ბავშვებს ძირითადად /80%/ სახელებით ჰმარ-
თავენ.

სამივე შემთხვევებში ხელთა გვაქვს განრიდებითი ქცევის მაგალითები. პირველ შემთხვევაში განერიდებიან მშობლების სახელების წარმოთქმას. მეორე და მესამე შემთხვევებში კი ნათესაობის აღმნიშვნელ ტერმინებს.

ძველი ტრადიციული ოჯახისაგან განსხვავებით თანამედროვე ოჯახში გაცნობიერებული, წარმოდგენილი არ აქვთ ამა თუ იმ მიმართვის აკრძალვა. თავის მოქმედებას ისინი იმით ხსნიან, რომ პირიქით მოქცევა "უხერხულია", რომ ასე არის მიღებული, "ჩვეულებრივია". საფიქრებელია, რომ ქცევის ასეთი შეფასება ცხოვრების წესის იმ გაგებას უახლოვდება, რომელიც "ურთიერთობის ნორმების ერთობლიობას გულისხმობს" /რობაქიძე ა., 1981.47/

ბოლო დროს, ფსიქოლოგიაში განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ადამიანთა ურთიერთობებში "უხერხულობით" გამოწვეულ განწყობათა ანალიზს /Юревич А.В., 1981/.

საზოგადოებაში ადამიანი, ერთი მხრივ, როგორც განსაკუთრებული ანუ უნიკალური /Шибутани Т., 1969/ არსება გვევლინება და მეორე მხრივ, საყოველთაო არსება, ხშირად ერთნაირ /Шибутани Т., 1969/ სტანდარტულ /Кон ИС., 1967/ ერთგვაროვნულ ინდივიდთან არის იდენტიფიცირებული.

როგორც ჩანს, ზოგ შემთხვევაში ესა თუ ის ადამიანი მიისწრაფვის იყოს ისეთივე, როგორც სხვები, იყოს მათი თანასწორი, მსგავსი და, ზოგ შემთხვევაში კი განსაკუთრებული, მათგან განსხვავებული.

დედ-მამა შვილისათვის, როგორც მშობლები, არ არიან სხვების თანასწორნი, ისინი მისთვის განსაკუთრებულობით ხასიათდებიან და მათი სხვებთან გათანასწორება არ არის საძარტლიანი. მშობლებისადმი სახელებით მიმართვა მათ სხვა ადამიანებთან გაათანასწორებდა, რადგან ჩვენ თითქმის ყველას სახელით მიემართავთ /აშკარად გამოირიცხული უნდა იყოს გვარით მიმართვა, რადგან მასში მშობელი შვილთან იქნებოდა გაათანასწორებული/.

მშობლების მიმართ ნათესაობის აღმნიშვნელი სიტყვების გამოყენება საშუალებას იძლევა, ზუსტად იყოს მითითებული თუ რა უპირატესობით სარგებლობენ მშობლები, სხვებთან შედარებით, ბავშვებთან მათი სპეციფიკური ბიოლოგიური და სოციალური დამოკიდებულების გამო. ამავე დროს ასეთი მიმართვა აპრობირებულია საზოგადოების მიერ, რადგან, ამ მხრივ მშობლებთან შედარებით “უთანასწორობა” საესეებით ნორმალურად არის მიჩნეული.

ახლა, გავარკვიოთ, რატომ ერიდება მშობელი თავისი ასულისა და ძის მიმართ “შვილის” თქმას. ეს სიტყვა მათ მიმართ სახელებით წოდებაზე თითქოს უფრო უპრიანი უნდა იყოს, რითაც მშობლები თავის შვილებთან სხვა ბავშვებისაგან განსხვავებულ დამოკიდებულებაზე მიუთითებენ. მაგრამ როგორც ეტყობა, ამ სიტყვით მიმართვისას შვილები ერთმანეთთან გაერთგვაროვნებული იქნებოდნენ, რაც მათ ნაკლულ, უხერხულ მდგომარეობაში ჩააყენებდა. ცხადია, მიმართვის ასეთი ფორმა შვილებისათვის დამაკმაყოფილებელი არ იქნებოდა. ამიტომ, მათთვის საჭირო იყო, რათა განსაკუთრებულობა ისე ყოფილიყო უზრუნველყოფილი, რომ იმათ არა მხოლოდ სხვა ბავშვებისაგან, არამედ დაძმებისაგანაც განესხვავებინათ თავისი თავი. მიმართვის ზემოთმოყვანილი ორი ვარიანტიდან ასეთ საშუალებას მხოლოდ სახელებით მიმართვა იძლევა. სახელი სხვებისაგან განასხვავებს ადამიანს /რადგან განსხვავებული სახელი ქვია/ და თანაც ათანასწორებს /რადგან მასაც სხვებივით სახელი აქვს/, რაც ყველასათვის მისაღები და სამართლიანი არის.

დაახლოებით ასეთივე ფსიქოლოგიური მექანიზმი უნდა მოქმედებდეს, როდესაც დაძმები ერთმანეთის მიმართ ნათესაობის აღმნიშვნელი სიტყვებით მიმართვას ერიდებიან.

სულ სხვაგვარი მოტივების საფუძველზე უნდა განრიდებულობდეს პატრიარქალურ ოჯახში ცოლ-ქმარი ურთიერთ სახელებით მიმართვას /ნოღაიდელი ჯ., 1971; Волкова Н. Г., 1975/. საგარაუდოა, რომ მამაკაცი იმიტომ არ მიმართავდა

ქალს სახელით, რათა ამით ქალის განსაკუთრებულობა არ აღენიშნა, რაც პატრიარქალურ საზოგადოებაში ქალზე წარმოდგენას ეწინააღმდეგებოდა. ამავე დროს, ქალი იმიტომ კი არ ერიდებოდა ქმრის სახელის ხსენებას, რომ მას ასე უნდოდა, არამედ ასე იმის გამო იქცეოდა, რომ მას საოჯახო ჩვეულება აიძულებდა, რათა მას თავისი თავი ქმრის თანატოლად არ მიეჩნია. ორივე შემთხვევაში, ოჯახში მამაკაცის მკვეთრად გამოხატული დომინირების ტენდენცია ჩანს. სიყვარულზე დაფუძნებული ნებაყოფლობითი მეუღლეობა, ყოველ შემთხვევაში, მეუღლეთა მორალურ თანასწორობას გულისხმობს /ბარამიძე ა., 1975, 126/.

ყოველდღიურ ცხოვრებაში ხშირად გვხვდება “არამოტივირებული” თვალის არიდების შემთხვევები. მაგალითად 200 გამოკითხული რესპონდენტისაგან /მასწავლებლები და სტუდენტები/ 85 % აღნიშნა, რომ ისინი ცდილობენ თვალი აარიდონ მათ გვერდიგვერდ შემთხვევით მიმავალ უცხო ადამიანს, რომელსაც ან გაასწრებენ და ან ჩამორჩებიან. ასეთ ქცევას რესპონდენტები “უხერხულობის”, ნაკლულობის განცდას უკავშირებენ. გამოკითხვისას აღრიცხული იყო მხოლოდ ისეთი შემთხვევები, როდესაც “უცხო რესპონდენტის სქესისა და დახლოებით მისსავე ასაკის იყო. ასევე გვეუხერხულება, როდესაც ახალ ტანისამოსში გამოწყობილები ქუჩაში უეცრად ისევე ჩაცმულ უცხო ადამიანს შევხვდებით. 140 გამოკითხულიდან 90 % აღნიშნა, რომ ისინი თვალს არიდებენ “უცხოს”. როდესაც მართოდ ვრჩებით პირისპირ “უცხო” ადამიანთან 115 გამოკითხულიდან 65% – ვცდილობთ თვალი ავარიდოთ “უცხოს”.

ყოველივე ზემონაჩვენებ და სხვა ამგვარ სიტუაციებში ერთგვაროვან მდგომარეობაში ყოფნა ნაკლულად განიცდება და ადამიანებში უხერხულობის გრძნობას იწვევს. ამიტომ ისინი თვალის არიდებით ცდილობენ აიცილონ ასეთი მდგომარეობა.

პატრიარქალურ ოჯახში კი მაგალითად, რძლისათვის მამამითილთან ან სხვა უფროს მამაკაცთან თვალის არი-

დება სავალდებულოდ ითვლებოდა /ბექაია მ., 1974/. ასეთივე ჩვეულება ზოგ შემთხვევაში, სიძისა და სიდედრის ურთიერთობებში მოქმედებდა /Шырп Г., 1895/. რძალი იძულებით უხერხულ მდგომარეობაში ვარდებოდა და ასეთი სიტუაცია უზრუნველყოფდა მამამთილისა და სხვა უფროსების უპირატესობას. განრიდების ჩვეულება ოჯახის თავის ფსიქოლოგიურ სრულყოფილებას, სისავსეს უზრუნველყოფდა, რადგან სხვას იძულებით ნაკლულ, უხერხულ მდგომარეობაში აყენებდა.

მეტყველების ტაბუირება უპირატესობის უზრუნველყოფის ერთ-ერთი საშუალებაა პატრიარქალურ ოჯახში, რითაც ოჯახის თავი სხვების “ზემოთ ასვლის”, მასთან გათანასწოების მისწრაფებებს აფერხებს.

ყოველდღიურ ცხოვრებაში ადამიანები ხშირად საპირისპირო მდგომარეობაში აღმოჩნდებიან ხოლმე, რადგანაც ჩვეულებრივ მეტყველებას ის წყვეტს, რომელიც თავის უპირატესობაში არის დარწმუნებული. მაგალითად, შეკითხვაზე; დავის დროს, როდესაც თქვენ დარწმუნებული ხართ თქვენს კომპეტენტურობაში, ცოდნაში და მოდავე კი მაინც არ იშლის თავისას, განაგრძნობთ თუ არა მასთან დავას? გამოკითხულთა 70 % /90 რესპონდენტისაგან/ აღნიშნა, რომ ისინი წყვეტენ საუბარს.

უნდა დავასკვნათ, რომ დავის სიტუაცია თავის უპირატესობაში დარწმუნებულს მოდავესთან თანაბარ მდგომარეობაში აყენებს, რაც მის მიერ ნაკლულობად განიცდება და ზუსტად ამიტომ განერიდება მოდავესთან საუბარს.

თანამედროვე ყოველდღიურ ცხოვრებაში, ერთ შემთხვევაში, განრიდებითი ქცევა, ცნობიერად უფრო არანორმირებულ პირობებში ფსიქოლოგიურად ნაკლული, უხერხული მდგომარეობის აცილებას ემსახურება. მაგალითად, როდესაც უცხო პირთა პირისპირ ვსხედვართ, მათ თვალს ვარილებთ და ამით გარეგნულად ჩვენ სისავსეს “ვინარჩუნებო”.

მეორე შემთხვევაში, განრიდებითი ქცევა ნორმირებულ განსაკუთრებულობას უზრუნველყოფს. მაგალითად, როდესაც

საც მშობლებს ნათესაობით აღმსიშენელი ტერმინებით „დედა“, „მამა“/ მივმართავთ. ამით მშობლების შეილება-სადმი სპეციფიკურ ბიოლოგიურ და სოციალურ დამოკიდებულებაზე მივუთითებთ და ფსიქოლოგიურად მათ სისავსისა და მოხერხებულობის განცდის საშუალება ეძლევა.

მესამე შემთხვევაში, განრიდებითი ქცევა ისევ ნორმირებულ, მაგრამ ამჯერად, თანასწორობას უზრუნველყოფს. მაგალითად, როდესაც მშობლები თავის ბავშვებს ერთნაირად სახელებით და არა ნათესაობის აღმსიშენელი სიტყვებით მიმართავენ და ბავშვები ფსიქოლოგიური სისავსისა და მოხერხებულობის მდგომარეობაში აღმოჩნდებიან.

საფიქრებელია, რომ პატრიარქალურ საზოგადოებაში, ის მდგომარეობა რომელიც ფსიქოლოგიური სისავსისა და მოხერხებულობის განცდას იწვევს, ადამიანთა განსაკუთრებულობის ხაზგასმის დროს, დომინირებასთან იყო გაიგივებული. ამავე დროს, ის მდგომარეობა, რომელიც ფსიქოლოგიური ნაკლულობისა და უსერხულობის განცდას იწვევს, ერთგვაროვნებისა და თანასწორობის ხაზგასმის დროს, დაქვემდებარებასთან იყო გაიგივებული, როდესაც ერთგვაროვნული მდგომარეობა, რიგორც არასასურველი თანასწორობა განიხილებოდა.

რევოლუციამდელი /1917 წელი/ საქართველოს მთიელთა ოჯახებში არსებული განრიდების წესებიდან, განსაკუთრებით დიდ ინტერესს იწვევს მშობლების მიერ ერთმანეთისა „ცოლ-ქმარი ერთმანეთთან ხმამაღლა საუბარს ერიდებოდა, ერთმანეთს შერქმეული სახელით მიმართავდა. მგზავრობის დროს კაცი წინ მიდიოდა. მხარდამხარ არ გაივლიდნენ. ურმით მგზავრობისას კაცი წინ კოფოს თავზე იჯდა, ქალი კი ურმის ძარაში /იველაშვილი თ., 1980. 162/ “შვილების მიმართ მშობლები /განსაკუთრებით მამა/ მეტად თავშეკავებული იყვნენ. უფროსების წინაშე შვილს ვერ მოუაღერებდნენ. ამ ურთიერთობაში შვილებს უფრო მართებდათ მორიდება მშობლების წინაშე” /იველაშვილი თ., 1980.162/

ამ წესის წარმოშობას ჯგუფობრივი ცოლქმრობისაგან ინდივიდუალურზე, მატრილოკალურიდან პატრილოკალურ დასახლებასა და ნათესაობის მდებარეობითი ხაზიდან მამრობითზე გადასვლას უკავშირებენ /Смирнова Я.С., 1961/. ინდივიდუალური ცოლქმრობა ლოგიკურად უარყოფს მეუღლეების ერთმანეთისაგან განრიდების მოთხოვნას, რადგან ასეთი ქორწინების დანიშნულება სწორედ რომ დაახლოებაა და არა დაშორება.

კანტის მიხედვით-კანონიერი სქესობრივი ურთიერთობა არის ქორწინება ე.ი. განსხვავებული სქესის პირთა შეერთება ერთმანეთის სქესობრივი თვისებების მუდმივი დაუფლებისათვის. ქორწინებაში შემსვლელთა ურთიერთობა-დაუფლების თანასწორობის ურთიერთობაა /Кант И., 1965, 192-193/.

აქ არის ზუსტად ის უპირატესობის ფაქტი, რომლითაც მეუღლეები ერთმანეთს გამოყოფენ სხვა ქალებთან და მამაკაცებთან შედარებით. ასეთი ერთმანეთის უპირატესად დაუფლების ფაქტი, ამავე დროს, შეზღუდვაც არის, რადგან მეუღლეებს ჩვეულებრივ აღარ აქვთ სხვა ქალებისა და მამაკაცების დაუფლების კანონიერი უფლება. ამგვარად ცოლ-ქმრობა ერთდროულად უპირატესობაც არის და შეზღუდვაც. ორივე ეს ფაქტი ისევ და ისევ დაახლოებაზე მიუთითებს, რადგან თუ ერთი ადამიანი მეორეს ანიჭებს უპირატესობას, მაშინ პირველი ბუნებრივია, მეორეს უნდა დაუახლოვდეს და თუ პირველი ისევ მხოლოდ ამ მეორეთი არის შეზღუდული პირველი ისევ მას უნდა დაუახლოვდეს.

ინდივიდუალური ცოლქმრობის ინსტიტუტი ზუსტად ერთმანეთთან დაახლოებას მოითხოვს და არა განრიდებას.

ინდივიდუალური ცოლქმრობა საზოგადოებისათვის აუცილებელი ინსტიტუტია, რომლის ფუნქციონირება, საზოგადოების ინტერესებიდან გამომდინარე, მეუღლეების ერთად ყოფნასა და არა განრიდებას უნდა მოითხოვდეს, მაგრამ განრიდების წესის შესრულება ზუსტად საზოგადოების მიერ იყო დაკანონებული.

საზოგადოების განვითარების პრიმიტიულ დონეზე სიმდიდრის სრულყოფილი ფლობა ე.ი. სამემკვიდრეოდ მისი გადაცემა, მხოლოდ მშობიარობის უნარის მქონე პირს /ქალს/, მშობელს შეეძლო.

აქედან გამომდინარე მამაკაცს გაუჩნდა მოთხოვნილება, რათა ის მშობელი გამხდარიყო და ქალის ის სოციალურად უპირატესი ადგილი მიეთვისებინა, რაც ქალის ბიოლოგიური შესაძლებლობით იყო უზრუნველყოფილი.

“ბოტაკუდებში” არსებობს ერთი, პირველი შეხედვით ახირებული, ჩვეულება, ეგრეთწოდებული “კუვადა”. “კუვადა” მოკლედ შემდეგში მდგომარეობს. როდესაც ბოტაკუდის ქალს ებადება შვილი, მაშინ მამაკაცი, რომელსაც სურს მისი მამა გახდეს უნდა დაწვეს მშობიარე ქალთან ერთად და პირდაპირ აკეთოს ყველაფერი ის, რასაც აკეთებს ქალი, თუ ქალი ტკივილებისაგან იკლავება, ისიც უნდა იგრიხებოდეს, თუ ქალი ოხრავს, კვნესის, კაციც ამას უნდა სჩადიოდეს. მხოლოდ მას შემდეგ, როდესაც ბოტაკუდი შეასრულებს ყველაფერს იმას, რასაც მშობიარე ქალი შეება ტანჯვა-წვალების დროს, ითვლება იგი მამად. მან ვითომც მშობიარე ქალთან ერთად დაბადა ბავშვი” /უსინოვიჩი ს., 1932.16/.

ინდივიდუალური ცოლქმრობის ინსტიტუტის შექმნის სოციალურ-ფსიქოლოგიური საფუძველი მოვლენათა იმ რიგს ეკუთვნის, როდესაც ადამიანთა ერთგვაროვანი მიდრეკილებანი ერთი ობიექტისადმი გამორიცხავს სხვების მიერ დაუფლების შესაძლებლობას /ჩაგანაუა გ., 1981/ ამ შემთხვევაში ერთგვაროვანი მიდრეკილებანი, იმის მიუხედავად, რომ ისინი ერთნაირია. საზოგადოებრივი კი არა, არამედ ინდივიდუალისტურია და ამიტომ ადამიანი იძულებული არის სხვებზე მჯობინების, უპირატესობის მიღწევის საშუალება გამოძებნოს.

მამაკაცი არჩეულ ქალთან შეუღლებამდე სხვა მამაკაცებზე, ასევე ქალი მამაკაცზე გათხოვებით სხვა ქალებზე უპირატესობას აღწევდა.

სხვებთან შედარებით, როგორიც უნდა ყოფილიყო უპირატესობის მიღწევის პრინციპი /მოტაცება, ყიდვა, წილის ყრა, ნებით შეუღლება და სხვა/ სულ ერთია ინდივიდუალური ცოლქმრობის ინსტიტუტი მოითხოვდა ყველას ეცნო მეუღლე-მამაკაცის უპირატესი უფლება მეუღლე-ქალზე და სხვა მამაკაცებს უკვე არავითარი პრეტენზიები არ ჰქონდათ ამ ქალის მიმართ. ამავე დროს ამ მამაკაცსაც სამაგიეროდ არავითარი პრეტენზიები არ ჰქონდა სხვა ქალებისადმი და სხვა მამაკაცებისათვის კონკერენცია არ უნდა გაეწია. ასევე ნებისმიერი პრინციპის მიხედვით გათხოვილი ქალი უპირატესობას ღებულობდა მეუღლე მამაკაცის დაუფლებაში და ამავე დროს თავისი პრეტენზიები უნდა შეეზღუდა, სხვა მამაკაცების მიმართ და კონკერენცია არ უნდა გაეწია სხვა ქალებისათვის.

ორივე სქესის წარმომადგენელმა ასეთი გადაწყვეტილების საფუძველზე სხვებთან შედარებით უპირატესობას მიიღწია ერთმანეთის დაუფლებაში და ამგვარად სხვები ამ შეუღლებულების მიმართ, დაუფლების თვალსაზრისით, უთანასწორო მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ. სხვებისათვის მეუღლეების უპირატესობის გამოვლენა იყო მათი ერთად ყოფნა ხალხში, უფროსებთან, რაც სხვებს, თანასწორობის პრინციპის მიხედვით, ნაკლებ მდგომარეობაში აყენებდა და ამიტომ სხვების მიერ შემოღებული უნდა იყოს საზოგადოებაში მეუღლეების ერთმანეთისაგან განრიდების წესი, რომელიც სხვებს გარეგნულად, ილუზიურად ათანასწორებდა მეუღლეებთან და მათ ფსიქოლოგიურ დისკომფორტს აცილებდა. საზოგადოება ცოლქმარს აიძულებდა გარეგნულად ისე მოპყრობოდნენ ერთმანეთს, როგორც ის იძულებული იყო მოპყრობოდა მეუღლეებს /ე.ი. განრიდებოდნენ ერთმანეთს/.

ამგვარად განრიდების წესი ფსიქოლოგიური კომპენსაციის უზრუნველყოფის კანონად გვევლინება, რომელიც უთანასწორო /ნაკლებ/ მდგომარეობაში მყოფ “სხვებს” მეუღლეებთან გარეგნული თანასწორობის ილუზიას უქმნის. მეუღლეებს ერთმანეთის დაუფლების თვალსაზრი-

სით უპირატესობა კი გააჩნიათ, მაგრამ საზოგადოებაში და ოჯახში სოციალურად უპირატესობა მამაკაცმა ჩაიგდო ხელში.

ამის გამო ცოლ-ქმარს შორის ურთიერთობები პატრიარქალურ საზოგადოებაში დაიძაბა /თუმცა ქალისათვის პრაქტიკულად ოჯახში მამაკაცის უპირატესობა ხელსაყრელი იყო, მაგრამ პირველ ეტაპზე ეს მისთვის ემოციურად ძნელად ასატანი უნდა ყოფილიყო/.

თვით ქორწინებაც კი /არაფერი რომ ვთქვათ ქორწინების გარეშე სქესობრივ კავშირზე/ იმ დროს უპირატესობის, გამარჯვების ტოლფასოვნად განიხილებოდა და ამიტომ, ხშირად, ქალების სასტიკ წინააღმდეგობას აწყდებოდა. ამგვარი მდგომარეობაა აღწერილი არგოსის მითში, რომელიც ესქილემ თავისი ტრაგედიის “მავედრებელი ქალების” სიუჟეტად გამოიყენა.”ზეეს იოსთან კავშირისაგან ეყოლა შვილი ეპაფე... ეპაფე და მისი შვილები, ღიბია და ბელე, ცხოვრობდნენ ეგვიპტეში. ბელე ეგვიპტის მეფეა. მას ჰყავს ორი ვაჟი ეგვიპტოსი და დანაოსი. პირველს ჰყავს 50 ვაჟი, მეორეს 50 ქალი. ეგვიპტოსი წაართმევს ტახტს დანაოსს, რომელიც თავისი 50 დანაიდით გარბის ეგვიპტიდან. ენაიდები გარბიან, რადგან მათ არ სურთ შეეუდლონ 50 ეგვიპტიდს /ამას მოითხოვდა მათგან გამარჯვებული მეფე ეგვიპტოსი/... ეგვიპტიდები მათ დაედევნებიან და რადგან სხვა გზა არ არის, დანაოსი ურჩევს თავის ქალიშვილებს – გაჰყვნენ ეგვიპტიდებს ცოლებად, ხოლო იმ პირობით რომ პირველ ღამესვე თავიანთ ქმრებს ყელები გამოსჭრან. დანაიდებიც ასე იქცევიან /ყაუხჩიშვილი ც., 1971, 151-152/ ერთის გარდა.

თუ ქალის ასეთი ქცევა შემთხვევით ხასიათს ატარებდა, ქმრის მიერ ცოლის მოკვლა თითქმის კანონიერად ითვლებოდა /როგორც სოციალურ დომინირებაზე მეტოქის არსებობის შეწყვეტით მამაკაცი თავის არსებობას უზრუნველყოფდა/.

არქაულ ეოქაში, ზოგიერთ ტომში, ეგზოგამიურ ქმარს ტოტემური აკრძალვის დარღვევის გარეშე შეეძლო

თავისი ცოლის შეჭმა, რადგანაც ის სხვა ტოტემს ეკუთვნოდა /Leach M., 1949/ და ამგვარად ადამიანის მიერ სხვა ადამიანზე უპირატესობის მიღწევა, მის სრულ “დაუფლებამდე” მიდიოდა. შესაძლებელია, რომ ასეთი უპირატესობის მიღწევის საშუალებად არჩეულ ეპოქაში იარაღის გამოყენება ყოფილიყო, რადგანაც ფიზიკურად უფრო სუსტ ინდივიდს იარაღის საშუალებით შეეძლო გათანასწორობოდა და კიდევაც ემჯობინებინა ფიზიკურად უფრო ძლიერი მეტოქისათვის, მასზე უპირატესობას მიეღწია, მისი სრული “დაუფლებით”. გავიხსენოთ, რომ სინანტროპების თითქმის ყველა თავის ქალა უცილობლად იძულებითი სიკვდილის ნიშნებს ატარებს. მათზე აღმოჩენილია დაზიანებები, რომლებიც კეტის ან ქვის ბასრი იარაღით არის მიყენებული /Семенов Ю.И., 1966.252/.

უფრო მეტიც იმ ეპოქაში ოჯახში ერთმანეთზე უპირატესობის მიღწევის საშუალებად შვილებსაც კი იყენებდნენ.

ემოციურად შვილები დედასთან უფრო ახლოს იყვნენ, ვიდრე მამასთან და ამიტომ ისინი დედის ბუნებრივი მომხრეები იყვნენ და მამისათვის კი მისი სოციალური სტატუსის მოსალოდნელი მეტოქეები.

ჰესიოდეს თავის “თეოგონიაში” ოჯახში არსებული ანალოგიური დაპირისპირების სიუჟეტი აქვს გამოყენებული. კრონოსს გაგებული პქონდა თავისი დედ-მამისაგან, რომ ის დაიდუპებოდა თავისი შვილისაგან. ამიტომ ყოველ ბავშვს ის დაბადებისთანავე ყლაპავდა, რათა არ დარჩენილიყო არავინ მისი დამსჯელი. რეა კი დიდ მწუხარებაში იყო. როდესაც ის ზევსზე იყო ფეხმძიმედ, სთხოვა თავის დედ-მამას- მიშველეთ, მასწავლეთ, როგორ გადავარჩინო შვილი. მათი რჩევით ის ჩავიდა სამშობიაროდ ლიქტოსში /ადგილია კუნძულ კრეტაზე/, მღვიმეში დაბადა ახალშობილი /ყაუხჩიშვილი ც., 1971, 72/.

უპირატესობის შენარჩუნებისათვის თვით ღმერთიც კი უსასტიკეს მოქმედებას არ ერიდება და თავის ბავშვებს

ანადგურებს, ისე რომ დედა იძულებულია ბავშვი მამას განარიდოს.

სხვა შემთხვევაში, ერთ-ერთ ძველ ბერძნულ მითში, თრაკიის დედოფალი პროკნა თავის ქმარზე, თერეისზე შურისძიების მიზნით, რომელმაც დედოფლის და ფილომელა შეურაცხყო, თავის შვილს კლავს, ნაწილებად ჭრის, ნაწილს ხარშავს, ნაწილს შეწვავს და თრაკიის მეფეს მისსივე შვილის ხორცს აჭმევს /Kyh H.A., 1954, 175-177/.

უკიდურესი სისასტიკე ბავშვების მიმართ /ხშირად მათი სრული განადგურებით/ უჩვეულო არ იყო არქაული ეპოქისათვის /ალბათ ასეთი მოქმედება უპირატესობის მოპოვების მოტივებით არც იყო ყოველთვის განპირობებული/. ევროპის ხალხთა მრავალ მითში, ლეგენდაში და ხალხურ ზღაპარში აღწერილია ბავშვებისადმი უკიდურესი სისასტიკის /კანიბალიზმის/ შემთხვევები /Leach M., 1949/.

აქედან გამომდინარე ბავშვებისაგან მშობლების განრიდების წესის შემოღება განპირობებული უნდა ყოფილიყო მათ მიმართ მშობლების მიერ სისასტიკის გამოვლენის აცილებით.

ამავე დროს, საფიქრებელია, რომ მშობლების ერთმანეთისა და ბავშვებისაგან განრიდების წესის წარმოშობის ფსიქოლოგიური მექანიზმი დაკავშირებული უნდა იყოს მამაკაცის, მამის როლსა და მის ადგილზე ოჯახში, როგორც სივრცის, სივრცეში განლაგებული საგნების დომინანტური მესაკუთრისა და მფლობელისა.

ოჯახის თავი, მამაკაცი ცოლისა და ბავშვებისაგან მომდინარე სოციალური მეტოქეობის საშიშროების ატმოსფეროში ცხოვრობდა. ამ საშიშროების აცილების უკიდურესი ფორმა იყო მეტოქეობის არსებობის შეწყვეტა /რასაც მამაკაცი ხანდახან კიდევაც ასრულებდა/, რისი სისტემატური განხორციელებაც უაზრო იყო, რადგან მაშინ მისი სოციალური უპირატესობაც ფიქცია ხდებოდა. მაგრამ ამავე დროს, ცოლისა და შვილების მის გვერდით არსებობა, მისი სოციალური არსებობის “დამამცირებელი” იყო, რადგანაც თავისი არსებობით ისინი მას უტოლდებოდნენ

და ამგვარად თითქოს ზღუდავდნენ მისი უპირატესი ძალაუფლების გავრცელების სივრცეს.

ამგვარად, სრული უპირატესობის მიღწევა /მხოლოდ თავისი თავის არსებობა/ უაზრო იყო და ობიექტურ სიტუაციაში კი სრული უპირატესობა /რადგანაც არსებობენ ცოლი და შვილები/ შეუძლებელიც კი.

ასეთი წინააღმდეგობრივი სიტუაციის დაძლევის ობიექტური საშუალება არ არსებობდა. ამიტომ მამაკაცი იძულებული იყო ცოლი და შვილები ფენომენოლოგიურად არ არსებულად მიეჩნია და რეალურ ცხოვრებაში განრიდებოდა მათ, რითაც ის ილუზიურად უზრუნველყოფდა მხოლოდ თავის “რეალურ” სოციალურ არსებობას და ამავე დროს “თავის” სოციალურ სივრცეში ცოლსა და შვილებზე ბატონობას მათზე ილუზიურად სრული უპირატესობის მიღწევას უზრუნველყოფდა.

საყურადღებოა, რომ დაშორებულობის აღნიშვნასთან ერთად პირიქით არსებობს, მთელი რიგი საწინააღმდეგო /სიახლოვე/ ხასიათის გამოვლენები მშობლებისა და შვილების ურთიერთობაში.

ასეთი მოვლენები მეტყველებაშიც აისახება. თანამედროვე ფსიქოლოგია /ეთნოფსიქოლოგია, ეთნოფსიქოლინგვისტიკა/ დიდ ყურადღებას უთმობს მეტყველების პროცესში მიმართვის ფორმათა თავისებურებების შესწავლას /Леонтьев А.А., Сорокин Ю.А., Тарасов В.Ф., 1977/. ქართულ მეტყველებაში განსაკუთრებით დიდ ინტერესს იწვევს ბავშვისადმი მიმართვისას ნათესაური ურთიერთკავშირის აღმნიშვნელი ტერმინების /დედა, მამა და სხვა/ გამოყენება. ანალოგიურ ვითარებაში იმავე ტერმინების კნინობითი სუფიქსების /-იკო, ილო/ დართვით /დედიკო, დედილო, მამიკო, მამილო, და სხვა/ ხმარება მოფერება-აღერსის გამომხატველია /შანიძე ა., 1953, კვაჭაძე ლ., 1981/. რუსულში “დედიკოს” ანალოგიური ფორმა /”მამოჩკა” /Даня В., 1955/ ძვირფასოს /საყვარელოს/ მნიშვნელობით იხმარება/.

ქართულ მეტყველებაში სიმპათიის გამომხატველად ურთიერთ ადგილშენაცვლება განზოგადებული მნიშვნელობის სიტყვით-გენაცვალე, აღინიშნება. ასეთი დამოკიდებულების ასახვისათვის შენაცვლების სხვა უფრო კონკრეტული გამოთქმის ფორმაც არსებობს /შენი ჭირიმე/. ანალოგიური მდგომარეობა გვაქვს სომხურში /ცავატანემ/ და აფხაზურში /იუხშასაგააიტ/. ამ ჩოვლენის ასახსნელად მასთან დაკავშირებულ ფაქიზ ფსიქოლოგიურ განცდათა ანალიზია საჭირო.

ვერბალურად სიმპათიის გამოხატვა შემდეგ ემოციურ მდგომარეობებს უნდა გულისხმობდეს: საკუთარი ემოციური დამოკიდებულების გაცნობიერება /მიყვარს/, აღფრთოვანება /ყველზე უკეთესია/ დაქვემდებარება /რასაც მეტყვი - გავაკეთებ/, კუთვნილების განცდა /ჩემია/, შესაფერისობა /გული გულს იცნობს/. ყველა შემთხვევაში საკუთარი ემოციური მდგომარეობის თანამოზიარედ საყვარელ ადამიანს ვგულისხმობთ. ის საკუთარი “მე”-ს ნაწილად ან სხვა “მე”-დ იქცევა და ჩვენ კი-სხვისი “მე” -ს ნაწილად ან სხვის “მე” -დ. ამგვარად ხდება ურთიერთ ადგილშენაცვლება.

ბუნებრივია, სიმპათიის გამომხატველი ყველა ემოციური მდგომარეობის მიღწევა ერთბაშად არ ხერხდება.

ბავშვთან ურთიერთობაში, მისი აღზრდის პროცესში თანდათანობით გზას იკაფავს ფსიქოლოგიური შენაცვლების ტენდენცია. ბავშვი ხშირად რაიმე სურვილის, გასაჭირის გამოსახატავად მშობელს მხოლოდ ერთი სიტყვით /დედა/ მიმართავს. ჩვეულებრივ მშობელი პასუხობს “რა იყო, დედა?” სიტყვა “დედის” გამეორება ბავშვთან სიახლოვის მაჩვენებელია. სიერცისეულად ადამიანისათვის ყველაზე უფრო ახლო საკუთარი თავია და თუ მისი აღმნიშვნელი სიტყვით სხვას მივმართავთ, ამით მეტ სიახლოვეზე მიუუთითებთ. შვილისადმი ასეთი მიმართვა მასთან კონტაქტის დამყარების მზადყოფნის მანიშნებელია /სიტყვა “გისმენ” ფუნქციის შემცველია/.

შეიძლება ვიფიქროთ, რომ სიტყვა “დედის” გამეორება ბავშვთან ვერბალური კონტაქტის დამყარების პრაქტიკის

რუდიმენტია. მეტყველების დაუფლების პროცესში ბავშვი და მშობელიც ერთსა და იმავე სიტყვას მრავალჯერ იმეორებს, რაც ორივეს /და არა მხოლოდ ბავშვს/ უდიდეს სიამოვნებას ჰგვრის. ეს თანაგანცდის, ურთიერთ ფსიქოლოგიური შენაცვლების მოთხოვნილების წარმოქმნის ერთ-ერთი საფუძველიცაა.

სიამოვნების განცდა უნდა ეუფლებოდეს ადამიანს აგრეთვე ეგრეთ წოდებული “ბავშვის ენით”/ ფოჩხუა ბ., 1974,207/ მეტყველების დროს, როდესაც ზრდადამთავრებული ადამიანი ბავშვის მეტყველებას ბაძავს. ასეთი ქცევით ზრდადამთავრებული ადამიანი ბავშვს უტოლდება სუბიექტურად, პატარა ხდება ფსიქოლოგიურად. ამ ვითარებაში ზრდადამთავრებულ ადამიანთან, ინფორმაციის ურთიერთგაცვლის თვალსაზრისით, ბავშვს გათანასწორობის საშუალება ეძლევა. ამ თანასწორობის აღმნიშვნელი მდგომარეობისადმი შემწყნარებლური დამოკიდებულება მშობლის “ბავშვის ენით” მეტყველებაში აისახება. საქმიანობის მრავალ სფეროში ბავშვი იმდენად კარგად ითვისებს მეტყველებას, რომ ის ამ მხრივ რეალურადაც თითქმის უთანასწორდება ზრდადამთავრებულ ადამიანს და, როგორც მეტყველებას დაუფლებული, მისი პარტნიორი ხდება.

ამგვარი ვითარება მეტყველებითი პროცესის თავისებურებებით უნდა იყოს განპირობებული. ბავშვის მიერ სიტყვა “დედას” /მამა, ბებია, ბაბუა და სხვა/ დაუფლება მშობლის აღიარება-გაცნობიერებაა.

ნებისმიერი მეტყველებითი პროცესი აუცილებლად გულისხმობს აქტიურ და პასიურ მხარეებს. მეტყველების სწავლების დროს მშობელი აქტიურ პოზიციაშია, ბავშვი კი – პასიურში. სწავლების დანიშნულება ხომ ბავშვის აქტიურობის გაძოწვევაა და როდესაც ამას ვაღწევთ, მაშინ მშობელი დროებით მაინც თვითონ აღმოჩნდება ხოლმე პასიურ პოზიციაში, რადგან ბავშვში მშობლის გაუცხოებული ძალის /თვისების/ გამოვლინებასთან გვაქვს საქმე. ასეთ სიტუაციაში საკუთარი თვისების გადაცემა ბავშვისათვის ნაწილობრივ საკუთარი “მე”-ს დაცარიელებას

იწვევს და ბავშვის მეტყველებაა შემავესებელი. “დედის” ფსიქოლოგიური მნიშვნელობის შემავესებელი “შვილი” ხდება და “შვილი” — ნაწილობრივ დედის თვისებების მატარებელი. ასეთი ურთიერთშენაცვლება კარგად გვიჩვენებს ბავშვისადმი “დედობით ” მიმართვის წარმოშობის სავარაუდო გზას.

სხვა შემთხვევაში ქართულ მეტყველებაში სიტყვა “დედას” იშვიათად იყენებენ. ამ სიტყვით მხოლოდ “მშობელს მიემართავთ, რუსულ სასაუბრო მეტყველებაში კი სიტყვა “დედა” შეიძლება ნებისმიერი უფროსი ასაკის ქალის მიმართ გამოვიყენოთ.

ბავშვისადმი “დედობით” მიმართვა ვერბალური ურთიერთშენაცვლების დონეზე ბავშვის თანატოლად მიჩნევის უთანაბრდება, როდესაც საკუთარი “მე”-ს აღმნიშვნელი სიტყვა /დედა/ სხვასთან /შვილი/. შენაცვლების, მასში ფენომენოლოგიური განსახიერების საშუალება ხდება. “შვილიკოს” მიმართვის ფორმას ცვლის, რომელიც ქართულში ნაკლებ გავრცელებულია.

ბუნებრივია, აღერსის გამოსახატავად შეიძლება ბავშვის სახელი კინობითი სუფიქსის დართვით გამოვიყენოთ. ასეთ შემთხვევაში იკარგება საკუთარი დადებითი ემოციური დამოკიდებულების მდგომარეობის გამომხატველი ვერბალური მანიშნებელი. “დედობით” მიმართვა ბავშვის სახელის აღერსიანი ფორმის შემცვლელიც უნდა იყოს, როდესაც ამ დამოკიდებულების განმცდელიც სახეზეა. ბავშვისადმი მიმართვის მეორე უფრო გავრცელებული ფორმაა “დედიკო “.

მეტყველებითი პროცესი თანასწორ პარტნიორობას ითვალისწინებს ლექსიკური მასალის გამოყენებისას. მაგრამ ზოგიერთი სიტყვის მიმართ კუთვნილებითი განზომილების თვალსაზრისით ადამიანი სუბიექტურ უპირატესობას განიცდის. ასეთია სახელი, გვარი, ზოგ შემთხვევაში- წარმოშობა და სხვა. ამიტომაც თუ ადამიანის გაღიზიანება გესურს, მას სხვა სახელით ან გვართ მოვიხსენიებთ. პირიქით, ჩვენი პატივისცემის გამოსახატავად ბავშვს

მშობლის სახელს ეუწოდებთ : ამირანის ბიჭი “ამირანია”.
ბავშვით აღფრთოვანებული ვამბობთ : “მამიკოა, ზუსტად
მამიკო! “ყოველი ასეთი იდენტიფიკაცია ხელს უწყობს
ჩვენს თვალში ბავშვის ფენომენოლოგიურ გაზრდა-ამაღ-
ლებას.

ასევე როდესაც ბავშვს “მამობით” ან “დედობით” მივ-
მართავთ, ამით სუბიექტურად მას იმ უპირატესობას გა-
დავცემთ რაც ამ სიტყვის მატარებელს გააჩნია და
გარკვეულწილად უარს ვამბობთ ჩვენს უპირატესობაზე.

“დედობის” /ან მამობის/ პრიორიტეტი მშობელს ეკუთვ-
ნის მთლიანად, რადგან ის არის ერთადერთი და გა-
ნუმეორებელი, მაგრამ ბავშვთან ურთიერთობაში ის ამ
სიტყვაში განხორციელებული დადებითი ემოციური ში-
ნაარსის დაუფლების თვალსაზრისით ნაკლებ მდგომარე-
ობაშია და მისი მხოლოდ მოსმენა შეუძლია, თუ სწორი
მეტყველების მოთხოვნებს მივიღებთ მხედველობაში.

ამრიგად, წინააღმდეგობრივი მდგომარეობა იქმნება:
მშობელი შეზღუდულია სიტყვა დედის /ან მამის/ წარ-
მოთქმაში. ეს იმ დროს, როდესაც ბავშვის მიერ წარმოთქ-
მული ეს სიტყვა დიდი დადებითი ემოციური განცდის
აღმძვრელია და მშობლის პრიორიტეტული მდგომარეობის,
მისი უნიკალურობის აღმნიშვნელი. ასეთ ვითარებაში
სიტყვა “დედას” წარმოთქმა თვით მშობელს ანიჭებს სია-
მოვნებას და სუბიექტურად ამაღლებს მას. ამგვარად ბავშ-
ვისადმი “დედობით” /ან “მამობით”/ მიმართვა ფაქტიურად
თვითკმაყოფილების აქტუალიზაცია და საკუთარი დადე-
ბითი ემოციური განცდის გამოხატულებაა. მეტყველების
პროცესში ალერსიანი დამოკიდებულების გამოხატვის რამ-
დენივე ვარიანტი არსებობს. ასეთ ეფექტს ვღებულობთ,
როდესაც ბავშვისადმი მიმართვისას ვცდილობთ პატარა
ფრინველებთან ან სხვა ცხოველებთან მის ფსიქოლოგიურ
შენაცვლებას /“მერცხალო”, გვრიტო”. ბავშვისადმი მი-
მართვისას სახელზე კინობითი სუფიქსის დართვით
/“ზურიკო”, მასთან სიახლოვე და მისი უსუსურობა აღი-
ნიშნება. ალერსიანი დამოკიდებულება შეიძლება ბავშვი-

სათვის აშკარად შეუთავსებელ, ძალიან დიდ ცხოველებთან /'ლომი, ვეფხვი/ ფსიქოლოგიურ შენაცვლებით ან და შეუფერებელი გაზვიადებით/ "უჭკვიანესი" "ულამაზესი" /გამოიხატოს. ყველა შემთხვევაში ასეთი მიმართვა ჩვენი აღფრთოვანებით უნდა იყოს გამოწვეული და სუბიექტურად მოზარდის მიმართ დამცრობილ პოზიციაში ვდგავართ, რაც მასთან დაახლოებას, მის მაგვარად ყოფნას უწყობს ხელს. თუ დასაცინად /'კაცუნა/ კინობითი სუფიქსის გამოყენება ადამიანის უფრო მაღლა დადგომის მცდელობიდან გამომდინარეობს, მაშინ დაცინვის საპირისპირო დამოკიდებულებას- აღფრთოვანებას სუბიექტურად ამაღლებულის მიმართ განვიცდით.

მაგრამ უნდა გავითვალისწინოთ, რომ მშობელი აყენებს ბავშვს უფრო მაღლა, სიტუაციის წარმართვის სადავეები მის ხელთაა და ეს უეჭველი კეთილგანწყობიდან, რეალური უპირატესობიდან, ძალაუფლებიდან გამომდინარეობს, როდესაც ბავშვზე ზრუნვა, მეურვეობა, დაცვა ძირითადად მასზეა დამოკიდებული. გავიხსენოთ, რომ აღერსიანი დამოკიდებულების გამოხატვა მხოლოდ ახლობელ ადამიანთან ურთიერთობაში შეიძლება. სხვა შემთხვევაში ის წინააღმდეგობას იწვევს. ამიტომაც არის, რომ მიმართვის დროს ხშირად კუთვნილებაზე, ჩვენს უფლებაზე მიუუთითებთ /' ჩემო გვრიტო"/.

მშობლისადმი "დედიკოთი" /ან "მამიკოთი/ მიმართვისას ბავშვი სიყვარულისა და აღერსის გარდა, მასთან მორჩილებას, დაქვემდებარებასაც აღნიშნავს.

ამიტომ თუ მშობელი "დედიკოთი" /ან "მამიკოთი/ მიმართავს ბავშვს, მაშინ ისიც დაქვემდებარებულ მდგომარეობაშია. მშობელი ბავშვის პოზიციაში დგება, მას ენაცვლება. მას კი მხოლოდ მაშინ აქვს აზრი, თუ მშობელი სუბიექტურად უარეს მდგომარეობაში აღმოჩნდება. სამაგიეროდ, ასეთ შემთხვევაში მშობელი ყველაზე უკეთ გამოხატავს ბავშვისადმი ღაღებით ემოციურ დამოკიდებულებას.

განრიდების შესახებ საინტერესო მონაცემებს შეიცავს აჭარაში ჩვენს მიერ შეკრებილი საველე ეთნოგრაფიული მასალები. როგორც ირკვევა, დედამისშვილები ერთმანეთს სახელებით მიმართავდნენ, ლაპარაკობდნენ თავისუფლად, თვალებს არ არიდებდნენ ერთმანეთს. მაგრამ საუბრის, რაიმე საქმის დაწყების ან დამთავრების, შეკითხვის მიცემის, დაჯდომის, ადგომის ან სადილ-ვახშმობის დაწყების დროს ინიციატივის გამოჩენის უპირატესობა, პირველობა ასაკით უფროსს ეკუთვნოდა /სოფ. უჩხითი/. ამავე დროს, დედამისშვილებში “შორიდება” /ბექაია მ., 1974/ დასა და ძმას შორის უფრო ძლიერი იყო ვიდრე დებს ან ძმებს შორის. ასე მაგალითად, ნაკლებად იყო მიღებული და-ძმის ერთად სიარული, მგზავრობა, საქმიანობა, ხალხში საუბარი, ხუმრობა /სოფ. ჯოჭო/. თითქმის ვერ ვხვდებით ოჯახის გარეთ თანასწორ პირთან განრიდების შესახებ ცნობებს, განსაკუთრებით თანაბარ სიტუაციაში ყოფნის დროს.

ამგვარად, სქესის, ასაკის, სოციალური მდგომარეობის იგივეობის შემთხვევაში, ნათესავთან, მეგობართან, ნაცნობთან ურთიერთობაში შეიძლებოდა სახელით მიმართვა, თვალის გასწორება, ხმამაღალი ლაპარაკი, ხუმრობა /სოფ. დოხოძეები/. თანასწორ პირთა ურთიერთობაში მოქმედებდა ინიციატივის თავისუფალი მიკუთვნების პრინციპი. ასე, მაგალითად, მთხრობელთა გადმოცემით/სოფ. დოხოძეები, საღორეთი, ჯოჭო, ძეწმანი/ სოფლის გზაზე, სწორ ადგილას სალამს პირველად ის აძლევდა ეინც მოასწრებდა. განსაზღვრული არ იყო საუბარში, საქმიანობაში, შეკითხვისას, დაჯდომისას, ადგომისას ან ჭამის დროს პირველობა ვის ეკუთვნოდა.

თანასწორობა თანაბარ სიტუაციაში უზრუნველყოფდა ადამიანთა შორის თავისუფალ ურთიერთობებს. ამავე დროს, განრიდებითი ჩვეულება, განსაკუთრებით სახლის დიდთან /აჩუბა თ., 1981/, დიდ კაცთან ურთიერთობაში ზღუდავდა ინფორმაციის თავისუფალ გადაცემას და მიღებას. ამიტომ პირდაპირ სახელით მიმართვა უპატივის-

ცემლობად ითვლებოდა /სოფ. უჩხითი/. პირდაპირობის სიტუაცია, შეჭველია თანატოლობის, თანასწორობის აღმნიშვნელია და განრიდების წესის შესრულებაში ასეთი მდგომარეობის უარყოფა უზრუნველყოფს უპირატესობას. ცოლქმრულ ურთიერთობაში ცოლი “ვერ გაბედავდა” და ქმარი “არ დაბლდებოდა”, რათა მეუღლისათვის სახელით მიემართა /Смирнова Я.С., 1961/. საფიქრებელია, რომ ქმარს შეეძლო საწინააღმდეგოდ მოქცეულიყო, მაგრამ არ უნდოდა და ქალს კი უფლება არ ჰქონდა. სურვილიც რომ ჰქონებოდა, ამგვარად ქმარს უპირატესობა ჰქონდა ცოლთან შედარებით. განრიდების ჩვეულების წარმოშობას უკავშირებენ არქაულ ეპოქაში ქალის მოტაცებით ქორწინებას, ოჯახის ახალი წევრის “უცხოდ” მიჩნევას, დაუშვებელი სქესობრივი კავშირების თავიდან აცილებას /Максимов А.Н., 1908/. ა. მაქსიმოვი ფიქრობს, რომ ეს წესი ადამიანთა ბუნებრივ მოკრძალებას, სიმორცხვეს, უფროსებისადმი პატივისცემას და მათგან გამოცალკევების ტენდენციებს აღნიშვნას უნდა უკავშირდებოდეს. მაგრამ, რატომღაც უყურადღებოდ არის დატოვებული მითითება იმის შესახებ, რომ ტაბუ /განრიდება ტაბუს მოვლენათა წრეს უნდა ეკუთვნოდეს/ პირადი საკუთრების დაცვის საშუალებაა /Ратцель Ф., 1903/. უფრო მეტიც ე. კასირერის აზრით “კერძო საკუთრების წარმოშობა ტაბუს დანაწესებშია საძიებელი. ამა თუ იმ ნივთის ან პიროვნების დაუფლების, მიწის დამუშავებისა თუ ცოლის არჩევის პირველი საშუალება მათზე ტაბუს დადებაა” /კასირერი ე., 1983-1977/. აქ უპრიანი პირიქით უნდა იყოს-ტაბუს /განრიდების/ წარმოშობა საკუთრების ურთიერთობებშია საძიებელი.

მართლაც, ჩვენს მიერ შეკრებილი მასალების მიხედვით ნადირობისას თუ საგზალი ერთს ეკუთვნოდა, ჭამის დროს მეორე ხელს არ მოკიდებდა /მოერიდებოდა/, სანამ პირველი მეორეს არ მიიპატიუებდა და თვითონ არ დაიწყებდა ჭამას /სოფ. უჩხითი/. აქედან ჩანს, რომ საგანზე საკუთრება, მისი კონკრეტულ ადამიანისადმი კუთვნილება საგნის მესაკუთრეს უპირატესობას ანიჭებს, ხოლო მეორე

მხარე იძულებულია განრიდების მაგვარ ქცევას მიმართოს. ამავე დროს, შენიშნულია, რომ მონადირეები ნანადირევს ერთად ნადირობის შემთხვევაში თანასწორად იყოფენ, იმის მიუხედავად, თუ ვინ მოინადირა, რადგანაც ნადირი არცერთის კუთვნილება არ არის / რობაქიძე ა., 1941/. სხვა შემთხვევაში, საკუთრებით მინიჭებული უპირატესი უფლება იმაში ვლინდება, რომ ეზოში მყოფს გამგლეული პირველი უნდა მიესაღმოს, ან ასევე სტუმარიც პირველი უნდა მიესაღმოს მასპინძელს /სოფ. ძეწმანი/. ასეთი ქცევა კარმიდამოზე მასპინძლის უპირატესი კუთვნილების უფლების აღიარებას უნდა აღნიშნავდეს. საყურადღებოა, რომ კუთვნილ სივრცეზე უპირატესობა არა მხოლოდ საკუთარ მიწა-წყალზე, არამედ მის მიმდებარე ადგილებზეც კი ვრცელდებოდა. ასე მაგალითად, მეზობლის ღობის გვერდით თავისუფალ ადგილზე საქონლის გაშვება საბაღად მეზობლის ნებართვის გარეშე არ შეიძლებოდა /ჩოხატაურის რ-ნი, სოფ. წიფნარი/.

ოჯახის თავს უძრავ-მოძრავ ქონებაზე კუთვნილების პრიორიტეტით სარგებლობის ტენდენცია ჰქონდა. ძველად, როგორც ჩანს, ასეთი ტენდენცია საყოველთაო იყო.

ეთნოგრაფიული მასალები მოწმობენ, რომ იქ, სადაც საკუთრების მხრივ ძალიან დიდი იყო ადამიანთა შორის განსხვავება, განსაკუთრებით ძლიერ მოქმედებდა განრიდების მაგვარი წესები. ასე მაგალითად, ძველად აჭარაში გზაში ბეგთან შეხვედრის დროს გლეხს უფლება არ ჰქონდა პირველს მიეცა სალამი. სალამის მიცემის ინიციატივა ბეგს ეკუთვნოდა. მაგრამ შემდეგ რამდენჯერაც უნდა შეხვედროდა გლეხი იმ დღეს ბეგს, სალამი უკვე გლეხს უნდა მიეცა, რათა ბეგს არ ეფიქრა, რომ გლეხი უბრად იყო მასზე. თუ პირველად ბეგი სალამს არ მისცემდა /განერიდებოდა/, გლეხი სალამის მიცემას ვერ გაბედავდა. გლეხთან საუბარს ბეგი იწყებდა, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ იგი მასთან სათხოვნელად იყო მისული. საუბარი კითხვებზე პასუხებით მიმდინარეობდა, ბეგი ეკითხებოდა, გლეხი პასუხობდა. ამავე დროს, გლეხს თავი დაბლა უნდა დაეხა-

რა. ბეგს გლეხი ვერც სახელით მიმართავდა, ვერ დაჯდებოდა, ვერ ადგებოდა, ბეგის სახლში ვერ შევიდოდა. ბეგთან კონტაქტის დასამყარებლად შუამავალი იყო საჭირო /სოფ. ძეწმანი/.

ოჯახის თავი ყველაზე მაღლა იდგა ოჯახში, ის დიდი და ამავე დროს წინაი კაცი იყო /სოფ. ძეწმანი/, რაც სიერცის სტრუქტურირებისა და ორგანიზების /Бгажников Б.Х., 1983/ დროს უპირატესობას, პირველობას ანიჭებდა მას. მგზავრობის დროს ოჯახის თავი წინ მიდიოდა, მეუღლე და ბავშვები კი უკან. ოჯახის თავი პირველი შედიოდა ნათესავისა თუ უცხოს ოჯახში. ოჯახის წევრებიდან პირველს ხელს მას ართმევდნენ /ხელს პირველად უფროსი გაუწვდიდა ხოლმე, ტოლებში ვინც მოასწრებდა/, პირველი შედიოდა ოჯახის თავი სამძიმარზე ჭირისუფალთან. ახლობლებთან გადახვევნის დროს პირველობა ასაკით უფროსს ენიჭებოდა /თანატოლებში კი ვინც მოასწრებდა/. საუბარს პირველად ოჯახის თავი /ან საერთოდ ასაკით უფროსი/ იწყებდა. ნაცნობის ოჯახში შესვლისას ოჯახის თავს, უფროსს დაუძახებდნენ, უფროსი ჯდებოდა პირველად, შეხვედრისას გზას პირველად უფროსს უთმობდნენ /სოფ. ჭინკაძეები, საღორეთი/. უფროსების საუბარში უმცროსი არ უნდა ჩარეულიყო /სოფ. უჩხითი, აგარა/. საჭმლის მიღების დროსაც პირველად ოჯახის თავი დაიწყებდა ჭამას, როგორც ოჯახის წევრებთან ისე სტუმრებთან /საერთოდ კი ჯერ მამაკაცები ჭამდნენ და შემდეგ ქალები/. გურიაშიც პირველ ნაყოფს ოჯახის თავი ან ყველაზე მოხუცი მიირთმევდა პირველად.

აჭარის სოფელში “წინაი” ანუ “დიდ” კაცად ითვლებოდა ალა, მუხტარი, თემში ბეგი/ სოფ. ზემო ჩხუტუნეთი, ძეწმანი/. როგორც ჩანს სტრუქტურირებულ და ორგანიზებულ სიერცეში მაღალ და წინა ადგილებს უპირატესობა ენიჭებოდა /Бгажников Б.Х., 1983/.

პატრიარქალურ საზოგადოებაში ადამიანი: ერთ შემთხვევაში წინ არის და მეორე შემთხვევაში უკან; ერთ შემთხვევაში მაღლა დგას და მეორე შემთხვევაში დაბლა.

მაგალითად, ოჯახის თავი ყველაზე მაღლა და წინ იდგა ოჯახში, მაგრამ მასზე მაღლა და წინ იდგა მამასახლისი, აზნაური, რომლებიც თავის მხრივ უფრო დაბლა და უკან იდგნენ ვიდრე თავადი და ასე შემდეგ. მეფესაც კი არ ეკავა აბსოლუტურად მაღალი და წინა ადგილი — მის ზემოთ ღმერთი იყო. ამგვარად, ფეოდალურ საზოგადოებაში ადამიანის ყველაზე მყარი ადგილია საშუალო, რადგან იცვლება მისი როგორც წინა და მაღალი, ისე უკანა და დაბალი მდგომარეობა, მისი ადგილი საზოგადოებაში, მაგრამ საშუალო მდგომარეობა ადამიანს თითქმის ყოველთვის უკავია.

როგორია ეს საშუალო მდგომარეობა? საშუალო მდგომარეობა ვერტიკალურ ჭრილში თანასწორობის სიტუაცია უნდა იყოს, რადგან თუ ერთი ადამიანი შენზე მაღლა დგას და მეორე შენზე დაბლა, მესამე აუცილებლად შენი თანაბარი, თანასწორი, თანატოლი იქნება. ასევე თუ ერთი ადამიანი შენზე წინ დგას, მეორე შენზე უკან, მესამე აუცილებლად შენს გვერდით მდგომი იქნება ანუ ისევე შენი თანასწორი. ზემოთ განხილული ეთნოგრაფიული მასალებიდან ირკვევა, რომ ზუსტად თანასწორთა ურთიერთობაში არის ადამიანი ყველაზე უფრო თავისუფალი, რადგან თითქმის არავითარ შეზღუდვებს არ განიცდის. ამგვარად, ადამიანი ისწრაფვის მაღალი და წინა ადგილებისაკენ, გაურბის დაბალ და უკანა ადგილებს, მაგრამ ყველაზე უკეთ მიკუთვნებული მას მაინც საშუალო ადგილი აქვს. სტუმრის მოსვლის დროს ოჯახის თავი შვილს კი არ მოიხვამდა გვერდით /განსაკუთრებით უცოლშვილოს/, არამედ მეზობელს /ტოლს/ დაუძახებდა /სოფ. ბზუბზუ/. ბეგი გლეხის ქორწილში იშვიათად წავიდოდა და გლეხი კი, თუ ბეგი დაუძახებდა დიდი სიამოვნებით მივიდოდა ბეგის ქორწილში /სოფ. ძეწმანი/.

პატრიარქალურ ოჯახში მამაკაცს ტრადიციულად უპირატესი ადგილი ეჭირა, რაც იმაშიც ვლინდება, რომ ბევრმა მთხრობელმა უფროსი თაობის ნათესავებისაგან ძირითადად მამაკაცების სახელები იცის /აჩუგბა თ., 1980/.

ზოგიერთი მთხრობელი შეილება, საერთოდ, მხოლოდ ვაჟებს ასახელებს და ქალიშვილებს გამოტოვებს ხოლმე. აღსანიშნავია, აგრეთვე რომ ჩვენამდე მოაღწია იესო ქრისტეს ყველა ძმის სახელმა, მაგრამ არცერთი დის სახელი ჩვენ არ ვიცით.

ამგეარად, პატრიარქალური საზოგადოების სტრუქტურირებული სივრცე სამ ძირითად სფეროდ იყოფა: 1. უპირატესობის- ზემო და წინა ადგილები; 2. დაქვემდებარების- დაბალი და უკანა ადგილები 3. საშუალო-თანასწორობისა და სხვასთან გვერდით განლაგებული ადგილები. ამ სფეროების მიმართ ადამიანი სამი განსხვავებული მიმართულების საგანწყობო მოქმედებას ავლენდა: 1. მიმართულება უპირატესობის სფეროზე, სადაც გაძნელებულია შეღწევა, იქ განლაგებულია სასურველი, იდეალური, მისი შემეცნება ხშირად მხოლოდ წარმოსახვით, გონებით არის შესაძლებელი; 2. მიმართულება საშუალო სფეროზე, როდესაც უზრუნველყოფილია თავისუფალი, პრაქტიკული შესაძლებლობის მიხედვით, შეუზღუდველი აქტივობა, შემეცნება, მსჯელობა, საკუთარი "მე"-ს გაცნობიერება 3. მიმართულება დაქვემდებარების სფეროზე, საიდანაც არ დაიშვებიან ცნობიერებაში, იქ განლაგებულია უარსაყოფელი, ნაკლებ ღირებული და ადამიანის ფასეულობის შემამცირებელი.

ოჯახის თავის, წინაპრის უპირატესობა ოჯახში მისი გარდაცვალების შემდეგაც რჩებოდა, რაც წინაპრის კულტში აისახა /სახოკია თ., 1940; ჩოხელი ს., 1973/. შოჯახო ქონება ხშირად მიცვალებულთა უშუალო საკუთრებად მიაჩნდათ /კასირერი ე., 1983/. გარდაცვლილთან დაკავშირებული მრავალი წესი განრიდებისა ჩვეულებას წააგავს. ასე მაგალითად, უნდა მორიდებოდნენ გარდაცვლილის სახეზე შეხედვას, ლაპარაკს იქ სადაც მიცვალებული განისვენებდა /სოფ. ჭინკაძეები/. ეკასირერი მიუთითებს, რომ წინაპართა კულტი რელიგიის ერთ-ერთი უზოგადესი მოტივი უნდა იყოსო /კასირერი ე., 1983/. ალბათ, ამიტომაც არის, რომ ღმერთის კულტთან დაკავშირებულ

წესებში ვხვდებით განრიდების ჩვეულების მაგვარ წესებს. სე, მაგალითად, აკრძალული იყო ღმერთის სახელის ხსენება, ხშირად მისი გამოსახვაც კი და სხვა /ტაქსილი ლ., 1973/.

განრიდების ჩვეულების შესრულებაში ყურადღებას იწვევს ორი მკვეთრად განსხვავებული ქცევის ფორმები. ცნობილია, რომ განრიდებითი ქცევის ისეთი ფორმები, როგორიცაა თვალის არიდება, უმზრახობა, ერთი მხრივ, მამამთილის უპირატესობასა და მეორე მხრივ, რძლის დაქვემდებარებას აღნიშნავს /რძლისა და მამამთილის ურთიერთობას, სამაგალითოდ, როგორც ტიპიურს განვიხილავთ/. მაგრამ, კარგად არის ცნობილი ისიც, რომ “თვალებში ყურება” დაქვემდებარებასაც აღნიშნავს და “ლაპარაკზე უარის თქმა”-კი შეიძლება შეურაცხყოფადაც მივიღოთ.

ამავე დროს, დასტურდება განრიდებითი ქცევის მეორენაირი ფორმები, როდესაც მაგალითად, რძალს უფლება არ აქვს მამამთილის თანდასწრებით დაჯდეს, ჭამოს, ხმამაღლა ილაპარაკოს, შეკითხვები მისცეს მას და სხვა. ამ შემთხვევაში, მამამთილისა და რძლის ქცევა კონტრასტულად განსხვავდება ერთმანეთისაგან. ამგვარად, არაერთარ სიძნელეს არ წარმოადგენს ისეთი დასკვნის გამოტანა, რომ აღწერილ სიტუაციაში რძლის მდგომარეობა დაქვემდებარებულია და მამამთილის კი უპირატესი.

მაგრამ, განრიდების ჩვეულების პირველი ფორმის ქცევის შესრულებისას, როგორ შეიძლება ერთნაირი მოქმედება შეფასდეს ჯერ როგორც დაქვემდებარება და შემდეგ კი, როგორც უპირატესობა?

ვივარაუდოთ, რომ მამამთილს არ უნდა შეამჩნიოს რძალი და ამით მის არარაობაზე, დაქვემდებარებულ მდგომარეობაზე მიუთითებს. ზუსტად ამის გამო რძალმაც თავი არ უნდა შეამჩნევოს, რითაც საკუთარ დაქვემდებარებას და მამამთილის უპირატესობას აღნიშნავს.

მაგრამ, ასეთ შემთხვევაში გაურკვეველი რჩება, რატომ არის, რომ ერთი მხრივ, მამამთილი რძალს დალაპარაკე-

ბას სთხოვდა და ამისათვის ასაჩუქრებდა ან ცხვარს დაუკლავდა, მეორე მხრივ, კი “დალაპარაკების ნებას” რთავდა /ბექაია მ., 1974/.

რძალი მამამთილს რომ არ ელაპარაკებოდა, როგორც ჩანს, ეს არა მხოლოდ იძულების გამო ხდებოდა, არამედ რძალს უფლებაც ჰქონდა არ დალაპარაკებოდა და არ შეეხედა მამამთილისათვის.

ამგვარად, საფიქრებელია, რომ განრიდებითი ქცევის დროს ადამიანებს ამბივალენტური გრძნობები /რ. ნათაძე 1956/ აქვთ, როდესაც ერთ განცდაშია შერწყმული უპირატესობისა და დაქვემდებარების გრძნობები.

პატრიარქალური ოჯახის ქცევის ნორმების მიხედვით გამოდის, რომ თუ სხვას არ ამჩნევს-ეს უპირატესობაა და თუ იძულებული ხარ ისე მოიქცე, რომ სხვამ ვერ შეგამჩნიოს- ეს დაქვემდებარებაა.

ფაქტიურად, განრიდების ჩვეულების პირველი ფორმის ქცევის მიხედვით ასეთი მსჯელობა სამართლიანი, როგორც მამამთილის ისე რძლის მიმართაც იქნება.

თუ პირობითად მივიღებთ ფენომენოლოგიის ძირითად დებულებას /“არ არის ობიექტი სუბიექტის გარეშე”/ და დავდგებით განრიდებითი ჩვეულების შემსრულებელთა პოზიციაზე /Смирнова Я.С., Першиц А.И., 1978/ მაშინ ერთმანეთთან ერთნაირი საშუალებებით / მაგალითად, თვალის არიდება, ლაპარაკზე უარის თქმა/ კონტაქტებისაგან თავის არიდება ურთიერთ არარაობად მიჩნევას უტოლდება. ადამიანი მეორესთან ლაპარაკზე ან შეხედვაზე უარს რომ ამბობს, ის საკუთარ ქცევას სხვა ადამიანის მიმართ ვერბალურად ჩვეულებრივ ასე გამოხატავს- ის ჩემთვის არ არსებობს, იმას მე არ ვიციან, ის არარაობა არის.

ამგვარად, მამამთილის საჩუქარი განრიდებითი ქცევის შეწყვეტისათვის, მისთვის უხერხული მდგომარეობიდან გამოსვლის საშუალება და ოჯახის მიერ რძლის კიდევ უფრო მეტად დაქვემდებარების მცდელობა უნდა იყოს. ეს დასკვნა იმითაც დასტურდება, რომ მეორე ფორმის განრიდებითი ქცევის შესრულება ძალაში რჩებოდა, რადგან

მამამთილის უპირატესობა და რძლის დაქვემდებარება ეჭვს არ იწვევდა.

საფიქრებელია, რომ პირველი ფორმის შესაძლო განრიდებითი ქცევის სიმბოლურ შეწყვეტას ემსახურებოდა ძველად საქართველოში ქორწილის დროს დედოფლის პირბადის ახდა, რომელიც, ჩვეულებრივ, იმის შემდეგ სრულდებოდა, როდესაც სიძის მიერ მირთმეული საჩუქრების სიას წაიკითხავდნენ /ჯავახიშვილი ივ., 1982/.

ფოლკლორული მასალების მიხედვით დგინდება, რომ შედარებით მდიდარი ოჯახიდან გამოსული ქალი უფრო ნაკლებ ასრულებდა დაქვემდებარების წესებს.

ცოლს ნუ ითხოვ შენზე მეტსა,
თავს გამეტებს ნაქებურსა,
უდროოდ ჩამოგაბერებს,
არ დაგიღვეს საყვედურსა;
სხვისი არის, შენი არა,
არ უყურებს შაგნებულსა,
ეტყვი-ვერას გააგონებ,
როგორც ციხეს აგებულსა
/ჩიქოვანი მ., 1980; 127/

ლექსიდან კარგად ჩანს, რომ ქონებრივი უპირატესობა, რომელიც ქალს აქვს, მას დაქვემდებარების წესების შესრულებაზე უარის თქმის შესაძლებლობას აძლევს. ის არაფრად აგდებს, იგნორირებს ქმარს. დაახლოებით ანალოგიური შინაარსისაა გადმოცემა, რომლის მიხედვით მდიდარი ქალის საყვედურებზე, რომ ოჯახში მას ეკუთვნის ყველაფერი, ქმარი იძულებული იყო ერთხანს ჭამაზეც კი უარი ეთქვა ოჯახში /ჩაგანავა გ., 1986, თ. აჩუბას ინფორმაცია/.

ყურადღებას იპყრობს ხალხში გავრცელებული აზრი, რომ მდიდარი ქალი უფრო გამბედავია და მას ხმის ამოდების უფლება უფრო აქვს, ვიდრე ღარიბს.

ძველად მნიშვნელოვანი იყო დამოყვრებულ ოჯახთა ეკონომიკური პირობები. საერთოდ, “ტოლი-ტოლს ეძებდა” და ოჯახის სიღარიბის დროს ცდილობდნენ ისეთი მზითვი გაეტანებინათ ქალისათვის, რომლითაც ის თითქოს გაუ-თანაბრდებოდა სასიძოს /Тоисто С.П., 1962/. ამავე დროს, ქალი ოჯახისათვის მნიშვნელოვან “ეკონომიკურ ღირებუ-ლებას” წარმოადგენდა. ამის გამო ღარიბი ოჯახი, ხში-რად, ცდილობდა რაც შეიძლება დიდხანს არ გაეშვა ქალი სახლიდან, რათა ის ოჯახის მეურნეობაში გამოეყენებინა.

ეთნოგრაფიულ ლიტერატურაში აღწერილია აჭარის საოჯახო ყოფაში ე.წ. გათანაბრების წილის არსებობა /აჩუგბა თ., 1983/, რომელიც სარძლოსთან ან სასიძოსთან გათანაბრების ფაქტორადაც უნდა იყოს მიჩნეული.

პატრიარქალურ ოჯახში, ოჯახის თავი ძირითად მესა-კუთრეს /ე. ჯეიმსის მიხედვით პიროვნებას/ განასახიერებ-და. მხოლოდ მას ჰქონდა განსაკუთრებულობის პრეტენ-ზიის შესაძლებლობა, რაც უძრავ-მოძრავ საგნებზე, სა-კუთრებაზე უპირატესი უფლებით სარგებლობაში გამოიხა-ტებოდა. ასეთ პირობებში ოჯახში შემოდიოდა ადამიანი, რომელსაც მზითვის /გინდ სათავენოს/ სახით საკუთრება ჰქონდა /აჩუგბა თ., 1983/ და ამავე დროს, მას მისი ნათესაეებიც უმაგრებდნენ წელს /Тоисто С.П., 1962/. ოჯახში საკუთრების ახალი დამოუკიდებელი მფლობელი გამოჩნდა, როდესაც საოჯახო საკუთრების ფლობაზე უპირატესობის პრეტენზია ოჯახის თავს ჰქონდა. ასეთ მდგომარეობას ურთიერთობათა დისონანსი უნდა გამოეწ-ვია, რომელსაც პატრიარქალური საზოგადოების პირობებ-ში განრიდების ჩვეულება აკომპენსირებდა /ფენომენოლო-გიურად მამამთილს უპირატესობას ანიჭებდა და რძლის დაქვემდებარებას აღნიშნავდა/. მაგრამ, ამავე დროს, ეს ჩვეულება რეალობას ასახავდა-ერთმანეთის პირისპირ სა-კუთრების ორი დამოუკიდებელი მფლობელი იდგა. ოცე-მულ პირობებში, როგორც ჩანს, საკუთრებაზე დამოუკი-დებელ უფლებას ზუსტად განრიდების ჩვეულება გამო-ხატავდა.

ეს ჩვეულება განსაკუთრებით წარმართობის ხანაში ჩანს ფართოდ გავრცელებული /Ратцель Ф., 1903/. საქართველოში ის ჯერ კიდევ წინაქრისტიანულ პერიოდში უნდა არსებულიყო.

კანონზომიერად იბადება კითხვა, რა პირობებმა განსაზღვრეს ამ ჩვეულების წარმოჩენა აჭარაში ძველად? /ნოღაიდელი ჯ., 1971, მგელაძე ვ., 1973, ბექაია მ., 1974/.

ამავე დროს, ცნობილია, რომ ეს ჩვეულება ძირითადად საქართველოს მთიანეთშია დადასტურებული /ითონიშვილი ვ., იველაშვილი თ., 1980/ სადაც წარმართული ტრადიციები უფრო უკეთ იყო შემორჩენილი ვიდრე ბარში.

საქმე იმაშია, რომ აჭარაში როგორც ალ. რობაქიძე წერს, “მიუხედავად მძიმე ისტორიული ხვედრისა, სათუთად დაიცვეს მშობლიური ენა, ეროვნული თვითშეგნება, კულტურისა და ყოფის ტრადიციული ფორმები და მათ შორის რიგი ისეთი არქაული მოვლენა, რომელიც საქართველოს სხვა კუთხეთა ყოფაში უკვე წაშლილია.” /რობაქიძე ა., 1960, 13/

გამოთქმულია მოსაზრება, რომ ისლამი არ ითვალისწინებს განრიდების ჩვეულებას /Бражников Б.Х., 1979/. მართლაც, შარიათის წესებში თითქმის ვერ ვხვდებით განრიდების ჩვეულების მაგვარ /განსაკუთრებით განრიდებითი ქცევის პირველი ფორმის/ წესებს. მაგრამ, ამავე დროს, არც იმის უარყოფა შეიძლება, რომ ისლამი, განსაკუთრებით გავრცელების საწყის ეტაპზე, ხშირად, აშკარად არ უპირისპირდებოდა ადგილობრივ ტრადიციულ წეს-ჩვეულებებს /Тарвердова Е.А., 1964, Снесарев Г.П., 1969, Авксентьев А.В., Саидбаев Т.С., 1978/.

ამის გამო, საფიქრებელია, რომ ისლამის ზოგიერთმა თავისებურებამ და განსაკუთრებით განქორწინების შედარებით სიადვილემ /Керимов Г.М., 1978б Шайдуллина Л.И., 1978. Вагабов М.В., 1980/ განსაზღვრა განრიდების ჩვეულების კონსერვაცია. ასეთ პირობებში რძლის მიერ საკუთრებაზე უფლების შენარჩუნება ტრადიციულ ოჯახში განსაკუთრებით დიდ მნიშვნელობას იძენდა, რადგან ქალი

განქორწინების საშიშროების წინაშე იდგა. ამგვარად ქალი იძულებული იყო ხაზი გაესვა მის უძრავ-მოძრავ ქონებაზე დამოუკიდებელი საკუთრების უფლებას. ისლამის გავრცელების პირობებში ქალის უფლება საკუთრებაზე განქორწინების საშიშროების გამო უფრო მოსაფრთხილებელი გახდა/ ქალის მშობლები ითვალისწინებდნენ განქორწინების შესაძლებლობას და ამის გამო დგებოდა სპეციალური მზითვის სია, რომელიც ქალის ოჯახში რჩებოდა და ქმრის ოჯახიდან წასვლის შემთხვევაში გამოიყენებოდა /ბექაია მ., 1974/. აქედან გამომდინარე ქმრის ოჯახში ქალი ფრთხილად უნდა ყოფილიყო, რათა მისი უძრავ-მოძრავი ქონება არათუ არ დაეკარგა, არამედ კიდევაც მოემრავლებინა /აჩუგბა თ., 1983/.

ქალს, ერთი მხრივ, მის კუთვნილ საკუთრებამდე არ უნდა მიეშვა ქმრის ოჯახის წევრები, უნდა დაეცვა იგი, ეგრძნობებინა ქმრის შინაურებისათვის, რომ ისიც საკუთრების მფლობელია და მასზე უპირატესი უფლებით სარგებლობს. მეორე მხრივ პატრიარქალური საზოგადოების მოთხოვნის თანახმად მას ქმრის შინაურებისათვის საკუთარი დაქვემდებარება უნდა აღენიშნა. ამისათვის ძირითად და პოტენციალურ მესაკუთრეებისათვის /მამამთილი, დედამთილი, ქმარი, უფროსი მამლები/ ისეთი შთაბეჭდილება უნდა შეექმნა, თითქოს ის თვითონ და მისი ქონებაც არაფერს წარმოადგენს, ანუ რომ ფენომენოლოგიურად ის და მისი ქონება არარაობა არის.

ასეთი რთული მნიშვნელობის ქცევის საშუალებას ზუსტად განრიდების ჩვეულება იძლეოდა, რომელიც, ერთი მხრივ, განარიდებდა ძირითად და პოტენციალურ მესაკუთრეებს და, მეორე მხრივ, მათ “უპირატესობას” აღნიშნავდა ფენომენოლოგიურად. საინტერესოა, რომ რძალი არ განერიდებოდა უმცროს მამლებს, რომლებიც დაქორწინებამდე ოჯახის სრულუფლებიან წევრებად არც ითვლებოდნენ, მამის გვერდით საჭმლის მიღების უფლებაც არ ჰქონდათ და საკუთრებაზე რეალური პრეტენდენტები ჯერ-ჯერობით არ იყვნენ.

ამგვარად, ქალი ცდილობდა გარკვეული დისტანცია დაეცვა, რათა ქონება შეენარჩუნებინა, აღნიშნულია, რომ ზოგჯერ ქმრის ოჯახი ქალს მის მიერ მოყვანილ საქონელს გააყიდვინებდა ან თვითონ ოჯახი შეისყიდოდა /აჩუგბა თ., 1983/. ასეთ შემთხვევაში ქალი ოჯახზე უფრო დამოკიდებული ხდებოდა.

ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით ირკვევა, რომ სიძე სიმამრის მიმართ ერთგვარი მოვალის პოზიციაში იდგა. ქმარს ქალის ნათესავებს შორის, ისევე, როგორც ქალს ქმრის ნათესავებს შორის ძალიან თაყისებური მდგომარეობა ეჭირა. ის ერთდროულად თავისიანი და უცხოც იყო და ამ უცხოობას ესმებოდა ხაზი უტრირებულ ფორმაში /Максимов А.Н., 1908/.

საეარაუდოა, რომ სიძის მოვალის პოზიცია აიძულებდა მას განრიდებითი ქცევით ფენომოლოგიურად საკუთარი არარაობა აღენიშნა აუნაზღაურებელი ვალის გამო. მაგრამ, ამავე დროს, როგორც რეალური /ან პოტენციალური/ საკუთრების მფლობელი, ის უპირისპირდებოდა ცოლის ნათესავებს, ისევე როგორც მისი მეუღლე მის ნათესავებს. ასეთი ორგვარი ურთიერთობის გამოხატვა კი ჩანს, მხოლოდ განრიდებითი ჩვეულების შესრულებით იყო შესაძლებელი.

ცნობილია, რომ ქრისტიანობა ისლამისაგან /Шайдуллина Л.И., 1978/ განსხვავებით ძალიან მკაცრად იცავდა ქორწინებას და განქორწინებას მხოლოდ ქალის სიძვის შემთხვევაში უშვებდა /ქრისტე ამბობს: “ხოლო მე გეტყვი თქვენ: რამეთუ ყოველმან, რომელმან განუტეოს ცოლი თვისი თვინიერ სიტყვისა სიძვისა, მან იმრუშა იგი“/. ქართული მართლმადიდებლური ეკლესია ისევე როგორც კათოლიკური /Харчев А.П., 1979/, ძირითადად კრძალავდა განქორწინებას, კათალიკოზთა სამართლის წიგნის მიხედვით, “რომელმან ცოლი უბრალოდ დააგდოს, შეჩვენებულიმცა არის წმინდათა მოციქულთაგან და სიკუდილითა განაპატიოს “/ჯავახიშვილი ი., 1982, 65/. ასეთ სიტუაციაში ფაქტიურად, ქალს გათხოვების შემდეგ განქორწინება

არ ემუქრებოდა. ქალის უფლება საკუთრებაზე ქრისტიანობის პირობებში დასუსტდა და ქალი უფრო ქმრის ოჯახზე იყო დამოკიდებული, ვიდრე ისლამის გავრცელების რეგიონებში. ქრისტიანობა ქალის ტრადიციულ უფლებას საკუთრებაზე პრაქტიკულად არარაობად აქცევს. ამის გამო, ქალის საკუთრება, როგორც უნდა ყოფილიყო ის მეტოქეობას ვერ უწევდა ქმრის ოჯახის საკუთრებას /პირიქით ზრდიდა მას/ და თვით ქალი კი ოჯახის თავს, როგორც საკუთრების მფლობელს. აქედან გამომდინარე, ოჯახის თავს არ ესაჭიროებოდა ქალისა და მისი საკუთრების იგნორირება, ე.ი. მისგან და მისი განრიდება. ანრიდების ჩვეულების შესრულებამ აზრი დაკარგა და ამიტომ არც სრულდებოდა ძირითადად.

ქრისტიანობამ განქორწინების აკრძალვით ქმარს ცოლის საკუთრებით ფაქტიური გამგებლის უფლება მისცა. ამიტომ ქმარი ცოლის მშობლების წინაშე მოვალედ არ გრძნობდა თავს /ცოლი და მისი უძრავ-მოძრავი ქონებაც მას ეკუთვნოდა მთლიანად/ და არც ფენომენოლოგიურად, განრიდების წესების შესრულებით, თავისი “არარაობის” გამოცხადებას ესწრაფვოდა. ასეთი ვითარება, სავარაუდოა, იმიტაც იყო განპირობებული, რომ ქმრის გარდაცვალების შემთხვევაშიც კი ქალი, განსაკუთრებით ბავშვებიანი, მეტწილად აღარ ბრუნდებოდა მშობლებთან და არც თხოვდებოდა /ჩოხატაურის რაიონი, სოფ. წიფნარი/. ასე, რომ გათხოვილი ქალი მთლიანად ეთვისებოდა ქმრის ოჯახს მისი საკუთრების ჩათვლით.

მართალია, განრიდების წესების შესრულებას ზოგიერთ შემთხვევაში სომხებში /Толстой С.П., 1962/ და კავკასიის ბერძნებში /Толстой С.П., 1962/ ვხვდებით, მაგრამ გასათვალისწინებელია, რომ ისინი მრავალი ასეული წლის განმავლობაში მუსლიმანურ გარემოცვაში ცხოვრობდნენ და ისლამის ზეგავლენით მოხდა ამ ჩვეულების კონსერვაცია მათთან.

აღსანიშნავია. რომ აჭარაში განრიდების ჩვეულება უფრო მეტად გავრცელებული იყო მთიან აჭარაში, სადაც

ძველად მრავლად გვხვდებოდა დიდი ოჯახები. იქ კი სადაც დიდი ოჯახები უფრო ნაკლებ გვხვდებოდა ძველად /ქვემო აჭარა/ განრიდების ჩვეულებაც უფრო ნაკლებად იყო გავრცელებული. ეთნოგრაფიული გამოკვლევებიდან ჩანს, რომ ანალოგიურ მდგომარეობას ადგილი ადიღეშიც ჰქონდა /Смирнова Я.С., 1961/.

საფიქრებელია, რომ დიდ ოჯახში ქალისათვის საკუთრების შენარჩუნებას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა, რადგან ცალკე გასვლის შემთხვევაში მისი ქონება ახალი ოჯახის ერთ-ერთი ძირითადი საფუძველი ხდებოდა. ინდივიდუალური ოჯახის პირობებში ქალი ქორწინების შემდეგ ხშირად მამამთილისა და დედამთილის გარეშე ცხოვრობდა - /თუ უმცროსი შვილის ცოლი არ იყო/ და ქმრის შემდეგ მთლიანად ოჯახის საკუთრების გამგებლის როლშიც გამოდიოდა. ამავე დროს, ბუნებრივია, რომ ინდივიდუალურ ოჯახში, განსაკუთრებით ერთად რამდენიმე წლის ცხოვრების შემდეგ, როდესაც ცოლ-ქმარს ბავშვები ეყოლებოდათ, განქორწინების საშიშროება, ალბათ, მინიმუმამდე ჩამოდიოდა. ამის გამო, განრიდების წესების შესრულებაც /განსაკუთრებით ორივე მხარისათვის ერთნაირი ფორმით/ ზედმეტი ხდებოდა და თუ სრულდებოდა მხოლოდ ჩვეულებითი ინერციის ძალით.

პატარა ოჯახში მამამთილსა და რძალს ზოგჯერ ძალიანაც რომ მოენდომებინათ ერთმანეთს არ დალაპარაკებოდნენ და სახეში არ შეეხედათ, ეს მაინც შეუძლებელი ხდებოდა, თუ ოჯახში დედამთილი, მული, უმცროსი მაზლები ან ბავშვები არ იყვნენ, რომელთაც შუამავლის როლი შეეძლოთ ეთამაშათ.

განრიდების ჩვეულების ეთნოფსიქოლოგიურმა შესწავლამ გვიჩვენა, რომ უმზრახობისა და თვალის არიდების შემთხვევაში გვაქვს ურთიერთ იგნორირებისა და სეგრეგაციის სიტუაცია, რაც საოჯახო იერარქიაში განსხვავებულ დონეებზე მდგარ ადამიანებში /მაგალითად მამამთილი და რძალი/ ერთმანეთზე უპირატესობისა და დაქვემდებარების რთულ ამბივალენტურ გრძნობას იწვევ-

და. ამგვარად, პატრიარქალური ოჯახის წევრებისათვის ერთნაირად სავალდებულო განრიდების ჩვეულების ფორმები ოჯახში უძრავ-მოძრავ ქონებაზე დამოუკიდებელ მესაკუთრეთა ერთმანეთის უარყოფის მალულ თანახმობაზე მიუთითებს.

პატრიარქალური საზოგადოების პირობებში ოჯახის თავს მიკუთვნებული აქვს უძრავ-მოძრავი ქონების გამგებლის, საკუთრების ფლობაში უპირატესობა, რაც მისთვის ოჯახში განსაკუთრებულ მდგომარეობას უზრუნველყოფს. ასეთ პირობებში ოჯახში საკუთრების ფლობის უპირატესობით დაჯილდოებული ადამიანის შემოსევა “საშიშროებას” უქმნის ოჯახის თავის განსაკუთრებულობას, რადგანაც ჩვეულებითი სამართალი მხარს უჭერს რძალს მის უძრავ-მოძრავ ქონებაზე უპირატესობას ფლობაში, აუცილებელი გახდა მამამთილს და რძალს შორის წარმოქმნილი დისონანსური მდგომარეობიდან გამოსვლის საშუალების ძიება.

ასეთ საკომპენსაციო საშუალებად განრიდების ჩვეულების ინსტიტუტი უნდა იყოს, რომლის მიხედვით მამამთილს რძლისაგან განრიდებით საშუალება ეძლევა ფენომოლოგიურად არარაობად ჩათვალოს რძალი, მისი საკუთრება და ამგვარად უპირატესობა განიცადოს. ამავე დროს, რადგანაც მამამთილი იძულებულია ჩვეულების თანახმად განერიდოს რძალს, ის ამით ფაქტიურად აღიარებს რძლის უპირატეს უფლებას კუთვნილ უძრავ-მოძრავ ქონებაზე. მართალია, მამამთილი ჩვეულებასა და არა რძალს ექვემდებარება, მაგრამ სინამდვილეში ზუსტად რძლის მდგომარეობის სიძლიერე ქმრის ოჯახში იწვევს ჩვეულებისადმი მამამთილის დაქვემდებარებას.

მეორე მხრივ, რძალი მამამთილისაგან განრიდებით ფაქტიურად ახლოს არ უშვებს მის საკუთრებასთან მამამთილს და ამით უპირატესობას აღნიშნავს. ამავე დროს, პატრიარქალური საზოგადოების მოთხოვნის თანახმად ის განრიდებით ფენომოლოგიურად არარაობის მდგომარეო-

ბაში ღგება, რათა მამამთილისადმი დაქვემდებარება აღ-
ნიშნოს.

3. კ ა თ ა რ ს ი ს ი

“ტრაგედია არის ასახვა დიადი და დასრულებული
მოქმედებისა, რომელსაც გარკვეული სიდიდე აქვს, –
ასახვა შემკობილი ენით, მისი სხვადასხვა სახეებით
ცალ-ცალკე სხვადასხვა ნაწილში, ასახვა მოქმედებით
და არა მოთხრობით, ასახვა, რომელიც შეცოდებისა
და შიშის აღძვრის საშუალებით ამგვარ ვნებათაგან
განწმენდას აღწევს”.

არისტოტელე, 1944, 13-14

სოფოკლეს ტრაგედიის “ოიდიპოს მეფის”/სოფოკლე
1988.19-100/ მითოლოგიური სიუჟეტი კ ა თ ა რ ს ი ს ი ს
/ბერძნ. ატარსის - გაწმენდა/ პრობლემას /დანელია ც.,
1978, აბაშიძე ირ., 1980, Аристотель 1957, Узнадзе Д.Н., 1963/
უკავშირდება აუცილებლობით.

ზ. ფროიდის მიხედვით კათარსისი ქვეცნობიერში
განდევნილი, ნევროტული კონფლიქტის მიზეზის, აფექტის
“რეაგირებასა” და “განმუხტვაში” გამოიხატება /Карпснко
Л.А., 1985/. კათარსისი ტრაგიკული მდგომარეობის აღქმას,
დანაშაულისა და ბრალეულობის /წერეთელი თ., ტყეშე-
ლიაძე გ., 1969/ განცდას გულისხმობს. დანაშაულისა თუ
ბრალეულობის საკუთარ თავზე აღების შემთხვევაში,
ადამიანმა ან საკუთარი თავი უნდა დაისაჯოს, ანდა
ნებაყოფლობით წარსდგეს სამსჯავროზე და დამსახურე-
ბული სასჯელი მიიღოს. საყურადღებოა, რომ კათარსისის
პრინციპი გამოიყენება ფსიქოლოგიური ტრენინგის დროს
/Assagioli R., 1975, 103-105/. კათარსისს უკავშირებენ ფსიქი-

კური ენერგიის გადატანას /Freud S., 1962.50/, განმუხტვას /Eidll Berg L., 1968/.

სოფოკლეს ტრაგედიის გმირი-ოიდიპოსი საკუთარი თავის დასჯის გზას ირჩევს. როდესაც მან გაიგო, რომ მამა მოკლა და ცოლად დედა შეირთო, ის თვალებს ითხრის და ქალაქიდან მის განდევნას ითხოვს.

აპოლონის ბრძანებით ქალაქისათვის უბედურების მომტანი უნდა განედევნათ ანდა სიკვდილით დაესაჯათ /კუნი ნ.ა., 1965/, მაგრამ ოიდიპოსმა, როგორც ლაოსთან შეტაკების, ისე იოკასტაზე ქორწინების დროს, არ იცოდა, რომ ისინი მშობლები იყვნენ. ამიტომ ოიდიპოსის მიერ საკუთარი თავის დადანაშაულება სამართლებრივად არასწორია, თუმცა არსებული შეხედულება აიძულებს მას საკუთარი თავი ბრალეულად მიიჩნიოს.

ოიდიპოსის თვითდაბრმავებას ფსიქოლოგიურად მყარი საფუძველი აქვს-იგი იყურებოდა, მაგრამ ვერ ხედავდა, ამიტომ საკუთარი თვალების დათხრა მისი უმეცრებით აიხსნება /Аваринцев С.С., 1972/. ოიდიპოსის მოქმედება ხალხის მოსალოდნელ აღშფოთებას უსწრებს წინ და ამგვარად საკომპენსირებს მას.

საყურადღებოა, რომ ზ. ფროიდის მიერ აღწერილი სიტუაცია /Фрейд З., 1980/ ფსიქოლოგიურად ძალიან წააგავს ოიდიპოს მეფის სიტუაციას. ავადმყოფი მამის ლოგინთან ქალიშვილი ცდილობდა მამის ავადმყოფობით გამოწვეული ცრემლები დაემალა. ის ცუდი მხედველობის გამო სიბნელეში ვერ ხედავდა საათის ციფერბლატს და დროულად ვერ ეუბნებოდა მამას რომელი საათი იყო, რასაც ბრალეულობის განცდა უნდა გამოეწვია.

ეს ბრალეულობის განცდა საკუთარი თავის უარყოფი-საქენ, არარაობასთან გაიგივებისაქენ უბიძგებდა მას /ლაოსის მკვლელის დასჯა ოიდიპოსის გაძევებას ანდა მოკვდინებას გულისხმობდა, რაც აგრეთვე ბრალეულის მთლიან უარყოფას, მის არარაობად ქცევის უტოლდება/. ზოგიერთი ავტორის მიხედვით ნევროზი არარსებობისაგან

განრიდების საშუალებაა ყოფიერებისაგან განდგომით /Якубик А., 121, 1982/.

საერთოდ ფსიქოთერაპიაში /Тройсман А.Л., 1979. Авруцкий Г.Я., 1981/ კორექცია თავისი შედეგებით ძალიან უახლოვდება კათარსისის შემდგომ ფსიქიკურ მდგომარეობას.

ფროიდის მაგალითში საკუთარ თავზე აღებული "ბრალეულობა" აშკარად გაზვიადებულია და საკუთარი თავის უარყოფის ტენდენციამ ორგანიზმის იმ ნაწილზე გადაინაცვლა, რომელიც ყველაზე უფრო "ბრალეულია" /თვალეები/, რაც მათი ფუნქციების მოშლილობაში გამოიხატა.

მამის ავადმყოფობის დროინდელი სიტუაციის გახსენება თვალეების ფუნქციების აღმდგენი საშუალება ხდება, რადგან პაციენტი სიტუაციის გახსენებასთან ერთად ახლებურად აფასებს მას, რაც მის "ბრალეულობას" აქარწყლებს. აქედან გამომდინარე "ბრალეული" ორგანოს ფუნქციების ბლოკირება საფუძველს მოკლებული ხდება ფსიქოლოგიურად და მისი ფუნქციების აღდგენას იწვევს.

ამგვარად ფროიდის მიერ აღწერილი პაციენტის გამოჯანმრთელებას, წარსულში მომხდარი ფაქტის გახსენება-გაცნობიერება კი არაა, ბრალეულობის მოხსნა იწვევს. ბრალეულობის მოუხსნელად გახსენება-გაცნობიერების მიუხედავად, ფსიქოთერაპიულ შედეგს ვერ მივაღწევთ.

ოიდიპოს მეფის ანალოგიურად, ფროიდის მიერ აღწერილ შემთხვევაში ფსიქიკური დარღვევის ერთ-ერთ საფუძველად მოსალოდნელი გამტყუნების აცილების ტენდენცია გვევლინება, რაც საკუთარი თავის დასჯით ხორციელდება. შემდგომში ფსიქოპათოლოგიური სიმპტომის სტაბილიზაცია იგივე ფსიქიკური მექანიზმის საფუძველზე ხორციელდება.

ოიდიპოსი საკუთარი თავისადმი სიბრალულზე და მოსალოდნელ სასჯელზე /ე.ი.შიშზე/ უფრო მაღლა დგებანაწიანაწილებს და ისჯის თავს საჯაროდ, გაცნობიერებულად. ზუსტად ამით განსხვავდება ოიდიპოს მეფის მოქმედება. ისტერიული პიროვნება სრულყოფილად არ აცნო-

ბიერებს საკუთარი ბრალეულობისა და “დასჯის” ტენდენციას, რადგან ის საკუთარი თავის მიმართ სიბრალულისა და უშიშროების უზრუნველყოფის მოთხოვნის პოზიციაზე რჩება. ამიტომ, მას არ შეუძლია აზრობრივად ისე მოიქცეს, როგორც ამას ოიდიპოსი რეალურად შერება. პაციენტი საკუთარი მოქმედების შეფასებას გაურბის, რაც მოფლენების წარმოსახვისა და ემოციების საფუძველზე შექმნილი, კავშირურთიერთობების ინტენსიფიკაციას იწვევს. ასეთი კავშირურთიერთობები არაცნობიერი მექანიზმის მეშვეობით ხორციელდება და ჩვენც ფსიქოლოგიურ დარღვევას ვღებულობთ.

ოიდიპოსი თვითონაც და მაყურებლის თვალშიც განიწმინდება ტრაგიკული ბრალეულობისაგან, ხოლო ისტერიული ავადმყოფი საკუთარი “ბრალეულობის” უნიადგობაში დარწმუნებულობის შემთხვევაში თავისუფლდება ფენომენოლოგიურად შექმნილი ავადმყოფური სიმპტომებისაგან.

კათარსისის ინტერპრეტაცია ურთულეს გადაწყვეტელ პრობლემად რჩება მეცნიერებაში. ზოგიერთი მეკლევარის აზრით, მეცნიერებაში ამ ცნების შემომტანი არისტოტელეც კი ვერ ერკვეოდა /ტ.ბრუნიუსი/ ამ პრობლემაში /Мисс А.Ф., 1975/. დავას იწვევს არისტოტელეს ნაშრომის “პოეტიკის” მეექვსე თავის შესავალში მოყვანილი ტრაგედიის არსის განსაზღვრის დამამთავრებელი სიტყვები ტრაგიკული განწმენდის /კათარსისის/ შესახებ /Πετροβικου Φ.Α., 1957/ “ტრაგედია არის ასახვა დიადი და დასრულებული მოქმედებისა, რომელსაც გარკვეული სიდიდე აქვს. — ასახვა შემკობილი ენით, მისი სხვადასხვა სახეებით ცალ-ცალკე სხვადასხვა ნაწილში, ასახვა, მოქმედებით და არა მოთხრობით, ასახვა, რომელიც შეცოდებისა და შიშის აღძვრის საშუალებით ამგვარ ენებათაგან განწმენდას აღწევს”/ არისტოტელე 1944, 13-14/.

ა. ლოსევის მიხედვით 1931 წლისათვის კათარსისის 1425 განსხვავებული განმარტება არსებობდა. ხოლო შემდეგ კი ასეთ განმარტებათა რაოდენობა კიდევ უფრო გაი-

ზარდა /Лосев А.Ф., 1975/. ფ. პეტროვსკის აზრით კათარსისის პრობლემის შესახებ არსებული მოსაზრებანი ძირითადად ოთხ თეორიაში ერთიანდებიან: მაჯის ეთიკური თეორიით ტრაგედია ადამიანს მანკიერებისაგან განწმენდს, ცელერიეს ესთეტიკურ-ეთიკური თეორიით ტრაგედიისა და მუსიკის ზემოქმედება ხელოვნების საერთო კანონებს უკავშირდება, შიშისა და თანაგრძნობის ეფექტების დაწყნარება, ერთის მხრივ, ტრაგედიის, როგორც ხელოვნების ნაწარმოების სპეციალური საშუალებებით, ხოლო, მეორე მხრივ, ზნეობის ზოგადი საკაცობრიო კანონების საფუძველზე ხდება; ბერნაისის “აგზნების” სამედიცინო თეორიის თანახმად, თანაგრძნობისა და შიშის აფეთქებისაგან განწმენდა ტრაგიკული წარმოდგენის დახმარებით ბუნებრივი რეაქციის რეზულტატია ტრაგედიის აღქმით თეატრალური მაყურებლის სულში წარმოშობილი შესაფერისი განცდების ხელოვნურად გაძლიერებისა და თითქოსდა გაღვივების შედეგად, რომლებიც /ან მათი მაგვარი/ აქვს თეატრში მისულ მაყურებელს. ამავე დროს ეს რეაქცია თითქოსდა ჩამორეცხავს აღნიშნულ აფექტებს და ამით დაკმაყოფილების სპეციფიკურ გრძნობას იწვევს. რელიგიური თეორიებით, რომელთა რიცხვს ეკუთვნის ს.გაუპტისა და ვ. ივანოვის წმინდა ინტელექტუალური თეორიები არისტოტელეს მოძღვრებას განწმენდის შესახებ ბერძნების რელიგიასა და მისტერიებს უკავშირებენ და “კათარსისის” ტერმინი დიონისეს კულტის სფეროდან აღებულიად მიაჩნდათ. ამ თეორიებიდან ყველაზე უფრო გავრცელებულია ბერნაისის თეორია /Петровский Ф.А., 1957/. მ. გოგიბერიძის თეორიაც ამ თეორიას უკავშირდება /გოგიბერიძე მ., 1972/.

დადგენილია, რომ არისტოტელეს მიერ კათარსისის ინტერპრეტაცია პლატონისეულ ინტერპრეტაციას უკავშირდება. ბულგარელი მკვლევარი ა. ნიჩევი მიუთითებს “შეხედულებისაგან” “სულის განწმენდაზე” პლატონის ნაშრომებში /Лосев А.Ф., 1975/. შეხედულება /Doxa/ კი არისტოტელეს მიხედვით შემეცნებითი განწყობაა ჭეშმარიტი და მცდარიც რომ შეიძლება აღმოჩნდეს /Лосев А.Ф., 1975/.

Doxa არისტოტელეს მიხედვით “მოჩვენებითი ცოდნაა”, რომლის გვერდით ჭეშმარიტი ცოდნაც არსებობს /*Лосев А.Ф.*, 1975/.

შიში და თანაგრძნობა მაშინ გვიჩნდება, როდესაც “სა-შინელი” და “შესაცოდებელი” “შეხედულების საპირისპიროდ” ხდება ტრაგედიაში, ამბობს არისტოტელე /*Лосев А.Ф.*, 1975/. “სოფისტში” კი პლატონი “შეხედულებისაგან” სულის განწმენდაზე ლაპარაკობს, რის შედეგად სული ჭეშმარიტ ცოდნას ეზიარება /*Лосев А.Ф.*, 1975/.

არისტოტელეს მიერ კათარსისის ინტერპრეტაცია გულისხმობს, რომ ადამიანი შინაგან განწყობაზე, ჩვეულ განცდებზე ამბობს უარს, რაც ამ განცდებზე უფრო მაღლა დადგომას ნიშნავს. ასეთი პოზიციის გამოხატულებაა ქრისტიანობის ერთ-ერთი ფუძემდებელი დებულება-გიჟვარდედ მტერნი თქვენნი /მცხეთური ხელნაწერი 1986, 123/, რაც ადამიანის ჩვეულ შურისძიებაზე მაღლა დადგომას გულისხმობს. ამავე დროს, თუ ფ. ნიცშეს დებულებას თანაგრძნობის დაძლევის შესახებ /*Чагина Б.А., Шахнович М.И., Малешенко З.Н.*, 1969/, როგორც თეორიულ, აზრობრივ და არა პრაქტიკულ სამოქმედო პრინციპად მივიჩნევთ, მაშინ გასაგები იქნება, რომ ორივე შემთხვევაში პლატონისეულ-არისტოტელისეული “შეხედულების” დაძლევის მომენტთან გვაქვს საქმე ამ შემთხვევაში ადამიანი მოვლენებს ემოციური დამოკიდებულების /სულ ერთია უარყოფითია ის თუ დადებითი/ მიხედვით კი არ აფასებს, არამედ ამ მოვლენების ობიექტივაციით, ინტელექტუალური აქტივობის მეშვეობით შესაძლებელი ხდება “სიტუაციის საჭირო კომპონენტისა და მიმართულებების შემეცნება” /ნადირაშვილი შ., 1985, 116/.

ამგვარად კათარსისის პრობლემა მხატვრულ-ინტელექტუალური შემეცნების პრობლემას უკავშირდება, რაც რთულ, აქტუალურ სამეცნიერო პრობლემათა რიგს მიეკუთვნება /*Махлах Б.С.*, 1971/. ამავე დროს მიუთითებენ მხატვრული აღქმის “თანაგანცდის” ხარისხზე, აღსაქმელი ხატების პიროვნებისეულ შეფერადებულობაზე, შინაგანი

განწყობის ზეგავლენაზე მხატვრული ნაწარმოების აღქმაზე, აღქმის ბუნებრივი განწყობის მნიშვნელობაზე /Майлах Б.С., 1971/.

პიაკობსონი ადამიანის განწყობას, მოთხოვნას, მოლოდინს შექმნილი მხატვრული აღქმის პროცესის ხასიათს უკავშირებს /Якобсон П.М., 1971/. აღნიშნავენ ხელოვნების ნაწარმოების ღირებულებით ასპექტს /Коган Л.Н., 1971, Волков В.И., 1971/.

ა. შოპენჰაუერის კლასიფიკაციით სოფოკლეს “ოიდიპოს მეფის” ტრაგედიაში აღწერილი მოვლენები ბრმა ბედისწერით, შემთხვევითობითა და შეცდომით არიან გამოწვეულნი /Аникст А., 1983/. ტრაგედიაში გმირს უმრავლეს შემთხვევაში შექმნილი მდგომარეობიდან გამოსავალი არა აქვს. მასთან გაიგივებულ მაყურებელს /მსახიობს/ კი ეს გამოსავალი ყოველთვის რჩება. ამიტომ, ტრაგედიის მაყურებელს, იმის მიუხედავად, თუ ვისთან იქნება ის /დადებით თუ უარყოფით გმირთან, ორივესთან ერთდროულად/, მაინც შეუძლია მოიცალოს განცდათა ნებისმიერი ტვირთი, რომელიც ტრაგედიის გმირებთან საკუთარი თავის გაიგივებით წარმოიშობა.

მაყურებელი მხოლოდ გარეშე დამკვირვებელია და მის წინაშე რეალურად არ დგას ის პრობლემები, ტრაგედიის გმირის წინაშე რომ წარმოიშვებიან. ამიტომ, მაყურებელს შეუძლია განიტვირთოს, დაცარიელდეს, განიწმინდოს იმ განცდებისაგან, რომლებიც ტრაგედიის გმირების ანალოგიურად უჩნდება მას.

მაყურებელი საკუთარ თავს, ამავე დროს, მსახიობთანაც აიგივებს. ორივე შემთხვევაში მას დრამის და მსახიობის გარედან შეხედვისა და შეფასების საშუალება აქვს. ის საკუთარ თავს განასხვავებს მათგან და თეატრში წარმოქმნილი და გამოვლენილი აფექტებისაგან ადვილად თავისუფლდება.

მაყურებელს ასეთ განსხვავებულ, ხშირად ურთიერთდაპირისპირებულ /დადებითი და უარყოფითი/, პოზიციებზე გადასვლის შესაძლებლობა მხოლოდ იმ შემთხვევაში

ექნება, თუ ის ყოველთვის საშუალო /ნეიტრალურ/ მდგომარეობას დაიკავებს. ეს ერთი პოზიციიდან მეორე პოზიციაზე გადასვლას გაადვილებს. საშუალო მდგომარეობა უკიდურეს პოზიციათა ნიშნებს შეიცავს და ამავე დროს, განსხვავდება კიდევ. საშუალო, თუ გინდ, ნეიტრალური მდგომარეობიდან ადვილია ნებისმიერ სხვა პოზიციაზე გადასვლა, იმ დროს, როდესაც ნებისმიერი უკიდურესი პოზიციიდან საპირისპირო პოზიციაზე გადასვლა ძალიან ძნელია.

ს. დანელია წერდა: “ტრაგედიამ უნდა აღძრას მაყურებელთა შორის სიბრალულისა და შიშის ძლიერი ემოციები. ეს კი შესაძლებელია მხოლოდ იმ პირობით, თუ ტრაგედიაში წარმოდგენილი არიან ისეთი გმირები, რომელთა მსგავსი ყველას უნახავს და რომლებიც არავისთვის არ არიან უცხო და გაუგებარი. შიშის აღსაძრავად საჭიროა ისეთი კაცი, რომელიც ჩვენ გვგავს”. ამიტომ, ტრაგედიის გმირი, არისტოტელეს აზრით, უნდა იყოს საშუალო კაცი, ე.ი. არც ისეთი, რომელსაც არავითარი ნაკლი არა აქვს, და არც ისეთი, რომელსაც არავითარი ღირსება არა აქვს /ს. დანელია 1978, 252-253/.

აქედან სავსებით კანონზომიერად გამომდინარეობს, რომ მაყურებელიც საშუალო ადამიანი უნდა იყოს /ჩვენ გვგავს ტრაგედიის გმირი/.

საშუალო ადამიანის პოზიცია განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, თუ ჩვენ მიბაძვას, სხვისი როლის /Шпуган Т., 1969/ გათავისებას ვიგულისხმებთ. სხვისი მიბაძვა, სხვისი როლის შესრულება მაშინ არის ღირებული, როდესაც მის აღსაქმელად ვართ განწყობილი. თავისთავად, ერთნაირი თვისებების მატარებელ ადამიანთა შორის მიბაძვის შესაძლებლობა მცირეა, ხოლო საკუთარი კონკრეტული თვისების ნაკლულობის შემჩნევისა და გაცნობიერებისათვის საჭიროა თავისუფალი დრო, რაც მიბაძვის ერთ-ერთი საფუძველი ხდება.

საყურადღებოა 60 ადამიანის გამოკითხვის საფუძველზე დადგენილი ფაქტი: მთლიანად დადებითი თვისების

მქონე პიროვნება გაურბის სხვა ასეთივე თვისების მქონე პიროვნების მიბაძვას /1.5 ბალი - 5 ბალიდან/, ხოლო დადებითი თვისების მხრივ, ნაკლული პიროვნება ცდილობს მიბაძოს სხვა დადებით პიროვნებას /3.5 ბალი/.

მთლიანად უარყოფითი პიროვნება აგრეთვე ნაკლებ ბაძავს უარყოფითს /1. ბალი-5 ბალიდან/, რადგან უარყოფითი თვისება მასშიც სრულყოფილად არის წარმოდგენილი, ხოლო, უარყოფითი თვისების მხრივ, ნაკლული პიროვნება ოდნავ უფრო მეტად ბაძავს სხვა უარყოფით პიროვნებას /1.7 ბალი/.

საყურადღებოა, რომ მთლიანად ნეიტრალური პიროვნება უფრო მეტად ბაძავს დადებით პიროვნებას /3.5 ბალი/, ხოლო უარყოფითს კი ისევე როგორც მთლიანად უარყოფითი პიროვნება უარყოფითს /1.2 ბალი/. ამგვარად, როგორც დადებითთან, ისე უარყოფითთან იდენტიფიკაცია შედარებით უკეთ ნეიტრალურ პოზიციაში მდგომს შეუძლია.

მთლიანად უარყოფითი პიროვნება ნაკლებ ბაძავს დადებითს /1.3 ბალი/, ისევე, როგორც მთლიანად დადებით პიროვნება ნაკლებ ბაძავს უარყოფითს /0.1 ბალი/.

ამგვარად, ძლიერ დაპირისპირებულ თვისებათა მატარებელნი შეურიგებელნი არიან ერთმანეთის მიმართ და მათი პოზიციების დაახლოება, ურთიერთზეგავლენა თითქმის შეუძლებელია.

ამ თვალსაზრისით ყურადღებას იქცევს ის, რომ ნაკლული თვისების/ დადებითი, უარყოფითი/ მქონე პირები უფრო მეტად არიან საკუთარი პოზიციის ცვლილებაზე და საპირისპირო თვისების მიღებაზე განწყობილნი /ისინი გარკვეულწილად გარდამავალ, საშუალო მდგომარეობაში იმყოფებიან, რაც შეიძლება ნეიტრალურ მდგომარეობასთან იქნეს გაიგივებული/.

უარყოფითი თვისების თვალსაზრისით “ნაკლული” პიროვნება უფრო ბაძავს დადებითს /2.6 ბალი/, ხოლო მთლიან დადებითობას მოკლებული პიროვნება ოდნავ უფ-

რო არის განწყობილი უარყოფითის მისაბაძად /0.3 ბალი/, ვიდრე მთლიანად დადებითი პიროვნება /0.1 ბალი/.

ამგვარად ნეიტრალური, საშუალო მდგომარეობის პოზიცია, რომელშიც იმყოფება თეატრალური წარმოდგენის მაყურებელი, ფსიქოლოგიურად ხელსაყრელ პირობებს ქმნის თეატრულ პერსონაჟებთან საკუთარი თავის გასაიგივებლად.

ამავე დროს თეატრალური წარმოდგენის მაყურებელი საკუთარი, ყოველდღიური საქმიანობიდან ამორთულია /ს. დანელია 1978/, მის მიმართ ნეიტრალური დამოკიდებულების მდგომარეობაში იმყოფება და ტრაგედიის გმირების /მსახიობების მიერ განხორციელებული/ განცდების, მოქმედებების აღსაქმელად, გასაზიარებლად, მისაბაძად არის მომზადებული.

მაყურებლის ჩვეულებრივ მოქმედი სუბიექტის აქტიური პოზიცია მსახიობზე გადადის, ე.ი. მოქმედების შესაძლებლობა მას გადაეცემა. ამ შემთხვევაში საკუთარი აქტიური მოქმედების მზაობისაგან განთავისუფლება ხდება, რაც შემდგომი განწყობის აუცილებელი პირობაა. ამრიგად, ჩვეულებრივ საქმიანობაზე უარის თქმა, საკუთარ ინიციატივაზე უარის თქმას ნიშნავს, რაც პოტენციურად მსახიობისადმი უპირატესობისა და ინიციატივის მინიჭებას ნიშნავს.

მსახიობი ფსიქოლოგიურად უფრო მაღალი ღირებულების ხდება, ხოლო მაყურებელი დაქვემდებარებული ხდება აქტიური საქმიანობის თვალსაზრისით.

სამაგიეროდ, მაყურებელს უპირატესობა ეკუთვნის სცენაზე გაშლილი მოქმედებისა, თუ მოქმედ პირთა და როლების შემსრულებელთა შეფასებაში, რადგან აქტიური საქმიანობის შესაძლებლობის გადაცემა, ამავე დროს, მსახიობის მიერ ამ საქმიანობის შესრულების ხარისხის შეფასებისადმი უდიდეს დაინტერესებას იწვევს მაყურებელში.

რაც უფრო კარგად ასრულებს მსახიობი როლს, მით უფრო ღირებული, მიუღწეველი, ამაღლებული ხდება მსა-

ხიობი, როლი და საერთოდ მისი ხელოვნება, მიუხედავად იმისა დადებით თუ უარყოფით როლს ასრულებს ის.

ნაწარმოების ძირითადი იდეაც, ასეთ შემთხვევაში, უფრო თვალნათლივ წარმოჩნდება და მაყურებელი მსახიობთან ერთად მაღლდება ყოველდღიურობაზე, რეალობის საზღვრებს გადალახავს და ტრანსცენდენტური, ფენომენოლოგიური ღირებულებების სფეროში ხვდება. ყოველდღიური რეალობის, ყოფიერების საზღვრების მიღმა გასვლა, ამავე დროს, არა გონებრივი აბსტრაქციების საშუალებით, არამედ ესთეტიკურ-ტრანსცენდენტურთან ზიარებით, საკუთარი ყოველდღიური ყოფიერების მაქსიმალური უკუგდებათ, მოცილებით ე.ი. განწმენდით ხდება.

ყოველდღიური ყოფიერებისა და საქმიანობისაგან განთავისუფლება უარყოფითისაგან განთავისუფლებასაც იწვევს. ყოველდღიური ყოფიერება დროული, შემოსაზღვრული, სიკვდილის გამომწვევია აუცილებლად, რაც მთლიანობაში არ შეიძლება არ იქნეს უარყოფითთან გაიგივებული. ამავე დროს ტრანსცენდენტური, ფენომენოლოგიური, არარეალური სამყარო, რომელიც სიკვდილისაგან თავისუფალია, უსასრულო, უსაზღვრო, მუდმივი არსებობის სფეროს განეკუთვნება და მთლიანობაში არ შეიძლება დადებითთან არ იქნეს გაიგივებული. ამიტომაც ტრაგედიაში სიკვდილზე უფრო მაღლა დადგომა, სიკვდილის შიშის დაძლევა და საკუთარი თავისადმი ყოფითი თანაგრძნობის უკუგდება უარყოფითის დაძლევა და ფენომენოლოგიურ, ტრანსცენდენტურ დადებითთან ზიარებას უთანასწორობა.

ტრაგედია ადამიანის სულის გადამრჩენად გვევლინება, რაც პიროვნების დადებითი ტენდენციის განმტკიცებას იწვევს. განწმენდის ეფექტი მაინც და მაინც ზნეობრივად უარყოფითის ჩამოცილებას კი არ გულისხმობს, არამედ საერთოდ ყოველდღიური წვრილმანი განცდებისა თუ შეხედულებებისაგან განთავისუფლებას, რაც სულიერად განწმენდას ნიშნავს.

ტრაგედიაში ჭეშმარიტების, სოციალური სამართლიანობის იდეა სიკვდილზე უფრო ძლიერად და ამბავლებულად

გვევლინება. ამიტომაც არის, რომ ტრაგიკულ ჭეშმარიტებას დაუფლებული მაყურებელი შიშის განცდაზე ე.ი. ცხოველურ განცდაზე უფრო ამაღლებული ხდება. შიშის მოცილებით ადამიანი იწმინდება ყველაფრისაგან, რაც მის სიმდაბლეს, უგუნურობას, სიავეს განსაზღვრავს. აქედან კი ადამიანი საკუთარი თავის მიმართ სიბრალულისაგან, ეგოისტური თანაგრძნობისაგან თავისუფლდება.

შეიძლება, პირველად საკუთარი თავის მიმართ სიბრალულის /და შემდეგ ზოგადად, აბსტრაქტულად და არა საერთოდ პრაქტიკულად/ განცდას დაეძლევთ. ამგვარად, შიშსაც ვიცილებთ და ჭეშმარიტების აღსაქმელად განვეწყობით.

სცენაზე უარყოფითი როლი ღეგალურად დებულობს უარყოფით შეფასებას, ხოლო საზოგადოებისაგან დაფარული ჩვენი უარყოფითი /საქმიანობა, მონაცემები/ ასეთ შეფასებას მოკლებულია. სცენაზე ცოდვა გამხელილია, სხვებისათვის გაზიარებული და გარკვეულწილად სხვები ამ ცოდვის თანამონაწილენი ხდებიან. ამიტომ სცენაზე წარმოდგენილი უარყოფითი საქმიანობა, მაინც უფრო ნაკლებ უარყოფითია პიროვნულად, ვიდრე ჩვენი საკუთარი უარყოფითი, რომელიც ყველასაგან დამაღულია და მისი საზოგადოებისათვის წარმოდგენის, ღეგალიზაციის გვეშინია. აქედან გამომდინარე სცენაზე უარყოფითის დამგმობი მაყურებელი მით უმეტეს ცდილობს დაგმოს საკუთარი უარყოფითი.

ანტიკურ თეატრში სხვადასხვა სოციალურ წრეთა წარმომადგენელი მაყურებლების გათანაბრება მოხდა დარიბი თავისუფალი მოქალაქეებისათვის თეატრალური ბილეთების უფასო დარიგებით /Acmyc B.M., 1968/. მაგრამ, თუ ტრაგედიის ყველა მაყურებელი განიცდის შიშსა და თანაგრძნობას ტრაგიკული ფაბულის მიხედვით, მხოლოდ ესთეტიკურად აღზრდილ “წესიერებს”/ე.ი. მაღალი წრის წარმომადგენლებს/ შეუძლიათ ამ გრძნობების განცდისას “განიწმინდონ მათგან” /Acmyc B.M., 1968/.

ამავე დროს, თეატრი ფენომენოლოგიურად იწვევდა მაყურებელთა გათანაბრებას, რადგან მაღალი წრის მაყურებელი სცენაზე წარმოდგენილი დაბალი სოციალური სტატუსის პერსონაჟს პირობითად მიიჩნევს დაბალი სტატუსის მქონედ /თეატრის პირობითი ამაღლებულობის გამო/. ამიტომ, მას, ასეთი გმირის განცდების /საქმიანობის/ გათავისება, მის ადგილზე დადგომა შეუძლია და, ამგვარად, მისი ქცევის, მისწრაფების გაგება. ასევე დაბალი წრის მაყურებელი სცენაზე წარმოდგენილ მაღალი წრის გმირის თანამონაწილე ხდება. ორივე შემთხვევაში მაყურებელი საკუთარ მდგომარეობაზე უფრო მაღლა დგება.

საყურადღებოა, რომ მსახიობის თამაშის შედეგად გამოწვეული სიამოვნება თითქოსდა აკომპენსირებს განწმენდის შედეგად მიღებულ “დანაკარგს”. ფსიქიკიდან განიდევნება საკუთარი უარყოფითის მიმართ შემწყნარებლობის პოზიცია, რადგან ამაღლებული, ყოვლისმომცველი, მუდმივი, დიდი ღირებულების სამსახიობო ხელოვნება ჩვენს უარყოფითს უმნიშვნელოს, წუთიერს, დაბალს, ღირებულება მოკლებულს ხდის.

უფრო მეტიც ტრაგედიაში თავისთავად უარყოფითი როლიც კი მხოლოდ და მხოლოდ საშუალება ხდება სამსახიობო ხელოვნების საჩვენებლად და, ამგვარად, უარყოფითი პერსონაჟის ქცევა დამამცირებელია არა მხოლოდ ზნეობრივად, არამედ ესთეტიკურადაც მსახიობის მიერ მისი გამოკვეთილად ჩვენების გამო. როდესაც, რაც უფრო უკეთ თამაშობს მსახიობი უარყოფით როლს, მით უფრო ღირებული ხდება მსახიობის თამაში და უმნიშვნელო უარყოფითი პერსონაჟის ქცევა.

უარყოფითი როლის ბრწყინვალედ შესრულება, არა მხოლოდ სცენაზე წარმოდგენილი უარყოფითი პერსონაჟის ქცევას აუფასურებს, არამედ ჩვენშიც, ჩვენს ცხოვრებაშიც იწვევს უარყოფითის ანალოგიურ გაუფასურებას. რადგან იქმნება /დროებით მაინც/ იდეალური, ფენომენოლოგიური, ახალი ამაღლებული სამყარო, რომელიც ჩვენს ყოველდღიურ, ხშირად ბოროტებანარევ ცხოვრებას უარყოფს.

თეატრალური წარმოდგენის დროს რეალური /ყოველდღიური ყოფიერება/ და იდეალური, ფენომენოლოგიური, /თეატრალური წარმოდგენა/ ხვდება ერთმანეთს. აქ ისინი უთანასწოროდებიან ერთმანეთს და იდეალური თანაბარზომიერი ზემოქმედების შესაძლებლობას იძენს. თვით მაყურებელი კი თითქოს ნეიტრალურ პოზიციაში დგას- ყოველდღიურობას ჩამოცილებული თეატრალური წარმოდგენის მეთვალყურე ხდება.

ჩვეულებრივ კი რეალური, ყოფიერი მოთხოვნები, საერთოდ რეალობა ბატონობს ადამიანზე და საშუალებას არ აძლევს იდეალურის შესათვისებლად. ამ შემთხვევაში კი, რადგან მაყურებელი ნეიტრალურ მდგომარეობაში იმყოფება და რეალობის ზემოქმედება ბლოკირებულია, იგი იდეალურის აღსაქმელად არის განწყობილი, ის უფრო დიდი ზეგავლენის შესაძლებლობას იძენს, ვიდრე ჩვეულებრივ, ყოველდღიურ ცხოვრებაში.

ახლა როდესაც ჩვენ ძალიან დიდი ღირებულების /რეალობა- ყოველდღიური ყოფიერება/ და ნაკლები ღირებულების სფეროებს /იდეალური-თეატრალური წარმოდგენა/ ვათანაბრებთ, გამოდის, რომ რეალობას აკლდება ღირებულება, რაც თავის-თავად იდეალურის ღირებულების ფსიქოლოგიურ ზრდას იწვევს.

ფსიქოლოგიურად მაღალი სტატუსის ადამიანი ჩვეულებრივ უფრო ადვილად წყდება რეალობას, რადგან რეალობა მას უფრო კარგად აქვს გაშინაურებულ-გათავისებულები, რეალობით ის უფრო მეტად არის დაკმაყოფილებული /მატერიალურად, საქმიანობით, მისი კრიტიკული შეფასებით/ და რეალობას დაკმაყოფილების თვალსაზრისით არც კი უდგება ხშირად. ასეთი ადამიანი თეატრალურ წარმოდგენას უფრო კარგად აღიქვამს როგორც იდეალურს. პირიქით ფსიქოლოგიურად დაბალი სტატუსის ადამიანი, რომელიც არაა რეალობით დაკმაყოფილებული, მიმართულია რეალური მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად და ამიტომ, თეატრალურ წარმოდგენაშიც ის ცდილობს რეალური მოთხოვნების ასახვა დაინახოს უფრო

მეტად, რაც, რა თქმა უნდა, თეატრალური წარმოდგენის ესთეტიკური აღქმის შესაძლებლობას, იდეალურის დაუფლებას ამცირებს.

ჩვეულებრივ, ყოველდღიურ ცხოვრებაში ადამიანი საზოგადოებრივი აზრის /იმის მიუხედავად ჭეშმარიტია თუ მცდარია იგი/ და ყოველდღიური მოთხოვნილებების უდიდესი ზეგავლენის ქვეშ იმყოფება, რაც არსებითად საკუთარი ბიოლოგიური არსებობის უზრუნველყოფის აუცილებლობით და აქედან გამომდინარე შიშისა და საკუთარი თავისადმი თანაგრძნობის განცდით არის გამოწვეული.

“ოიდიპოს მეფის” ტრაგიკული სიუჟეტის აღქმის შემთხვევაში თეატრალური მაყურებელი რეალობასა /ყოფიერება/ და ტრანსცენდენტურ, ფენომენოლოგიური, /თეატრალური წარმოდგენა/ სფეროთა შუა, ნეიტრალურ მდგომარეობაში იმყოფება. მთავარ გმირთან იდენტიფიკაციის მეშვეობით ის სცენაზე გათამაშებული კოლიზიის თანამონაწილე ხდება. მსახიობის ბრწყინვალე თამაშით ამაღლებული მაყურებელი ტრანსცენდენტურ, ესთეტიკურ ღირებულებებს ეზიარება. ყველაფერი ეს მაღალი კულტურის მაყურებელში საკუთარი თავის მიმართ შიშისა და თანაგრძნობის განცდების დაძლევაში გამოიხატება, რაც ჩვეულებრივი, ყოველდღიური ცხოვრებისეული სიმდაბლის /ესთეტიკური, ეთიკური, ინტელექტუალური/ უკუგდების მიზეზი ხდება და განწმენდის, განთავისუფლების, საკუთარ თავზე გამარჯვების, უპირატესობის, ამაღლებულობის, არაჩვეულებრივობის, უშიშობის მიღწევად განიცდება და ამიტომ უდიდეს სიამოვნებას და კმაყოფილებას იწვევს.

თანასწორობაზე ორიენტირებულ საზოგადოებაში ესთეტიკური უპირატესობა, მხატვრული შემოქმედების აღქმაში უპირატესობა იძლევა ესთეტიკური სფეროს უპირატესად დაუფლებისა და მდაბიოთათვის მიუღწეველი სფეროს გათავისების შესაძლებლობას.

4. შ ე ჯ ი ბ რ ე ბ ა

შეჯიბრება-წინააღმდეგობრივ სიტუაციათა დაძლევის პროცესი ცოცხალი ორგანიზმის მოქმედების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი თავისებურებაა. შეჯიბრება უფრო აქტიურ საქმიანობას, საუკეთესო შედეგის მიღწევას, სამოქმედო ასპარეზის დაკავებას, უპირატესობის დაუფლებას ნიშნავს. ნებისმიერი ცოცხალი ორგანიზმის აქტიუობა ბუნებრივ ან და სოციალურ გარემოში, სამოქმედო სივრცეში მიმდინარეობს.

ასეთ სივრცეში უპირატესობის მიღწევა, ამავე დროს, მეტოქეობის სამოქმედო სივრცის, ასპარეზის შემცირებას ნიშნავს. შეჯიბრება- ხშირად განვითარებული შრომითი ურთიერთობების ფორმად /გურგენიძე ვ., 1981/ არის მიჩნეული, თუმცა ისიც კარგად არის ცნობილი, რომ შეჯიბრება, მეტოქეობა, კონკურენცია, საერთოდ, ნებისმიერ ცოცხალ არსებას ახასიათებს /Дьюснерн Д., 1981/ შეჯიბრების ფსიქოლოგიურ პრობლემატიკას მრავალი ნაშრომი ეძღვნება /ნადირაშვილი შ., 1975, Андропова М.В., 1968, Васильев В.К., Новиков М.А., 1969, Грязнова А.Г., 1976, Надирашвили Ш., 1976 და სხვა/.

შეისწავლება შეჯიბრების მოტივაცია /Maehr M.L., Siogren D.D., 1971/, შეჯიბრება და მიბაძვა /Church R.M., 1968/, შეჯიბრება და აგრესიულობა /Scott J.P. 1970, Smith G., 1971/. მაგრამ შეჯიბრებისადმი მომზადებულობის პრობლემა ძირითადად მხოლოდ სპორტულ ფსიქოლოგიაში განიხილება /Кретти Б.Дж., 1978. Мартенс Р., 1979, Родионова А.В., 1979/.

შეჯიბრება ღრმა ემოციურ განცდებთან, შინაგანი მდგომარეობის ურთულეს და სათუთ მოვლენებთან არის დაკავშირებული. შეჯიბრების ფსიქოლოგიის საკითხებისადმი მიძღვნილ ნაშრომებში თვალსაჩინოდ არ არის გამოკვეთილი ადამიანის ფსიქოლოგიურ სტატუსურ მდგომარეობათა /მაღალი, თანასწორი, დაბალი/ მნიშვნელობა

შეჯიბრების პროცესისათვის. ეს იმ დროს როდესაც სოციალური სტატუსის ფსიქოლოგიის მრავალი საკითხი საფუძვლიანად არის შესწავლილი /Замоскин Ю.А., 1960, Кузмина Е.С., Семенова В.С., 1979, Сарджвеладзе Н.И., 1981 და სხვა/. სოციალური სტატუსი ღირებულების პრობლემათა რიგში უნდა განვიხილოთ, რადგან სტატუსი ყოველთვის გარკვეული ღირებულების ფლობას ნიშნავს.

საყურადღებოა, რომ ადამიანთა შორის სტატუსური დიფერენცირება მრავალნაირ ემოციურ დამოკიდებულებასთან არის დაკავშირებული /Столин В.В., 1983/. მიუთითებენ აგრეთვე ე.წ. სოციომეტრიულ სტატუსზე /Кроник А.А., 1981/

სრულყოფილად არ არის შესწავლილი შეჯიბრების პროცესზე სიახლოვე-დაშორებულობის განცდის ზემოქმედების თავისებურებანი /Чаганова Г.Я., 1974/. ჩვეულებრივ შეჯიბრებაში მონაწილე მეტოქეები მხოლოდ მოპაექრებად განიხილებიან და უგულებელყოფილია მეტოქის სიძლიერე-სისუსტე, შრომითი ნაყოფიერების მოსალოდნელი ინტენსივობა. შეჯიბრების სუბიექტებად, როგორც წესი, ცალკეული ინდივიდები /მე-ის/ ანდა ადამიანთა ჯგუფები /ჩვენ-ისინი/ განიხილებიან, ხოლო თითქმის შეუსწავლელია ინდივიდუალური მეტოქეობის /ის-მე/, მრავალი მეტოქის ინდივიდთან /ისინი-მე/, ინდივიდის მრავალ მეტოქესთან /მე-ისინი/ შეჯიბრების და სხვა ანალოგიური სიტუაციები.

ჩვენს ექსპერიმენტულ გამოკვლევაში მონაწილეობდა ბათუმის საწარმოთა 270 თანამშრომელი.

გამოკვლევის მეთოდика

შეჯიბრებისადმი ფსიქოლოგიური მომზადებულობის ექსპერიმენტული შესწავლისათვის სპეციალურად შემუშავებულ კითხვარი გამოიყენებოდა. კითხვარი დიდი ფორმატის/ტ-3/ ქაღალდზე იყო შესრულებული. ქაღალდის შუა-

ში განლაგებულ გამყოფ შვეულ ხაზამდე /ზოგადად შეჯიბრების შესწავლისადმი განკუთვნილი/ კითხვარის მარცხენა მხარე სამ ნაწილად იყო დიფერენცირებული. პირველი ნაწილი მაღალ, მეორე ტოლ და მესამე დაბალ სტატუსურ მდგომარეობათა აღმნიშვნელი იყო. ცდისპირს წარმოსახვის საშუალებით თანმიმდევრულად სამ განსხვავებულ სტატუსურ პოზიციაში უნდა წარმოედგინა საკუთარი თავი /მეტოქე/.

კითხვარის მარჯვენა მხარე კონკრეტულ მეტოქეებთან /თავისიანი, ნეიტრალური, უცხო/ შეჯიბრების შესწავლისადმი იყო განკუთვნილი და ყოველი ნაწილი კიდევ სამ ნაწილად იყო დაყოფილი /პირველი-თავისიანის, მეორე-ნეიტრალურის, მესამე-უცხოს/.

საგარეოდ შეჯიბრების პროცესში ცდისპირს უნდა განესაზღვრა მოსალოდნელი საქმიანობის ინტენსივობა და შედეგი. ამისათვის კითხვარის მარცხენა მხარე შვეული ხაზებით დაყოფილი იყო 10 სვეტად. პირველი 7 საფეხური ინტენსივობისა და ბოლო 3 საფეხური სვეტი კი შედეგიანობის აღმნიშვნელი იყო: 1/ ძალიან ვზრდი საქმიანობას, 2/ საკმაოდ ვზრდი საქმიანობას, 3/ ოდნავ ვზრდი საქმიანობას, 4/ არ მოქმედებს საქმიანობაზე, 5/ ოდნავ ვამცირებ საქმიანობას, 6/ საკმაოდ ვამცირებ საქმიანობას, 7/ ძალიან ვამცირებ საქმიანობას, 8/ მოსალოდნელია გამარჯვება, 9/ მოსალოდნელია ფრე, 10/ მოსალოდნელია დამარცხება.

კითხვარის მარჯვენა მხარე ისევ 10 ნაწილად იყო დაყოფილი შვეულად და იგივე პასუხთა ვარიანტებს იმეორებდა. ცდისპირი, წარმოსახვის საშუალებით, ჯერ ზოგადად განსაზღვრავდა მის საქმიანობაზე და შედეგიანობაზე შეჯიბრების პროცესის ზემოქმედებას. მაგალითად, ცდისპირმა წარმოისახა, რომ ის ადამიანს ეჯიბრება. თვითონ მას უფრო მაღალი სტატუსური პოზიცია უკავია. ცდისპირმა უნდა განსაზღვროს ასეთ სიტუაციაში მოქმედების ინტენსივობა /7 პასუხთა შორის ერთ-ერთს ირჩევს/ და შედეგიანობა /3 პასუხთა შორის ერთ-ერთს ირჩევს/. ყოვე-

ლი შესაფერისი პასუხის მოძებნის შემდეგ ცდისპირი ცალკე ქაღალდზე იწერდა პასუხის ნომერს. ცდის ასეთი მეთოდით ჩატარება საშუალებას გვაძლევდა ერთი და იგივე კითხვარი მრავალჯერ გამოგვეყენებინა.

ცდის ზოგადი პირველადი პერიოდი, ამავე დროს, საგანწყობო ცდა იყო. მეორადი, კონკრეტულ მეტოქეებთან შეჯიბრება კი კრიტიკული ცდის პერიოდი იყო.

შეჯიბრებისადმი ფსიქოლოგიური მომზადებულობის ექსპერიმენტული კვლევა მიზანშეწონილად იქნა მიჩნეული ცხრა შეჯიბრებით სიტუაციაში:

1/ მე ვეჯიბრები სხვას 2/ სხვა მეჯიბრება და ა.შ. ყოველ ექსპერიმენტულ სიტუაციურ ჯგუფში 30 ცდისპირი იყო.

ინდივიდუალური შეჯიბრება

პირველ ექსპერიმენტულ სიტუაციაში /"მე ვეჯიბრები სხვას/" მიღებული შედეგები მოყვანილია პირველ ცხრილში. ცხრილში გამოყენებულია შემდეგი შემოკლებები: ზდ-ზოგადი, თს-თავისიანი, ნტ. ნეიტრალური, უც-უცხო.

პირველი სიტუაციის მაღალ პოზიციაში ინტენსივობის პირველ საფეხურზე /ძალიან ვზრდი საქმიანობას/ თვალსაჩინო მაჩვენებელი უცხოსთან შეჯიბრების ვარიანტშია /10-33,3%/), უმცირესი კი ნეიტრალურთან / 0%/ და თავისიანთან /1-3, 3%/. ტოლობის პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი უცხოსთან /10-33,3 %/ და უმცირესი ზოგადთანაა /2-6, 7%/. დაბალ პოზიციაში საუკეთესო მაჩვენებელია ზოგადთან /14-46.7%/ და უცხოსთან //10-33,3%/), უმცირესი კი ნეიტრალურთან /6-20 %/ გვაქვს.

უცხო-უცხოობი სიძლიერის პიროვნებას წარმოადგენს და შეჯიბრების ინდივიდუალური ინიციატორი /"მე ვეჯიბრები" ე.ი. ცდისპირი/ უფრო მობილიზებულია მასთან ურთიერთობაში. ადამიანი გათავისებულ, მისთვის ჩვეულებრივ, შეჩვეულ სიტუაციაში მოქმედებს და მის ქცევის

სივრცეში შემავალი პარტნიორის მოქმედების ინტენსივობა მისთვის დაახლოებით ცნობილია. შეჯიბრების ინიციატორი ცდისპირი უცხოსთან ურთიერთობაში მაღალ ინტენსივობას მოელის. უცხო შეჯიბრების ინიციატორის უფრო ენერგიული საქმიანობის გამომწვევი ხდება.

უცხოსთან ურთიერთობა ინდივიდუალურად გათავისებულ სივრცეში უცნობი პიროვნების შემოსვლას და ჩვეულებრივ, გამოცდილი, დასაკუთრებული სივრცის მთლიანობის დარღვევას ნიშნავს. სივრცის ნაწილს უცხო იკავებს და ეს ნაწილი ინდივიდისაგან გაუცხოვდება კიდევ. ასეთი მდგომარეობა სივრცის გარკვეული ნაწილის დაკარგვისა და შინაგანად ნაკლულობის განცდის გამომწვევი ხდება. ზუსტად ამ ნაკლულობის დაძლევის მოთხოვნილება იწვევს საქმიანობის ინტენსივობის ძლიერ ზრდას.

საფიქრებელია, რომ ინტენსივობის პირველი დონე /ძალიან ვზრდი საქმიანობას/ უცხოსთან შეჯიბრების პერიოდში მიიღწევა უფრო ხშირად ცდისპირის პოზიციის განურჩევლად /ყველგან-10-33.3%/. დაბალ პოზიციაში ზოგადი /14-46.7%/, მაჩვენებლები უცხოსთან /10-33,3 %/ მიღებულ მონაცემებს უფრო უახლოვდება ვიდრე თავისიანთ – ან /7-23.3%/, ნეიტრალურთან /6-20%/. დაბალ პოზიციაში მდგომი ადამიანი მეტოქეს მეტწილად როგორც უცხოს უყურებს.

თუ ინტენსივობის პირველი საფეხურის /ძალიან ვზრდი საქმიანობას/ მაჩვენებლებს ყველა პოზიციის მიხედვით შევაჯამებთ, უფრო ხშირად მაღალი ინტენსივობა დაბალ /37-30%/, შემდეგ ტოლობისა /19-15.8%/, და მაღალ /15-12.5%/, პოზიციებში მდგომ პირებისათვის არის მოსალოდნელი.

როგორც ჩანს ინდივიდუალური შეჯიბრების პროცესში მაღალი ინტენსივობის მისაღებად აუცილებელია მეტოქის ისეთ თვისებაზე მითითება, რომელიც შეჯიბრების ინიციატორს ნაკლულობის განცდას შეუქმნის. ასეთ შემთხვევაში ადამიანი დაბალ სტატუსურ პოზიციაში აღმოჩნდება და იძულებული იქნება გამარჯვებისათვის იბრძოლოს.

	მადალი				ტოლი				დაბალი			
	ზდ	თს	ნტ	შკ	ზდ	თს	ნტ	შკ	ზდ	თს	ნტ	შკ
ბლიან ვზრდი საქმიანობას	აბს	4	1		10	2	3	4	10	14	7	6
	%	133	33		333	6.7	10	133	333	46.7	233	20
საკმოდ ვზრდი საქმიანობას	აბს	8	4	5	11	7	5	5	11	7	8	10
	%	26.7	133	16.7	36.7	233	16.7	16.7	36.7	233	26.7	333
ოდნავ ვზრდი საქმიანობას	აბს	3	5	16	1	12	8	14	6	2	8	7
	%	10	16.7	53.3	33	40	26.7	46.7	20	6.7	26.7	233
არ მოქმედებს საქმიანობაზე	აბს	11	17	9	5	9	13	6	2	2	5	4
	%	36.7	56.7	30	16.7	30	433	20	6.7	6.7	16.7	133
ოდნავ ვამცირებ საქმიანობას	აბს	4	2		3		1	1	1	5	1	2
	%	133	6.7		10		33	33	33	16.7	33	6.7
საკმოდ ვამცირებ საქმიანობას	აბს		1								1	1
	%		33								33	33
ბლიან ვამცირებ საქმიანობას	აბს											
	%											
მოსალოდნელია გამარჯვება	აბს	19	11	12	22	10	3	13	15	8	9	13
	%	633	36.7	40	733	333	10	433	50	26.7	30	433
მოსალოდნელია ფრუ	აბს	10	17	16	7	19	27	14	13	16	16	14
	%	333	56.7	53.3	233	633	90	46.7	433	533	533	46.7
მოსალოდნელია დამარცხება	აბს	1	2	2	1	1		3	2	6	5	3
	%	33	6.7	6.7	33	33		10	6.7	20	16.7	10

მეორე საფეხურის /საკმაოდ ვზრდი საქმიანობას/ მაჩვენებლების მიხედვით მაღალ პოზიციაში ზოგადი მაჩვენებელი /8-26.7%/ უცხოსთან სავარაუდო შედეგს /11-36.7%/ უახლოვდება. ეს კი განამტკიცებს მოსაზრებას, რომ მაღალის ინტენსივობის მნიშვნელოვან ზრდას მეტოქის “გაუცხოება” იწვევს.

პირველი და მეორე ინტენსივობის საფეხურების მაჩვენებლების გაერთიანება გეიჩვენებს-დაბალ პოზიციაში /68-43.3%/ ყველაზე უფრო მეტად მოსალოდნელია ინტენსივობის ზრდა, შემდეგ ტოლობისა /47-29.7% / და მაღალ /43-27.2%/ პოზიციებში.

საქმიანობის ინტენსივობის მესამე საფეხურის /საკმაოდ ვზრდი საქმიანობას/ პოზიციათა მიხედვით ყველაზე გამორჩეული მაჩვენებლები ნეიტრალურთან გვაძლევს: მაღალ პოზიციაში 16 /53.3%/, ტოლობის პოზიციაში 14 /46.7%/, დაბალ პოზიციაში 7 /23.3 %/. ამ პოზიციაში თავისთან 8 /26.7% გვაქვს.

საყურადღებოა, რომ ტოლობის პოზიციაში ზოგადი მაჩვენებელი 12 /40%/ უახლოვდება ნეიტრალურთან მიღებულ მაჩვენებლებს. ასეთი დაბალი ინტენსივობა ძირითადად მაშინ არის მოსალოდნელი როდესაც მეტოქის მიმართ არც ნაკლულობისა და არც უპირატესობის განცდა არ აქვს ადამიანს. ე.ი. მეტოქესთან თანასწორობის განცდა პირველობს. ამავე დროს ძლიერი ან საკმაოდ ძლიერი ინტენსივობის საფეხურებზე ადამიანში ძირითადად ნაკლულობის განცდა პირველობდა. ამიტომაც არის რომ ინტენსივობის პირველი ორი საფეხურის მიხედვით უცხოსთან მიღებული მონაცემები მაღალი რიცხვით განსხვავდებიან ზოგად $/X^2=5.57, P=0.10/$, თავისიანთან $/X^2=6.0, P=0.05/$, არსებითი განსხვავებაა /და ნეიტრალურთან $/X^2=6.42, P=0.05/$, არსებითი განსხვავებაა/ მიღებული მაჩვენებლებისაგან.

ასევე მესამე საფეხურის მიხედვით ნეიტრალურთან მიღებული მონაცემები მაღალი რიცხვით განსხვავდებიან ზოგად $/X^2=5.08, P=0.01/$. თავისიანთან $/X^2=3.34, P=0.02/$, უცხოსთან $/X^2=3.33, P=0.20/$ მიღებული მაჩვენებლებისაგან.

ნეიტრალურთან მიღებული მონაცემების მხოლოდ მაღალ და ტოლობის პოზიციების მიხედვით განხილვისას ზოგადთან მიღებულ მაჩვენებლებთან შედარებით $X^2=4.34$, $P=0.05$ / არსებითი განსხვავება გვაქვს.

მესამე საფეხურის დაბალ პოზიციაში თავისიანთან შეჯიბრების მაჩვენებელი 8 /26 7%/ უახლოვდება ნეიტრალურთან შეჯიბრების მაჩვენებელს 7 /23.3%/. დაბალ პოზიციაში მდგომისათვის თავისიანი თითქმის არ განსხვავდება ნეიტრალურისაგან და ეს ჩანს ინტენსივობის პირველ და მეორე საფეხურებზე აგრეთვე.

მართლაც, ყველა ამ სამი წყვილის მონაცემის შედარება გვაძლევს $X^2=0.37$, $P=0.90$ ანუ განსხვავება ძალიან მცირეა.

აღსანიშნავია, რომ მესამე საფეხურის მონაცემების პოზიციათა მიხედვით დაჯგუფების შემთხვევაში ყველაზე დიდი მაჩვენებლები ტოლობის /40 - 47.6%/, შემდეგ მაღალ /25-29%/, და დაბალ /19-22.6%/, პოზიციებში გვაქვს.

ინტენსივობის ნულოვან /4/ საფეხურზე /არ მოქმედებს საქმიანობაზე/ მაღალ და ტოლობის პოზიციებში ყველაზე გამორჩეული მონაცემები გვაქვს თავისიანთან /17-56.7% და 13-43.3 %/ და დაბალ პოზიციაში კი უცხოთან /10-33.3%/. ამავე დროს, ამ საფეხურზე მოქმედებისას მაღალი პოზიციის მაჩვენებელი /42-45.2%/, პირველობს და ამიტომ სიმაღლის განცდა უნდა იყოს წამყვანი დაბალ პოზიციაში უცხოთ მიმართ, როდესაც დაბალსაც შეუძლია უფრო მაღლა მდგომად ჩათვალოს საკუთარი თავი.

მეოთხე საფეხურის საერთო მონაცემების მესამე $X^2=5.40$, $P=0.10$ / არა არსებით /მაგრამ დიდ/ და პირველი ორი საფეხურის საერთო მონაცემებთან შედარება არსებით განსხვავებას გვაძლევს $X^2=16.05$, $P=0.01$ /. ამრიგად, ნულოვანი ინტენსივობის /მეოთხე/ საფეხურზე სიმაღლის განცდა პირველობს, პირველ და მეორე საფეხურზე ნაკლებულობისა და მესამე საფეხურზე თანასწორობის განცდა. ამ საფეხურების მონაცემების შედარება არსებით განსხვავებას გვაძლევს $X^2=11.36$, $P=0.01$ /.

დაბალ პოზიციაში ინტენსივობის ნულოვან საფეხურზე უმაღლესი მაჩვენებელი /10-33.3%/ უცხოსთან შეჯიბრებაში მაღალ მეტოქესთან ურთიერთობაში იმპობილიზაციის განცდით უნდა იყოს გამოწვეული. მაღალი მეტოქის მიმართ დაბალ პოზიციაში მყოფი შეჯიბრების ინიციატორი ისევე პასიურ მდგომარეობაში იყენებს საკუთარ თავს, როგორც მაღალი დაბალი თავისიანის /მიტევება/ და ტოლი თავისიანის მიმართ / შეწყნარება/. ორივე შემთხვევაში თავისიანთან ურთიერთობაში პასიურობა საკუთარი სოციალური სივრცის შენარჩუნებით ხდება.

ინტენსივობის პირველი შემცირების საერთო მონაცემების მიხედვით /მე-5 საფეხური- ოდნავ ვამცირებ საქმიანობას/ ირკვევა, რომ მაღალ /9-40.9%/ და დაბალ /10-45.4%/ პოზიციებში დაახლოებით ერთნაირი მაჩვენებლებია. ორივე მაჩვენებლებით მაღალ პოზიციაში მდგომი "სიმაღლის" განცდის გამო ამცირებს ინტენსივობას /არაფერი მაკლდება/, დაბალ პოზიციაში მდგომი კი "სიდაბლის" განცდის გამო /"მაინც ვერ ავმაღლდები"/, რაც შეჯიბრების უპერსპექტივობის, მეტოქის უპირატესობის აღიარების, საკუთარ დაბალ მდგომარეობასთან შეგუების მაჩვენებელია.

ინტენსივობის საგანწყობო და კრიტიკული ცდების შედეგები შემდეგნაირად იყო შედარებული. ნაშრომში მოყვანილ პირველი ცხრილის მიხედვით ინტენსივობის მაჩვენებლები გაერთიანებულია სამ ძირითად ნაწილად: ზრდა /ძალიან ვზრდი საქმიანობას, საკმაოდ ვზრდი საქმიანობას, ოდნავ ვზრდი საქმიანობას/, უცვლელობა /არ მოქმედებს საქმიანობაზე, /შემცირება/, ოდნავ ვამცირებ საქმიანობას, საკმაოდ ვამცირებ საქმიანობას, ძალიან ვამცირებ საქმიანობას/.

მაღალ პოზიციაში ზოგადად ანუ საგანწყობო ცდის მიხედვით მეტწილად ინტენსივობის ზრდა არის მოსალოდნელი /15/.

კრიტიკულ ცდებში ნეიტრალურთან და უცხოსთან აგრეთვე მეტწილად საგანწყობო ცდის მაგვარი ანუ ასიმილაციური შედეგი მივიღეთ. ამავ დროს უცვლელობის

საფეხურზე თავისიანთან /17/ საგანწყობო შედეგთან /11/ შედარებით კონტრასტული შედეგი მივიღეთ. კრიტიკული ცდების მაჩვენებლების საგანწყობო ცდების მაჩვენებლებთან შედარება არც ერთ შემთხვევაში არ გვაძლევს არსებით განსხვავებას. მაგრამ ნეიტრალურთან $/X^2=5.2, P=0.01/$ და უცხოსთან $/X^2=3.70, P=0.20/$ მიღებული შედეგები უფრო მეტად განსხვავდებიან ვიდრე თავისიანთან მიღებული შედეგი $/X^2=2.42, P=0.30/$. ნეიტრალურთან და უცხოსთან მიღებული შედეგები ინტენსივობის ცვლილების მიმართულებით ემსგავსებიან საგანწყობო ცდაში /ზოგადი/ ინტენსივობის ძირითად მიმართულებას, მაგრამ რაოდენობრივად ძალიან განსხვავდებიან მიღებული შედეგისაგან.

ტოლობის პოზიციაში ზოგადად ანუ საგანწყობო ცდის მიხედვით ინტენსივობის ზრდა არის მოსალოდნელი /21/. ასეთივე მიმართულების შედეგი /ასიმილაცია/ გვაქვს მიღებული ნეიტრალურთან და უცხოსთან /27/. თავისიანთან შეჯიბრებაში უცვლელობის საფეხურზე აქაც კონტრასტული შედეგი /13/ მივიღეთ. ნეიტრალურთან მიღებული მაჩვენებელი კი არსებითად განსხვავებულია $/X^2=6.19, P=0.50/$. ე.ი. ერთნაირი მიმართულების შედეგი იმდენად განსხვავდება, რომ კონტრასტულ შედეგს ეღებულობთ /ასიმილაციური კონტრასტი/.

დაბალ პოზიციაში ზოგადად ინტენსივობის ზრდა არის მოსალოდნელი /23/. ისევე როგორც ყველა სხვა შემთხვევაში კრიტიკულ ცდებში. მაგრამ უცვლელობის საფეხურზე უცხოსთან მიღებული მაჩვენებელი /10/ კონტრასტულია ზოგად მაჩვენებელთან /2/ შედარებით და მათ შორის არსებითი განსხვავებაა $/X^2=6.56, P=0.05/$.

შეჯიბრებაში მოსალოდნელი შედეგების მიხედვით მაღალ პოზიციაში ზოგადის მაჩვენებელი გამარჯვებათა ყველაზე მეტ სიხშირეს /19-63.3%/ იძლევა ანალოგიურ მაჩვენებლებთან შედარებით ტოლობისა და დაბალ პოზიციებზე. ამრიგად, მაღლა მდგომი ადამიანი მეტწილადაა დარწმუნებული საკუთარ გამარჯვებაში. ასეთი დარწმუნებულობის პირდაპირი გამოხატულებაა უცხოსთან შეჯიბ-

რების მაჩვენებელი /22-73.3%/, ხოლო ირიბი თავისიანთან /17-56.7%/ და ნეიტრალურთან /16-53.3% “მოშვებისა” და “მოდუნების” შედეგად საყაიმო მაჩვენებლებით დაკმაყოფილება. მაღალ პოზიციაში გამარჯვებათა საერთო რაოდენობა /64/ ჯობნის დაბლისა /50/ და ტოლობის /41/ მაჩვენებლებს.

ტოლობის პოზიციაში საყაიმო შედეგი დომინირებს. პოზიციათა მიხედვით გაერთიანებული მაჩვენებლებით ყველაზე ხშირად ფრე ტოლობის /73 41.5%/, შემდეგ დაბალ /53-30.1 %/ და მაღალ /50-28.4% პოზიციებში არის მოსალოდნელი.

დაბალ პოზიციაში სხვა პოზიციებისაგან განსხვავებით ყველაზე უფრო ხშირად დამარცხება არის მოსალოდნელი /17-58.6%/, მაღალში 6 /20.7%/ და ტოლობის პოზიციაშიც 6 /20.7%/.

მოსალოდნელი შედეგების მიხედვით მაღალი პოზიციის საგანწყობო ცდაში მეტწილად გამარჯვება არის მოსალოდნელი /19/, ანალოგიური /ასიმილაციური/ შედეგი გვაქვს უცხოსთან /22/, მაგრამ თავისიანთან /17/ და ნეიტრალურთან /16/ კონტრასტული შედეგია საყაიმო საფეხურზე.

საგანწყობო /ზოგადი/ და უცხოსთან მიღებული შედეგების შედარება $/X^2=0.72, P=0.70/$. მცირედ განსხვავდება, თავისიანთან $/X^2=4.36, P=0.20/$ და ნეიტრალურთან საკმაოდ.

ტოლობის პოზიციაში საგანწყობო ცდაში /ზოგადი/ მეტწილად საყაიმო შედეგია /19/, ანალოგიური /ასიმილაციური/ მაჩვენებლებია თავისიანთან /27/ და ნეიტრალურთან /14/, უცხოსთან /15/ კი მეტწილად გამარჯვება არის მოსალოდნელი /კონტრასტული ეფექტი/. ზოგადთან და თავისიანთან მიღებული მაჩვენებლები $/X^2=6.14, P=0.05/$ არსებით განსხვავებას გვაძლევს, ნეიტრალურთან $/X^2=2.14, P=0.40/$ და უცხოსთან მიღებული მაჩვენებლების შედარება ზოგადთან $/X^2=2.44, P=0.30/$ არ გვაძლევს არსებით განსხვავებას.

დაბალი პოზიციის საგანწყობო ცდაში /ზოგადი/ მეტწილად საყაიმო შედეგია /16/. ანალოგიური /ასიმძილაციური/ მაჩვენებლებია თავისიანთან /16/ და ნეიტრალურთან /14/ და საწინააღმდეგო /კონტრასტული/ უცხოსთან /მეტწილად გამარჯვება -20/.

ზოგადი მაჩვენებლების შედარება თავისიანთან $/X^2=0.148, P=0.50/$ და ნეიტრალურთან $/X^2=2.32, P=0.40/$ მიღებულ მონაცემებთან მცირედ განსხვავდება, უცხოსთან $/X^2=9.66 P=0.01/$. განსხვავება კი არსებითია.

ყველაზე ნაკლები ინტენსივობით მაღალ პოზიციაში მდგომი ხასიათდება. მაგრამ ზუსტად ის მოელის ყველაზე უფრო მეტად გამარჯვებას. მის საპირისპიროდ ყველაზე მეტად მაღალი ინტენსივობა დაბალ პოზიციაში მდგომს ახასიათებს, მაგრამ ზუსტად ის მოელის ყველაზე უფრო მეტად დამარცხებას.

მაღალი ინტენსივობის საშუალო მაჩვენებლებით ტოლობის პოზიციაში მდგომი საყაიმო შედეგიანობაზე ორიენტირებული ცდისპირი ხასიათდება ყველაზე უფრო მეტად.

დაბალი უცხოსთან შეჯიბრების პროცესში თითქმის ისეთივე სიხშირის გამარჯვებას მოელის, როგორც მაღალი ანალოგიურ შემთხვევაში /22/.

ამრიგად, სტატუსური მდგომარეობა თავისიანთა შორის არსებული იერარქიის შედეგია და უცხოსთან ურთიერთობაში დაბალს შეუძლია მაღლის მაგვარად იმოქმედოს.

მეორე ექსპერიმენტული სიტუაცია /"სხვა მეჯიბრება მე/" ამ სიტუაციაში ინდივიდუალური შეჯიბრების ინიციატორად ცდისპირს "სხვა" უნდა წარმოედგინა. მონაცემები მოყვანილია მეორე ცხრილში. ინტენსივობის პირველი საფეხურის მიხედვით მონაცემები ძალიან არ განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. ინტენსივობის ყველაზე დიდი სიხშირე დაბალ /35-54.7%/, შემდეგ ტოლობისა /16-25%/ და მაღალ /13-20.3%/პოზიციებში გვაქვს.

უცხო ს მაჩვენებლები პირველი სიტუაციის მაჩვენებლებთან შედარებით უფრო მცირე სიხშირით ხასიათდება $/X^2=1.18 \ P=0.60/$, თუმცა არსებითი განსხვავება არ გვაქვს.

მეორე საფეხურზე მთლიანად ინტენსივობის ყველაზე მეტი სიხშირით ზრდა გათვალისწინებულია ტოლობის $/36-46 \ 7\%/$, შემდეგ დაბალ $/31-40,3\%/$ და ბოლოს მაღალ $/10-13\%/$ პოზიციებში.

მეორე საფეხურის პოზიციათა მიხედვით გაერთიანებული მონაცემების პირველი სიტუაციის ანალოგიურ მონაცემებთან შედარება $/X^2=6.19, P=0.05/$ არსებით განსხვავებას გვაძლევს, ისევე რიგორც მეორე სიტუაციის პირველი და მეორე საფეხურის პოზიციათა მიხედვით გაერთიანებული მონაცემების პირველი სიტუაციის ანალოგიურ მონაცემებთან შედარება $/X^2=6.47, P=0.05/$. ტოლობის პოზიციაში მეორე სიტუაციაში პირველთან შედარებით ორივე შემთხვევაში უფრო გაზრდილი გვაქვს მაჩვენებლები და მაღალ პოზიციაში კი შემცირებული.

მაღალ პოზიციაში ასეთი შედეგი შეჯიბრების დაწყებაში ინიციატივის დაკარგვით და თვითმობილიზების გართულებითაა სავარაუდებელი. ასეთი იმპობილიზაცია ინდივიდზე აშკარად უფრო სუსტი მეტოქის გაბედულებით, გათანაბრების მისი სურვილის გაცნობიერებით შეიძლება იყოს განპირობებული.

ტოლობის პოზიციაში “სხვის” მიერ შეჯიბრების დაწყებაზე ინიციატივა ტოლობის დამრღვევ პრეტენზიად შეიძლება იქნეს მიჩნეული. ამიტომ ტოლობის პოზიციაში მდგომის გაღიზიანება, შეჩვეული მდგომარეობის დაკარგვის საშიშროება ინტენსივობის ზრდას იწვევს.

ამრიგად, პირველი ორი საფეხურის მიხედვით ინტენსივობის დიდი სიხშირე ინდივიდუალურ შეჯიბრებაში დაბალი პოზიციის I და II სიტუაციებში, მაღალ პოზიციაში და ტოლობის პოზიციაში II სიტუაციაში არის მოსალოდნელი.

		მადალი				ტოლი				დაბალი			
		ზღ	თს	ნტ	შკ	ზღ	თს	ნტ	შკ	ზღ	თს	ნტ	შკ
ძალიან უზრდი	აბს	3	3	3	4	7	3		6	9	10	7	9
	%	10	10	10	13.3	23.3	10		20	30	33.3	23.3	30
საკმაოდ უზრდი	აბს	3	1	3	3	8	9	10	9	10	7	10	4
	%	10	3.3	10	10	26.7	30	33.3	30	33.3	23.3	33.3	13.3
ოდნავ უზრდი	აბს	4	6	6	4	3	7	12	7	6	10	10	7
	%	13.3	20	20	13.3	10	23.3	40	23.3	20	33.3	33.3	23.3
არ მოქმედებს	აბს	15	18	16	16	12	10	8	7	1	2	3	9
	%	50	60	53.3	40	33.3	26.7	26.3	23.3	3.3	6.7	10	30
საკმაოდ უზრდი	აბს	4	2	1			1		1	4	1		1
	%	13.3	6.7	3.3			3.3		3.3	13.3	3.3		3.3
საკმაოდ უამცირე	აბს			1	3								
	%			3.3	10								
ძალიან უამცირე	აბს	1											
	%	3.3											
მოსალოდნელია	აბს	23	22	18	17	17	11	7	13	6	17	10	10
	%	76.7	73.3	60	56.7	56.7	36.7	23.3	43.3	20	56.7	33.3	33.3
მოსალოდნელია	აბს	4	8	8	10	13	19	22	15	20	11	17	9
	%	13.3	26.7	26.7	33.3	43.3	63.3	73.3	50	66.7	36.7	56.7	30
მოსალოდნელია	აბს	3		4	3			1	2	4	2	3	11
	%	10		13.3	10			3.3	6.7	13.3	6.7	10	36.7

ინტენსივობის ზრდის მესამე საფეხურზე /ოდნავ ვერდი საქმიანობას/ თვალსაჩინო მაჩვენებლებია დაბალ პოზიციაში თავისიანთან /10-33.3%/ და ნეიტრალურთან /10-33.3%/, ტოლობის პოზიციაში ნეიტრალურთან /12-40%/. პირველი სიტუაციისაგან განსხვავებით პოზიციათა შეჯამებული მაჩვენებლების მიხედვით თანასწორობის განცდა არ უნდა იყოს აქ წამყვანი. რადგან ყველაზე უფრო დიდი სიხშირით დაბალი პოზიციის მაჩვენებლები გვეძლევა /33-40.2%/, ტოლობის 29/35.4%/, მაღალის 20/24.4%/. მიღებული მონაცემების პირველი სიტუაციის მაჩვენებლებთან შედარება არსებით განსხვავებას გვაძლევს $/X^2 = 6.03 \text{ } P = 0.05/$.

ინტენსივობის ნულოვან /4/ საფეხურზე /არ მოქმედებს საქმიანობაზე/, დაბალ პოზიციაში თვალსაჩინო შედეგი უცხოსთან /9-30%/, ტოლობის პოზიციაში ზოგადთან /12-40%/ და თავისიანთან /10-33.3%/, მაღალ პოზიციაში თავისიანთან /18-60%/ გვაქვს.

საერთოდ პოზიციათა მიხედვით გაერთიანებული მონაცემებით მაღალ პოზიციაში ისევე როგორც პირველ სიტუაციაში /42/ დიდი მაჩვენებელი /65-55.6%/ მივიღეთ. შემდეგ მოდის ტოლობისა /37-31. 6%/ და დაბალი პოზიციის მაცვენებლები /15-12.8%/.

მეორე სიტუაციის მაღალ პოზიციაში პირველი სიტუაციისაგან განსხვავებით უმოქმედობის დიდი სიხშირეა აგრეთვე ნეიტრალურთან /16-53.3%/ და უცხოსთან /16-53.3%/.

დაბალის მიერ დაწყებული შეჯიბრება მაღალის ინტენსივობის მასტაგნირებელია. უმოქმედობის ასეთი დიდი სიხშირე შეჯიბრებაში დაბალი სტატუსის ადამიანის უგულებელმყოფელია.

მთლიანად ამ საფეხურზე მაღალი პოზიციის მაჩვენებლები პირველობენ და პირველ სიტუაციასთან შედარებით სიმაღლის განცდა უფრო ხაზგასმულია.

ინტენსივობის პირველი შემცირების /მე-5 საფეხური/ მთლიანად მონაცემების მიხედვით /ოდნავ ვამცირებ საქმიანობას/ მაჩვენებელთა სტრუქტურა დაახლოებით ისეთი-

ვეა, როგორც პირველ სიტუაციაში – მაღალი 7 /46.7%/, დაბალი 6 /40%/ და ტოლი 2/13.3%/.

საგანწყობო და კრიტიკული შედეგების დაჯგუფებული /ზრდა, უცვლელობა, შემცირება/ მონაცემების მიხედვით მაღალ პოზიციაში საგანწყობო ცდის შედეგების სტრუქტურა უმნიშვნელო ცვლილებებით მეორდება კრიტიკული ცდის შედეგებში. შეჯიბრებაში ინიციატივის დაკარგვამ ცდისპირებს ზოგადად შემუშავებულ განწყობაში ცვლილებების შეტანის შესაძლებლობა დააკარგვინა. ასეთივე მდგომარეობა გვაქვს ტოლობისა და დაბალ პოზიციაში /ასიმილაცია/. დაბალ პოზიციაში ზოგადად მიღებული ინტენსივობის ზრდის შედეგის /25/ მაგვარი შედეგი უცხოთან /20/, საგრძნობლად უფრო მცირეა და უცვლელობის საფეხურზე ზოგადთან მიღებულ შედეგს /1-ჯობნის /9/, შედარება არსებით განსხვავებას გვაძლევს $X^2=8.76$, $P=0.02$ /, რაც კონტრასტის ეფექტის არსებობას ადასტურებს. უცხოთან მიღებული შედეგი თითქმის არ განსხვავდება პირველი სიტუაციის ანალოგიური მაჩვენებლებისაგან. ზუსტად უცხო წინაშე რეალურად აფასებს საკუთარ შესაძლებლობებს დაბალ პოზიციაში მდგომი.

შეჯიბრებაში მოსალოდნელი შედეგის მიხედვით მაღალ პოზიციაში ყველგან მეტწილად გამარჯვებაა მოსალოდნელი ანუ პირველი სიტუაციისაგან განსხვავებით აქ ადამიანი იმდენად აღარ მიუტევენს თავისიანს და ნეიტრალურს /ისინი მასთან შეჯიბრების დაწყებას ბედავენ/.

ტოლობის პოზიციაში ზოგადად /17-56.7%/ გამარჯვებას მოელოან, მაგრამ კონკრეტულად კი უპირატესობა საყაიმო შედეგმა მიიღო.

დაბალ პოზიციაში თავისიანთან გამარჯვების დიდი სიხშირის მაჩვენებლის /17-56.7%/ ანალოგიური პირველ სიტუაციაში არა გვაქვს /იქ უპირატესი მაჩვენებელი უცხოთან გვქონდა /20-66.7%//. შეჯიბრებაში მაღალი თავისიანის ინიციატივა გამაღიზიანებელია ადამიანისათვის /ისედაც აქვს უპირატესობა/ და ზუსტად მასთან მოელის გამარჯვებას მეტწილად. სხვა შემთხვევაში /ზოგადად,

ნეიტრალურთან/ ის მეტწილად ყაიშითაც კმაყოფილდება და უცხოსთან დამარცხებასაც კი მოელის უფრო მეტად /11-36.7%/.

ამ საფეხურის პოზიციათა გაერთიანებული მაჩვენებლებით გამარჯვება მეტწილად მაღალ პოზიციაში /80/, საყაიმო შედეგი ტოლობის პოზიციაში /69/ და დამარცხება /20/ კი დაბალ პოზიციაშია მოსალოდნელი. გამარჯვების მაჩვენებელი მაღალ პოზიციაში აქ საგრძნობლად ჯობნის პირველი სიტუაციის /64/ მაჩვენებელს. ტოლობის პოზიციაში გაზრდილ გამარჯვებათა სიხშირე /48-28.1%/ მეტოქის მიერ შეჯიბრებაში ინიციატივის ფლობის პირობებში, მასზე გამარჯვების ღირებულების მომატებაზე მიუთითებს.

პირველ სიტუაციასთან შედარებით კლებულობს გამარჯვებათა სიხშირე /43-25.1%/. ეს აშკარა უპირატესობის წინაშე მობილიზაციის სიძნელეებით უნდა აიხსნას. პირველ სიტუაციაში, როდესაც ცდისპირია შეჯიბრების ინიციატორი ის შინაგანად დარწმუნებულია შეჯიბრების შესაძლებლობაში და ამიტომაც იწვევს “სხვას” შეჯიბრებაში. მეორე სიტუაციაში ადამიანს ასეთი დარწმუნებულობის განცდა შეიძლება არც ჰქონდეს და ამის გამო დაბალი სტატუსის ცდისპირს არ შეუძლია უფრო მეტი სიხშირით მოელოდოს გამარჯვებას.

მთლიანად საყაიმო შედეგის შემცირება /156/ პირველ სიტუაციასთან შედარებით /176/ გასაგები უნდა იყოს, რადგან მატულობს გამარჯვებათა მოსალოდნელობა, განსაკუთრებით მაღალ პოზიციაში /20 პასუხით/.

მეორე სიტუაციაში პირველ სიტუაციასთან განსხვავებით მაღალ პოზიციაში უფრო ნაკლები ინტენსივობა და უფრო მეტი სიხშირის გამარჯვებაა მოსალოდნელი. ასეთი შედეგი შეჯიბრებაში სხვა პიროვნებაზე ინიციატივის გადანაცვლებამ გამოიწვია უთუოდ.

მოსალოდნელი შედეგების მიხედვით საგანწყობო და კრიტიკული ცდების შედეგები მაღალ პოზიციაში ახლოს არიან ერთმანეთთან, ე.ი. ასიმბლაციური შედეგია ძირითა-

დად. მხოლოდ უცხოსთან საყაიმო მაჩვენებელთა საფეხურზე გვაქვს კონტრასტული შედეგი.

აქტიურ უცხოსთან ურთიერთობაში ზოგადი განწყობის ცვლილების ტენდენცია გამოწვეულია უცხოის შეუცნობლობით, მოსალოდნელი შედეგის გაურკვევლობით, მეტოქის ძალების რეალური შეფასების შეუძლებლობით და ჩვეული მოდელით მოქმედების უპერსპექტივობით.

ტოლობის პოზიციაში საგანწყობო ცდის შედეგი ძირითადად /1 სიტუაციის მაგვარად/ გამარჯვებას ითვალისწინებს. კრიტიკულ ცდაში 1 სიტუაციის მონაცემებისაგან განსხვავებით, ძირითადად საყაიმო შედეგი გვაქვს მიღებული /ე.ი. კონტრასტული/. მართალია, არსებითი განსხვავება მხოლოდ ნეიტრალურთან გვაქვს $/X^2 = 7.48 \text{ } P = 0.05/$, მაგრამ ასეთი ტენდენცია კრიტიკული ცდის ყველა შემთხვევაშია. ტოლობის პოზიციაში ინიციატივის გამოჩენას აზრი მხოლოდ მაშინ აქვს თუ თანასწორობაში ცვლილებას /ე.ი. გამარჯვებას/ მოვლი, რაც განხორციელებულია კიდევაც პირველ სიტუაციაში. ტოლობის პოზიციაში მეტოქის ინიციატივით შეჯიბრებაში მონაწილეობის არსი ისევ გამარჯვებაში უნდა ველოდოთ ზოგადად. მაგრამ კრიტიკულ ცდაში მეტოქე უფრო თვალნათლივ არის წარმოდგენილი და ფსიქოლოგიური რეალობის /მოქმედების ინიციატორი უფრო აქტიურია/ გათვალისწინებას საყაიმო შედეგით დაკმაყოფილებამდე მიეყავართ მეტწილად.

დაბალ პოზიციაში საგანწყობო ზოგადი ცდის მაჩვენებლებისაგან ნაკლებ განსხვავდება /ასიმულიაციური/ კრიტიკული ცდის ნეიტრალურთან მიღებული მაჩვენებლები. თავისიანთან მიღებული მაჩვენებლები კონტრასტულია გამარჯვებისა და საყაიმო საფეხურებზე და უცხოსთან მიღებული მაჩვენებლები კი საყაიმო და დამარცხების საფეხურებზე. ამრიგად, თავისიანთან მიღებული მაჩვენებლები ძირითადად დადებითი შედეგებისაკენ არის გადახრილი და უცხოსთან მიღებული მაჩვენებლები კი უარყოფითი შედეგებისაკენ. თავისიანთან და ზოგადთან მიღებული შედეგები არსებითად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან

$/X^2=8.54, P=0.02/$, ისევე როგორც უცხოსთან და ზოგადთა მიღებული შედეგები $/X^2=8.46, P=0.02/$. ზოგადი განწყობის არადაამცირებელი მოსალოდნელი შედეგი /ყაიმი/ ნეიტრალურთან, ინდივიდის დამცრობისა თუ ამაღლების მიმართ გულგრილ მეტოქესთან განხორციელდა. მაღალ თავისიასთან შეჯიბრებაში ადამიანი ცდილობს დასძლიოს ზოგადი განწყობა და ახალი ფსიქოლოგიური ვითარება შექმნას, იმ დროს როდესაც მაღალ უცხოსთან ურთიერთობაში ითვალისწინებს ფსიქოლოგიურ რეალობას /მეტოქის სიძლიერე/ და დამარცხებასაც კი მოეწივს.

ჯგუფური შეჯიბრება

მესამე ექსპერიმენტული სიტუაცია /"ჩვენ ვეჯიბრებით მათ/

მესამე ცხრილში პირველ ცხრილთან შედარებით იმატა უცხოსთან შეჯიბრების ინტენსივობის ზრდის მაჩვენებელმა, რომელიც ინტენსივობის პირველ საფეხურზე ყველა სხვა მაჩვენებელს ჯობნის. ზოგადის მაჩვენებლები ყველა პოზიციაში /გარდა ტოლობისა/ ახლოსაა უცხო მანქანებლებთან. ჯგუფური დაპირისპირებისას /მაღალ და დაბალ პოზიციებში/ მეტოქეთა ჯგუფი ზოგადად უფრო უცხოდ განიცდება ვიდრე ინდივიდუალური დაპირისპირების დროს, მთლიანადაც იზრდება ინტენსივობის სიხშირე. ყველაზე დიდი მაჩვენებელი დაბალ /38-40%/, შემდეგ მაღალ /35-36.8%/ და ბოლოს ტოლობის /22-23.2%/ პოზიციებში გვაქვს.

პირველ სიტუაციასთან შედარებით ინტენსივობა ძირითადად მაღალ პოზიციაში იზრდება 20 ერთეულით. ჯგუფების შეჯიბრების პირობებში ცდისპირები უფრო მეტად არიან მომართულნი საკუთარი უპირატესობების /სტატუსური სიმაღლე/ გამოსაველენად, ვიდრე ინდივიდუალური შეჯიბრების დროს.

პირველ საფეხურზე უცხოთან შეჯიბრებაა ინტენსივობის ზრდის უმთავრესი გამომწვევი-გამღიზიანებელი. მეორე საფეხურზე ამ როლში მაღალ პოზიციაში თავისიანი /11-36.7%/, ტოლობის პოზიციაში ზოგადი /12-40%/, ნეიტრალური /10-33.3%/, და დაბალ პოზიციაში ისევ ნეიტრალური /16-53.3%/, გამოდის.

მთლიანად დაბალ პოზიციაში 36 /34.6% ტოლობის პოზიციაში 34 /32.7%/, და მაღალ პოზიციაში /34 /32.7%/, პასუხი გვაქვს.

პირველი და მეორე საფეხურების მონაცემების გაერთიანება დაბალ პოზიციაში გვაძლევს უპირატეს ინტენსივობას /74-37.2%/, შემდეგ მაღალ /69-34.7%/, და ტოლობის /56-28.1%/, პოზიციებში. ნაკლულობის განცდა, აქ ისევე, როგორც წინა ორ სიტუაციაში წამყვანი უნდა იყოს.

მესამე საფეხურზე /ოდნავ ვზრდი საქმიანობას/ მაღალ პოზიციაში შედარებით გამორჩეული მაჩვენებლებია ზოგადთან 10/33.3%/, და ნეიტრალურთან 9 /30%/,.

ამ სიტუაციაში შეჯიბრებაში დაძაბულობის მომატების გამო ნეიტრალურთან სუსტი ინტენსივობის დიდი სიხშირე აღარ არის შესაფერისი. მოპირდაპირე დაბალი სტატუსის ჯგუფი პოტენციურად უფრო მეტ საფრთხეს უქმნის მაღალი სტატუსის ჯგუფს, ვიდრე მაღალი სტატუსის ინდივიდს დაბალი .

ტოლობის პოზიციაში ძალიან ახლოს არიან ერთმანეთთან ზოგადის /10-33.3%/, თავისიანთან /11-36.7%/, და ნეიტრალურთან შეჯიბრებაში მიღებული /11-36.7%/, მაჩვენებლები. ამ პოზიციის მონაცემები ყველაზე ხშირია ამ საფეხურზე /36-37.5%/, და თანასწორობის განცდა აქაც პირველობს.

დაბალ პოზიციაში პირველი სიტუაციის მაგვარად ყველაზე თვალსაჩინო მაჩვენებელი თავისიანთან /9-30%/, არის. მთლიანად დაბალ პოზიციაში /22-25.9%/, ისევე როგორც მაღალ პოზიციაში /27-31.8%/. პირველ სიტუაციასთან შედარებით მაჩვენებლები უფრო გაზრდილია.

	მაღალი					ტოლი					დაბალი				
	ზდ	თს	ნტ	უც	უც	ზდ	თს	ნტ	უც	უც	ზდ	თს	ნტ	უც	უც
ბალიან ვზრდი საქმიანობას	აბს	10	3	7	15	1	4	3	14	13	7	4	14		
	%	33.3	10	23.3	50	3.3	13.3	10	46.7	43.3	23.3	13.3	46.7		
საკმაოდ ვზრდი საქმიანობას	აბს	9	11	7	7	12	6	10	6	7	9	16	4		
	%	30	36.7	23.3	23.3	40	20	33.3	20	23.3	30	53.3	13.3		
ოდნავ ვზრდი საქმიანობას	აბს	10	7	9	1	10	11	11	4	3	9	6	4		
	%	33.3	23.3	30	3.3	33.3	36.7	36.7	13.3	10	30	20	13.3		
არ მოქმედებს საქმიანობაზე	აბს	1	4	7	7	7	9	6	6		4	4	7		
	%	3.3	13.3	23.3	23.3	23.3	30	20	20		13.3	13.3	23.3		
ოდნავ ვამცირებ საქმიანობას	აბს		4							7	1		1		
	%		13.3							23.3	3.3		3.3		
საკმაოდ ვამცირებ საქმიანობას	აბს		1												
	%		3.3												
ბალიან ვამცირებ საქმიანობას	აბს														
	%														
მოსალოდნელია გამარჯვება	აბს	25	18	14	17	13	11	13	16	4	8	6	16		
	%	83.3	60	46.7	56.7	43.3	36.7	43.3	53.3	13.3	26.7	20	53.3		
მოსალოდნელია ფრუ	აბს	4	11	14	10	16	19	16	11	15	16	16	6		
	%	13.3	36.7	46.7	33.3	53.3	63.3	53.3	36.7	50	53.3	53.3	20		
მოსალოდნელია დაზარალება	აბს	1	1	2	3	1		1	3	11	6	8	8		
	%	3.3	3.3	6.7	10	3.3		3.3	10	36.7	20	26.7	26.7		

საქმიანობის ინტენსივობის ნულოვან საფეხურზე /არ მოქმედებს საქმიანობაზე/ მაღალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ნეიტრალურთან /7-23.3%/ და უცხოსთან /7-23.3%/ გვაქვს. ამ სიტუაციის მაჩვენებლების პირველი სიტუაციის მაჩვენებლებთან შედარება გვიჩვენებს, რომ ძალიან შემცირდა მონაცემები ზოგადთან და თავისიანთან, ოდნავ მოიკლო ნეიტრალურთან და უცხოსთან კი მოიმატა.

ამგვარად, ჯგუფური შეჯიბრების დროს უფრო ძლიერი დაძაბულობისა და საერთოდ ინტენსივობის ზრდის პირობებში მიტევებამ, იმობილიზაციამ ზოგადად მინიმუმს მიაღწია და თავისიანთან კი მცირეა.

დაბალი სტატუსის მეტოქე ჯგუფისადმი მიტევება ნაკლებ მისაღებია. მრავალ ადამიანზე დამოკიდებული ჯგუფის მაღალი სტატუსი უფრო ძნელად შესანარჩუნებელი ჩანს. ამიტომ ცდისპირებს არ გააჩნიათ საკუთარ ძალებში ისეთი ძლიერი დარწმუნებულობის განცდა, როგორც ინდივიდუალური შეჯიბრების დროს, და მეტოქე ჯგუფისადმი მიტევებაზე თავს იკავებენ.

ტოლობის პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი თავისიანთან /9-30%/ გვაქვს. სიახლოვის განცდა მნიშვნელოვან ფაქტორად რჩება ტოლობის პოზიციაში და ჯგუფების დაპირისპირება აქ ნაკლებ მძაფრია.

დაბალ პოზიციაში ყურადღებას იპყრობს ზოგადის მაჩვენებლის უქონლობა. აქ ყველაზე დიდი მაჩვენებელი უცხოსთან გვაქვს.

უმოქმედობა დაბალ პოზიციაში მდგომის საკუთარ ძალებში დაურწმუნებლობით, საკუთარი სისუსტით უნდა აიხსნას. მაგრამ ინდივიდუალური შეჯიბრების /ცხრილი 1/ მონაცემებისაგან განსხვავებით უმოქმედობის მაჩვენებლები უფრო მცირეა.

ტოლობის მთლიანი მაჩვენებელი /28-45.16%/ პირველობს და საკმაოდ ახლოსაა ინდივიდუალური შეჯიბრების მაჩვენებელთან /30/. მაღალი პოზიციის მაჩვენებელი 19 /30.6%/ ორჯერ ნაკლებია ინდივიდუალური შეჯიბრების

მაჩვენებელზე /42/, უფრო მცირეა დაბალი პოზიციის მაჩვენებელიც /15-24.2%/.

ამრიგად, განსაკუთრებით მაღალ და აგრეთვე დაბალ პოზიციებში ადამიანი უფრო ნაკლებ განწყობილია უმოქმედობისადმი /მიტევება/ ვიდრე ინდივიდუალური შეჯიბრების დროს.

ინტენსივობის პირველი შემცირების /ოდნავ ვამცირებ საქმიანობას/ დროს მაღალ პოზიციაში მხოლოდ ერთი მაჩვენებელია თავისიანთან /4-13.3%/. საფიქრებელია, რომ აქ მიტევების თავისებურ ჯგუფურ ფორმასთან, ჯგუფის წევრებისათვის ზოგჯერ დამახასიათებელ საკუთარ ძალებში ზედარწმუნებულობის, ჯგუფური უზრუნველობის, უშიშროების ეფექტთან უნდა გექონდეს საქმე.

დაბალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ზოგადთან /7-23.3%/ გვაქვს. ანალოგიური მონაცემები ინდივიდუალურ შეჯიბრებაში /ცხრილი 1/ სულ არ არის წარმოდგენილი. ამრიგად, ეს მაჩვენებელი ამ სიტუაციაში საკუთარ ძალებში დაურწმუნებლობის, პანიკური იმპობილიზაციის შედეგი უნდა იყოს.

გაერთიანებული მაჩვენებლებით /ზრდა, უცვლელობა, შემცირება/ საგანწყობო და კრიტიკული ცდების ყველა პოზიციაში მეტწილად ინტენსივობის ზრდა არის მოსალოდნელი. ამრიგად, კრიტიკულ ცდებში ძირითადად ასიმილაციური შედეგი არის მიღებული. შედეგების ასეთი სტრუქტურა გვაფიქრებინებს, რომ ცდისპირებს უჭირავს ზოგადად შემუშავებული ჯგუფის სავარაუდო თვალსაზრისის შეცვლა /კონფორმიზმი-Андреева Г.М. 1980/ კრიტიკული ცდების დროს. კონფორმიზმის დაძლევის საშუალება მაღალ პოზიციაში ადამიანს მხოლოდ თავისიანთან ურთიერთობის დროს ეძლევა. მიღებულია ინტენსივობის შემცირების მაჩვენებელი /5/. მონაცემების შედარება ზოგადთან არსებით განსხვავებას $X^2=8.08$, $P=0.02$ /. ასევე ძალიან უახლოვდება არსებით განსხვავებას თავისიანთან მიღებული მონაცემების ნეიტრალურთან და უცხოსთან მიღებულ მონაცემებთან შედარება: $X^2=5.90$, $P=0.10$ /

ნეიტრალურთან და უცხოსთან უცვლელობის საფეხურზე ორივე შემთხვევაში გვაქვს 7-7 მაჩვენებელი, ზოგადად საგანწყობო ცდაში კი 1/. საგანწყობო შედეგების ნეიტრალურთან და უცხოსთან მიღებულ შედეგებთან შედარება არსებით განსხვავებას გვაძლევს $X^2=5.20$, $P=0.05$ /. ინტენსივობის საერთო ზრდის ფონზე თავისიანთან ურთიერთობაში აქტივობის ცვლილებების /შემცირება/ კონტრასტული მიმართულების მაჩვენებელი მივიღეთ. ნეიტრალურთან და უცხოსთან ურთიერთობაში მიღებული შედეგი უცვლელობის საფეხურზე კი უაქტივობის სიხშირის ზრდას იწვევს ზოგადად მიღებული უცვლელობის მაჩვენებელთან შედარებით, რაც კონტრასტულ ეფექტზე მიუთითებს აგრეთვე.

დაბალ პოზიციაში ზოგადთან მიღებული ინტენსივობის შემცირების მაჩვენებელი 7/ არსებით განსხვავებას გვაძლევს კრიტიკული ცდის შედეგებთან შედარებით /თავისიანთან $X^2=8.58$, $P=0.02$, ნეიტრალურთან $X^2=11.18$, $P=0.01$. $X^2=11.52$, $P=0.01$ /. ასეთი შედეგები ძირითადად უცვლელობის საფეხურზე უაქტივობის სიხშირის ზრდის ხარჯზე მოდის, რაც აგრეთვე კონტრასტულ ეფექტზე მიუთითებს.

შეჯიბრებაში მოსალოდნელი შედეგების მიხედვით მაღალი პოზიციის სამ სვეტში /ზოგადი, თავისი და უცხო/ მეტწილად გამარჯვებაა მოსალოდნელი. მხოლოდ ნეიტრალურთან გამარჯვებისა და ფრეს სიხშირე ერთნაირია. პირველ სიტუაციაში მხოლოდ ზოგადთან და უცხოსთან არის აღნიშნული გამარჯვება. ამრიგად, ჯგუფური დაპირისპირების დროს მაღალ პოზიციაში არა მხოლოდ ინტენსივობის, არამედ გამარჯვების მოლოდინის შემთხვევათა ზრდასაც აქვს ადგილი.

ტოლობის პოზიციაში, ისევე როგორც ინდივიდუალურ შეჯიბრებაში /ცხრილი 1/ ყველაზე თვალსაჩინო მაჩვენებელი უცხოსთან 16-53.3% გვაქვს. გამარჯვების საერთო რიცხვი საგრძნობლად გაიზარდა 53.44.2% და 22 ერთეულით ჯობნის პირველი სიტუაციის ანალოგიურ შედეგს. ტოლობის პოზიციაში ჯგუფი უფრო ინტენსიურად

საქმიანობს და უფრო მეტი სიხშირით მოელის გამარჯვებას. მაგრამ მეტწილად მაინც საყაიმო შედეგია მოსალოდნელი /62-51.7%/. პირველი სიტუაციის ანალოგიურ მონაცემებთან შედარება არსებით განსხვავებას არ გვაძლევს: $X^2=3.12$ $P=0.30$ /.

დაბალ პოზიციაში პირველი სიტუაციის ანალოგიურად გამარჯვების საფეხურზე ყველაზე თვალსაჩინო მაჩვენებელი უცხოსთან /16-53.3%/ გვაქვს. საერთოდ გამარჯვებათა სიხშირე აქ 16 ერთეულით შემცირებულია /34-28.3%/ პირველ სიტუაციასთან შედარებით. ჯგუფური დაპირისპირების პირობებში დაბალ პოზიციაში პირველ სიტუაციასთან შედარებით ინტენსივობის ზრდის მიუხედავად საკუთარ ძალებში დარწმუნებულობა არა თუ არ იზრდება, არამედ მცირდება კიდევ და შესატყვის შედეგსაც ვღებულობთ.

მთლიანად დაბალ პოზიციაში საყაიმო შედეგი იმავე დონეზე რჩება რაც ინდივიდუალური შეჯიბრების /ცხრილი 1/ სიტუაციაში გვაქვს 53 /44.2%/, მაგრამ თითქმის ორჯერ იზრდება დამარცხების სიხშირე /33-27.5%/, რაც ინდივიდუალური შეჯიბრების სიტუაციაში მიღებულ შედეგებს 16 ერთეულით ჯობნის. კიდევ ერთხელ დასტურდება, რომ დაბალ პოზიციაში ჯგუფური შეჯიბრების პირობებში თავის ძალებში დარწმუნებულობის განცდა უფრო მცირეა, ვიდრე ინდივიდუალურ დონეზე. დაბალი პოზიციის მონაცემების პირველი სიტუაციის მონაცემებთან შედარება არსებით განსხვავებას გვაძლევს: $X^2=8.16$, $P=0.02$. საგანწყობო და კრიტიკული ცდების მიხედვით მაღალ პოზიციაში საგანწყობო ცდის შედეგებთან/ზოგადი/ კრიტიკულის შედარება ასიმბალანსურია თავისიანთან /არა არსებითი განსხვავება: $X^2=5.14$, $P=0.10$ /, და უცხოსთან /არა არსებითი განსხვავება: $X^2=4.76$, $P=0.10$ / მეტწილად გამარჯვების მოლოდინი /და კონტრასტულია ნეიტრალურთან/ საგანწყობოსთან შედარებით უფრო მეტია საყაიმო შედეგი/. შედარება არსებით განსხვავებას გვაძლევს $X^2=9.0$, $P=0.02$ /. მეტოქე თავისიანი უცხოს უახლოვდება მაჩვენებლებით და

ორივესთან გამარჯვებაა მოსალოდნელი. ჯგუფის წევრებისათვის თავისიანი ჯგუფის შიგნით იგულისხმება და საკუთარი ჯგუფის გარეთ თავისიანი უკვე უცხო ხდება. გაუცხოებულ თავისიანთან, ისევე როგორც უცხოსთან კომპრომისი /ყაიმი/ ნაკლებ პერსპექტიულია, რადგან თავისიანი საკუთარი ჯგუფის მიღმა დარჩა რატომღაც /საეჭვოა/ და უცხო კი დაპირისპირებულია. ასეთ მდგომარეობაში ნეიტრალურთა ჯგუფთან ყაიმი გარკვეულწილად გამართლებულ კომპრომისად უნდა იქნეს მიჩნეული, რიგორც პერსპექტიულ მოკავშირესთან ურთიერთობა.

ტოლობის პოზიციის საგანწყობო ცდაში მეტწილად ყაიმი არის მოსალოდნელი. ასეთივე შედეგი /ასიმილაციური/ მივიღეთ თავისიანთან $X^2=1.42$, $P=0.50$ / და ნეიტრალურთან. უცხოსთან მეტწილად გამარჯვების მოლოდინი მივიღეთ, რაც კონტრასტულია საგანწყობო ცდის შედეგთან $X^2=0.22$, $P=0.40$ /, თუმცა კი განსხვავება არსებითი არ არის. საყაიმო შედეგი დამაკმაყოფილებელია თანასწორობაზე ორიენტირებული ჯგუფისათვის.

დაბალ პოზიციაში საგანწყობო ცდაში მეტწილად ყაიმი არის მოსალოდნელი და ასეთივე /ასიმილაციური/ შედეგი გვაქვს კრიტიკულ ცდაში თავისიანთან და ნეიტრალურთან. მაგრამ თუ ნეიტრალურთან მიღებული შედეგი ძალიან მცირე განსხვავებას გვაძლევს $X^2=0.92$, $P=0.60$ /, თავისიანთან მიღებული შედეგი კი არსებით განსხვავებას გვაძლევს $X^2=6.66$, $P=0.05$ /, რაც გამარჯვებათა უფრო მეტი რაოდენობით/შესატყვისად უფრო ნაკლები დამარცხებით/ არის განპირობებული. უცხოსთან მიღებული შედეგი /მეტწილად გამარჯვება/ კონტრასტულია საგანწყობო ცდის შედეგთან და ძალიან დიდ განსხვავებას გვაძლევს $X^2=11.54$, $P=0.01$ /.

მეოთხე ექსპერიმენტული სიტუაცია /"ისინი გვეჯიბრებენ ჩვენ"/

ამ სიტუაციაში შეჯიბრებაში ინიციატივა სხვა ჯგუფის წევრებს ეკუთვნით. ინტენსივობის ზრდის პირველ საფეხურზე /ძალიან ვზრდი საქმიანობას/ დაბალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი უცხოსთან გვაქვს 17/56,7%/. ანალოგიური მდგომარეობა გვექონდა მესამე სიტუაციაში. დაბალი სტატუსის ადამიანისათვის უცხო ჯგუფის, უცხოების ინიციატივით შეჯიბრება უფრო გამაღიზიანებელია თავისიანებსა თუ ნეიტრალურებთან შედარებით.

ტოლობის პოზიციაში უცხო ჯგუფი უფრო ნაკლებ გამაღიზიანებლადაა /8-26.7%/ მიჩნული მე-3 სიტუაციასთან შედარებით. ჩვენი ინიციატივით შეჯიბრების დაწყების დროს უცხოსაგან უფრო მეტ წინააღმდეგობას მოველით. მაგრამ, როდესაც შეჯიბრებას სხვა ჯგუფის წევრები იწყებენ, მაშინ მათ უფრო ნაკლები გამაღიზიანებლის ძალა აქვთ. ამრიგად შეჯიბრებაში ინიციატივის ფლობა, "შეტევისათვის" მომზადება უფრო ხშირად იწვევს მაქსიმალურ ინტენსივობას ამ პოზიციაში.

მაღალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ისევ უცხოსთან გვაქვს /8-26.7%/, თუმცა მესამე სიტუაციასთან შედარებით უფრო მცირე. შეჯიბრებაში ინიციატივის დაკარგვის მიუხედავად, უცხო ჯგუფი შედარებით ძლიერ გამაღიზიანებლად რჩება ყველა პოზიციაში, თუმცა მესამე სიტუაციაზე უფრო ნაკლები. ყველა პოზიციათა მიხედვით გაერთიანებული მაჩვენებლების მესამე სიტუაციის ანალოგიურ მაჩვენებლებთან შედარება არსებით განსხვავებას გვაძლევს: $/X^2=6.73$. $P=0.05/$. განსაკუთრებით მნიშვნელოვნად მეტია მესამე სიტუაციაში მაღალი პოზიციის მონაცემები.

ამრიგად, ჯგუფურ შეჯიბრებაში ინიციატივის ფლობა მაქსიმალური ინტენსივობის გამოწვევის ერთ-ერთი ფაქტორი უნდა იყოს. პირველ საფეხურზე უცხოსთან მიღებული მაჩვენებლები პირველობენ /33-46.5%/.

ინტენსივობის მეორე საფეხურზე /საკმაოდ ეზრდი საქმიანობას/ დაბალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ზოგადთან /20-66.7%/ და შემდეგ ნეიტრალურთან გვაქვს. დაბალ პოზიციაში მდგომი ჯგუფისათვის უფრო მეტად შესატყვისი მეორე საფეხურის ინტენსივობა ჩანს. მთლიანად დაბალ პოზიციაში ამ საფეხურზე მიღებული შედეგი /49-41.3%/ ჯობნის ამ სიტუაციის სხვა პოზოციებში და ყველა სხვა სიტუაციაში მიღებულ შედეგებს. დაბალ პოზიციაში მდგომი ჯგუფი საკმაოდ ძლიერად ღიზიანდება მეტოქე ჯგუფის მიერ წამოწყებული შეჯიბრების პროცესში.

ტოლობის პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ნეიტრალურთან /15-50%/ , ზოგადთან /12-40%/ და უცხოსთან /12-40%/ გვაქვს. ჯგუფური ტოლობის პოზიციაში მონაცემების მთლიანი ჯამით 45 /41.30/ თანასწორობის დარღვევისაკენ სწრაფვა უპირატესობის მისაღწევად საერთოდ უფრო გამოხატულია, ვიდრე ინდივიდუალური შეჯიბრების დროს და ცდისპირის ჯგუფის მიერ თანასწორობის დარღვევაზე ორიენტირების /3 სიტუაცია/ შემთხვევაში.

ინტენსივობის მეორე საფეხურის მაღალ პოზიციაში მაჩვენებლები ნაკლებ განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. მთლიანად, ამ პოზიციის მაჩვენებელი /15-13.8%/ საკმაოდ ჩამორჩება მესამე სიტუაციაში /34/ და ჯობნის მეორე სიტუაციის /10/ მაჩვენებლებს. ამ საფეხურზე ზოგადის საერთო მაჩვენებელს /34-31.2%/ თუ არ მივიღებთ მხედველობაში ნეიტრალურთან მიღებული მაჩვენებელი /33-30.3%/ პირველობს. ამრიგად ამ საფეხურზე ინტენსივობა ნეიტრალურთან წინააღმდეგობას ასახავს პირველ რიგში.

მეოთხე სიტუაციის პირველი და მეორე ინტენსივობის საფეხურების მონაცემების ერთად განხილვა გვიჩვენებს, რომ დაბალ /86-47.8%/ და ტოლობის /66-60.5%/ პოზიციებში მიღებული მაჩვენებლები ჯობნიან მესამე სიტუაციაში. მიღებულ ანალოგიურ მაჩვენებლებს და მაღალ პოზიციაში მიღებული მაჩვენებელი 28 /25.7%/ კი ჩამორჩება მესამე სიტუაციის მაჩვენებელს /74/.

ამრიგად, დაბალი და ტოლობის პოზიციები ამ სიტუაციაში ხელს უწყობს ძლიერ ან საკმაოდ ძლიერ ინტენსივობას და მაღალ პოზიციაში კი ცდისპირები ნაკლებ არიან მობილიზებული ასეთი ინტენსივობით სამუშაოდ.

პოზიციათა მიხედვით გაერთიანებული მონაცემების შედარება მესამე სიტუაციის მაჩვენებლებთან არსებით განსხვავებას გვაძლევს $/X^2=17.95. P=13.15/$.

ჯგუფის წევრების /დაბალი და ტოლობის პოზიციები/ საქმიანობის ინტენსივობა განსაკუთრებით ძლიერ იზრდება მეტოქე ჯგუფის შეჯიბრებაში ინიციატივის პირობებში.

საქმიანობის ინტენსივობის მესამე საფეხურზე /ოდნავ ეზრდი საქმიანობას/ თვალსაჩინო მაჩვენებელი $/13-43.3%/$ დაბალ პოზიციაში თავისიანთან გვაქვს.

თავისიანთან ძირითადად შენარჩუნებული იქნა დაბალი პოზიციის ამ საფეხურზე მასთან შეჯიბრებაში დამახასიათებელი დიდი მაჩვენებელი.

მაგრამ მთლიანად, დაბალი პოზიციის მაჩვენებელი $/21-21.4%/$ 1 ნიშნით ნაკლებია მესამე სიტუაციის ანალოგიურ მაჩვენებელზე და ბევრად უფრო ჩამორჩება მეორე სიტუაციის მაჩვენებელს $/33/$. ინტენსივობის ეს საფეხური ნაკლებ შეესატყვისება დაბალ პოზიციაში მდგომ ჯგუფს.

ტოლობის პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ისევ თავისიანთან $/11-36.7%/$ გვაქვს. ამ სიტუაციაში /ჯგუფური “თავდაცვა” შეჯიბრებაში/, ისევე როგორც მესამე სიტუაციაში /ჯგუფური “შეტევა” შეჯიბრებაში/ უფრო მეტი სიხშირით არის აღნიშნული ინტენსივობის მესამე საფეხურის მაჩვენებლები ვიდრე პირველი და მეორე სიტუაციების მიხედვით. მაღალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ნეიტრალურთან $/14-46.7%/$ და ზოგადთან $/14-46.7%/$ გვაქვს. წინა ორი ძლიერი ინტენსივობის მცირე სიხშირის მაჩვენებლებთან და სხვა განხილული სიტუაციების მონაცემებთან შედარებით მიღებული საერთო შედეგი $/45-45.9%/$ უფრო დიდი რიცხვით განსხვავდება. ანსაკუთრებით აღსანიშნავია, რომ მესამე სიტუაციის ანალოგიურ მაჩვენებელს მიღებული შედეგი 18 ერთეულით ჯობნის. პოზიციათა

	მადალი				ტოლი				დაბალი			
	ზღ	თს	ნტ	უც	ზღ	თს	ნტ	უც	ზღ	თს	ნტ	უც
აბს	2	1	2	8	6	2	5	8	8	7	5	17
%	6.7	3.3	6.7	26.7	20	6.7	16.7	26.7	26.7	23.3	16.7	56.7
აბს	2	5	4	4	12	6	15	12	20	7	14	8
%	6.7	16.7	13.3	13.3	40	20	50	40	66.7	23.3	46.7	26.7
აბს	14	10	14	7	8	11	8	5	1	13	6	1
%	46.7	33.7	26.7	36.7	26.7	36.7	26.7	16.7	3.3	43.3	20	3.3
აბს	11	7	6	10	3	10	1	5	1	3	5	4
%	36.7	23.3	20	33.3	10	33.3	3.3	16.7	3.3	10	16.7	13.3
აბს	1	2	4	1	1		1					
%	3.3	6.7	13.3	3.3	3.3		3.3					
აბს		4										
%		13.3										
აბს		1				1						
%		3.3				3.3						
აბს	20	12	16	20	16	7	23	18	16	13	17	18
%	66.7	40	53.3	66.7	53.3	23.3	76.7	60	53.3	43.3	56.7	60
აბს	5	13	12	6	11	19	6	12	14	16	13	11
%	16.7	43.3	40	20	36.7	63.3	20	40	46.7	53.3	43.3	36.7
აბს	5	5	2	4	3	4	1			1		1
%	16.7	16.7	6.7	13.3	10	13.3	3.3			3.3		3.3

მიხედვით მესამე სიტუაციის ანალოგიურ მაჩვენებელთან შედარება არსებით განსხვავებას გვაძლევს: $/X^2=11.11$. $P=0.01/$.

საფიქრებელია, რომ მაღალ პოზიციაში ინტენსივობის საფეხურების მიხედვით მონაცემთა ასეთი სტრუქტურა ჯგუფის სიძლიერეში დარწმუნებულობის განცდის შედეგი უნდა იყოს. მაღალი სტატუსის ჯგუფის წევრები არ განიცდიან ძლიერი ინტენსივობის განვითარების აუცილებლობას, რადგან საკუთარ უპირატესობაში ეჭვი თითქმის არ ეპარებათ. ამ საფეხურზე თავისიანთან მიღებული მაჩვენებელი $/34-34.7\%/$ პირველობს.

ტოლობის პოზიციაში თავისიანთან მიღებული გამორჩეული მაჩვენებელი $10 /33.3\%/$ უდრის, რაც თავისიანის მიმართ მიმტევლობაზე $/$ ისევე როგორც მესამე და მეორე სიტუაციებში $/$ ლაპარაკობს.

მაღალი პოზიციის თვალსაჩინო მაჩვენებელს $/10-33.3\%/$ მხოლოდ ზოგადთან მიღებული მაჩვენებელი $/11-36.7\%/$ ჯობნის ოდნავ. მაღალ პოზიციაში უცხოთან ურთიერთობაში საკუთარ ძალებში დარწმუნებულობის განცდა იმდენად ძლიერია, რომ უცხო ჯგუფთან შეჯიბრების დროს $/$ შემთხვევათა მესამედში $/$ არ იცვლება ინტენსივობა.

მეოთხე სიტუაციის მეოთხე საფეხურის $/$ უმოქმედობა $/$ მონაცემების მესამე სიტუაციის ანალოგიურ მონაცემებთან შედარება $/X^2=7.78$. $P=0.05/$ არსებით განსხვავებას გვაძლევს. ეს კი ნიშნავს, რომ მეოთხე სიტუაციის მაღალ პოზიციაში მიტევებისადმი მიდრეკილება სანდოდ უფრო ძლიერია ვიდრე მესამე სიტუაციაში, რაც მაღალი სტატუსის ჯგუფური უსაფრთხოების, საკუთარ ძალებში დარწმუნებულობის განცდიდან უნდა მომდინარეობდეს. მეორე მხრივ, ტოლობის პოზიციაში მიტევების სანდოდ შემცირებული რაოდენობა უნდა მიგვითითებდეს, რომ თანასწორ ჯგუფთან შეჯიბრებაში “თავდაცვა” ნაკლებობის უფრო ძლიერ განცდას წარმოშობს ადამიანებში და ამიტომ მიტევების მაჩვენებელიც შემცირებულია.

საგანწყობო და კრიტიკული ცდების შედეგების დაჯგუფების /ზრდა, უცვლელობა, შემცირება/ მონაცემების მიხედვით, ისევე როგორც მესამე სიტუაციაში, ყველა პოზიციაში, როგორც საგანწყობო ისე კრიტიკულ ცდებში მეტწილად ინტენსივობის ზრდა არის მოსალოდნელი. ამრიგად, აქაც კრიტიკულ ცდებში ძირითადად ასიმძილაციური შედეგია მიღებული. მთლიანად, აქაც ძლიერია ზოგადი ჯგუფური განწყობა ცდისპირთა კონფორმიზმით განმტკიცებული. ისევე, როგორც მესამე სიტუაციაში კონფორმიზმის დაძლევა მხოლოდ თავისიანთან ურთიერთობაში ხდება შესაძლებელი. საგანწყობო ცდის მონაცემებთან შედარება გვაძლევს: $/X^2=5.50$. $P=0.10$, რაც ძალიან ახლოს არის არსებით განსხვავებასთან. ამრიგად, თავისიანთა მიმართ არასტანდარტული ქცევის ვარიანტი ჯგუფური სავარაუდო თვალსაზრისის დაძლევის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულება უნდა იყოს.

ტოლობის პოზიციაში უცვლელობის საფეხურზე საგანწყობო შედეგთან შედარებით ისევ თავისიანთან გვაქვს განსხვავებული მაჩვენებელი $/10/$. მონაცემების შედარება საგანწყობო ცდის მაჩვენებლებთან გვაძლევს: $X^2=4.84$. $P=0.10$. აქ მართალია, არსებითი განსხვავება არ გვაქვს, მაგრამ ძალიან მიახლოებულია არსებითი განსხვავების დონესთან. ამრიგად, თუ მაღალ პოზიციაში თავისიანთან მიღებული ინტენსივობის შემცირების მაჩვენებელი $/7/$ ზოგადად მიღებული ინტენსივობის ცვლილების მიმართულების საპირისპიროა, ტოლობის პოზიციაში თავისიანთან მიღებული მაჩვენებელი კი უცვლელობის საფეხურზე საგანწყობო ცდების დროს მიღებულ მაჩვენებელთა საწინააღმდეგოა. ამგვარად, ორივე შემთხვევაში კონტრასტულ ეფექტთან გვაქვს საქმე.

მოსალოდნელი შედეგების მიხედვით გამარჯვების საფეხურზე დაბალ პოზიციაში მხოლოდ ერთხელ /თავისიანთან/ არ არის მეტწილად გამარჯვების მაჩვენებელი. შედარებისათვის მესამე სიტუაციაში ანალოგიურ პოზიციაში მხოლოდ ერთხელ არის მოსალოდნელი მეტწილად

გამარჯვება უცხოსთან. ჯგუფური “თავდაცვის” /ინიციატივა სხვებს ეკუთვნის/ სიტუაციაში ცდისპირები არა მხოლოდ უდიდეს ინტენსივობას ავითარებენ, არამედ აგრეთვე გამარჯვებასაც მოელოან უმრავლეს შემთხვევაში. დაბალი პოზიციის მაჩვენებლების შედარება ანალოგიურთან მესამე სიტუაციაში არსებით განსხვავებასთან მიახლოებულ მონაცემებს გვაძლევს $X^2=5.08$. $P=0.10$.

მეოთხე სიტუაციაში საკუთარი ჯგუფის დაბალი სტატუსის მიუხედავად საკუთარ ძალებში დარწმუნებულობის განცდა იმდენად ძლიერია, რომ ადამიანი “თავდამსხმელ” თავისიანთა ჯგუფს მიუტეებს და მათთან გამარჯვებას არ მოელოს.

ტოლობის პოზიციაში ზოგადად, ნეიტრალურთან და უცხოსთან მეტწილად გამარჯვებაა მოსალოდნელი. თავისიანთან შეჯიბრებაში გამარჯვების დაბალი მაჩვენებელი ჯგუფურ სიძლიერეში დარწმუნებულობით გამოწვეული მიტევებით უნდა იყოს განპირობებული. მთლიანად, ამ პოზიციაში მიღებული გამარჯვების მაჩვენებელი /64-32.6%/ მხოლოდ მეხუთე სიტუაციის ანალოგიურ მაჩვენებელს /66/ ჩამორჩება.

ამრიგად, ტოლობის პოზიციაში ინტენსივობის ზრდის მაღალი მაჩვენებელი 98 /ოდნავ უფრო დიდი მაჩვენებელი მხოლოდ მეშვიდე სიტუაციაშია 99/ გამარჯვებათა დიდ სიხშირეს შეესატყვისება. მართალია, მესამე სიტუაციის მონაცემებთან /გამარჯვება, ფრე, დამარცხება/ შედარება არსებით განსხვავებას გვაძლევს $X^2=8.32$. $P=0.02/$.

ერთნაირი სოციალურ ფსიქოლოგიური სტატუსის მქონე ჯგუფების საქმიანობის ინტენსივობის ზრდა მაშინ არის მოსალოდნელი, როდესაც ყოველი მათგანი მეტოქე ჯგუფის მიმართ “თავდაცვით” მდგომარეობაში იქნება.

მაღალ პოზიციაში ზოგადად, ნეიტრალურთან და უცხოსთან მეტწილად გამარჯვებაა მოსალოდნელი. გამარჯვების დაბალი მაჩვენებელი თავისიანთან გვაქვს, რაც ისევ მიტევების ძლიერი ტენდენციით უნდა აიხსნას.

მოსალოდნელი შედეგების საგანწყობო და კრიტიკული ცდების თვალსაზრისით განხილვა გვიჩვენებს, რომ მაღალ პოზიციაში საგანწყობო პოზიციაში მეტწილად გამარჯვების მოლოდინის მაჩვენებელს კრიტიკულ ცდაში ასიმილაციური მონაცემები შეესატყვისებიან ნეიტრალურთან და უცხოსთან.

კონტრასტული შედეგი თავისიანის მიმართ მიმტეველობით აიხსნება. ზოგადისა და თავისიანთან მიღებული შედეგების /გამარჯვება, ფრე/ შედარება არსებით განსხვავებას გვაძლევს $X^2=5.56$. $P=0.02/$.

ტოლობისა და დაბალ პოზიციებში თავისიანთან მიღებული მონაცემები კონტრასტულია ზოგადთან /საგანწყობო ცდა/ შედარებით, თუმცა ტოლობის პოზიციაში განსხვავება მხოლოდ უახლოვდება არსებითს $X^2=5.80$. $P=0.10/$ და დაბალ პოზიციაში $X^2=2.44$. $P=0.30/$ კი საკმაოდ დაშორებულია. ამრიგად პირვანდელი ზოგადი განწყობის ცვლილება ყველა შემთხვევაში მხოლოდ თავისიანთან შეჯიბრებაში ხდება შესაძლებელი.

ინდივიდუალურ - ჯგუფური შეჯიბრება მეხუთე ექსპერიმენტული სიტუაცია /მე ვეჯიბრები მათ/

მეხუთე სიტუაციაში ინტენსივობის ზრდის პირველ საფეხურზე მაღალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი უცხოსთან 19/63.3%/ და ზოგადად 12 /40%/ გვაქვს. გარდა მე-7 სიტუაციისა /20/ არც ერთ სხვა სიტუაციაში უცხოსთან ასეთი დიდი მაჩვენებელი არ მიგვიღია. ამგვარად, ინდივიდის ინიციატივით ჯგუფთან შეჯიბრება /დაპირისპირება/ ძალიან ძლიერი ინტენსივობის გამომწვევია, განსაკუთრებით უცხოსთან და ზოგადად შეჯიბრების განსაზღვრისას.

მთლიანად, ამ პოზიციის მაჩვენებელი 42 /46.7%/ ყველა სიტუაციაში მიღებულ შედეგებზე უფრო მაღალია და მასთან ახლოს მხოლოდ მესამე სიტუაციის მაჩვენებელი 35-36.8%/ შეიძლება მივიღეს. როგორც ინდივიდუალური

შეჯიბრებითი “შეტევა” ჯგუფის წინააღმდეგ იწვევს ინდივიდის საქმიანობის ინტენსივობის” ძალიან დიდ ზრდას.

ტოლობის პოზიციაში უცხოსთან თვალსაჩინო მაჩვენებელი 15 /50%/ უდრის. ზოგადად კი საერთოდ არა გვაქვს პასუხი. უცხოსთან მიღებული მაჩვენებელი ყველა სიტუაციაში მიღებულ მაჩვენებელზე უფრო დიდია /გარდა მე-7 სიტუაციაში-17/. მთლიანად, ტოლობის პოზიციის მაჩვენებელი /24/ ყველა სიტუაციაში მიღებულ შედეგზე უფრო დიდია /გარდა მე-7 -34 და მე-4-24/. ინდივიდის ჯგუფთან დაპირისპირება ზრდის მაქსიმალური ინტენსივობით მუშაობის სიხშირეს უფრო მეტად ვიდრე ინდივიდუალური თუ ჯგუფური დაპირისპირების შემთხვევებში.

ინდივიდის მიერ ჯგუფთან შეჯიბრება, ჯგუფის აშკარა სიძლიერის პირობებში ინდივიდში შესაფერის მობილიზებას იწვევს. მრავალრიცხოვანი მოწინააღმდეგის წინაშე თვალსაჩინო საკუთარი სისუსტე ამ მდგომარეობისადმი შეგუებას, ასიმილირებას ე.ი. გაერთმნიშვნელობისადმი სწრაფვას იწვევს. ასეთი ტენდენცია ამ შემთხვევაში არა იმპობილიზაციით, დაქვემდებარებითი შეგუებით, არამედ ინტენსივობის გაძლიერებისადმი მიდრეკილებაში /კონტრასტი/ გამოიხატება, როდესაც მეტოქის მრავალრიცხოვნება /სიძლიერე/ საკუთარი ინტენსივობის ზრდით /გარემო სიტუაციის შეცვლით/ კომპენსირდება და მეტოქე ჯგუფთან სუბიექტურად გამრავალრიცხოვნება-გათანაბრება ხდება.

დაბალ პოზიციაში უცხოსთან მიღებული მაჩვენებელი 14 /46.7%/ ყველაზე თვალსაჩინოა ისევ. უცხო ჯგუფის მიმართ დაბალ პოზიციაში ინდივიდი ძალიან ზრდის საქმიანობის ინტენსივობას და ამ მხრივ ჯგუფური დაპირისპირების დონეზე იმყოფება /ჯგუფის ინტენსივობას უტოლდება/. პირველი საფეხურის უცხოსთან მიღებული შედეგების სხვა ანალოგიურ შედეგებთან შედარება ყველაზე უფრო მეტად აახლოებს მეშვიდე სიტუაციის /ჩვენ ეეჯიბრებით მას/ მონაცემებთან $X^2=0.05$. $P=0.95$ /.

საყურადღებოა, რომ ზოგადად დაბალ პოზიციაში ძალიან პატარა მაჩვენებელი /1/ გვაქვს, რაც ალბათ საერთოდ, ძლიერი ინტენსივობის უპერსპექტივობით უნდა იყოს გამოწვეული. ასეთ სიტუაციაში ძლიერი ინტენსივობა დამატებითი გამღიზიანებელი იქნება მეტოქე ადამიანთა ჯგუფისათვის. ამავე დროს, ასეთ სიტუაციაში უბრალოდ ზომიერი ინტენსივობის განვითარება /დამარცხების შემთხვევაშიც/ კი, რაოდენობრივად და თვისებრივად უფრო ძლიერ მეტოქესთან თავმოყვარეობის დამაკმაყოფილებელი უნდა იყოს. ალბათ, ამიტომაც არის რომ მთლიანად დაბალი პოზიციის მაჩვენებელი /24-26.7%/ ყველა სხვა სიტუაციაში /გარდა მე-9 სიტუაციისა 17/ მიღებულ მაჩვენებელზე უფრო ნაკლებია.

ინტენსივობის ზრდის მეორე საფეხურზე მაღალ პოზიციაში ყველაზე თვალსაჩინო მაჩვენებელი ნეიტრალურთან /18-60%/ და შემდეგ კი ზოგადად /14-46.7%/ გვაქვს. ნეიტრალურია ყველაზე ძლიერი გამღიზიანებელი და ასეთი დიდი სიხშირით არც ერთ სიტუაციაში არ გვხვდება /მეშვიდეში-15/. ზოგადთან მიღებული პასუხების დიდი წილის 14/46.7%/ მეორე საფეხურზე განლაგება ნეიტრალურთან მიღებული დიდი მაჩვენებლის გვერდით, გვაფიქრებინებს რომ ზოგადად მიზანშეწონილია ძლიერი, მაგრამ არა ძალიან ძლიერი წინააღმდეგობის გაწევა. უფრო მეტად აქ ისეთი წინააღმდეგობაა, რომელიც ნეიტრალურთან ურთიერთობას /ე.ი. გულგრილ დამოკიდებულებას/ შეესატყვისება და ამით ადამიანი ჩვეულებრივ მდგომარეობას ინარჩუნებს- ე.ი. უცხოსთან დაშორებულობა /ძლიერი ინტენსივობა/ ნეიტრალურთან გულგრილობა /ე.ი. შესუსტებული ინტენსივობა/ და თავისიანთან სიახლოვე /ე.ი. სუსტი ინტენსივობა/. მთლიანად მაღალი პოზიციის მაჩვენებელი 44 /35.8%/ ყველა სხვა სიტუაციის მაჩვენებელზე მეტია და მასთან ახლოს მხოლოდ მეშვიდე სიტუაციის მაჩვენებელია /38/. ასეთი შედეგი გვაფიქრებინებს, რომ ინდივიდის ჯგუფის ფუნქციებში გამოდის.

		მადალი				ტოლი				დაბალი			
		ზდ	თს	ნტ	უც	ზდ	თს	ნტ	უც	ზდ	თს	ნტ	უც
ბალიან გზრდი საქმიანობას	აბს	12	6	5	19		3	6	15	1	3	6	14
	%	40	20	16.7	63.3		10	20	50	33	10	20	46.7
საკმაოდ გზრდი საქმიანობას	აბს	14	11	18	1	9	8	12	9	8	14	12	7
	%	46.7	36.7	60	3.3	30	26.7	40	30	26.7	46.7	40	23.3
ოდნავ გზრდი საქმიანობას	აბს	1	7	2	5	15	8	8		9	9	6	5
	%	3.3	23.3	6.7	16.7	50	26.7	26.7		30	30	20	16.7
არ მოქმედებს საქმიანობაზე	აბს	3	6	5	5	6	10	4	5	6	1	3	3
	%	10	20	16.7	16.7	20	33.3	13.3	16.7	20	3.3	10	10
ოდნავ ვამცირებ საქმიანობას	აბს								1	5	3	3	1
	%								3.3	16.7	10	10	3.3
საკმაოდ ვამცირებ საქმიანობას	აბს						1						
	%						33						
ბალიან ვამცირებ საქმიანობას	აბს									1			
	%									33			
მოსალოდნელია გამარჯვება	აბს	17	14	17	18	12	9	21	24	14	6	15	17
	%	56.7	46.7	56.7	60	40	30	70	80	46.7	20	50	56.7
მოსალოდნელია ფრე	აბს	13	16	12	9	17	18	6	3	10	23	15	12
	%	43.3	53.3	40	30	56.7	60	20	10	33.3	76.7	50	40
მოსალოდნელია დამარცხება	აბს			1	3	1	3	3	3	6	1	1	1
	%			3.3	10	3.3	10	10	10	20	3.3		3.3

ტოლობის პოზიციაში ყველაზე თვალსაჩინო მაჩვენებელი ისევ ნეიტრალურთან /12-40%/ გვაქვს. საყურადღებოა, რომ დანარჩენი მაჩვენებლებიც ძალიან დიდად არ განსხვავდებიან ნეიტრალურის მაჩვენებლისაგან /მათ შორის უცხოც/. მონაცემების ასეთი სტრუქტურა საშუალებას გვაძლევს ვივარაუდოთ რომ ნეიტრალური დამოკიდებულების უპირატესობა ამავე დროს ტოლობის განცდის უპირატესობაზე მიუთითებს. /თავისიანი-უფრო მაღალი, უცხო უფრო დაბალი, ნეიტრალური-ტოლი, თანასწორი/.

მთლიანად ტოლობის პოზიციის მაჩვენებელი /38-30.9%/ ბევრად ჯობია წინა საფეხურის მაჩვენებელს /24/. ის მხოლოდ მეოთხე სიტუაციის /ისინი გვეჯიბრება ჩვენ-45/ მაჩვენებელს ჩამორჩება და ყველა სხვას კი ჯობნის. მრიგად, ეს სიტუაცია ერთ-ერთი ყველაზე უფრო შესატყვისია ამ საფეხურზე მოქმედებისათვის.

დაბალ პოზიციაში ყველაზე თვალსაჩინო მაჩვენებელი თავისიანთან /14-46,7%/ და შემდეგ ნეიტრალურთან /12-40%/ გვაქვს. თუ მივიღებთ მხედველობაში, რომ ეს საფეხური ნეიტრალურის პირველობის /42/ საფეხურია, მაშინ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ თავისიანი ნეიტრალურდება. მთლიანად დაბალი პოზიციის მაჩვენებელი 41 /33.3% უდრის. ეს მაჩვენებელი მხოლოდ მეოთხე სიტუაციის /49/ მაჩვენებელს ჩამორჩება /უახლოვდება მე-7 სიტუაციის მაჩვენებელი -38/. რაოდენობრივად და თვისებრივად უფრო ძლიერ მეტოქეებთან ურთიერთობაში დაბალ “შეტყვეით” პოზიციაში მდგომი ინდივიდი უფრო ხშირად არის განწყობილი საკმაოდ ძლიერი ინტენსივობისათვის.

წინა ორი ინტენსივობის ზრდის საფეხურის მონაცემების გაერთიანება მაღალ პოზიციაში 86/40.4%/, ტოლობის 62 /29.1%/ და დაბალში 65 /30.5/ გვაძლევს. მაღალ პოზიციაში მიღებული შედეგი ყველა სხვა სიტუაციაში მიღებულ მაჩვენებელს ჯობნის. მაღალ პოზიციაში მდგომი ადამიანი თვისებრივად /სტატუსურად/ ნაკლებ, მაგრამ მრავალრიცხოვან მეტოქესთან საკუთარი სტატუსის შესანარჩუნებლად განსაკუთრებულ მობილიზებას აღწევს.

ტოლობის პოზიციის საერთო მაჩვენებელი /62/ ჯობნის ინდივიდუალური შეჯიბრების პირველი და მეორე სიტუაციების მაჩვენებლებს და უახლოვდება ჯგუფური შეჯიბრების შესამე /57/ და მეოთხე /66/ სიტუაციების მაჩვენებლებს.

დაბალი პოზიციის მაჩვენებელი /65/ ერთ-ერთი ყველაზე მცირეა ექსპერიმენტში /მე-4ში -52, მე-9ში -42/. დაბალ პოზიციაში მაღალი სტატუსისა და მრავალრიცხოვან მეტოქესთან “შეტევითი” შეჯიბრება ნაკლები პერსპექტიულობის გამო არ არის ხელსაყრელი ინტენსივობის მნიშვნელოვანი სიძლიერით ზრდისათვის.

საბოლოო შედეგების მიხედვით მაღალ პოზიციაში მეტწილად გამარჯვების მაჩვენებლები გვაქვს და საკმაოდ მაღალი მაჩვენებელი თავისიანთან 14 /46.7%/.

საერთოდ, ამ სიტუაციაში მრავალრიცხოვან /თუმცა უფრო დაბალი სტატუსის/ მეტოქესთან შეჯიბრებაში წარმატების შანსი ნაკლებია. ცდისპირი აქ ბევრად უფრო აქტიურად მოქმედებს ვიდრე პირველ, შესამე, მეორე და მეოთხე სიტუაციებში. ამ სიტუაციაში ცდისპირები დიდი ინტენსივობის აღნიშვნის მიუხედავად /ჯობნის ყველა წინა სიტუაციის მონაცემებს/ საბოლოო შედეგებით /66-36.9%/ უფრო მოკრძალებულად გამოიყურებიან მოსალოდნელ გამარჯვებათა რაოდენობით /პირველი სიტუაციის გარდა/.

ტოლობის პოზიციაში მეტწილად გამარჯვების მაჩვენებლები ნეიტრალურთან /21-70%/ და უცხოთან /24-80%/ გვაქვს. მათთან თანასწორობის დარღვევა ნაკლებ მნიშვნელოვანი უნდა იყოს ადამიანისათვის. მთლიანად, მიღებული მაჩვენებელი /66-35.9%/ ყველა დანარჩენ სიტუაციაში მიღებულ შედეგზე უფრო დიდია. წინა ანალოგიური შეტევით” სიტუაციებში /1-3/ ტოლობის პოზიციაში საყაიმო მონაცემები ჯობნიდა გამარჯვების მონაცემებს. აქ, პირიქით, გამარჯვების მონაცემი /66-35.9%/ ჯობნის საყაიმო მონაცემებს /44-28.6%/. ამ პოზიციის ყველა საფეხურის /გამარჯვება, ფრე, დამარცხება/ მონაცემების პირველი $X^2=14.02$. $P=0.001$ /. და შესამე $X^2=6.14$ $P=0.05$ / სიტუაციების ანა-

ლოგიურ მონაცემებთან შედარება არსებით განსხვავებას გვაძლევს. ასევე არსებით განსხვავებას გვაძლევს მეხუთე სიტუაციის ტოლობის პოზიციის მოსალოდნელი შედეგების მეორე “თავდაცვითი” სიტუაციის ანალოგიურ მაჩვენებლებთან შედარება $/X^2=12.12. P=0.01/$. ამავე დროს მეხუთე სიტუაციაში მიღებული ეს მონაცემები ძალიან წააგავს მეოთხე “თავდაცვითი” სიტუაციის ანალოგიურ მონაცემებს $X^2=0.422 P=0.80/$.

ამრიგად შესაძლებელია ინდივიდუალურად ჯგუფთან “შეტევითი” შეჯიბრების მეხუთე სიტუაცია, სინსმდვილეში “თავდაცვითი” სიტუაციის მაგვარად $/4$ -ე სიტუაცია/ შეფასდეს და მეტოქე ჯგუფი როგორც “თავდამსხმელი” მივიღოთ. როლების ღირებულებითი ასეთი შენაცვლება ძალების აშკარა უთანაბრობის გამო გვაქვს. დამარცხების საშიშროების პირობებში საყაიმო შედეგი როგორც თანასწორობის მაჩვენებელი აზრს კარგავს და უთანაბრობა მოპაექრე შეჯიბრების ინიციატორის სასარგებლოდ /გამარჯვება/ განისაზღვრება.

დაბალ პოზიციაში მდგომი ცდისპირი უცხოსთან $/17-56.7\%/$ და ნეიტრალურთან $/15-50\%/$ ისწრაფვის გამარჯვების მიღწევას განსაკუთრებით. მთლიანად, დაბალ პოზიციაში გამარჯვების მაჩვენებელი $/52-28.2\%/$ ოდნავ ჯობნის პირველი სიტუაციისა $/50/$ და საგრძნობლად ჯობნის მესამე სიტუაციის $/34/$ მაჩვენებლებს. აქ, აშკარად საკუთარი ძალების გადაფასების ფაქტთან გვაქვს საქმე. ინდივიდუალური “შეტევითი” შეჯიბრების დროს $/1$ სიტუაცია/ ცდისპირები გარკვეული ოდენობით $/50/$ შეიძლება მოელოდონ გამარჯვებას “შეტევისათვის” უკეთ მომზადებულობის გამო. ჯგუფური “შეტევითი” შეჯიბრების დროს საკუთარ ძალებში დარწმუნებულობის დაბალი დონეც გასაგებია $/34/$. მაგრამ მეხუთე სიტუაციაში შეჯიბრების ინიციატორს გამარჯვების არავითარი შანსი არ უნდა ჰქონდეს ლოგიკურად თუ ვიმსჯელებთ თვისებრივად უკეთეს და რაოდენობრივად უფრო მრავალრიცხოვან მეტოქესთან ურთიერთობაში. ასეთი შედეგი მხოლოდ იმით შეგვიძლია

აგხსნათ, რომ ინდივიდი მეტოქე ჯგუფს /ისევე როგორც პირველ სიტუაციაში/ როგორც მეტოქე ინდივიდს უყურებს. ცდისპირი რეალობის მიღმა აყენებს სიტუაციას და შეუძლებელს თეორიულად შესაძლებლად აქცევს ფენომენოლოგიურად.

მაღალი პოზიციის საყაიმო საფეხურზე თვალსაჩინო მაჩვენებელი თავისიანთან /16-53.3%/ გვაქვს. თავისიანთან გათანაბრების შესაძლებლობა მისაღებია მეტწილად ცდისპირებისათვის. მთლიანად აქ 50/32.50%/ პასუხი გვაქვს, რაც ზუსტად ემთხვევა პირველი სიტუაციის მაჩვენებელს და საგრძნობლად ჯობნის მესამე /39/ და მეორე /30/ სიტუაციების მაჩვენებლებს. ეს შედეგი მაღალის უკან დახევაზე მიმთითებელი უნდა იყოს. მაგრამ თუ პირველ სიტუაციაში უკან დახევა საკუთარი მდგომარეობით არის განპირობებული /პიროვნული სიძლიერე ძირითადად/, მეხუთე სიტუაციაში უკან დახევა მეტოქე ჯგუფის მრავალრიცხოვნობით უნდა იყოს განპირობებული.

მოსალოდნელი შედეგების საგანწყობო და კრიტიკული ცდების თვალსაზრისით განხილვა მაღალ პოზიციაში საგანწყობო ცდის /ზოგადი/ მაჩვენებლებთან ასიმილაციას განიცდის კრიტიკულ ცდებში ნეიტრალურთან და უცხოსთან მიღებული მონაცემები /მეტწილად გამარჯვება/. მხოლოდ თავისიანთან შეჯიბრებაში იცვლება მონაცემთა სტრუქტურა კონტრასტულად /თუმცა განსხვავება არ არის მნიშვნელოვანი/. ასეთი შედეგი თავისიანებთან ურთიერთობაში ქცევის სტანდარტული ფორმის დაძლევის ვარიანტად უნდა იქნეს მიჩნეული.

ტოლობის პოზიციაში საგანწყობო /ზოგადი/ შედეგთან ასიმილაციას მხოლოდ თავისიანთან მიღებული მონაცემები განიცდიან /ორივე შემთხვევაში მეტწილად საყაიმო შედეგია/, ნეიტრალურთან და უცხოსთან მიღებული მაჩვენებლები კი კონტრასტულია. ტოლობის პოზიციაში საყაიმო შედეგი სავსებით მისაღებია და უზრუნველყოფელია ძველი სტატუსური მდგომარეობისა. მაგრამ ნეიტრალურთან და განსაკუთრებით კი უცხოსთან თანასწორობის

მდგომარეობაში დაზაება /ფრე/, მათი მრავალრიცხოვნობის გამო, სტატუსურად აშკარად დაქვემდებარებად, მათთან შეგუების მაჩვენებლად შეიძლება იყოს განხილული. ინდივიდი ჯგუფთან შეჯიბრებაში თანატოლ მეტოქედ მხოლოდ მაშინ შეიძლება იქნეს განხილული, როდესაც ის აჯობებს ჯგუფს და ამით დაამტკიცებს რომ მას უფლება აქვს თანასწორად გაეჯიბროს ჯგუფს.

ამრიგად, აქ ნეიტრალურთან /ზოგადთან შედარება არსებით განსხვავებას გვაძლევს: $X^2=8.70$, $P=0.02$ / და უცხოსთან /ზოგადთან შედარება არსებით განსხვავებას გვაძლევს: $X^2=14.842$, $P=0.001$ / მიღებული შედეგი ისევ საგანწყობო ცდის ძირითადი მიმართულების /ყაიმი, თანასწორობა/ უზრუნველყოფის კონტრასტული გამოვლენა უნდა იყოს.

დაბალ პოზიციაში საგანწყობო ცდაში /ზოგადი/ მეტწილად გამარჯვებაა მოსალოდნელი. ასეთივე ხასიათის მაჩვენებელია უცხოსთან /მეტწილად გამარჯვება/ და უახლოვდება მას ნეიტრალურთან მიღებული მაჩვენებელი. აშკარად კონტრასტულია თავისიანთან მიღებული მაჩვენებელი /მეტწილად ფრე/. დაბალ პოზიციაში მყოფისათვის საყაიმო შედეგი თავისიანებთან გათანასწორობის /ე.ი. სტატუსური ამაღლების/ ტოლფასია და სავსებით მისაღებია ცდისპირისათვის. ანალოგიური შედეგი ნეიტრალურთან, განსაკუთრებით უცხოსთან დამამცირებელი უნდა იყოს, რადგან ყაიმი /მით უმეტეს საკუთარი ინიციატივით შეჯიბრების დროს/ საკუთარი სტატუსის /დაბალი/ არასასურველ შენარჩუნებას უზრუნველყოფს. ნეიტრალურთან ურთიერთობაში ცდისპირს ისეთი შთაბეჭდილება ექმნება, რომ ნეიტრალური მეტოქე მისი სტატუსური ამაღლების მიმართაც ნეიტრალური უნდა დარჩეს. ალბათ, ამიტომაც არის, რომ ყველა განხილულ სიტუაციაში ნეიტრალურთან საყაიმო შედეგი ცდისპირებისათვის უფრო მისაღებია ვიდრე უცხოსთან.

საყურადღებოა, რომ არც ერთი კრიტიკული ცდის შედეგი არ გვაძლევს დამარცხებათა ისეთ დიდ რაოდენობას,

როგორც საგანწყობო/ზოგადი/ ცდა. ზოგადად შეჯიბრების შედეგების განსაზღვრისას ცდისპირები გარკვეული ოდენობით ცდილობენ ძალთა თანაფარდობის რეალურ შეფასებას და ამიტომაც დამარცხების მაჩვენებელი საკმაოდ დიდია. მაგრამ ზოგადად შეჯიბრება გაუპიროვნებული შეჯიბრებაა და ასეთ შემთხვევაში დამარცხების აღნიშვნა იმდენად დამამცირებლად არ განიცდება. კონკრეტულ განსაზღვრულ მრავალრიცხოვან და თვისებრივად უკეთეს მეტოქეებთან ინდივიდის ინიციატივით შეჯიბრება უკან დასახევ გზებს არ ტოვებს.- შეჯიბრებისათვის მაქსიმალურად არახელსაყრელ პირობებში საკუთარი ინიციატივით დაწყებული შეჯიბრების გამართლება მხოლოდ ყაიმით ან გამარჯვებით შეიძლება. საგანწყობო ცდის მონაცემების თავისიანთან $X^2=11.88$. $P=0.01$, ნეიტრალურთან $X^2=7.034$ $P=0.05$ / მიღებულ მაჩვენებლებთან შედარება არსებით განსხვავებას გვაძლევს და უცხოთან კი საკმაოდ დიდს $X^2=4.03$, $P=0.20$ /.

მექანსე ექსპერიმენტული სიტუაცია /ისინი მეჯიბრებიან მე/

ინტენსივობის ზრდის პირველ საფეხურზე /ძალიან ვზრდი საქმიანობას/ დაბალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი თავისიანთან /10-33.3%/ და უცხოთან /9-30%/ გვაქვს. როგორც ვხედავთ “თავისიანი” თითქმის ისეთივე გამღიზიანებელია “თავდაცვის” დროს როგორც “უცხო”. მთლიანად მაჩვენებელი 27/51.9%/ ნაკლებია მეორე /35/ და მეოთხე /37/ სიტუაციების მაჩვენებლებზე. აქ შედარებით დემობილიზებულ მდგომარეობასთან გვაქვს საქმე, რომელიც სიტუაციის ობიექტურად შეფასებიდან უნდა გამომდინარეობდეს: 1. მეტოქე თვისებრივად გეჯობნის- “მაღალია” 2. მეტოქე, რაოდენობრივად გეჯობნის- მრავალრიცხოვანია: 3 მეტოქე /ჯგუფი/ შეტევაზე გადმოდის /რაც ჩემგან თავდაცვას მოითხოვს/. ამგვარად დაბალ პოზიციაში ჯგუფთან შეჯიბრების სიტუაცია განაიარაღებს ცდისპირს,

როგორც “შეტევის” ისე “თავდაცვის” დროს და ადამიანი აქ შედარებით მოდუნებულ მდგომარეობაში ვარდება.

ტოლობის პოზიციაში მთლიანად /16-30,8%/ მაჩვენებელი არ განსხვავდება მეორე /16/ და ნაკლებია ყველა წინა სიტუაციებში მიღებულ მაჩვენებლებთან შედარებით. ჯგუფისაგან ინდივიდუალური “თავდაცვის” დროს ტოლობის პოზიციაში ცდისპირები ძალიან დიდი ინტენსივობით არ გამოირჩევიან.

ამგვარ მოქმედებათა დიდი რაოდენობა ინდივიდის მხრიდან ტოლობის დარღვევისადმი მისწრაფების აღმნიშვნელი იქნებოდა. ამიტომ, განსაკუთრებით გაუმართლებელია ასეთი მოქმედება ძალების აშკარა უთანასწორობის პირობებში. ამ შემთხვევაში ტოლობის შენარჩუნება მეტოქის ნაკლებ გაღიზიანებით უფრო შესაძლებელია.

მაღალ პოზიციაში მთლიანი მაჩვენებელი 9 /17.3%/ ნაკლებია ყველა დანარჩენ სიტუაციაში მიღებულ მაჩვენებლებზე. ასეთი შედეგი ცდისპირის რიგიდულ, შეკავშულ მდგომარეობაზე მიუთითებს.

ინტენსივობის ზრდის მეორე საფეხურზე დაბალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ნეიტრალურთან /10-33.3%/ და ძალიან დაბალი კი თავისიანთან /1-3.3%/ გვაქვს. ასეთი დაბალი მაჩვენებელი თავისიანთან არც ერთ სხვა სიტუაციაში არ მიგვიღია. შედეგების ასეთი დიდი განსხვავება მეტოქეთა შეფასებაში პოლარიზაციაზე მიუთითებს /თავისიანი არ იწვევს ინტენსივობის ზრდას და ნეიტრალური კი/.

საყურადღებოა, რომ მესამე დონეზე თავისიანთან და უცხოსთან საერთოდ არ გვაქვს მაჩვენებელი. უმოქმედობის /მეოთხე/ დონეზე კი ორივე შემთხვევაში სხვა სიტუაციებში მიღებულ შედეგებთან შედარებით უფრო მეტი სიხშირის მაჩვენებლები გვაქვს. ძლიერ, მრავალრიცხოვან და ინიციატივის მფლობელ მეტოქე თავისიანთა ჯგუფთან შეჯიბრება პრაქტიკული უპერსპექტივობის გარდა საკუთარი და საპასუხო ემოციური /დადებითი/ დამოკიდებულების შეწყვეტას და გადარიბებას იწვევს. უცხოსთან ურთიერ-

თობაში კი ისედაც დაძაბული ემოციური ურთიერთობები ყოველგვარი პერსპექტივების გარეშე გართულებას იწვევს. მხოლოდ ნეიტრალურად ემოციური ნეიტრალურობის გამო წინააღმდეგობის გაწევა, მთლიანად უპერსპექტივო შედეგების მიუხედავად, პიროვნული თავმოყვარეობის უზრუნველყოფის პოზიციიდან /წინააღმდეგობას ვუწევ- ე.ი. პიროვნულად ვარსებობ/ მაინც დამაკმაყოფილებელია.

სამი პოზიციის მთლიანი მაჩვენებელი /70/ მნიშვნელოვნად ჩამორჩება ანალოგიურ მაჩვენებელს მეხუთე და ყველა სხვა სიტუაციების /გარდა მერვე-63/ მაჩვენებლებს, რაც პასიურობით უნდა იქნეს ახსნილი.

ამ საფეხურზე ნეიტრალურთან 22 /31.4%/ და უცხო-სთან 19 /27.1%/ მიღებული მაჩვენებლები პირველობენ.

ინტენსივობის მესამე საფეხურზე დაბალი პოზიციის სულ ორი /ზოგადთან-4, ნეიტრალურთან-6/ ნაკლებ განსხვავებული მაჩვენებელია. ძლიერი მეტოქის წინაშე ცდის-პირები ძირითადად ორ არჩევანს აკეთებენ - ძალიან ძლიერი ინტენსივობა /პირველი საფეხური/ანდა პასიურობა /მეოთხე საფეხური/. დაბალი პოზიციის მთლიანი მაჩვენებელი 10 /22.2%/ არა მხოლოდ მე-5 /29/, არამედ ყველა სიტუაციის მაჩვენებელზე უფრო ნაკლებია. ამრიგად, ჯგუფის შეჯიბრება ინდივიდთან გაუმართლებელს ხდის ინტენსივობის ოდნავ მომატებას. ანალოგიური მდგომარეობა გვაქვს ტოლობისა და მაღალ პოზიციებში.

პირველი ორი /122/ და სამი საფეხურის /167/ მაჩვენებლები არა მხოლოდ მეხუთე, არამედ ყველა დანარჩენ სიტუაციებში მიღებულ მაჩვენებლებზე ნაკლებია. ამრიგად, მეტოქე ჯგუფის დაპირისპირება ინდივიდთან ყველაზე ნაკლებ შეესატყვისება ინტენსივობის მომატებას.

ჯგუფის მიერ ინდივიდთან შეჯიბრება დემობილიზაციის განცდას იწვევს ადამიანში და ის ძლიერ ინტენსივობას ვერ ავითარებს. ამიტომ ასეთი შეჯიბრება უფრო მეტად სასჯელს ჰგავს. შეჯიბრებაში მეტოქეს საყაიმო შედეგის შანსი მაინც უნდა ჰქონდეს, თორემ სხვა შემთხვევაში შეჯიბრება აზრს კარგავს.

	მადალი				ტოლი				დაბალი			
	ზდ	თს	ნტ	შც	ზდ	თს	ნტ	შც	ზდ	თს	ნტ	შც
ძალიან ვზრდი საქმიანობას	აბს	1	3		5			6	5	10	3	9
	%	33	10		16.7			20	16.7	33.3	10	30
საკმაოდ ვზრდი საქმიანობას	აბს	7	4	8	3	4	4	9	7	1	10	7
	%	23.3	13.3	26.7	10	13.3	20	30	23.3	3.3	33.3	23.3
ოდნავ ვზრდი საქმიანობას	აბს	1	4	5	4	8	3	9	1	4		6
	%	3.3	13.3	16.7	13.3	26.7	10	30	3.3	13.3		20
არ მოქმედებს საქმიანობაზე	აბს	17	10	16	17	16	16	12	13	14	19	13
	%	56.7	33.3	53.3	56.7	53.3	53.3	40	43.3	46.7	63.3	43.3
ოდნავ ვამცირებ საქმიანობას	აბს	3	8	1	1		1	1			1	1
	%	10	26.7	3.3	3.3		3.3	3.3			3.3	3.3
საკმაოდ ვამცირებ საქმიანობას	აბს	1	1									
	%	3.3	3.3									
ძალიან ვამცირებ საქმიანობას	აბს											
	%											
მოსალოდნელია გაპარჯევა	აბს	16	12	9	14	10	10	9	12	10	5	13
	%	53.3	40	30	46.7	33.3	33.3	30	40	33.3	16.7	43.3
მოსალოდნელია ფრე	აბს	14	14	18	8	17	16	18	13	16	20	12
	%	46.7	46.7	60	26.7	56.7	53.3	60	43.3	53.3	66	40
მოსალოდნელია დამარცხება	აბს		4	3	8	3	4	3	5	4	9	5
	%		13.3	10	26.7	10	13.3	10	16.7	13.3	30	16.7

მეოთხე საფეხურის /არ მოქმედებს საქმიანობაზე/ დაბალ პოზიციაში თვალსაჩინოა თავისიანთან მიღებული მაჩვენებელი 19 /63.3%/. საკმაოდ მაღალი მაჩვენებლებია სხვა შემთხვევებშიც. ცდისპირი გარეგნულად ისე იქცევა, თითქოს ის მიუტევებს მეტოქეებს, მაგრამ ეს მიტევება იძულებითია.

მხოლოდ ნეიტრალურთან გრძნობს ცდისპირი საკუთარ თავს აქტიურ სუბიექტად და მეტოქეობის უნარის გამოვლენის საშუალებას პოულობს. მთლიანი მაჩვენებელი 56 /32.4%/. ოთხჯერ მეტია მეხუთე და სხვა სიტუაციებში მიღებულ მაჩვენებლებზე. ამრიგად, ამ სიტუაციებში, ცდისპირი მაქსიმალურად პასიურ მდგომარეობაში იმყოფება.

ტოლობის პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი თავისიანთან /16-53.3%/. და ზოგადთან /16-53.3%/. გვაქვს. წინააღმდეგობის უპერსპექტივობის გამო უმოქმედობას არჩევს ცდისპირი და ეს განსაკუთრებით თავისიანთან ვლინდება, რაც მიტევების გარეგნული ფორმით / ძლიერ მეტოქეს მიტევება არ სჭირდება/, სინამდვილეში მდგომარეობისადმი შეგუებით ხორციელდება. ასეთივე შეგუება გვაქვს ზოგადად, ნეიტრალურთან და უცხოსთან. მთლიანი მაჩვენებელი 57 /32.9%/. მეხუთე /25/ და ყველა სიტუაციაში მიღებულ შედეგებს ჯობნის. ეს ტოლობის პოზიციაში მაქსიმალური პასიურობის მაჩვენებელია.

მაღალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი უცხოსთან /17-56.7%/, ზოგადთან /17-56.7%/. და ნეიტრალურთან /16-53.3%/. გვაქვს. უმოქმედობის ასეთი დიდი სიხშირე შეუძლებელია მიტევებით აიხსნას. იქ სადაც ყველაზე უფრო მოსალოდნელია მიტევება თავისიანთან, პირველი სიტუაციის მაგვარად, ყველაზე ნაკლები მაჩვენებელი /10-33.3%/. მივიღეთ. მთლიანი მონაცემი /60-34.7%/. უახლოვდება მეორე სიტუაციის მონაცემებს /65/. იქ ცდისპირს რეალური უპირატესობა აქვს და აქ კი, იმის მიუხედავად რომ მეტოქე /ჯგუფი/ უფრო დაბალია, რეალური უპირატესობა ჯგუფს აქვს და მიღებული შედეგი მხოლოდ ილუზიური მიტევებით შეიძლება აიხსნას.

უმოქმედობის ყველა პოზიციის მაჩვენებელი /173/ სხვა სიტუაციებში მიღებულ შედეგებზე გაცილებით მეტია. ამ საფეხურზე ყველა პოზიციის მიხედვით ზოგადსა/47/ და თავისიანთან /45/ მიღებული მაჩვენებლები პირველობენ. ამრიგად ამ სიტუაციაში მაქსიმალური უმოქმედობის, პასიურობის მაჩვენებლები მივიღეთ.

საგანწყობო და კრიტიკული შედეგების დაჯგუფებული /ზრდა, უცვლელობა, შემცირება/ მონაცემების მიხედვით მაღალი პოზიციის საგანწყობო ცდაში მეტწილად ინტენსივობის უცვლელობა არის აღნიშნული. ასეთივე მონაცემები /ასიმილაციური/ გვაქვს ნეიტრალურთან და უცხოსთან. მხოლოდ თავისიანთან ურთიერთობაში გვაქვს კონტრასტული მაჩვენებლები /მონაცემების შედარება არსებით განსხვავება არ გვაძლევს: $X^2=3.94$, $P=0.20$ /. თავისიანთან ურთიერთობაში მონაცემების თითქმის თანაბრად განაწილება /ზრდა, უცვლელობა, შემცირება/ გვაფიქრებინებს, რომ შეჯიბრებისათვის მაქსიმალურად არახელსაყრელ პირობებში გათავისებული გარემო მრავალვარიანტიანი ქცევის ვარაუდის საშუალებას იძლევა, რაც საგანწყობო ცდით გამოწვეული რიგიდული დამოკიდებულების დაძლევაში გამოიხატება.

საბოლოო შედეგის მიხედვით დაბალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი უცხოსთან 13 /43.3%/ გვაქვს. მთლიანი მაჩვენებელი 36/28.1%/ მხოლოდ მესამე სიტუაციის მაჩვენებელს ჯობნის. ამრიგად, გამარჯვებათა დაბალი სიხშირის მოლოდინი შეჯიბრებაში, ჯგუფური დაპირისპირების გარდა /მე-3 სიტუაცია/, ამ სიტუაციაშიც გვაქვს.

მაღალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ზოგადსთან /16-53.3%/, უცხოსთან მიღებულ მაჩვენებელს /14-46.7%/ უახლოვდება. ამრიგად შესაძლებელია დავასკვნათ-ცდის პირი მეტოქეს, ზოგადად, როგორც უცხოს უყურებს. მთლიანი მაჩვენებელი 51 /39.8%/ მეხუთე /66/ და სხვა სიტუაციებში მიღებულ მაჩვენებლებს ჩამორჩება.

მეტოქე ჯგუფის ინიციატივით შეჯიბრება ინდივიდთან ყველაზე ნაკლებ შეესატყვისება წარმატების მოლოდინს.

გამარჯვების საფეხურის მთლიანი მაჩვენებელი /128/ საგრძნობლად უფრო მცირეა მეხუთე სიტუაციის მაჩვენებელზე /184/. შეჯიბრებაში ინიციატივის ხელიდან გაშვება ამცირებს წარმატების სიხშირეს. ამ საფეხურზე უცხო-სთან მიღებული მაჩვენებელი /39-30.5%/ პირველობს.

მეექვსე სიტუაციაში ყველაზე ნაკლები ინტენსივობა და ყველაზე თვალსაჩინო უმოქმედობა მეტწილად მიღ-ბულ საყაიმო შედეგს შეესატყვისება.

მოსალოდნელი შედეგების საგანწყობო და კრიტიკული ცდების თვალსაზრისით განხილვა, მაღალ პოზიციაში მიღებულ მეტწილად გამარჯვების მოლოდინს გარეგნულად ემსგავსება უცხო-სთან მიღებული ინტენსივობის ზრდის მაჩვენებელი. ამავე დროს, მაქსიმალურად ექსტრემული სიტუაციის გამო მრავალვარიანტიან ქცევას ვარაუდობენ ცდისპირები /გამარჯვება, 14, ფრე 8, დამარცხება-8/. რათა დასძლიონ უარყოფითი გარემო გონებრივად. ზოგად მონაცემებთან შედარება არსებით განსხვავებას გვაძლევს $X^2=11.04$. $P=0.01$ /. თავისიანთან და განსაკუთრებით ნეიტრალურთან /ზოგადთან/ შედარებით $X^2=5.46$. $P=0.10$ / კონტრასტული შედეგი გვაქვს მიღებული. ამრიგად, ექსტრემული სიტუაცია ხელს უწყობს ზოგადი განწყობის ტენდენციის დაძლევის და სიტუაციასთან შესატყვისი ქცევის გათვალისწინებას.

ტოლობის პოზიციაში საგანწყობო ცდის /ზოგად/ ძირითად მიმართულებას /ფრე/ კრიტიკულ ცდაში მსგავსი მაჩვენებლები შეესატყვისება. საგანწყობო ცდის ძირითადი მიმართულება დამაკმაყოფილებელია ამ სიტუაციისათვის და მასში ცვლილებების შეტანას აზრი არ აქვს.

დაბალ პოზიციაში საგანწყობო ცდის /ზოგად/ ძირითად მიმართულებას /ფრე/ კრიტიკულ ცდაში ანალოგიური /ასიმინდაციური/ შედეგი შეესატყვისება. მხოლოდ უცხო-სთან გვაქვს ოდნავ მეტი გამარჯვების მოლოდინი, რაც ემოციური მიუღებლობით უნდა იყოს განპირობებული. ვითარების გონებრივი განხილვა კი ყველაზე საუკეთესო ვარიანტს /ფრე/ აძლევს ცდისპირებს.

მეშვიდე ექსპერიმენტული სიტუაცია /ჩვენ ვეჯიბრებით მას/

ინტენსივობის ზრდის პირველ საფეხურზე მაღალ პოზიციაში ყურადღებას იპყრობს ძალიან მაღალი მაჩვენებელი უცხოსთან -20-66.7%/ და სხვა შედარებით დაბალი მაჩვენებლები. ასეთი მაჩვენებელი ძალიან დიდი უპირატესობის /მაღალი სტატუსი, ჯგუფი/ შედეგი უნდა იყოს. უცხო თითქმის ყოველგვარი კომპრომისების გარეშე დაჯაბნილად ივარაუდება. თავისიანთან და ნეიტრალურთან წარმატებით მოქმედება უფრო დაბალი ინტენსივობის დონეზეც შესაძლებლად არის მიჩნეული. ამიტომაც არის, რომ აქ მთლიანად მაღალ პოზიციაში /27-27%/ მიღებული მაჩვენებელი უფრო მცირეა, ვიდრე მესამე სიტუაციაში ჯგუფური დაპირისპირების მაჩვენებელი /35/.

ტოლობის პოზიციაში უცხოსთან მიმართებაში იგივე მოტივები უნდა ამოძრავებდეს ცდისპირებს და ამიტომ თვალსაჩინო მაჩვენებელი უცხოსთან /17-56.7%/ ისევ ძალიან განსხვავდება სხვა მაჩვენებლებისაგან. მთლიანი მაჩვენებელი 34/34%/ ყველა სხვა სიტუაციაში მიღებულ მაჩვენებლებს ჯობნის. ასეთი შედეგი რიცხვობრივი უპირატესობით უნდა იყოს გამოწვეული და სტატუსური მდგომარეობა /ტოლობა/ მეტწილად კარგავს მნიშვნელობას.

დაბალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ისევ უცხოსთან /14-46.7%/ გვაქვს. ეს მაჩვენებელი ოდნავ განსხვავდება ზოგადთან /16/ და თავისიანთან /11/ მიღებული მაჩვენებლებისაგან და მნიშვნელოვნად განსხვავდება ნეიტრალურისაგან, რომელიც არ უნდა იწვევდეს ცდისპირთა ძლიერ გაღიზიანებას. მთლიანი მაჩვენებელი /39-39%/ ყველა სიტუაციაში /გარდა მერვე 44/ მიღებულ მაჩვენებლებზე მეტია.

ჯგუფური უპირატესობის ფაქტორი დაბალი სტატუსის ადამიანისათვის დამატებითი სტიმულია აქტიობის გასაძლიერებლად.

		მადალი				ტოლი				დაბალი			
		ზღ	თს	ნტ	უც	ზღ	თს	ნტ	უც	ზღ	თს	ნტ	უც
აღლიან კორი საქმიანობას	აბს	4	1	2	20	4	4	9	17	11	11	3	14
	%	13.3	3.3	6.7	66.7	13.3	13.3	30	56.7	36.7	36.7	10	46.7
საქმიანობა საქმიანობას	აბს	9	8	15	6	10	9	9	7	6	8	6	9
	%	30	26.7	50	20	33.3	30	30	23.3	20	26.7	20	30
ოღლიან კორი საქმიანობას	აბს	8	9	9	2	11	8	9	2	2	5	17	3
	%	26.7	30	30	6.7	36.7	26.7	30	6.7	6.7	16.7	56.7	10
არ მოქმედებს საქმიანობაზე	აბს	8	9	3	1	4	9	3	3	7	1	4	4
	%	26.7	30	10	3.3	13.3	30	10	10	23.3	3.3	13.3	13.3
ოღლიან ვამცირებ საქმიანობას	აბს	1	3	1	1					3	4		
	%	3.3	10	3.3	3.3					10	13.3		
საქმიანობა საქმიანობას	აბს					1			1	1	1		
	%					3.3			3.3	3.3	3.3		
აღლიან ვამცირებ საქმიანობას	აბს												
	%												
მოსალოდნელია გამარჯვება	აბს	23	12	18	18	10	15	17	14	8	8	4	18
	%	76.7	40	60	60	33.3	50	56.7	46.7	26.7	26.7	13.3	60
მოსალოდნელია ფრე	აბს	7	17	11	6	20	12	12	12	11	18	22	11
	%	23.3	56.7	36.7	20	66.7	40	40	40	36.7	60	73.3	36.7
მოსალოდნელია დამარცხება	აბს		1	1	6		3	1	4	11	4	4	1
	%		3.3	3.3	20		10	3.3	13.3	36.7	13.3	13.3	3.3

ინტენსივობის პირველ საფეხურზე ყველა პოზიციის მაჩვენებელი ერთად 100 უდრის, რაც ყველა სხვა სიტუაციაში მიღებულ მაჩვენებლებს ჯობნის. ამრიგად, ძლიერი ინტენსივობის მაქსიმალური სიხშირე ჯგუფის ინდივიდთან შეჯიბრების სიტუაციაში მიიღწევა. ამ საფეხურზე უცხო-სთან მიღებული მაჩვენებელი /51-51%/ პირველობს.

სამივე პირველი საფეხურის მაჩვენებელი /287/ მხოლოდ მეხუთე /288/ სიტუაციის მაჩვენებელს ჩამორჩება, რაც ინტენსივობის დიდ სიხშირეზე მეტყველებს. ამრიგად, ინდივიდის ჯგუფთან /5 სიტუაცია/ და ჯგუფის ინდივიდთან /7-სიტუაცია/ შეჯიბრება ინტენსივობის უდიდეს სიხშირეს იწვევს.

საგანწყობო და კრიტიკული შედეგების დაჯგუფებული /ზრდა, უცვლელობა, შემცირება/ მონაცემების მიხედვით ყველა პოზიციაში საგანწყობო ცდების შედეგებს /მეტწილად ინტენსივობის ზრდა/ კრიტიკულ ცდებში ასიმეტრიული შედეგები შეესატყვისება /ჯგუფის ეფექტი/.

მოსალოდნელი შედეგების მიხედვით მაღალ პოზიციაში მეტწილად გამარჯვების აღნიშვნა გვაქვს /მხოლოდ თავისიანთანაა 12-40%/, რაც მის მიმართ მიტეკებით უნდა აიხსნას/. მთლიანი მაჩვენებელი 71 /43%/ მხოლოდ მე-3 /74/, მე-12 /80/ და მე-9 /74/ სიტუაციების მაჩვენებლებს ჩამორჩება. ამგვარად, საკმაოდ თვალსაჩინო ინტენსივობას თვალსაჩინო გამარჯვების სიხშირე შეეფარდება.

ტოლობის პოზიციაში წინააღმდეგობაა ზოგადსა /10/ და რაოდენობრივად უფრო ხშირ კონკრეტულ მაჩვენებელთა შორის. ზოგადად თანატოლთა შორის საყაიმო შედეგი სავსებით დამაკმაყოფილებელია /ასეთია ზოგადად აღნიშნული ძირითადი ტენდენცია/, მაგრამ კონკრეტულ მეტოქეებთან ურთიერთობაში ჯგუფური ფაქტორით გამოწვეული უპირატესობა “შეტევითი” შეჯიბრების დროს კანონზომიერად იცვლება მეტწილად გამარჯვების მაჩვენებლებზე. მთლიანი მაჩვენებლები 56 /33.9%/ მხოლოდ მეხუთე /66/, მეოთხე /64/ და მეცხრე /58/ სიტუაციების მაჩვენებლებს ჩამორჩება.

დაბალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი უცხო-
სთან /18-60%/ გვაქვს. მასთან შეჯიბრებაში მაქსიმალურად
გამოიყენება ჯგუფის რაოდენობრივი უპირატესობით შექმ-
ნილი წარმატების მიღწევის შესაძლებლობანი. მთლიანი
მაჩვენებელი 38/23%/ ჩამორჩება მაღალი და ტოლობის პო-
ზიციების მაჩვენებლებს. ამავე დროს ეს მაჩვენებელი მხო-
ლოდ შეეძქვს /36/ და მესამე /34/ სიტუაციების მაჩვენებ-
ლებს ჯობნის. ამრიგად, მთლიანი დაბალი სტატუსის
ჯგუფს მაინც საკუთარ ძალებში დაბალი დარწმუნებულო-
ბის განცდა აქვს. ამ საფეხურზე მთლიანად უცხოსთან
მიღებული მონაცემები პირველობენ /50-30.3%/.

მოსალოდნელი შედეგების საგანწყობო და კრიტიკუ-
ლი ცდების თვალსაზრისით განხილვა გვიჩვენებს, რომ
მაღალი პოზიციის საგანწყობო ცდაში /ზოგადად/ მეტწი-
ლად გამარჯვება არის აღნიშნული. ასეთივე შედეგები
/ასიმეტირებული/ გვაქვს ნეიტრალურთან და უცხოსთან.
კონტრასტული შედეგი /მეტწილად ფრე/ მივიღეთ თავი-
სიანთან /ზოგად მონაცემებთან შედარება არსებით გან-
სხვავებას გვაძლევს: $X^2=8.62$. $P=0.02$ /. თავისიანთან
ერთიერთობაში ცდისპირი ცდის საგანწყობო ცდაში
ფიქსირებულ საქმიანობის მიმართულებას.

ტოლობის პოზიციაში საგანწყობო ცდაში მეტწილად
მიღებულ საყაიმო შედეგს კრიტიკულ ცდებში მეტწილად
გამარჯვების შედეგი /კონტრასტი/ შეესატყვისება, რაც
ჯგუფური ფაქტორის გაცნობიერებით უნდა იყოს გამოწ-
ვეული. ზოგადის მონაცემების შედარება თავისიანთან
 $X^2=6$. $p=0.05$ / და უცხოსთან $X^2=6.66$. $P=0.05$ / არსებით
განსხვავებას გვაძლევს და ნეიტრალურთან შედარება კი
 $X^2=4.82$. $P=0.10$ / საკმაო მნიშვნელოვანს.

დაბალი პოზიციის საგანწყობო ცდაში პირველად
/სხვა ცდებში არის ასეთი შედეგის ნიშნები/ ძალიან
თვალსაჩინოდ მოცემულია მრავალვარიანტიანი ქცევის
შესაძლებლობა. ყოველ ვარიანტს თითქმის ერთნაირი რა-
ოდენობის ცდისპირები ირჩევენ. თავისიანთან / $X^2=4.94$.
 $P=0.10$ / და ნეიტრალურთან $X^2=8.24$. $P=0.02$ - არსებითი

განსხვავება/ მიღებული მაჩვენებლები კონტრასტულია საგანწყობო ცდის მონაცემებთან შედარებით. ასევე კონტრასტულია უცხოსთან $/X^2=12.16. P=0.01/$ არსებითი განსხვავება/ მიღებული მაჩვენებლები/ თავისიანთან და ნეიტრალურთან მეტწილად საყაიმო და უცხოსთან მეტწილად გამარჯვების შედეგი აღინიშნა.

მეორე ექსპერიმენტული სიტუაცია /ის გვეჯიბრება ჩვენ/

ინტენსივობის ზრდის პირველ საფეხურზე დაბალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი უცხოსთან $/16-26.7\%/$ და ზოგადთან $/15-50\%/$ გვაქვს. მთლიანი მაჩვენებელი $44 /59.4\%/$ ჯობნის მე-7 და ყველა სხვა სიტუაციის მაჩვენებლებს. ასეთი ვითარება ინდივიდის ჯგუფთან შეჯიბრებით „თავდასხმით“ უნდა იყოს გამოწვეული, რაც ძლიერ აღიზიანებს ჯგუფის წევრ ცდისპირს და ინტენსივობის მომატებას იწვევს.

ტოლობის პოზიციაში მთლიანი მაჩვენებელი $19/25.7\%/$ საგრძნობლად ჩამორჩება მე-7 სიტუაციის მაჩვენებელს $/34/$ და მხოლოდ მე-6 $/16/$ და მე-2/ $16/$ სიტუაციების მაჩვენებლებს ჯობნის. მაქსიმალური ინტენსივობის შედარებით ნაკლები სიხშირე ჯგუფის რაოდენობრივი უპირატესობით გამოწვეული სიძლიერის ეფექტი უნდა იყოს, რაც საკუთარ თავში დარწმუნებულობას უზრუნველყოფს და მაქსიმალური დაძაბულობის უკუგდებას უწყობს ხელს.

მაღალ პოზიციაში ინტენსივობა მხოლოდ უცხოსთან იზრდება და ყველა დანარჩენ შემთხვევაში ჯგუფის წევრები არ თვლიან აუცილებლად „თავის შეწუხებას“, იმდენად დარწმუნებულნი არიან საკუთარ უპირატესობაში. მთლიანი მაჩვენებელი $11 /14.9\%/$ მხოლოდ მე-6 სიტუაციის მაჩვენებელს $/9/$ ჯობნის.

ორი საფეხურის მთლიანი მაჩვენებელი $/137/$ ყველა სხვა სიტუაციის ანალოგიურ მაჩვენებელს ჩამორჩება /გარდა მე-6 სიტუაციისა $-122/$, რაც პასიურობის აღმნიშვნელი უნდა იყოს.

უმოქმედლობის საფეხურზე /არ მოქმედებს საქმიანობაზე/, დაბალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი თავისიანთან /10-33.3%/ და უცხოთან /8-26.7%/გვაქვს. ეს მაჩვენებლები /განსაკუთრებით თავისიანთან/ მიტევებით უნდა აიხსნას. მიტევების მაჩვენებელი მაღალი პოზიციის მაჩვენებლებთან შედარებით პასუხთა მცირე რაოდენობით ხასიათდება, მაგრამ ჯგუფის რაოდენობრივი უპირატესობა სიძლიერის განცდას ქმნის და დაბალ პოზიციაში მყოფიც მიუტევებს მარტოდ მყოფ მაღალ მეტოქეს. აღსანიშნავია, რომ რეალურად მიტევება მხოლოდ თავისიანთან უნდა გექონდეს, რადგან მოსალოდნელ შედეგებში მხოლოდ მასთან არა გვაქვს გამარჯვების დიდი სიხშირე.

ტოლობის პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი თავისიანთან /16-53.3%/ გვაქვს. ტოლობის პოზიციაში მეტოქეს სტატუსური უპირატესობა აღარ აქვს /როგორც დაბალ პოზიციაში/ და მიტევებაც უფრო ძლიერია. მთლიანი მაჩვენებელი /49-36.8%/ ჯობნის დაბალი პოზიციის მაჩვენებელს და ყველა სხვა სიტუაციის მაჩვენებლებს /გარდა მერ სიტუაციისა -57/. ჯგუფის შემადგენლობაში ყოფნა 'უპირატესობაში დარწმუნებულობის განცდას აძლიერებს ცდისპირში და ინტენსივობის ზრდის სიხშირის ხარჯზე აღარ ცდილობს ამ 'უპირატესობის დამტკიცებას.

მაღალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ისევ თავისიანთან /19-63.3%/ გვაქვს. ასეთი შედეგი ჯგუფის სიძლიერეში დარწმუნებულობით და "თავდამსხმელი" მეტოქის სისუსტით უნდა იყოს გამოწვეული. მთლიანი მაჩვენებელი 59 /44.1%/ თითქმის სამჯერ ჯობნის მე-7 სიტუაციის მაჩვენებელს /21/ და მხოლოდ მე-6 /60/ და 2 /65/ სიტუაციების მაჩვენებლებს ჩამორჩება, რაც მიტევების ძლიერ ტენდენციასზე მიუთითებს. მთლიანად, ყველა პოზიციის მიხედვით ამ საფეხურზე თავისიანთან /45-33.8%/ მიღებული მაჩვენებელი პირველობის.

საგანწყობო და კრიტიკული შედეგების დაჯგუფებული /ზრდა, უცვლელობა, შემცირება/ მონაცემების მიხედვით ყველა პოზიციაში საგანწყობო ცდების შედეგებს /მეტ-

წილად ინტენსივობის ზრდა/ კრიტიკულ ცდებში /გარდა თავისიანთან მიღებული მაჩვენებლებისა/ ასიმძლავრეული შედეგები შეესატყვისება. მაღალ პოზიციაში თავისიანთან მიღებული შედეგი კონტრასტულია საგანწყობო ცდის შედეგებთან შედარებით /არსებითი განსხვავებაა: $X^2=9.326$. $P=0.01$ /. ტოლობის პოზიციაში თავისიანთან მიღებული შედეგი თუმცა კი არის კონტრასტული, მაგრამ მაჩვენებლები არსებითად არ განსხვავდებიან საგანწყობო ცდის შედეგებისაგან. დაბალ პოზიციაში თავისიანთანაც მეტწილად ინტენსივობის ზრდა არის აღნიშნული. მაგრამ ეს მაჩვენებელი იმდენად ჩამორჩება ზოგადის მაჩვენებელს, ხოლო უცვლელობისა და შემცირების საფეხურებზე იმდენად ჯობნიან მიღებული მაჩვენებლები ზოგად /საგანწყობო ცდა/ მაჩვენებლებს, რომ მათ შორის არსებითი განსხვავებაა $/X^2=12.191$. $P=0.01$ /.

მოსალოდნელი შედეგების მიხედვით დაბალ პოზიციაში ზოგადად /19-63.3%/ და უცხოსთან /15-50%/ შეჯიბრებაში მეტწილად გამარჯვებაა მოსალოდნელი. ნეიტრალურთან გამარჯვებათა რაოდენობა /15/ თანაბარია საყაიმო შედეგთან, ხოლო თავისიანთან გამარჯვებათა მცირე რაოდენობა მიტევებითი პასიურობითაა გამოწვეული. მთლიანი მაჩვენებელი 57/35.4%/ მხოლოდ მეოთხე სიტუაციის მაჩვენებელს /64/ ჩამორჩება, რაც საერთოდ, მოსალოდნელ გამარჯვებათა დიდ სიხშირეზე მეტყველებს.

ტოლობის პოზიცია სხვა სიტუაციებთან შედარებით ნაკლებ შეესატყვისება გამარჯვების მოლოდინს და მთლიანი მაჩვენებელი 40 /24.8%/ ყველა სხვა სიტუაციის მაჩვენებლებს ჩამორჩება.

მაღალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ზოგადასთან /19-63.3%/, ნეიტრალურთან /18-60%/ და უცხოსთან /15-50%/ გვაქვს. თავისიანთან გამარჯვების ისევ მცირე მაჩვენებელი, ისევ მიტევებაზე მიგვანიშნებს. მთლიანი მაჩვენებელი 64 /39.7%/ მხოლოდ მე-6 სიტუაციის მაჩვენებელს /51/ ჯობნის /თანაბარია პირველი სიტუაციის მაჩვენებელს

თან/, რაც გამარჯვებაზე ნაკლებ ორიენტირებაზე მიუთითებს.

საყაიმო შედეგების საფეხურზე /მოსალოდნელი ფრე/ დაბალ პოზიციაში თვალსაჩინო შედეგი თავისიანთან /16.-53.3%/ და ნეიტრალურთან /15-50%/ გვაქვს, რაც მათ მიმართ მეტწილად შემწყნარებლური დამოკიდებულებით უნდა აიხსნას. მთლიანი მაჩვენებელი 45/30.2%/ მნიშვნელოვნად ჩამორჩება მე-7 სიტუაციის მაჩვენებელს /62/, რაც ინიციატივის მეტოქეზე გადანაცვლებით უნდა იყოს გამოწვეული, რამაც გაზარდა გამარჯვების და შეამცირა საყაიმო შედეგის მოთხოვნილება. ამავე დროს, მიღებული მაჩვენებელი ჩამორჩება ყველა სხვა სიტუაციების ანალოგიურ მაჩვენებლებს. ამრიგად ჯგუფთან ინდივიდის ინიციატივით შეჯიბრება ყველაზე ნაკლებ შეესატყვისება საყაიმო შედეგის მოლოდინს.

ტოლობის პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებლები ზოგადთან /19-63.3%/, თავისიანთან /19-63.3/ და ნეიტრალურთან /18-60%/ გვაქვს. ამ სიტუაციის პირობები უზრუნველყოფენ ტოლი მეტოქის მიმართ ზოგადი განწყობისეული მოქმედების ე.ი. საყაიმო შედეგის განხორციელებას. ტოლობის პოზიციაში საყაიმო შედეგი შეჯიბრებაში თანასწორობის დამრღვევის /შეჯიბრების ინიციატორის/ დამარცხებაა, რადგან ის გამარჯვებაზე უნდა ყოფილიყო ორიენტირებული.

საყაიმო შედეგზე ორიენტირებულობა ტოლობის პოზიციის ზოგადი განწყობის ეფექტი უნდა იყოს. ცდისპირი "თავდაცვის" დროს /მე-8 სიტუაცია/ უფრო მეტად ძველს, ზოგადს, პირველად მომართულებას აცდენს, მას ინიციატივა არ აქვს და ამიტომ უფრო მეტად ძველი განწყობისაკენ იხრება. პირიქით, როდესაც ცდისპირს ინიციატივა აქვს ხელთ /მე-7 სიტუაცია/ და კონკრეტულ ახალ ამოცანასთან დაკავშირებით /გამარჯვება/ ის ძველ, ზოგად განწყობას უკუაგდებს და გამარჯვებათა რაოდენობას ზრდის შესაფერისად კრიტიკული ცდების დროს.

	მადალი				ტოლი				დაბალი			
	ზდ	თს	ნტ	შკ	ზდ	თს	ნტ	შკ	ზდ	თს	ნტ	შკ
ბალიან კურდი	აბს			1	10	3	3	10	15	5	8	16
საქმიანობას	%			33	333	10	10	333	50	16.7	26.7	53.3
საკმაოდ ვზრდი	აბს	1	5	4	5	4	7	7	9	5	12	4
საკმაოდ ვზრდი	%	33	16.7	13.3	16.7	13.3	23.3	23.3	30	16.7	40	13.3
ოდნავ ვზრდი	აბს	15	4	9	1	10	7	9	3	5	6	2
საკმაოდ ვზრდი	%	50	13.3	30	33	333	30	10	10	16.7	20	6.7
არ მოქმედებს	აბს	14	19	12	14	12	16	11	10	3	10	4
საკმაოდ ვზრდი	%	46.7	63.3	40	46.7	40	53.3	36.7	33.3	10	33.3	13.3
ოდნავ ვამცირებ	აბს	1	6	3	1							
საკმაოდ ვამცირებ	%	3.3	20	10	3.3							
საკმაოდ ვამცირებ	აბს									5		
საკმაოდ ვამცირებ	%									16.7		
ბალიან ვამცირებ	აბს											
საკმაოდ ვამცირებ	%											
მოსალოდნელია	აბს	19	12	18	15	11	7	11	11	19	8	15
გამარჯვება	%	63.3	40	60	50	36.7	23.3	36.7	36.7	63.3	26.7	50
მოსალოდნელია	აბს	4	15	9	8	19	19	18	12	10	16	15
ფრე	%	13.3	50	30	26.7	63.3	63.3	60	40	33.3	53.3	50
მოსალოდნელია	აბს	7	3	3	7		4	1	7	1	6	11
დამარცხება	%	23.3	10	10	23.3		13.3	3.3	23.3	3.3	20	

საკუთარ თავთან შეჯიბრება

მეცხრე ექსპერიმენტული სიტუაცია /მე ჩემს თავს ვეჯიბრები/

მეცხრე სიტუაციის პირველი ინტენსივობის ზრდის საფეხურზე მაღალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი უცხოთან /13-43.3%/ გვაქვს, რაც ისევ მის ძლიერ გამლიზიანებლობას ადასტურებს. აღსანიშნავია, რომ უცხოზე შემდეგ ამ სიტუაციაში ასეთი თვისება თავისიანს /8-26.7%/ უნდა ჰქონდეს.

მთლიანი მაჩვენებელი 32 /43.2%/ ჯობნის ტოლობისა და დაბალი პოზიციების ანალოგიურ მაჩვენებლებს. ამავე დროს, ის მხოლოდ მე-5 /42/ და მე-3 /35/ სიტუაციების მაჩვენებლებს ჩამორჩება. ამრიგად, ამ პოზიციაში საკუთარ თავთან შეჯიბრება მნიშვნელოვნად იწვევს ძლიერი ინტენსივობის სიხშირის ზრდას.

მაქსიმალური ინტენსივობა შეჯიბრებაში მაღალი სტატუსის ადამიანისათვის ხშირად მიუღებელია. ამავე დროს, ზუსტად საკუთარ თავთან შეჯიბრებაში მაღალი სტატუსის ადამიანი ინტენსივობის მაქსიმალურ დონეს უნდა აღწევდეს.

ტოლობის პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ისევ უცხოთან გვაქვს მიღებული /11-36.7%/. მთლიანი მაჩვენებელი 24/32.4%/ უტოლდება მეხუთე /24/ მე ვეჯიბრები მათ/ და ჩამორჩება მხოლოდ მე-7 /34/ სიტუაციების მაჩვენებლებს, რაც აქაც ძლიერი ინტენსივობის მაქსიმალურამდე მისულ სიხშირეზე მიუთითებს.

დაბალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ზოგადად თან /6-20%/ და თავისიანთან /6-20%/ გვაქვს. უცხოთან მიღებული მცირე მაჩვენებელი /5-16.7%/ პარალელურად ვერც ერთ სხვა სიტუაციაში ვერ პოულობს. მთლიანი მაჩვენებელი 18/24.3% ყველა სხვა სიტუაციის მაჩვენებელზე მცირეა. ამრიგად, დაბალ პოზიციაში /დაბალი “მე”/ საკუთარ თავთან /მაღალი მე/ შეჯიბრება ნაკლებ გამაღიზიანებელია. ამ საფეხურზე უცხოთან მიღებული მაჩვენებელი 23 /31.1%/ პირველობს.

		მდღელი				ტოლი				დაბალი			
		ზდ	თს	ნტ	შტ	ზდ	თს	ნტ	შტ	ზდ	თს	ნტ	შტ
ძალიან ვზრდი საქმიანობას	აბს	5	8	6	13	5	5	3	11	6	6	1	5
	%	16.7	26.7	20	43.3	16.7	16.7	10	36.7	20	20	3.3	16.7
საკმაოდ ვზრდი საქმიანობას	აბს	8	6	6	5	8	8	11	6	5	2	10	7
	%	26.7	20	20	16.7	26.7	26.7	36.7	20	16.7	6.7	33.3	23.3
ოდნავ ვზრდი საქმიანობას	აბს	16	8	8	5	14	11	11		1	16	3	7
	%	53.3	26.7	26.7	16.7	46.7	36.7	36.7		3.3	53.3	10	23.3
არ მოქმედებს საქმიანობაზე	აბს	1	5	8	6	3	5	5	10	6	1	10	8
	%	3.3	16.7	26.7	20	10	16.7	16.7	33.3	20	3.3	33.3	26.7
ოდნავ ვამცირებ საქმიანობას	აბს		3	2	1				3	6	5	3	2
	%		10	6.7	3.3				10	20	16.7	10	6.7
საკმაოდ ვამცირებ საქმიანობას	აბს									5		3	1
	%									16.7		10	3.3
ძალიან ვამცირებ საქმიანობას	აბს						1			1			
	%						3.3			3.3			
მოსალოდნელია გამარჯვება	აბს	25	19	13	17	16	19	17	6	8	19	8	9
	%	83.3	63.3	43.3	56.7	53.3	63.3	56.7	20	26.7	63.3	26.7	30
მოსალოდნელია ფრუ	აბს	5	11	17	5	14	10	13	14	8	11	19	13
	%	16.7	36.7	56.7	16.7	46.7	33.3	43.3	46.7	26.7	36.7	63.3	43.3
მოსალოდნელია დამარცხება	აბს				8		1		10	14		3	8
	%				26.7		3.3		33.3	46.7		10	26.7

ინტენსივობის ზრდის მეორე საფეხურზე მაღალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ზოგადთან /8-24.7%/ გვაქვს. კონკრეტული მაჩვენებლები დიდად არ განსხვავდებიან მისგან. მთლიანი მაჩვენებლები /25-30,5%/ ყველა “შეტევითი” სიტუაციის /7-38, 5-44, 3-34, 1-28/ მაჩვენებელზე უფრო მცირეა, რაც უფრო მეტად “თავდაცვაზე” ორიენტირებას უნდა ნიშნავდეს სიტუაციის ამ საფეხურზე.

ტოლობის პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ნეიტრალურთან /11-36.7%/ გვაქვს. ეს საფეხური ნეიტრალურთან შეჯიბრებაში გამოიყენება ხშირად. ისევე როგორც მაღალ პოზიციაში იზრდება ზოგადად მიღებული მაჩვენებელი /წინა საფეხურთან შედარებით /. საკუთარ თავთან შედარებით, უფრო ნაკლებ ინტენსიურად დაპირისპირებას ცდილობს ადამიანი ამ საფეხურზე. ამას მთლიანი მაჩვენებელიც /33-40.2%/ ადასტურებს, რომელიც მხოლოდ მე-8 /23/ და მე-6 /23/ სიტუაციების მაჩვენებლებს ჯობნის.

დაბალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ნეიტრალურთან /10-33.3%/ გვაქვს, რადგან ეს საფეხურიც მეტწილად ნეიტრალურისათვის უნდა იყოს შესაფერისი. მთლიანი მაჩვენებელი 24/29.3%/ ყველა სხვა სიტუაციის მაჩვენებლებზე უფრო ნაკლებია. ამრიგად, აქაც ცდისპირი შედარებით ნაკლებ არის მომართული საქმიანობის საკმაო ინტენსივობის ზრდისათვის. მთლიანად ამ საფეხურზე ნეიტრალურის მაჩვენებელი 27 /32.9%/ პირველობს.

მაღალ პოზიციაში ორი პირველი საფეხურის მაჩვენებელი /57/ ჩამორჩება ყველა “შეტევითი” შეჯიბრების სიტუაციის /მე-7-65, მე-5-86, მე-3 - 69/ მაჩვენებელს გარდა პირველი სიტუაციის /43/ მაჩვენებლისა. ამრიგად, მე-9 სიტუაციის ეს მაჩვენებელი შედარებით ძლიერი ინტენსივობის ძალიან დიდი სიხშირიდან დაბალ სიხშირეზე და, ამავე დროს, “თავდაცვით” სიტუაციებზე გადასვლის მიჯნის ახლოს იმყოფება. ამრიგად, შესაძლებელია რომ ცდისპირი ერთდროულად “თავდაცვისა” და “თავდამსხმელის”, ინიციატივობისა და უინიციატივიან მდგომარეობაში იმყოფებოდეს. საკუთარ თავთან შეჯიბრებაში ნაკლებ

იგრძნობა ჩვეულებრივი შეჯიბრებისათვის დამახასიათებელი მეტოქის თავისებური აღიარების განცდა. ამ განცდის გარეშე შეჯიბრება საერთოდ შეუძლებელია და წინააღმდეგ შემთხვევაში მეტოქესთან ურთიერთობა მის იგნორირებაში გადაიზრდება / იგნორირების პოზიტიური მხარე მიტევენებაში უნდა იყოს გამოხატული.

ტოლობის პოზიციაში ორივე საფეხურის მაჩვენებელი 57/36.5%/ ძალიან ახლოს არის მე-3 /56 “ჩვენ ვეჯიბრებით მათ”/ სიტუაციისა და ჩამორჩება მე-7 /69/, მე-5 /62/ და მე-4 /66/ სიტუაციების მაჩვენებლებს.

დაბალ პოზიციაში ორივე საფეხურის მაჩვენებელი 42/26.9%/ ყველა სხვა სიტუაციის მაჩვენებლებს ჩამორჩება.

დაბალ პოზიციაში მყოფი საკუთარი თავის სიმაღლეს ნაკლებობის განცდის მომტანად არ განიხილავს და ამიტომ ამ განცდის საკომპენსაციოდ /როგორც ჩვეულებრივ/ ძლიერი ინტენსივობის გახშირებას არ ცდილობს.

მთლიანად ორივე საფეხურის მონაცემი /156/ ახლოს დგას პირველი სიტუაციის მაჩვენებელთან /158/. ამრიგად, ძლიერი და საკმაოდ ძლიერი ინტენსივობის მოლოდინი საკუთარ თავთან შეჯიბრებაში განპირობებულია ინდივიდთა შეჯიბრების მაგვარად მოქმედებით.

ინტენსივობის ზრდის მესამე საფეხურზე მაღალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ზოგადთან /16-53.3%/ გვაქვს. ამრიგად, ამ სიტუაციაში ინტენსივობის ოდნავი მომატებაც კი დამაკმაყოფილებელია საკუთარ თავთან უპირატესობის მისაღწევად. ამავე დროს დაბალი ინტენსივობა საკმარისი უნდა იყოს საკუთარი თავის ღირებულ მეტოქედ ასაღიარებლად. ცდისპირები ძალიან არ ცდილობენ ინტენსიური საშუალებებით უპირატესობის მიღწევას. მაგრამ, ამავე დროს, ზოგადი მაჩვენებლებით თუ ვიმსჯელებთ ცდისპირები არც საკუთარი თავის უგულვებელყოფას /იგნორირება-მიტევენება/ ცდილობენ ხშირად.

მთლიანი მაჩვენებელი 37 /37%/ მხოლოდ მე-4 /45/ სიტუაციის /ისინი გვეჯიბრებიან ჩვენ/ მაჩვენებელს ჩამორჩება. საკუთარ თავთან შეჯიბრებაში ცდისპირი “თავ-

დამსხმელ” ჯგუფთან დადასტურებულ შემრიგებლურ და-
მოკიდებულებას ავლენს ინტენსივობის სიხშირის თვალ-
საზრისით.

ტოლობის პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ისევ
ზოგადთან /14-46,7%/ გვაქვს, რაც საკუთარ თავთან ზო-
გადად სუსტი წინააღმდეგობის განწყობაზე უნდა მიუთი-
თებდეს. უცხოისთან არ არის მიღებული პასუხი /თავისიან-
თან და ნეიტრალურთან საკმაოდ დიდი მაჩვენებლები
გვაქვს/. მთლიანი მაჩვენებელი 36/36%/ ყველა სხვა სიტუა-
ციაში მიღებულ მაჩვენებლებს ჯობნის, გარდა პირველი
/40/ და მესამე /36-ჩვენ ვეჯიბრებით მათ/ სიტუაციების
მაჩვენებლებისა. ამრიგად, ამ პოზიციაში საკუთარ თავი-
სადმი სუსტი წინააღმდეგობის განწყობა დომინირებს.
აქაც, ჯგუფური შეჯიბრების /”შეტვეითი “/, მესამე სიტუა-
ციის მაჩვენებლებს უახლოვდება მონაცემები.

დაბალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი თავი-
სიანთან /16-53.3%/ გვაქვს. საყურადღებოა, რომ მაღალ და
ტოლობის პოზიციებში ზოგადად მიღებული მაჩვენებლები
ანალოგიური უპირატესობით გამოირჩევიან. ამრიგად საკუ-
თარ თავთან შეჯიბრებაში, ამ სიტუაციაში ადამიანს სი-
დაბლის განცდა აქვს ყველა პოზიციაში. შეჯიბრების ინი-
ციატორ “ჩე“-ს უთუოდ ნაკლებობის განცდა უნდა ჰქონ-
დეს. მეორე მხრივ, მიღებული თვალსაჩინო მაჩვენებელი
/16/ აღნიშნავს, რომ ზუსტად თავისიანთან არის მიზან-
შეწონილი ინტენსივობის ოდნავ ზრდა.

დაბალ პოზიციაში თავისიანთან მიღებული მაჩვენებ-
ლის ანალოგიური სიდიდის მონაცემი არცერთ სხვა სიტუა-
ციაში არა გვაქვს. მხოლოდ მეოთხე სიტუაციაში /ისინი
გვეჯიბრება ჩვენ/ თავისიანთან გვაქვს 13. ამგვარად, და-
ბალ პოზიციაში საკუთარ თავთან შეჯიბრებისას ადამიანს
მეტოქე ჯგუფის ინიციატივით წამოწყებული შეჯიბრების
სიტუაციაში შექმნილი განცდის მაგვარი განცდა აქვს.

ამ საფეხურზე თავისიანთან /35-35%/ მიღებული მონა-
ცემები პირველობენ. ყველა პოზიციის მონაცემის ჯამი
/100/ წინა და შემდგომი საფეხურის მონაცემებს ჯობნის

და, ამრიგად, ყველაზე უფრო მეტად უნდა შეესატყვისებოდეს საკუთარ თავთან შეჯიბრების სიტუაციას. ამავე დროს, ეს მაჩვენებელი ყველა სხვა სიტუაციაში მიღებულ ანალოგიურ მაჩვენებლებსაც ჯობნის. ამრიგად, მესამე საფეხურის ინტენსივობა ყველაზე უფრო მეტად საკუთარ თავთან შეჯიბრებას შეესატყვისება.

უმოქმედობის საფეხურზე /არ მოქმედებს საქმიანობაზე/ მაღალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ნეიტრალურთან /8-26.7%/ გვაქვს, ზოგადთან კი მხოლოდ ერთი პასუხი /1-3.3%/ აღირიცხება.

მთლიანი მაჩვენებლის /20-29.4%/ მიხედვით უმოქმედობა ინტენსივობის სხვა საფეხურებთან და სხვა პოზიციების მაჩვენებლებთან შედარებით ნაკლებ შესაფერისია მაღალი პოზიციისათვის. ამავე დროს ეს მაჩვენებელი საერთოდ დაბალ მაჩვენებელთა რიგს ეკუთვნის.

ტოლობის პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი უცხოსთან /10-33.3%/ გვაქვს. წინა საფეხურზე უცხოსთან მაჩვენებელი საერთოდ არ გვაქვს, რაც ისევ პასიურობაზე მიუთითებს. ამრიგად უცხოსთან ურთიერთობაში ორი საპირისპირო აქტივობის მონაცემები გვაქვს: ძალიან და საკმაოდ ძლიერი აქტივობა /ინტენსივობა/ და, მეორე მხრივ, პასიურობა. აქ იგნორირებასთან კი არა, საკუთარი სისუსტის გამოხატულებასთან გვაქვს საქმე, როდესაც, იმის საწინააღმდეგოდ, როგორც სხვა სიტუაციებში, ადამიანი არ არის დარწმუნებული უპირატესობაში.

მთლიანი მაჩვენებელი 23 /33.8%/ ყველა სხვა სიტუაციის მაჩვენებლებს ჩამორჩება და მხოლოდ მე-7 /19 ჩვენ გვეჯიბრებით მას/ და მე-4 /19-ისინი გვეჯიბრება ჩვენ/ სიტუაციების მაჩვენებლებს ჭარბობს და ამავე დროს უახლოვდება მათ.

დაბალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ნეიტრალურთან /10-33.3%/ გვაქვს, რომელიც მეტოქე “ნეიტრალურის” დაახლოების მაჩვენებელი უნდა იყოს, რაც პასიურობაში გამოიხატება ყველაზე უკეთ. მთლიანი მაჩვენებელი 25 /36.8%/ სხვა პოზიციათა მონაცემებთან შედარებით მეტ-

წილად ამ პოზიციაში პასიურობის შესატყვისობაზე მიუთითებს. ეს მაჩვენებელი ყველა სიტუაციაში მიღებულ მონაცემებს ჯობნის, გარდა მე-6 /56 — ისინი მეჯობრება მე/ სიტუაციისა და უტოლდება მე-8 /25-ის გვეჯობრება ჩვენ/ სიტუაციის მაჩვენებელს.

ამ საფეხურზე უცხოსთან მიღებული მაჩვენებელი /24-35.3%/ პირველობს, ნეიტრალურთან 23 /33.8%/ პასუხი გვაქვს.

დაბალ პოზიციაში ინტენსივობის შემცირების მოთიანე მაჩვენებელი /პირველი საფეხური 16 /64%/ და მეორე საფეხური საკუთარ თავთან შეჯობრებაში იმმოზილიზაციის სინამდვილეზე უნდა მიუთითებდეს. აღსანიშნავია, რომ ასეთი მონაცემები არც ერთ სხვა სიტუაციაში არ არის მიღებული. ოდნავ უახლოვდება ამ მაჩვენებელს მე-ხუთე სიტუაციის /მე ვეჯობრები მათ/ მაჩვენებელი /12/.

საგანწყობო და კრიტიკული შედეგების დაჯგუფებული /ზრდა, უცვლელობა, შემცირება/ მონაცემების მიხედვით მაღალ პოზიციაში საგანწყობო ცდის /ზოგადი/ მაგვარად კრიტიკულ ცდებში მეტწილად ინტენსივობის ზრდა არის აღნიშნული /ე.ი. ძირითადი ასიმილაციური შედეგია/. საყურადღებოა, რომ საგანწყობო ცდაში დადასტურებული საქმიანობის ინტენსივობის ძირითადი მიმართულების ანალოგიური მონაცემების გვერდით კრიტიკულ ცდაში უცვლელობის საფეხურზე უფრო დიდი რაოდენობის პასუხებია საგანწყობო ცდასთან შედარებით /ე.ი. კონტრასტული ეფექტი/. მაღალ პოზიციებში ზოგადი მონაცემების თავისიანთან $X^2=6.62$. $P=0.05$ / მიღებული მონაცემების შედარება არსებით განსხვავებას გვაძლევს, უცხოსთან მიღებული მონაცემების შედარება კი $X^2=5.26$. $P=0.10$ საკმაოდ დიდ განსხვავებას.

ტოლობის პოზიციაში საგანწყობო ცდის /ზოგადი/ მაგვარად კრიტიკულ ცდებში მეტწილად ინტენსივობის ზრდაა აღნიშნული /ე.ი. ასიმილაციური შედეგია/. ამ პოზიციაში უცხოსთან უცვლელობის საფეხურზე მიღებული

დიდი რაოდენობის პასუხები კონტრასტულ ეფექტს გვაძლევს $X^2=12.28$. $P=0.01$ / არსებითი განსხვავებაა/.

დაბალი პოზიციის საგანწყობო ცდაში ინტენსივობის ზრდა და შემცირება ერთნაირი რაოდენობით /12-12 პასუხი/ არის წარმოდგენილი. უცვლელობის საფეხურზე კი 6 პასუხია. პასუხთა ასეთი სტრუქტურა პირველად გვაქვს მიღებული. საკუთარ თავთან ურთიერთობაში ადამიანი ყველაზე ნაკლებ არის შებოჭილი ტრაფარეტული ქცევით რომელიმე ერთი მიმართულებით და მრავალვარიანტიან ქცევას ვარაუდობს. ნეიტრალურთან ურთიერთობაში აგრეთვე ნაკლებ უნდა იყოს შეზღუდული ადამიანი ტრაფარეტული ქცევით. კრიტიკულ ცდაში თავისიანთან $X^2=10.44$. $P=0.01$ / და უცხოთან $X^2=7.26$. $P=0.05$ / მიღებული მეტწილად ინტენსივობის ზრდის მაჩვენებლები კონტრასტულია ზოგად საგანწყობო მაჩვენებლებთან შედარებით /განსხვავება არსებითია/. ადამიანი ძირითადად ერთი მიმართულებით /ინტენსივობის ზრდა/ ავიწროვებს ქცევათა ნაირსახეობებს და ამით შემდგომში ტრაფარეტული, განმეორებადი ქცევის მიმართულებას ეყრება საფუძველი. მნიშვნელოვანია, რომ ორივე შემთხვევაში /თავისიანთან და უცხოთან/ ცდისპირი საკუთარი თავის დაძლევაზე /ინტენსივობის ზრდა ამას უნდა ნიშნავდეს/ არის ორიენტირებული და კომპრომისებზე არ მიდის /განსაკუთრებით თავისიანთან/. შინაგანად საკუთარი თავის დაძლევა თავისიანთან ისევე მნიშვნელოვანია, როგორც გარეგან ქცევაში უცხოთან შეჯიბრების დროს.

მოსალოდნელი შედეგების მიხედვით მაღალ პოზიციაში გამარჯვების საფეხურზე ცდებში მონაწილეთა ნახევარზე მეტი /ზოგადთან 25 /83.3%/ . თავისიანთან 19 /63.3%/ და უცხოთან 17 /56.7%/ გამარჯვებას აღნიშნავს. მხოლოდ ნეიტრალურთან გვაქვს უფრო მცირე რაოდენობის 13 /43.3%/ მაჩვენებელი. მაჩვენებელთა ასეთივე სტრუქტურა მესაბე სიტუაციას /ჩვენ ვეჯიბრებით მათ/ ახასიათებს და მთლიანად იქაც 74 პასუხი გვაქვს მიღებული. ამ სიტუაციაში, ისევე როგორც მეორე და მესამე სიტუაციებში, მი-

ტევება /საყაიმო შედეგი/ უფრო მცირე რიცხვით გამოი-
ხატება გამარჯვების მაჩვენებელთან შედარებით.

ამავე დროს მეორე სიტუაციის მთლიანი მაჩვენებელი
/80/ აგრეთვე უახლოვდება მეცხრე სიტუაციის მაჩვენე-
ბელს. ამ სიტუაციაში ისევე როგორც ყველა სხვა სიტუა-
ციებში /გარდა მეექვსე სიტუაციისა/ გამარჯვების საფე-
ხურზე მეტწილად /საყაიმო და დამარცხების საფეხუ-
რებთან შედარებით/ გამარჯვება არის მოსალოდნელი.
ამრიგად საკუთარ თავთან შეჯიბრება “ჩვეულებრივი” შე-
ჯიბრება უნდა იყოს.

ტოლობის პოზიციაში ზოგადთან /16-53.3%/, თავისიან-
თან /19-63.3%/ და ნეიტრალურთან /17-56.7%/ მეტწილად გა-
მარჯვების კონსტატაცია გვაქვს /უცხოისთან მიღებული
შედეგების გარდა/. მაჩვენებელთა ასეთი სტრუქტურა არც-
ერთ სხვა სიტუაციაში არ გვხვდება. გაუცხოებული საკუ-
თარი თავი იმდენად ძლიერი უნდა იყოს, რომ მასზე
მეტწილად გამარჯვების ვარაუდი გაუმართლებლად არის
მიჩნეული. ამიტომ, აქ მეტწილად საყაიმო შედეგი და
შემდეგ კი დამარცხებაც კი ივარაუდება.

მთლიანი მაჩვენებელი 58 /32.9%/ უფრო ღიძია საყაიმო
და დამარცხების მაჩვენებლებთან შედარებით /ისევე რო-
გორც მეხუთე 66- მე ვეჯიბრები მათ და მეოთხე 64- ისინი
გვეჯიბრებიან ჩვენ, სიტუაციებში/. ამრიგად, აქ ტოლობის
უარყოფის სიტუაცია /რაც იშვიათად გვხვდება/ უფრო მი-
საღებია შინაგანი შეჯიბრებისათვის /გარეგანი შეჯიბრე-
ბისაგან განსხვავებით/. ამ სიტუაციაში ნეიტრალურთან
მეტწილად გამარჯვება გვაქვს, როდესაც სხვა სიტუა-
ციებში /გარდა მეხუთე, მეოთხე და მეშვიდე სიტუაციე-
ბისა/ მეტწილად საყაიმო შედეგი გვაქვს.

დაბალ პოზიციაში თვალსაჩინო გამარჯვების მაჩვენე-
ბელი თავისიანთან /19-63.3%/ გვაქვს. სხვა შემთხვევაში
მხოლოდ მე-3 სიტუაციაში გვაქვს თავისიანთან გამარჯ-
ვება. დაბალ პოზიციაში საკუთარ თავს ისე ვეპყრობით,
როგორც “ჩემთან” შეჯიბრების წამომწყებს, რის გამო
შეწყნარება “ თავისიანის” მიმართ დაძლეული უნდა იყოს

/ასეა მეორე სიტუაციაში/. ნიშნების სტრუქტურა აქ ისეთივეა, როგორც მეორე სიტუაციაში აგრეთვე.

მთლიანი მაჩვენებელი 44 /35%/ ყველაზე ახლოს ისევ მეორე სიტუაციის მთლიან მაჩვენებელთან /43/ არის. ამ საფეხურზე თავისიანთან მიღებული მაჩვენებელი 57 /32/4%/ პირველობს. თავისიანთან მიღებული მაჩვენებლის /50/ პირველობა ისევ მხოლოდ მეორე სიტუაციაში გვაქვს. ყველგან სხვა სიტუაციებში /გარდა მერვე სიტუაციისა/ უცხოსთან მიღებული მაჩვენებლები პირველობენ.

ყველა სხვა სიტუაციაში /გარდა მეორე სიტუაციისა/ თავისიანს მიუტევენ ცდისპირები და არ ცდილობენ გამარჯვების მიღწევას. აქ კი პირიქით არის. თავისიანზე გამარჯვება მისი შეჯიბრებითი პოტენციის უკუგდებას ნიშნავს, რაც საკუთარი პიროვნების მთლიანობას უწყობს ხელს /გაორება უქმდება/. სხვა სიტუაციებში /აღბათ მეორე სიტუაციის გარდა/ უცხოზე გამარჯვებით საკუთარ მოღიანობას ვინარჩუნებთ. ადამიანის მთლიანობა ათვისებულ გარემოსთან, თავისიანებთან, ჩვეულ ურთიერთობებსაც უნდა ნიშნავდეს. ამიტომ მეორე სიტუაციაში, როდესაც თავისიანი “გეიტეცს” ასეთი მთლიანობის დაშლის საშიშროება იქმნება და ამიტომ თავისიანზე გამარჯვებას აქვს უპირველესი და უდიდესი მნიშვნელობა. მოწინააღმდეგედ გამხდარი “თავისიანის” დამარცხება საშუალებას აძლევს ადამიანს უცხოსთან და ნეიტრალურთანაც მიაღწიოს უპირატესობას.

ყველა პოზიციის მიხედვით გამარჯვებათა რაოდენობა /176/ მხოლოდ მეხუთე /184/ და მეოთხე /196/ სიტუაციათა მაჩვენებლებს ჩამორჩება.

მაღალი პოზიციის საყაიმო საფეხურზე /მოსალოდნელია ფრე/ თვალსაჩინო შედეგი მის მდგომარეობას არ ცვლის და ამგვარად შეთანხმებულობას /საკუთარ თავთან/ უზრუნველყოფს. თავისიან დაბალ მეტოქესთან შეთანხმებულობა საკუთარ თავში საწინააღმდეგო ტენდენციის დაძლევის უზრუნველყოფს. უცხოსთან კი /საკუთარ თავში “გაუცხოებულის”/ მისი უკუგდებით ე.ი. გამარჯვების მიღ-

წევა უფრო მეტად, და შეთანხმებულობა უფრო ნაკლებ მოსალოდნელია.

მთლიანი მაჩვენებელი /38-27.1%/ ყველაზე ახლოს მესამე /ჩვენ ვეჭვობრებით მათ/ სიტუაციის შედეგთან /38/ არის.

ტოლობის პოზიციაში ყურადღებას იპყრობს თავისიანთან შედარებით მცირე მაჩვენებელი /10-33.3%/. თავისიანთან ყაიმს ყველაზე უფრო მეტად ცდისპირი იმიტომ გაურბის, რომ საყაიმო შემთხვევაში საკუთარი ორი აზრის /მოქმედების, განცდის/ არსებობა უნდა შეიწყნაროს, რაც პიროვნების გაორების, მთლიანობის დაშლის მანიშნებელი იქნება.

უცხოსთან საკმაოდ დიდი რაოდენობის მაჩვენებელი /14-46.7%/ საკომპრომისო უნდა იყოს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ალბათ, თანაბარი სიძლიერის უცხოსთან ბრძოლამ შინაგანი ფსიქიკური დაშლა უნდა გამოიწვიოს. გარეგან უცხოს ალბათ იმიტომაც ვებრძვით ძლიერად, რომ შიგნით/ ადამიანის ფსიქიკაში/ ფენომენოლოგიურად შემოსულ თანასწორ უცხოსთან ბრძოლა ძალიან მძიმეა და მისი იქიდან გაძევება ჭირს.

მთლიანი მაჩვენებელი 51 /36.4%/ მხოლოდ მეხუთე /44/ და მეოთხე /48/ სიტუაციების მაჩვენებლებს ჯობნის და ამავე დროს, მეოთხე სიტუაციის /ისინი გვეჭვობრებიან ჩვენ/ მაჩვენებელთან არის ახლოს.

დაბალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ნეიტრალურთან 19/63.3%/ გვაქვს. მაღლა მდგომ ნეიტრალურ საკუთარ თავთან საყაიმო შედეგი ნაკლებ გამაღიზიანებელია ადამიანისათვის. ნეიტრალურის მაღალი სტატუსი ნაკლებ დამამცრობლად უნდა მოქმედებდეს ადამიანზე საერთოდ. პირველ რიგში ის საშიშროების გამომწვევი არ არის, როგორც უცხო და, მეორე რიგში, მისი სტატუსური უპირატესობა არ უნდა იყოს მყარი /როგორც თავისიანის/ და აღიარებული ადამიანის მიერ. ამრიგად, მაღალი ნეიტრალური შესაძლებელია ადამიანის მიერ თანასწორად იქნეს განხილული. ამიტომაც არის ალბათ, რომ მხოლოდ

მეოთხე სიტუაციაში /ისინი გვეჯიბრებიან ჩვენ/ ვარაუდობენ ცდისპირები მეტწილად გამარჯვებას. მერვე და მეხუთე სიტუაციებში გამარჯვებისა და საყაიმო შედეგი ერთნაირია და ყველა დანარჩენ შემთხვევაში საყაიმო შედეგი ჭარბობს. ამრიგად, მეცხრე სიტუაციაში საყაიმო შედეგის შენარჩუნება არსებული შესაწყნარებელი ურთიერთდამოკიდებულების შენარჩუნებას ნიშნავს. ნეიტრალური არ ემუქრება “მე”-ს და შინაგანი, ოდნავ მაღალი პასიური ოპონენტის როლს თამაშობს.

ყურადღებას იპყრობს უცხოს 13/43.3%/ მაჩვენებელი, რომელიც მის მიმართ შემწყნარებლობაზე უნდა მიუთითებდეს. ცნობიერებაში შემოღწეული უცხოს დაძლევა ძალიან ძნელია, ის შინაგანი მოწინააღმდეგის როლს თამაშობს, ხელს უშლის “მე”-ს განმტკიცებას და მასთან შეთანხმება /ყაიმო/ ქცევის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ვარიანტი ხდება. არც ერთ სხვა სიტუაციაში საყაიმო შედეგი არ არის ასეთი უპირატესობით წარმოდგენილი.

მთლიანი მაჩვენებელი 51 /36.4%/ ჯობნის სხვა საფეხურების მაჩვენებლებს. ამრიგად, ყაიმი დაბალ პოზიციაში ყველაზე უფრო მისაღებია ამ სიტუაციაში. სხვა სიტუაციებთან შედარებით ეს მაჩვენებელი მხოლოდ მე-7 /45/ სიტუაციის მაჩვენებლებს ჯობნის.

მთლიანად ამ საფეხურის მაჩვენებელი /140/ მხოლოდ მე-4 /ისინი გვეჯიბრებიან ჩვენ –138/ სიტუაციის მაჩვენებელს ჯობნის და ყველაზე ახლოს არის მასთან ამავე დროს ამრიგად, მთლიანად საყაიმო შედეგი სხვა სიტუაციებთან შედარებით ნაკლებ შესაფერისია მეცხრე სიტუაციაში ცდისპირებისათვის. ამ საფეხურზე ნეიტრალურთან მიღებული მაჩვენებელი 53 /37.8%/ პირველობს.

მოსალოდნელი დამარცხების საფეხურზე მაღალ პოზიციაში მხოლოდ უცხოსთან გვაქვს მიღებული 8 /26.7%/ პასუხი. ეს მაჩვენებელი უცხოს სიძლიერით უნდა იყოს გამოწვეული. ამიტომაც არის რომ მე-7 /ჩვენ ვეჯიბრებით მას-6/, მე-8 /ის გვეჯიბრება ჩვენ –7/ და მე-6 /ისინი მეჯიბრება მე-8/ სიტუაციების მაჩვენებლებთან ერთად ამ სი-

ტუაციის მაჩვენებელი ყველა სხვა სიტუაციის მაჩვენებელს ჯობნის. ამრიგად, ამ სიტუაციის მაჩვენებელი ისევ ჯგუფთან დაკავშირებული სიტუაციის შედეგის მაგვარი შედეგით ხასიათდება.

ტოლობის პოზიციაში უცხოსთან 10/33.3%/ და თავისიანთან 1 /3.3%/ პასუხი გვაქვს მიღებული. უცხოსთან პასუხთა ასეთი დიდი სიხშირე ცნობიერებაში მოქცეული უცხოის სიძლიერეზე მეტყველებს. ისევ, ამავე დროს, უცხოისთან მრავალფარიანტიანი ქცევა არის მოსალოდნელი ამ პოზიციაში. მიღებული მაჩვენებელი ყველა სხვა სიტუაციაში მიღებულ მაჩვენებლებს ჯობნის. მას ოდნავ უახლოვდება მე-8 /7/ სიტუაციის /ის გვეჯიბრება ჩვენ/ მაჩვენებელი, რაც ისევ იმაზე მიგვითითებს, რომ “მე” გარკვეულწილად “ჩვენ”-ის ფუნქციებში გამოდის.

დაბალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ზოგადთან 14-46.7%/ და უცხოსთან 8-26.7%/ გვაქვს. ზოგადად მოსალოდნელი დამარცხების მაჩვენებელი ჯობნის საყაიმო და გამარჯვების მაჩვენებლებს. ზოგადთან ასეთი დიდი რიცხვის მაჩვენებლები არც ერთ სხვა სიტუაციაში არ გვხვდება. მხოლოდ მე-7 /ჩვენ ვეჯიბრებით მას-11/ და მე-3 /ჩვენ ვეჯიბრებით მათ/ სიტუაციებში გვაქვს მსგავსი მაჩვენებლები. “მე” აქაც “ჩვენ”-ის ფუნქციებში გამოდის თითქოს.

მთლიანი 25 /56.8%/ მხოლოდ მე-3 / მე ვეჯიბრები მათ -33/ სიტუაციის მაჩვენებელს ჩამორჩება. ყველაზე ახლოს მასთან მე-7 /ჩვენ ვეჯიბრებით მას-20/ და მე-6 /ისინი მეჯიბრება მე-20/ სიტუაციების მაჩვენებლები არიან. ამრიგად, აქაც მტკიცდება, რომ “მე” ჯგუფის შემცველია ან და ჯგუფთან შეჯიბრებაში ინდივიდის ფუნქციების შემსრულებლის ანალოგიურად მოქმედებს. მთლიანად ამ საფეხურზე უცხოსთან მიღებული მონაცემი 26-59%/ პირველობს.

მოსალოდნელი შედეგების საგანწყობო და კრიტიკული წდების თვალსაზრისით განხილვა მაღალ პოზიციაში მიღებულ მეტწილად გამარჯვების მოლოდინს თავისიანთან

და უცხოსთან მიღებული ანალოგიური მაჩვენებლები ემს-
გავსება /ასიმილაცია/. ნეიტრალურთან მეტწილად საყაიმო
შედგები არის მიღებული და ამრიგად მაჩვენებლები კონტ-
რასტულია/ არსებითი განსხვავება/ საგანწყობო ცდის მაჩ-
ვენებლებთან შედარებით $/X^2=10.32$. $P=0.001/$. საყურადღე-
ბოა, რომ ჩვენ არსად არა გვაქვს რომ მაღალ პოზიციაში
თავისიანთან მეტწილად გამარჯვების ვარაუდის დროს
ნეიტრალურთან მეტწილად საყაიმო შედეგს ვარაუდობდ-
ნენ. ასეთი შედეგი საკუთარ თავთან შეჯიბრებაში ნეიტ-
რალურთან უკეთესი შეთავსებადობით უნდა იყოს გამოწ-
ვეული.

ტოლობის პოზიციაში მეტწილად გამარჯვების მაჩვენ-
ებელს თავისიანთან და ნეიტრალურთან ასეთივე შედეგი
/ასიმილაციური/ შეესატყვისება. საწინააღმდეგო /კონტრას-
ტი/ შედეგი უცხოსთან გვაქვს და ზოგადთან შედარებით
არსებით განსხვავებას ვღებულობთ $/X^2=14.54$. $P=0.001/$.
საერთოდ უცხოსთან საყაიმო შედეგი პირველობს, მაგრამ
საკმაოდ დიდია დამარცხების ვარაუდი. ამ შემთხვევაში
ძლიერი საშიშროების წინაშე ადამიანი მრავალვარიანტიან-
ნი ქცევის ვარაუდს მიმართავს.

დაბალ პოზიციაში საგანწყობო ცდაში დამარცხების
საფეხურზე გვაქვს მიღებული ყველაზე მეტი რაოდენობის
მაჩვენებელი. ზოგადად, საკუთარი თავის დამარცხება, შე-
საძლებელია, მართლაც მისაღები იყოს, რადგან პიროვნე-
ბის ერთიანობის უზრუნველყოფისათვის ერთიანობა და
არა გაორება არის საჭირო. ამავე დროს, ზოგადი მო-
ნაცემების მიხედვით დაბალ პოზიციაში დამარცხების
საშიშროების წინეშე ცდისპირი მრავალვარიანტიან ქცევას
ვარაუდობს. პირიქით კრიტიკულ ცდაში მრავალვარიანტიან-
ნი ქცევის საწინააღმდეგოდ თავისიანთან გამარჯვება
ივარაუდება მეტწილად / განსხვავება არსებითია: $/X^2=19.1$.
 $P=0.001/$, რაც იგივე პირითადი ეფექტის, ე.ი. პიროვნების
მთლიანობის უზრუნველყოფის მაჩვენებელი უნდა იყოს.
ნეიტრალურთან ისევე ზოგადთან შედარებით კონტრას-

ტული შედეგი გვაქვს /მეტწილად საყაიმო/ და მონაცემები ისევ არსებით განსხვავებას გვაძლევს: $/X^2=4.60$. $P=0.01/$.

უცხოსთან შეჯიბრებაში ყველაზე დიდი მაჩვენებელი საყაიმო შედეგია /რაც ისევე როგორც ნეიტრალურთან ცდისპირის კომპრომისებზე მიმართულების მანიშნებელი უნდა იყოს/. მაგრამ, ამავე დროს, ყურადღებას იქცევს რომ საკმაოდ დიდი რაოდენობის მაჩვენებლები გვაქვს გამარჯვებისა და დამარცხების საფეხურებზე /ზოგადად მონაცემებთან შედარება არსებით განსხვავებას არ გვაძლევს: $/X^2=3.82$. $P=0.20/$, რაც მრავალფარიანტიანი ქცევის აზროვნების მოლოდინზე მეტყველებს.

5. ო ა ნ ა მ შ რ ო მ ლ ო ბ ა

ჩვეულებრივ შესაძლებელ ურთიერთქმედებათა ყველაზე უფრო მეტად გავრცელებულ ორ საწინააღმდეგო სახეობად კოოპერაცია ანუ თანამშრომლობა და კონკურენცია არის მიჩნეული /Андреева Г.М., 1980, Абраменко В.В., 1980/

ზოგიერთი ავტორის /გიბში და ფორვერგი/ აზრით კი კოოპერაცია საერთოდ სოციალური ფსიქოლოგიის ძირითადი საგანია /Гинш Г., Форверг М., 1980/. შ. ნადირაშვილის მიხედვით საზოგადოებრივ ცხოვრებაში თანამშრომლობა ურთიერთქმედების ერთ-ერთ აუცილებელ და ძირითად ფორმად არის მიჩნეული /ნადირაშვილი შ., 1975/. სხვა ავტორები თანამშრომლობას გარკვეული მიზნის მიღწევაში ხელშემწყობ ქმედებად განიხილავენ /Предвечный Г.П. Шерковина Ю.А., 1975/. თანამშრომლობის ექსპერიმენტულმა შესწავლამ /ნადირაშვილი შ., 1975/ აჩვენა, რომ მთელ რიგ შემთხვევაში თანამშრომლობის დროს ადამიანი “წარმატებული ქცევის განმტკიცებისა და წარუმატებელი ქცევის შესუსტების კანონის საფუძველზე” მოქმედებს. მნიშვნელოვანია თვით თანამშრომლობის ეფექტურობის

მაჩვენებელი, როდესაც აქტიობა ურთიერთ “დამსაჩუქრებელი” რეაქციებით იწყება. მნიშვნელოვანია აგრეთვე თანამშრომლობის დროს ის ფაქტი – იციან თუ არა ცდისპირებმა მეორე ცდისპირის არსებობის შესახებ. დადგინდა რომ თანამშრომლობის პროცესში გარკვეული სარგებლობის მიუხედავად ცდისპირები შეჯიბრებით ურთიერთობებსაც ანვითარებენ.

ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი თანამშრომლობას შემდეგნაირად განმარტავს – “თანამშრომლობის მდგომარეობა, თანამშრომლად ყოფნა. 2. ურთიერთშეწყობილი, შეთანხმებული მუშაობა “/ჩიქობავა არნ., 1986/. თანამშრომლობის ფორმის ურთიერთქმედებას მიაკუთვნებენ ე.წ. “დახმარებით ქცევას” /Андреева Г.М., 1980/, რომელიც განიმარტება როგორც: “მონაწილეობა, ხელშეწყობა ისეთ რამეში, რაც ვისმე გაუადვილებს რასმეს- შემწეობა” /ჩიქობავა არნ., 1986/.

აღსანიშნავია, რომ სამართლიანობის ფსიქოლოგიაში /Adams J.S., 1963. Pritchard R.D., 1969, Radinski T.L., 1969 Goranson R.E., Berkovitz L., 1966 – და სხვა. ინტენსიურად შეისწავლება დახმარებისა და პროდუქტიულობის /Adams J.S., Rosenbaum W.E., 1962/ ფსიქოლოგიური საკითხები, რაც უთუოდ თანამშრომლობის ფსიქოლოგიის პრობლემათა წრეს განეკუთვნება. თანამშრომლობის ფსიქოლოგიამ უმდიდრესი ლიტერატურე დააგროვა /ნადირაშვილი შ., 1975, Быстрицкая А.Ф., და სხვა/.

დადგინდა, რომ “სუსტი მოსწავლე “სუსტთან” ერთობლივი მუშაობის დროს იძლევა მასალის უშუალო აღწარმოების სისწორის მყარ შემცირებას. “ძლიერ” მოსწავლესთან მუშაობის დროს “სუსტი” მნიშვნელოვნად ზრდის მასალის უშუალო აღწარმოების სისწორეს. მაგრამ ასეთი ტენდენცია უფრო ნაკლებ ჩანს ორ “ძლიერ” მოსწავლესთან მუშაობის დროს. “ძლიერი” მოსწავლე ერთ ან ორ “სუსტ” მოსწავლეებთან მუშაობაში ჩართვის დროს, უმნიშვნელოდ ზრდის მასალის აღწარმოების სისწორეს. “ძლიერი” მოსწავლე რამდენჯერმე აუშჯობებს თავის მაჩვენებლებს

“ძლიერ” მოსწავლეებთან თანამშრომლობის დროს /Ogonia H.H., 1981, 31-32/.

დიდი ხანია შემჩნეულია, რომ სხვა ადამიანის თანდასწრებით საქმიანობის შედეგიანობა იზრდება /Triplett H., 1898/, თუმცა ზოგიერთი მონაცემებით უარესდება /Husband R. W. 1931/. დადგენილი იყო, რომ სხვა ადამიანების თანდასწრებით საქმიანობის დროს იზრდება აგზნება, რომლის დროს სწავლის შედეგიანობა უარესდება, ხოლო კარგად ათვისებული საქმიანობის შედეგიანობა კი უმჯობესდება /Zajonc R., Sales S.M., 1966. Ganzer V.J., 1968/.

თანამშრომლობის ფსიქოლოგიური პრობლემების კვლევის ფარგლებში გარკვეული იყო, რომ ელექტროდარტყმის არიდების ჩვევის გამომუშავება ინდივიდუალურად უფრო ადვილია ვიდრე ჯგუფში /Ader R., Tatum R., 1963/. მაგრამ ერთობლივი საქმიანობა ზრდის რეაქციის სისწრაფეს /Carment D.W., Latchford M., 1970/ და ალქმის სიზუსტეს /Allport F.H., 1920/. თანამშრომლობის პრობლემატიკის სფეროში უნდა განვიხილოთ აგრეთვე ე.წ. თანააქტიუობა /ხარშილაძე მ., 1982, ფუთურიძე ლ., 1990/, შრომის ბრიგადული ფორმა /ჩაგანავა გ., 1985/, ალტრუისტული მოქმედება /ჩაგანავა გ., 1984/, პროდუქტიული თანამშრომლობა /Bos M., 1937/, დახმარება ფსიქოტრენინგის თვალსაზრისით /Brammer G.M., 1979/.

თანამშრომლობის პროცესზე ზემოქმედი მრავალი ფაქტორიდან ჩვენი ყურადღება მიიპყრო ემოციური სიახლოვე-დაშორებულობის /Чарашава Г., 1974/, თანამშრომლობაში ჩაბმული პიროვნების სიმძლიერე-სისუსტის, შრომითი ნაყოფიერების მოსალოდნელი ინტენსივობის, ფსიქოლოგიური სტატუსის თანამშრომელ პირთა რაოდენობისა და დახმარების პროცესში ინიციატივის მფლობელი პიროვნების პოზიციის ფაქტორებმა.

ზუსტად ამ ფაქტორთა თანამშრომლობაზე ზეგავლენის შესასწავლად იყო ჩატარებული ექსპერიმენტული გამოკვლევა.

გამოკვლევის მეთოდика

თანამშრომლობისადმი ფსიქოლოგიური მომზადებულობის ექსპერიმენტული შესწავლა იგივე მეთოდით მიმდინარეობდა, რომელიც შეჯიბრების შესწავლის დროს გამოვიყენეთ, ოღონდ შეჯიბრების ნაცვლად თანამშრომლობა იგულისხმებოდა.

ცდის ზოგადი, პირველადი პერიოდი, ამავე დროს საგანწყობო ცდის ფუნქციის შემსრულებელი იყო, ხოლო, მეორადი, კონკრეტულ პარტნიორებთან თანამშრომლობა კი კრიტიკული ცდის პერიოდის მაგვარი.

თანამშრომლობისადმი ფსიქოლოგიური მომზადებულობის ექსპერიმენტული კვლევა მიზანშეწონილად იქნა მიჩნეული თანამშრომლობის შემდეგ ცხრა სიტუაციაში 1 /მე ვთანამშრომლობ/ ვეხმარები/ სხვასთან; 2. სხვა თანამშრომლობს ჩემთან; 3. ჩვენ ვთანამშრომლობთ სხვებთან 4. ისინი თანამშრომლობენ ჩემთან; 7. ჩვენ ვთანამშრომლობთ მასთან 8. ის თანამშრომლობს ჩვენთან 9. მე ჩემს თავთან ვთანამშრომლობ. ყოველ ექსპერიმენტულ სიტუაციურ ჯგუფს 30 ცდისპირი შეადგენდა.

ინდივიდუალური თანამშრომლობა

პირველი ექსპერიმენტული სიტუაცია /"მე ვთანამშრომლობ სხვასთან"/

მიღებული შედეგები მოყვანილია პირველ ცხრილში. ცხრილში გამოყენებულია შემდეგი შემოკლებები: ზდ.-ზოგადი, თს.- თავისიანი, ნტ.-ნეიტრალური, უც.-უცხო.

მაღალ პოზიციაში ყურადღებას იქცევს თავისიანთან /15/, უცხოთან /10/ სავარაუდო თანამშრომლობით განსაზღვრული მაჩვენებლები /ძალიან ვზრდი საქმიანობას/. შეჯიბრების ანალოგიურ მაჩვენებლებთან შედარება არსებით განსხვავებას გვაძლევს: $/X^2=12.14. P=0.01/$. თანამშრომლობა პირადი სარგებლობის ანდა პოზიტიური ემოციური

დამოკიდებულების შედეგი უნდა იყოს. ჩვენს ექსპერიმენტში არ არის მითითებული თანამშრომლობისათვის /დახმარებისათვის/ ადამიანი ღებულობს თუ არა ანაზღაურებას. ამიტომ სავარაუდებელია რომ ცდისპირი მატერიალურ ანაზღაურებას არ გულისხმობს.

ამრიგად, ერთადერთ სარგებლად სამაგიერო დახმარება ივარაუდება. პოზიტიური ემოციური დამოკიდებულება ადამიანს უფრო მეტად თავისიანის მიმართ უნდა ჰქონდეს, რადგან ნეიტრალური ემოციურადაც ნეიტრალურია, ხოლო უცხო კი ემოციურადაც უცხო ე.ი. დაშორებული. ამრიგად სამაგიერო დახმარებაც უფრო მეტად თავისიანისაგან არის მოსალოდნელი.

პირველსავე მაღალი პოზიციის განხილვიდან ცხადი ხდება, რომ თანამშრომლობის შემთხვევაში უზრუნველყოფილია როგორც ემოციური დამოკიდებულების ისე სამაგიერო დახმარების მიღების ვარაუდი. ზოგადად ძლიერი ინტენსივობა მიზანშეუწონელი ჩანს მაღალი სტატუსის ადამიანისათვის /ემოციურად და სარგებლიანობის თვალსაზრისით მეტწილად დაკმაყოფილებული /რადგან საკუთარი მდგომარეობით უკმაყოფილებაზე მიუთითებს. თავისიანთან ურთიერთობაში ინტენსივობის ძლიერი ზრდა გამართლებულია, რადგან მაღალი სტატუსური მდგომარეობის უზრუნველყოფა ზუსტად დაბალი სტატუსის თავისიანების მიერ აღიარებაზე არის დამყარებული.

უცხო არც მაღალი სტატუსის უზრუნველყოფელია, რადგან მას შეუძლია არ გაიზიაროს ჩვენი სტატუსი და არც დადებითი ემოციური დამოკიდებულების გამომწველია დაშორებულობის გამო და არც სამაგიერო დახმარების მიღებაა გარანტირებული მისგან.

ასეთ შემთხვევაში ქცევის ერთ-ერთ საფუძვლად ფარული შეჯიბრება უნდა დავასახელოთ, ხოლო ძლიერი ინტენსივობა ჩვენი მაღალი ღირებულების მაჩვენებელი ხდება უცხოისათვის, რომელიც, საერთოდ, ჩვენი ღირებულების უარყოფელი უფრო შეიძლება იყოს.

ტოლობის პოზიციაში ისევ თავისიანთან /7/ და უცხოისთან /5/ თანამშრომლობაშია მიღებული თვალსაჩინო

მაჩვენებლები. ამრიგად, აქ მაღალი პოზიციის შესაფერისი განცდები უჩნდება ადამიანს, თუმცა უფრო შესუსტებული. დაბალ პოზიციაში წინა ორი პოზიციისაგან განსხვავებით თავისიანთან /1/ თანამშრომლობის ძალიან დაბალი მაჩვენებელი მივიღეთ. მაღალი სტატუსის პარტნიორთან თანამშრომლობისას ძალიან ძლიერი ინტენსივობის განვითარება მიზანშეუწონლად არის მიჩნეული. ძლიერი ინტენსივობა მაღალ სტატუსთან უნდა იყოს გაიგივებული და მაღალი სტატუსის ადამიანს დაბალის ასეთი ინტენსივობა საკუთარი სტატუსისადმი საფრთხის მომტანად, შეჯიბრებად შეუძლია მიიღოს. ამიტომ დაბალი სტატუსის ადამიანი თავს იკავებს ძლიერი ინტენსივობის ვარაუდისაგან. უცხოსთან /9/ და ნაწილობრივ ნეიტრალურთან /3/ დაბალი სტატუსის ადამიანი თითქმის ისევე იქცევა როგორც მაღალი სტატუსის ადამიანი, რადგან უცხოსთან /ნაწილობრივ ნეიტრალურთან/ ურთიერთობაში სტატუსის დიდი მნიშვნელობა არ უნდა ჰქონდეს. დაბალი სტატუსის ადამიანს შეუძლია უცხოთა თვალში უკეთესი შთაბეჭდილება დატოვოს საკუთარ თავზე, შეუძლია მისი სტატუსის მაგვარ სტატუსზე განაცხადოს პრეტენზია, ე.ი. თანამშრომლობით შეუძლია გაეჯიბროს მას. საყურადღებოა, რომ ზოგადად დაბალი სტატუსის ადამიანი ამ პოზიციაში სხვა პოზიციებთან შედარებით უფრო მეტად ვარაუდობს ინტენსივობის მომატებას, რაც უთუოდ დაბალი სტატუსის ადამიანის მიერ თანამშრომლობის პროცესში ძლიერი ინტენსივობით საკუთარი ღირებულების მომატებით /და ამგვარად სტატუსის გაუმჯობესებით/ არის განპირობებული. თუმცა კონკრეტულ შემთხვევაში ამას ის სრულყოფილად მხოლოდ უცხოსთან ახერხებს. საყურადღებოა, რომ პოზიციათა შორის შედარებისას ზოგადად მიღებული მაჩვენებელი დაბალ პოზიციაში ყველაზე უფრო მეტად განსხვავდება მაღალ პოზიციაში მიღებულ მაჩვენებლებისაგან და მაღალ პოზიციაში თავისიანთან მიღებული მაჩვენებელი ყველაზე უფრო მეტად განსხვავდება დაბალი პოზიციის მაჩვენებლებისაგან. ამ პოზიციების მონაცემების შედარება ამიტომ არსებით განსხვავებას გვაძლევს $/X^2=17.69. P=0.01/$.

	მალალი				ტოლი				დაბალი			
	ზდ	თს	ნტ	შ(3	ზდ	თს	ნტ	შ(3	ზდ	თს	ნტ	შ(3
ბალიან ვზრდი საქმიანობას	აბს	1	15	1	10	3	7	1	5	7	1	3
	%	33	50	33	333	10	233	33	16.7	23.3	33	10
საკმაოდ ვზრდი საქმიანობას	აბს	19	5	16	9	9	6	18	13	5	10	6
	%	63.3	16.7	53.3	30	30	26.7	60	43.3	16.7	33.3	20
ოდნავ ვზრდი საქმიანობას	აბს	9	6	12	4	9	7	6	7	10	13	6
	%	30	20	40	13.3	30	23.3	20	23.3	33.3	43.3	20
არ მოქმედებს საქმიანობაზე	აბს	1	4	1	5	8	8	5	3	4	4	7
	%	33	13.3	33	16.7	26.7	26.7	16.7	10	13.3	13.3	23.3
ოდნავ ვამცირებ საქმიანობას	აბს				1				2	3	2	1
	%				3.3				6.7	10	6.7	3.3
საკმაოდ ვამცირებ საქმიანობას	აბს				1	1				1		1
	%				3.3	33				33		33
ბალიან ვამცირებ საქმიანობას	აბს											
	%											
მოსალოდნელია გამარჯვება	აბს	19	19	13	19	13	11	18	15	11	9	7
	%	63.3	63.3	43.3	63.3	43.3	36.7	60	50	36.7	30	23.3
მოსალოდნელია ფრე	აბს	10	11	17	7	16	19	11	10	15	17	19
	%	33.3	36.7	56.7	23.3	53.3	63.3	36.7	33.3	50	56.7	63.3
მოსალოდნელია დამარცხება	აბს	1			4	1		1	5	4	4	6
	%	33			13.3	33		3.3	16.7	13.3	13.3	20

თუ შეჯიბრების პროცესში ყველაზე უფრო მეტი ინტენსიური ღონე მთლიანად დაბალ პოზიციაში გექონდა /37/ და ყველაზე უფრო დაბალი ღონე მაღალ პოზიციაში /15/, თანამშრომლობის პერიოდში კი პირიქით გვაქვს-ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი მაღალ პოზიციაში გვაქვს /27/ და დაბალი მაჩვენებელი დაბალ პოზიციაში /20/. კიდევ უფრო დაბალი მაჩვენებელი ტოლობის პოზიციაშია /16/. პოზიციათა მიხედვით გაერთიანებული მაჩვენებლების შედარება არსებით განსხვავებას გვაძლევს $/X^2=8.3, P=0.02/$.

საყურადღებოა, რომ პირველ საფეხურზე /მთლიანი მონაცემებიდან/ უცხოსთან მიღებული მაჩვენებელი 24 /38,1%/ პირველობს, თუმცა მას ძალიან მცირედ ჩამორჩება თავისიანთან მიღებული მაჩვენებელი 23/36,51%/. ანალოგიურ შემთხვევაში შეჯიბრების დროს უცხოსთან მიღებული მაჩვენებელი /30/ თითქმის სამჯერ უფრო მეტია თავისიანთან მიღებულ მაჩვენებელთან /11/ შედარებით. უცხოსთან თანამშრომლობისა და შეჯიბრების მაჩვენებლების შედარება $/X^2=1.07, P=0.50/$ არა არსებით განსხვავებას გვაძლევს. თავისიანთან მიღებული მაჩვენებლების შედარება კი $/X^2=16.11, P=0.001/$ არსებით განსხვავებას გვაძლევს. ინტენსივობის მეორე საფეხურზე /საკმაოდ ვზრდი საქმიანობას/ თვალსაჩინოა ზოგადი მაჩვენებელი /19/. მაღალი სტატუსის შენარჩუნება საქმიანობაში თავის “გადაღებას” არ მოითხოვს, მაგრამ საკმაოდ მაღალ ინტენსივობას კი უნდა შეესატყვისებოდეს, თორემ მისი სტატუსი საეჭვო გახდება პარტნიორის თვალში. მეორე მაღალი მაჩვენებელი /16/ ნეიტრალურთან გვაქვს მიღებული, სადაც ზოგადი მოტივები უნდა მოქმედებდნენ და ნეიტრალურთან ცდისპირი არც მეტოქეობის განცდით და არც ემოციური მიკერძოებით არ არის შეზღუდული. უცხოსთან /9/ ურთიერთობაში მეტოქეობის განცდა უფრო შესუსტებული უნდა ჰქონდეს ამ საფეხურის აღმნიშვნელ ცდისპირებს. მონაცემების შედარება შეჯიბრების სიტუაციასთან არსებით განსხვავებას არ გვაძლევს $/X^2=5.04, P=0.10/$.

ტოლობის პოზიციაში ყველაზე უფრო თვალსაჩინო მაჩვენებელი ნეიტრალურთან /18/ გვაქვს. ეს შემთხვევითი არ უნდა იყოს. ნეიტრალურის მიმართ დამოკიდებულება გარკვეულწილად თანამშრომლობის არსის გამომხატველი უნდა იყოს /ყოველ შემთხვევაში ამ სიტუაციაში/, რადგან თანამშრომლობა მაინც საერთო საქმის შესრულებას გულისხმობს/, როდესაც უპირატესობის მიღწევა უფრო ნაკლებ მნიშვნელოვანი ხდება. საყურადღებოა, რომ უცხო-სთან /13/ თვალსაჩინო მაჩვენებელიც გვაქვს. მნიშვნელოვანად ინტენსივობის სიხშირის მომატება განპირობებული უნდა იყოს, როგორც საქმიანობაში საკუთარი ღირებულების /თუ გინდ თანაბარი/ ჩვენების აუცილებლობით უცხო პირთან ისე შეჯიბრებითი აქტივობით. საყურადღებოა, რომ ინტენსივობის წინა საფეხურთან შედარებით ტოლობის მთლიანი მაჩვენებელი /48/ სამჯერ უფრო გაზრდილია. ასეთი ზრდა სხვა პოზიციებში და სხვა შემთხვევაში არ გვაქვს. უფრო მეტიც ტოლობის მაჩვენებელი თითქმის არ განსხვავდება მაღალი პოზიციის მაჩვენებლისაგან /49/. ამავე დროს საყურადღებოა რომ აქ ტოლობისათვის დამახასიათებელი ნეიტრალურის მაღალი მაჩვენებელი /40/ ყველა სხვა შემთხვევის /ზოგადი 33, თავისიანი 23, უცხო 30/ მაჩვენებელს ჯობნის. მნიშვნელოვანია ისიც რომ ამ საფეხურის მთლიანი მაჩვენებელი /126/ ჯობნის ყველა სხვა საფეხურის მაჩვენებელს, რაც ამ საფეხურზე ტოლობისა და ნეიტრალურის გაზრდილ მნიშვნელობაზე მიუთითებს. მნიშვნელოვანია ისიც რომ ზოგადის მაჩვენებელი /9/ ძალიან ახლოსაა თავისიანის მაჩვენებელთან /8/, რაც იმას უნდა ნიშნავდეს, რომ ზოგადად თანამშრომლობა ყველაზე უკეთ ტოლობის სიტუაციაში არის მოსალოდნელი, როდესაც ზოგადი დამოკიდებულება თანამშრომლობისადმი თავისიანთან დამოკიდებულებას წააგავს.

დაბალ პოზიციაში ყველაზე თვალსაჩინო მაჩვენებელი თავისიანთან /10/ მივიღეთ. ასეთი შედეგი განპირობებული უნდა იყოს საკუთარი სტატუსური მდგომარეობის ისეთნაირი შენარჩუნებით, რომ მაღალ პარტნიორს არ უნდა

შეექმნას შთაბეჭდილება რომ მასზე უპირატესობის მიღწევა გვინდა. ამავე დროს, ინტენსივობა ისეთი უნდა იყოს, რათა თავისიანმა პარტნიორმა არ იფიქროს, რომ დაბალი ადამიანი მის უგულვებელყოფას ცდილობს. საყურადღებოა, რომ უცხოსთან მიღებული მაჩვენებელი /8/ ახლოს დგას თავისიანთან მიღებულ მაჩვენებელთან. ზოგადისა და ნეიტრალურთან მიღებული მაჩვენებლების სიახლოვე გვაფიქრებინებს რომ ზოგადად ინტენსივობის ეს საფეხური დაბალ პოზიციაში პარტნიორის მიმართ გულგრილი /ნეიტრალური/ დამოკიდებულების შედეგი უნდა იყოს.

ინტენსივობის მესამე საფეხურზე /ოდნავ ვზრდი საქმიანობას/ მაღალ პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი ნეიტრალურთან გვაქვს, რაც თანამშრომლობის პროცესში მიუკერძოებლობისადმი ლტოლვაში გამოიხატება : საქმის კეთების დროს თვით საქმეს დიდი მნიშვნელობა აქვს პრაგმატულად ვიდრე თავისიანთან ემოციურ კმაყოფილებას, უცხოსთან კი უკმაყოფილებას. ინტენსივობის სუსტი მომატება თანამშრომლობის მიზანს მაინც აღწევს /ე.ი. საქმე კეთდება/, მაგრამ ამავე დროს, ინტენსივობის მცირე მომატება არ არის დაბალი სტატუსის ადამიანის “შეურაცხყოფელი”. ძლიერი ინტენსივობა მას შეუძლია სტატუსურ უპირატესობაზე მითითებად აღიქვას. სუსტი ინტენსივობის სიხშირე ამ შემთხვევაში /ზოგადად და ნეიტრალურთან/ მიუთითებს დამზოგავ დამოკიდებულებაზე. მეორე მხრივ დაბალი სტატუსის ადამიანთან თანამშრომლობის დროს საკუთარი მაღალი სტატუსის გამოსავლინებლად სავსებით საკმარისია ინტენსივობის ოდნავ ზრდა, რაც უზრუნველყოფს უპირატესობის განცდას. თავისიანი ძლიერი ინტენსივობის მიუხედავად ასეთი საქმიანობის ხასიათს არ მიიღებს შეურაცხყოფად. უცხოს კი შეიძლება სუსტი ინტენსივობის სიხშირის მომატებით ისეთი შტაბეჭდილება შეექმნას, რომ საერთოდ სუსტთან აქვს საქმედა ამიტომ მაღალი სტატუსის ადამიანი მასთან უფრო ხშირად ძლიერ ინტენსივობას /ან საკმაოდ ძლიერ/ მიმართავს.

დაბალ პოზიციაში თავისიანთან /13/ და ნეიტრალურ-თან /13/ ინტენსივობის ოდნავ მომატება ზოგადი /10/ ტენდენციის მაჩვენებელი უნდა იყოს, რომლის მიხედვით ჩვენ საკუთარ დაბალ სტატუსზე მივუთითებთ და არ ვცდილობთ მაღალი სტატუსის პარტნიორის გაღიზიანებას, რათა მან ჩვენი ზედმეტად ძლიერი აქტივობა შეჯიბრებად, სტატუსის გასაუმჯობესებელ მოქმედებად არ აღიქვას. ამავე დროს, მცირე ინტენსივობა საშუალებას გვაძლევს სტატუსურად დაქვემდებარებული მდგომარეობის აღნიშვნის გარდა მივუთითოთ, რომ ჩვენ გარკვეული ღირებულება გვაქვს.

საყურადღებოა, რომ მიღებული შედეგების სტრუქტურა გარკვეულწილად წააგავს შეჯიბრების პროცესის მაჩვენებლების სტრუქტურას. თავისიანთან და ნეიტრალურთან უფრო მაღალი მაჩვენებლებია ორივე შემთხვევაში. ამრიგად ორივე შემთხვევაში ხდება თავისიანთან და ნეიტრალურთან დაახლოება.

მთლიანი მაჩვენებელი /42/ ამ საფეხურზე ყველა პოზიციის მაჩვენებლებზე უფრო მეტია, რაც იმას ნიშნავს, რომ ამ პოზიციას ყველაზე უფრო მეტად მცირე ინტენსივობის დონე შეესატყვისება.

სამი საფეხურის მონაცემების მიხედვით მთლიანად ყველაზე დიდი მაჩვენებელი /107/ მაღალ და დაახლოებით ერთნაირი მაჩვენებლები ტოლობისა /93/ და დაბალ /91/ პოზიციებში გვაქვს. ამავე დროს ამ შემთხვევაში ნეიტრალურის მონაცემები /76/ პირველობენ.

პოზოციათა მიხედვით მესამე საფეხურის გაერთიანებული მონაცემების შეჯიბრების მონაცემებთან შედარება /მაღალი-25, ტოილ-40, დაბალი-19/ არსებით განსხვავებას გვაძლევს $/X^2=0.365$. $P=0.01$ /. ამრიგად, თანამშრომლობისას დაბალ პოზიციაში მცირე ინტენსივობის უფრო დიდი რაოდენობა და ტოლობის პოზიციაში დაბალი ინტენსივობის უფრო ნაკლები რაოდენობა უფრო შესატყვისია ადამიანისათვის ვიდრე შეჯიბრების პროცესში, რადგან დაბალ პოზიციაში მცირე ინტენსივობათა სიჭარბე თანამშ-

რომლობის დროს საკუთარი სტატუსის შენარჩუნებასა და შესატყვისობას ნიშნავს, იმ დროს როდესაც დაბალი ინტენსივობის სიმცირე შეჯიბრების პროცესში საკუთარი სტატუსით უკმაყოფილებაზე მიუთითებს. ტოლობის პოზიციაში შეჯიბრების სიტუაციასთან შედარებით უფრო ნაკლები სიხშირე მცირე ინტენსივობისა იმით უნდა იყოს გამოწვეული, რომ შეჯიბრების სიტუაციაში მცირე ინტენსივობა ტოლი მეტოქის მიმართ შემწყნარებლური დამოკიდებულების მეტობით არის გამოწვეული /პირველ და მეორე საფეხურზე უფრო მცირე მაჩვენებლები გვაქვს/ და თანამშრომლობის სიტუაციაში კი, ძირითადად, პარტნიორის სტატუსური მდგომარეობის გაფრთხილებით, მისი თავმოყვარეობის დანდობით.

საყურადღებოა, რომ პირველი საფეხურის მონაცემებთან შედარებით მეორე საფეხურის მონაცემები კონტრასტულია. ზოგადთან და ნეიტრალურთან მაჩვენებლების ზრდაა მოცემული მეორე საფეხურზე და თავისიანთან და უცხოსთან კი შემცირება. განსხვავება არსებითია $X^2=37.08$. $P=0.001$. ე.ი. პირველ საფეხურზე სავარაუდო ერთნაირი მონაცემების ნაცვლად განსხვავებული მონაცემები მივიღეთ, ისევე როგორც მეორე საფეხურზე. პირველ საფეხურზე თავისიანთან და უცხოსთან ძალიან დიდად საქმიანობის გაზრდით ცდისპირი ცდილობს პარტნიორის საქმე აკეთოს ე.ი. შეეგუოს მას, რაც პრინციპში სტატუსური მდგომარეობის არ აღნიშვნას უდრის /ე.ი. როდესაც არ ვზრდი საქმიანობას, იმიტომ რათა პარტნიორმა ეს ჩემი მაღალი სტატუსის გამოვლინებად არ მიიჩნიოს/. ასევე, უმოქმედობის, შედარებით, უფრო მრავალჯერ აღნიშვნა თავისიანთან და უცხოსთან, სტატუსურ უპირატესობაზე უარის თქმას ნიშნავს /იმის მიუხედავად რომ ჩემზე დაბალს ვეხმარები, მე მაინც ჩვეულებრივად ვსაქმიანობ/. ამ შემთხვევაშიც პარტნიორთან შეგუებას- ასიმილაციას აქვს ადგილი. საყურადღებოა რომ მესამე საფეხურის და მეოთხე საფეხურის მონაცემების შედარება არსებით განსხვავებას გვაძლევს $X^2=8.46$. $P=0.05$. ამავე დროს მეორე

და მესამე საფეხურების მონაცემების შედარება არ გვაძლევს არსებით განსხვავებას $X^2=2.12$. $P=0.40\%$.

მაღალი პოზიციის მეოთხე საფეხურის მთლიანი მაჩვენებელი /11/ ჩამორჩება ყველა სახის პოზიციის გაერთიანებულ მონაცემებს. ეს ნიშნავს, რომ მაღალ პოზიციაში ადამიანი, მაინც, ყველაზე უფრო მეტად ერიდება საქმიანობას, რაც სტატუსური მდგომარეობის უზრუნველყოფის ინტერესებიდან უნდა გამომდინარეობდეს.

ტოლობის პოზიციაში /მეოთხე საფეხური/ ყველაზე თვალსაჩინო მაჩვენებლები ზოგადთან /8/ და თავისიანთან /8/ გვაქვს.

ტოლობის პოზიციაში მთლიანი მაჩვენებელი /24/ ყველა სხვა პოზიციაზე უფრო მაღალია, რაც იმით უნდა იყოს განპირობებული, რომ სხვა პოზიციებთან შედარებით მაინც ინტენსივობის უცვლელობა ყველაზე უფრო გამართლებულია, როგორც საკუთარი ისე პარტნიორის სტატუსის შენარჩუნების ინტერესებიდან გამომდინარე და საერთო მიზნის მიღწევის თვალსაზრისითაც ალბათ.

ამრიგად, პარტნიორთან საკუთარი სტატუსის ხარჯზე ე.ი. სისუსტის ხარჯზე შეგუება - ე.ი. უფრო დაბლა დადგომა ტოლობის პოზიციაში მიუღებელია ცდისპირისათვის ისევე როგორც მაღალ პოზიციაში.

ტოლობის პირველ საფეხურზე ინტერესების სუსტი მომატება მთლიანად /16/ იმისი მაჩვენებელია, რომ ცდისპირი ინიციატივას პარტნიორს უთმობს, ანუ ეგუება მას. შემდეგ მეორე საფეხურზე დიდი მაჩვენებელი /48/ ისევე როგორც მესამეზე /29/ გარკვეულწილად პარტნიორის სამჯობინოდ არის განხორციელებული, მასთან დაპირისპირების, სტატუსური უპირატესობისაკენ სწრაფვის მაჩვენებელია. რადგან ჩვეულებრივზე /ე.ი. თანასწორობის მაჩვენებელზე/ უფრო მეტად ინტენსივობის გაზრდა, ამავე დროს სტატუსურ უპირატესობასა და სტატუს კვოს დარღვევისაც ნიშნავს.

უცვლელობის საფეხურზე /ყველა პოზიციის მიხედვით/ პირველობს თავისიანთან /16/ მიღებული მაჩვენებელი,

რაც შეგუების, ასიმილაციის გამამართლებელი მიმართულება უნდა იყოს. საყურადღებოა, რომ პირველ საფეხურზე უცხოის შემდეგ /24/ აგრეთვე თავისიანის მაჩვენებელი მოდის/23/. ამავე დროს შეჯიბრების დროს თავისიანთან მიღებული მაჩვენებელი ძალიან განსხვავდება /უფრო მცირეა/ რაოდენობრივად /11/ უცხოისთან მიღებული მაჩვენებლებისაგან /30/.

საყურადღებოა, რომ შეჯიბრების პირველი საფეხურის ვერტიკალური სექტების მიხედვით გაერთიანებული მონაცემების შედარება თანამშრომლობის პირველი საფეხურის ანალოგიურ შედეგებთან არსებით განსხვავებას გვაძლევს $X^2=14.41$. $P=0.01$ ამრიგად, თანამშრომლობის დროს ინტენსივობის ძალიან დიდი ზრდა თავისიანთან ურთიერთობაში არსებითად უფრო მეტია ვიდრე შეჯიბრების პროცესში. იმ დროს როდესაც უცხოისთან ურთიერთობაში ორივე შემთხვევაში დიდია ინტენსივობის ზრდა. ზოგადად და ნეიტრალურთან კი უფრო ძლიერი ინტენსივობა უფრო მეტად შეჯიბრების სიტუაციას ახასიათებს /შეჯიბრება: ზოგადი -20. თავისიანი-11, ნეიტრალური -10. უცხო-30; თანამშრომლობა: ზოგადი -11. თავისიანი-23, ნეიტრალური -5. უცხო-24/

უცვლელობის /არ მოქმედებს საქმიანობაზე, მეოთხე საფეხური/ საფეხურზე შეჯიბრების დროს ისევე როგორც თანამშრომლობის დროს თავისიანთან მიღებული /35/ მაჩვენებელი პირველობს, ოღონდ თუ თანამშრომლობის სიტუაციაში თავისიანის მაჩვენებელი ნაკლებ განსხვავებულია სხვა /ზოგადი, ნეიტრალური, უცხო/ მაჩვენებლებისაგან, შეჯიბრების სიტუაციაში ეს განსხვავება ძალიან დიდია /ზოგადი-22, თავისიანი-35, ნეიტრალური -19. უცხო-17/. აქედან გამომდინარე გასაგები ხდება, რომ შეჯიბრებაში ძალიან მაღალი ინტენსივობა უცხოისთან მეტოქეობით არის გამოწვეული, ხოლო ინტენსივობის უცვლელობა თავისიანთან მეტოქეობით - ე.ი. უარყოფითი გამღიზიანებელი ინტენსივობის ძლიერ ზრდას იწვევს, ხოლო დადებითი გამღიზიანებელი ინტენსივობის უცვლელობის, /ან

და უფრო მცირე ინტენსივობას/. თანამშრომლობის სიტუაციაში ინტენსივობის ძლიერი ზრდა გამოწვეულია, როგორც დადებითი ისე უარყოფითი გამლიზიანებლის მოქმედებით, ხოლო ინტენსივობის უცვლელობა უფრო მეტად დადებითი გამლიზიანებლით არის გამოწვეული.

მაღალ პოზიციაში ზოგადად მიღებული გადაწყვეტილება დახმარების აღმოჩენის შესახებ მეორე საფეხურზე გვაძლევს დიდ რიცხვს /19/, ხოლო ტოლობის პოზიციაში ნეიტრალურ შემთხვევაში ვღებულობთ ანალოგიურ შედეგს /18/, რაც იმას ნიშნავს, რომ ზოგადად ამ საფეხურზე ადამიანი უფრო მეტად ნეიტრალურად არის განწყობილი. სხვა შემთხვევაში /თავისიანი, უცხო/, რომელიც ჩემი ქცევის ძირითად ხასიათს ეწინააღმდეგება მე კონტრასტულ შედეგს ვღებულობ, მსგავსი მდგომარეობა გვაქვს პირველ საფეხურზეც.

ე.ი. განწყობის ტრადიციულ ცდებში კონტრასტული ევექტი - უარყოფის მანიშნებელი, ადექვატური აღქმა - ე.ი. ტოლი წრეების ტოლად აღქმა - ახალი განწყობის ფორმირებისა და ასიმილაციური კი ძველი განწყობის მიხედვით მოქმედების მაჩვენებელი უნდა იყოს.

ინტენსივობის საგანწყობო /ზოგადი მაჩვენებლები/ და კრიტიკული /კონკრეტული - თავისიანი, ნეიტრალური, უცხო/ ცდების შედეგები შემდგენიერად იყო შედარებული. ნაშრომში მოყვანილი პირველი ცხრილის მიხედვით ინტენსივობის მაჩვენებლები გაერთიანებულია სამ ძირითად ნაწილად: ზრდა, /ძალიან ეზრდი საქმიანობას, საკმაოდ ეზრდი საქმიანობას, ოდნავ ეზრდი საქმიანობას/, უცვლელობა /არ მოქმედებს საქმიანობაზე/, შემცირება /ოდნავ ვამცირებ საქმიანობას, საკმაოდ ვამცირებ საქმიანობას, ძალიან ვამცირებ საქმიანობას/. მაღალ პოზიციაში საგანწყობო ცდაში /ზოგადი/ ძირითადად ზრდაა აღნიშნული /29/. ყველა კონკრეტულ შემთხვევაშიც ძირითადად ზრდა აღინიშნება/. ყველაზე უფრო განსხვავებული /კონტრასტული/ შედეგი მიღებულია უცხოსთან $X^2=5.36$. $P=0.10$ /, მაგრამ არსებითი განსხვავება აქაც არ გვაქვს. ოდნავ უფრო

ნაკლებ განსხვავდება თავისიანთან მიღებული შედეგები და სულ არ განსხვავდება ნეიტრალურთან მიღებული შედეგი. ასეთ შემთხვევაში ადამიანი პარტნიორის მიმართ ძირითადად ისევე არის განწყობილი როგორც ნეიტრალურის მიმართ და უცხოსთან და თავისიანთან კი ასეთი განწყობა ნაწილობრივ იცვლება, რადგან დამოკიდებულება აქ სხვანაირია.

ტოლობის პოზიციის საგანწყობო ცდაში /ზოგადი/ ისევე ინტენსივობის ზრდის მაჩვენებლები ჭარბობენ. ყველაზე ახლოს არის ზოგადის მაჩვენებელთან თავისიანის მაჩვენებელი, რაც იმას ნიშნავს რომ ტოლობის პოზიციაში ზოგადად ადამიანი პარტნიორს, როგორც თავისიანს უყურებს. უფრო განსხვავებული დამოკიდებულება უნდა ჰქონდეს ნეიტრალურთან ურთიერთობას და კიდევ უფრო მეტად უცხოსთან /თუმცა ყველგან ძირითადად საგანწყობო ცდის მაგვარი შედეგები ე.ი. ასიმილაციური შედეგი გვაქვს მიღებული/. ზოგადთან მიღებული შედეგების უცხოსთან მიღებულ შედეგებთან შედარება ძალიან მცირე განსხვავებას გვაძლევს $/X^2=0.16$. $P=0.90$ /. ყველა დანარჩენ შემთხვევაში განსხვავება უფრო დიდია, თუმცა არსებითი განსხვავება არსად გვაქვს. ეს ნიშნავს, რომ დაბალ პოზიციაში ადამიანი პარტნიორის მიმართ მეტწილად როგორც უცხოს მიმართ არის განწყობილი. ყველაზე დიდი განსხვავება აქ ნეიტრალურთან გვაქვს $/X^2=2.62$. $P=0.30$ /, რაც იმას ნიშნავს, რომ ნეიტრალური პოზიცია ყველაზე ნაკლებ მისაღებია ცდისპირისათვის.

საყურადღებოა, რომ მთლიანად თანამშრომლობის ვითარებაში საგანწყობო /ზოგადი/ ცდასთან შედარებით კონკრეტული ცდის შედეგები უფრო მსგავსებას ამჟღავნებენ, ვიდრე შეჯიბრების ვითარებაში, სადაც ზოგიერთ შემთხვევაში კონკრეტული მაჩვენებლები არსებითად /კონტრასტი/ განსხვავდებიან ზოგადი მაჩვენებლებისაგან.

შეჯიბრების ვითარებაში, ზოგადი განწყობა ქცევის ვარიანტთა უფრო ფართო სპექტრს მოიცავს. უფრო დანაწევრებულია ზრდა, უცვლელობა და შემცირების ვა-

რიანტები, რაც შემდგომში კონკრეტულ შემთხვევაშიც ქცევის ახალი ვარიანტების წარმოშევბას უწყობს ხელს. აქ ადამიანს უფრო დაძაბულ ვითარებაში უხდება საქმიანობა, უფრო მეტი ძალისხმევა, ვარიაციული აზროვნება სჭირდება, რადგან უცნობი შედეგის წინაშე დგას. ჭირს შეჯიბრების დამთავრების ვარაუდი, სიტუაცია კი მნიშვნელოვნად უცხო, უარყოფითი და უმართავია.

პირიქით თანამშრომლობის ვითარებაში ადამიანი პარტნიორის ძირითადი მიზნის მიღწევის /საქმის წარმატებით დამთავრება/ თანაშემსრულებელია ე.ი. ვითარება მთლიანად დადებითია, რაც ამცირებს გონებრივ დაძაბულობას და ადამიანის ქცევა უფრო მთლიანობითია.

მოსალოდნელი შედეგების მიხედვით მაღალ პოზიციაში ყველგან /ნეიტრალურთან თანამშრომლობის შემთხვევის გარდა/ მიღებულია ერთნაირი შედეგი ე.ი. მოსალოდნელი გამარჯვება ჭარბობს, ნეიტრალურთან კი საყაიმო შედეგი /17/. ყურადღებას იქცევს უცხოთან თანამშრომლობის შემთხვევაში დამარცხებათა შედარებითი ზრდა. ზოგადი /საგანწყობო/ და ნეიტრალურთან მიღებული შედეგების შედარება არსებით განსხვავებას არ გვაძლევს, მაგრამ საკმაოდ დიდია $/X^2=3.94. P=0.20/$, /კონტრასტი/. ზოგადი მონაცემების უცხოთან მიღებულ მონაცემებთან შედარება კიდევ უფრო მცირე განსხვავებას გვაძლევს $/X^2=2.32. P=0.50/$.

ცდისპირი თავისიანთან პასუხისმგებლობას გრძნობს, უცხოთან მეტოქეობას /არ უნდა ჩამორჩეს, ან ცუდი შთაბეჭდილება შეუქმნას/. ნეიტრალურთან კი საყაიმო შედეგი იმით უნდა იყოს განპირობებული, რომ ცდისპირის ვარაუდით ნეიტრალური ყველაფრისადმი ნეიტრალური, გულგრილი უნდა იყოს და ამიტომ კი საბოლოო მიზნის მიღწევის განსაზღვრა შეუძლებელია, რაც საყაიმო ანდა ნეიტრალურ შედეგს გვაძლევს.

საყურადღებოა, რომ შეჯგუფებული მონაცემებით ნეიტრალურთან მიღებული მონაცემები ინტენსივობის აღნიშვნის დროს შეესატყვისებიან ზოგადს და მოსალოდნე-

ლი შედეგების დროს კი ყველაზე უფრო ეწინააღმდეგებიან, როგორც ინტენსივობის დროს უცხოსთან. ხომ არ ნიშნავს ეს იმას რომ საბოლოო შედეგის მიხედვით ნეიტრალური უცხოის როლს თამაშობს?

ზოგადის ინტენსივობის განსაზღვრის დროს მთლიანად ინტენსივობის ზრდა დიფერენცირების გარეშე თავისთავად მხოლოდ ინტენსივობას გულისხმობს, რომელიც გულგრილ დახმარებაზე განაწყობს ადამიანს.

დახმარების სიხშირე საერთოდ აქ უფრო მეტია, მაგრამ ზუსტად იმიტომ, რომ ეს თანამშრომლობა უფრო გულგრილია ვიდრე თავისიანთან და ნეიტრალურთან, ამიტომ ზოგად ინტენსივობას თუ ნეიტრალურთან მიღებული შედეგი შეესატყვისება, ასეთ შემთხვევაში საბოლოო შედეგით ზოგადში უფრო გულგრილობა /ნეიტრალურის მაგვარი შედეგი/ კანონზომიერად უნდა იწვევდეს გაურკვეველ სიტუაციას საბოლოო შედეგის მიხედვით. ასე, რომ ფაქტიურად ზოგად განწყობას ინტენსივობის თვალსაზრისით ზუსტად რომ საყაიშო შედეგი უნდა შეესატყვისებოდეს. მოსალოდნელი შედეგის ზოგად მაჩვენებელთან გვერდით საპირისპირო შედეგის გაჩენა, არა თვით ამ ზოგადი განწყობით არის განპირობებული, არამედ ინტენსივობის ზოგადი და ინტენსივობის ნეიტრალური ეფექტის ზეგავლენით /ე.ი. გულგრილობით/. საბოლოო შედეგი უფრო მნიშვნელოვანია ინდივიდისათვის ვიდრე საქმიანობის მიმდინარეობა, ასე რომ თანამშრომლობის პროცესში წარუმატებლობის ან თუნდაც საყაიშო შედეგის შემთხვევაში პიროვნული ღირებულება დაბლა დაიწვეს /მით უმეტეს მაღალი სტატუსის ადამიანისათვის/. ნეიტრალურის ეფექტი მოსალოდნელი შედეგის განსაზღვრის დროს განპირობებულია ინტენსივობის ზოგად განწყობასთან ასიმილაციით, ნეიტრალურთან მიღებული შედეგებით დაბალი ინტენსივობის მაჩვენებლებით და იმითაც რომ პასიური შედეგისათვის ყველაზე კარგი სიტუაცია მოსალოდნელია ზუსტად ნეიტრალურთან თანამშრომლობის პირობებში. აქ გამოვლინდა ინტენსივობის განწყობა, რო-

მელმაც შესატყვისი სიტუაცია იპოვა და “გულგრილ” სიტუაციაში “გულგრილი” განწყობის შედეგი გამოვლინდა. კონტრასტული ეფექტი აქ განპირობებულია არა მოსალოდნელი შედეგის ზოგადი განწყობის უარყოფით, არამედ უფრო ადრეული ინტენსივობის განწყობით.

ტოლობის პოზიციაში ზოგადად მოსალოდნელი საყაიმო მაჩვენებლები /16/ ჭარბობენ. მსგავსი, ასიმეტრიული შედეგი გვაქვს მიღებული თავისიანთან /19/. ნეიტრალურთან და უცხოსთან კი პირიქით მეტწილად გამარჯვებაა აღნიშნული. ზოგად საყაიმო შედეგის უპირატესი აღნიშვნა გამოწვეული უნდა იყოს იმით, რომ ცდისპირი ზოგადად ისეთ შედეგებზე არის განწყობილი როგორიც პარტნიორისათვის არის შესაფერისი. ამიტომ ის პასუხების არჩევის დროს ფრეს ანიჭებს უპირატესობას, რომელიც გამარჯვებისა და დამარცხების ერთნაირ შანს აღნიშნავს, თუმცა გამარჯვების ვარაუდიც საკმაოდ დიდია.

ამრიგად აქ ადგილი უნდა ჰქონდეს პარტნიორისათვის ინიციატივის გადაცემას. ეს კარგად ჩანს იქედანაც რომ თავისიანთან საყაიმო შედეგი კიდევ უფრო გაზრდილია. როგორც ჩანს საყაიმო შედეგი ამ შემთხვევაში საქმეში პარტნიორზე მთლიან მინდობას აღნიშნავს და საკუთარი თავისაგან პასუხისმგებლობის მოხსნას, რომელიც შეიძლება პარტნიორმა მის სტატუსისადმი საშიშროებად აღიქვას.

პირიქით ნეიტრალურთან და უცხოსთან ინიციატივის გამოუჩენლობა გამარჯვებისადმი ლტოლვაში პარტნიორისათვის უგულვებელყოფას ნიშნავს და ამიტომ აქ გამარჯვებაზეა ორიენტირებული უფრო მეტად ცდისპირები.

დაბალ პოზიციაში ზოგადად საყაიმო შედეგი /15/ ჭარბობს, თუმცა გამარჯვებისა და დამარცხების მაჩვენებლებიც შედარებით უფრო მეტად არიან წარმოდგენილი ვიდრე ყველა სხვა სიტუაციაში. ეს კი ნიშნავს, რომ დაბალ პოზიციაში ცდისპირი ქცევის უფრო მეტ ვარიანტს ირჩევს. საყურადღებოა, რომ საყაიმო შედეგი კიდევ უფრო მეტად ჭარბობს თავისიანთან /17/ და ნეიტრალურთან /19/ თანა-

მშრომლობის აღნიშვნის დროს /ზრდა გამარჯვების მაჩვენებლების ხარჯზე ხდება/. უცხოსთან საყაიმო და გამარჯვების მაჩვენებლები ერთნაირია. საყაიმო შედეგის აღნიშვნა მიგვიითებს, რომ ცდისპირი უარს არ ამბობს თანამშრომლობაზე და დახმარებაზე. მაგრამ ეს დახმარება პასიურია, გადამწყვეტი ხასიათი არა აქვს და თუ მაღალს ეხმარება ის /დაბალი/, მაშინ თვით მაღალმა უნდა იაქტიუროს და უზრუნველყოს მისთვის მისაღები /გამარჯვება/ შედეგი. დამარცხების აღნიშვნის დიდი სიხშირე კი მიუთითებს იმაზე, რომ დამარცხებაც ასეთ შემთხვევაში დიდ უკმაყოფილებას არ იწვევს.

უცხოსთან გამარჯვებათა გაზრდა /დაბალ პოზიციაში/ უნდა აიხსნას იმით, რომ უცხო მაღალთან უფრო ინტენსიური საქმიანობით შესაძლებელია საკუთარი სტატუსის ამაღლებაც. საერთო საქმეში დამარცხება, უფრო დაბალი სტატუსის მატარებლის მიერ მაინც მაღალი სტატუსის მატარებელზე ვრცელდება და თვით დაბალი სტატუსის მატარებელი კი ოდნავ ზეაწეულობასაც კი განიცდის.

მოსალოდნელი შედეგების პოზიციათა მიხედვით დაჯგუფებით მივიღეთ, რომ გამარჯვების საფეხურზე მაღალ პოზიციაში ყველაზე დიდი რაოდენობით არის აღრიცხული გამარჯვება /70/, რაც მაღალ პოზიციაში მდგომის თანამშრომლობის სიტუაციაში საბოლოო გამარჯვებაზე ორიენტირებულობაზე მიუთითებს უფრო მეტად.

საყურადღებოა, რომ ტოლობის პოზიციაში გამარჯვების მაჩვენებელი /57/ სულ ოდნავ ჯობნის საყაიმო შედეგს /56/, რაც საყაიმო შედეგით დაკმაყოფილების დიდ რაოდენობაზე მიუთითებს უთუოდ.

დაბალ პოზიციაში საყაიმო შედეგი /63/ ჯობნის როგორც ტოლობის /56/, მაღალი /45/ პოზიციების, ისე ამავე პოზიციის გამარჯვებისა /39/ და დამარცხების /18/ მაჩვენებლებს. ამრიგად დაბალი პოზიციისათვის ყაიმი ყველაზე უფრო დამახასიათებელია.

როგორც ჩანს უცხოსთან თანამშრომლობის სიტუაციაში საერთო საქმეში დამარცხება მაინც უფრო მეტად უცხოის დამარცხებად /15/ აღიქმება და ამიტომ დამარცხებათა აღნიშვნა მეტია ვიდრე შეჯიბრების სიტუაციაში სადაც უცხოსთან დამარცხება /6/ ყველაზე მეტად მიუღებელია.

მეორე ექსპერიმენტული სიტუაცია /სხვა თანამშრომლობის ჩემთან/

მაღალ პოზიციაში ზოგადად და კონკრეტულ სიტუაციებში მაჩვენებლები ნაკლებ განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. მთლიანი მაჩვენებელი /18/ ჩამორჩება ყველა დანარჩენი საფეხურის მაჩვენებლებს /ინტენსივობის შემცირების მაჩვენებლებამდე/. ამრიგად, როგორც ჩანს ინტენსივობის ძალიან მომატება ყველაზე ნაკლებ შეესატყვისება მაღალ პოზიციაში მდგომის მდგომარეობას. საყურადღებოა, რომ შეჯიბრების სიტუაციაში, აგრეთვე ანალოგიურ პოზიციაში, ანალოგიურ საფეხურზე, თითქმის ასევე, ყველაზე უფრო ნაკლები მაჩვენებელი გვაქვს /მეორე საფეხურზეა უფრო ნაკლები/. ამ პოზიციის მთლიანი მაჩვენებელი აგრეთვე უფრო ნაკლებია ტოლობისა და დაბალი პოზიციების მაჩვენებლებთან შედარებით, ისევე როგორც შეჯიბრების სიტუაციაში.

ტოლობის პოზიციაში თვალსაჩინო მაჩვენებელი თავისიანთან გვაქვს მიღებული /14/ და ანალოგიური სიდიდე სხვა საფეხურებზე არ გვაქვს. საყურადღებოა, რომ ანალოგიურ პოზიციაში შეჯიბრების სიტუაციაში თავისიანთან ძალიან მცირე /3/ მაჩვენებელი გვაქვს /ნეიტრალურთან სულ არ გვაქვს/. ამავ დროს ამ პოზიციის მთლიანი მაჩვენებელი /27/ უფრო მეტია ვიდრე შეჯიბრების მთლიანი მაჩვენებელი /16/.

თავისიანის ინიციატივით ტოლობის პოზიციაში თანამშრომლობის დროს უდიდესი ინტენსივობის დონე ნიშნავს, რომ თავისიანისაგან მიღებული დახმარება უფრო ფასობს, ვიდრე ნეიტრალურისა და უცხოისაგან ან და

ზოგადად. უფრო კი იმიტომ ფასობს ასეთი დახმარება რომ საკუთარი სტატუსის აღიარებას ნიშნავს თავისიანის მიერ ჩვენთან თანამშრომლობა. მთლიანი მაჩვენებელი /27/ საშუალო მდგომარეობას იკავებს მაღალთან /18/ და დაბალთან /35/ მიღებულ მაჩვენებლებთან შედარებით. ამავე დროს ეს მაჩვენებელი ყველაზე მცირეა ვერტიკალურ ჭრილში /გარდა უმოქმედობის საფეხურისა/ ინტენსივობის მომატების ვარიანტებში.

როგორც ჩანს ტოლი თავისიანისაგან დახმარების მიღება დიდად ფასობს, რადგან საკუთარი სტატუსური მდგომარეობის განმამტკიცებელი და დამადასტურებელია.

დაბალ პოზიციაში ახლოს დგანან ერთმანეთთან ერთი მხრივ, ზოგადად /12/ და თავისიანთან /15/ და მეორე მხრივ, ნეიტრალურთან და უცხოსთან მიღებული მაჩვენებლები. დაბალ პოზიციაში ზოგადად ინტენსივობის ძლიერი მომატება საკმაოდ ხშირია, რადგან დაბალ პოზიციაში მდგომისათვის ზოგადად უფრო მაღალის დახმარებაა მასტიმულირებელი. ის შესაბამისად ჩემს ამოღლებას და ძლიერ ინტენსივობას /და როგორც ჩანს შემდგომში გამარჯვებას/ უწყობს ხელს აგრეთვე. თავისიანთან ურთიერთობაში კარგად ჩანს, რომ, რადგან მაღალმა თავისიანმა დამაფასა, მეც ავმაღლდი და ინტენსივობაც შესაფერისი უნდა იყოს. ნეიტრალური და უცხო სტატუსის განმამტკიცებელი არ არიან და არც მაჩვენებლები აქვთ დიდი. ამრიგად, თავისთავად თანამშრომლობის სიტუაციაში შესასრულებელი საქმის გარდა მნიშვნელოვანია თუ ვინ თანამშრომლობს ჩვენთან. დაბალი პოზიციის პირველი საფეხურის მთლიანი მაჩვენებელი /35/ ყველაზე მეტია მაღალთან და ტოლობის პოზიციებში მიღებულ მაჩვენებლებთან შედარებით. ეს იმაზე მიუთითებს, რომ ზუსტად დაბალ პოზიციაშია მოსალოდნელი ყველაზე მაღალი ინტენსივობის დიდი სიხშირე.

საყურადღებოა, რომ ამ საფეხურზე თავისიანთან მიღებული მაჩვენებლები /34/ პირველობენ. შედარებით ახლოს მიდის მასთან ზოგადის მაჩვენებელი /24/. ამრიგად

სხვის მიერ დახმარების სიტუაციაში განსაკუთრებით დიდ ინტენსივობას მაშინ იჩენს ადამიანი, როდესაც მას თავისიანი ეხმარება.

მოსალოდნელი შედეგების მიხედვით მაღალ პოზიციაში გამარჯვების საფეხურზე ყველაზე მეტად თვალსაჩინო მაჩვენებელი თავისიანთან /11/ არის მიღებული. მაგრამ საერთოდ არც ერთ სვეტში გამარჯვება მეტწილად არ არის აღნიშნული. თავისიანთან მიღებულ შედეგებით მაღალი მაჩვენებელი მეტყველებს იმაზე, რომ თავისიანისაგან მიღებული დახმარება ყველაზე უფრო მეტად იძლევა გამარჯვების შანსს. საინტერესოა, რომ ზუსტად თავისიანთან გვაქვს ყველაზე უფრო მცირე რაოდენობით დამარცხების ვარაუდი. თავისიანთან მიღებული შედეგების შედარება უცხოისთან მიღებულ მაჩვენებლებთან /გამარჯვება, ფრე, დამარცხება/ არსებით განსხვავებას გვაძლევს $/X^2=12.52$. $P=0.01/$. ამრიგად თავისიანთან ურთიერთობაში უფრო მეტად გამარჯვება არის მოსალოდნელი და უცხოისთან ურთიერთობაში კი დამარცხება /თუმცა თავისიანთან ურთიერთობაში უმეტესობამ საყაიმო შედეგი აღნიშნა/.

ნეიტრალურთან შედარება არა არსებით განსხვავებას გვაძლევს $/X^2=2.56$. $P=0.30/$. არა არსებითი განსხვავებაა აგრეთვე ზოგად მაჩვენებელთან თავისიანთან მიღებული მაჩვენებლების შედარებისას $/X^2=5.46$. $P=0.10/$. ამრიგად თავისიანთან პარტნიორობა ყველაზე უფრო ოპტიმალურია საქმიანობის შედეგიანობის მიხედვით. მისგან ნაკლებ განსხვავდება ნეიტრალურთან ურთიერთობა.

საყურადღებოა, რომ მთლიანად ამ პოზიციაში გამარჯვება /30/ ყველაზე ნაკლებ ივარაუდება ტოლობასა /44/ და დაბალ /68/ პოზიციებთან შედარებით. ამრიგად სხვების დამარცხებით მიღებული გამარჯვება მაღალი სტატუსის ადამიანისათვის ყველაზე უფრო მიუღებელია.

	მადალი				ტოლი				დაბალი			
	ზდ	ტს	ნტ	უც	ზდ	ტს	ნტ	უც	ზდ	ტს	ნტ	უც
ძალიან გზრდი	5	5	4	4	7	14	3	3	12	15	4	4
საქმიანობას	16.7	16.7	13.3	13.3	23.3	46.7	10	10	40	50	13.3	13.3
ბს	7	7	5	5	10	9	9	7	14	11	6	6
საკმაოდ გზრდი	23.3	23.3	16.7	16.7	33.3	30	30	23.3	46.7	36.7	20	20
საქმიანობას	9	5	10	6	10	2	12	9	4	3	10	9
ოდნავ გზრდი	30	16.7	33.3	20	33.3	6.7	40	30	13.3	10	33.3	30
საქმიანობას	7	11	5	12	3	3	5	9		1	3	7
არ მოქმედებს	23.3	36.7	16.7	40	10	10	16.7	30		33	10	23.3
საქმიანობაზე	2	1	5	1		2	1	2			2	3
ოდნავ გამცირებ	6.7	33	16.7	33		6.7	33	6.7			6.7	10
საქმიანობას				1								1
საკმაოდ გამცირებ				33								33
საქმიანობას		1	1	1								
ძალიან გამცირებ		33	33	33								
საქმიანობას	8	11	6	5	15	20	6	3	27	24	8	9
მოსალოდნელია	26.7	36.7	20	16.7	50	66.7	20	10	90	80	26.7	30
გამარჯვება	13	17	17	11	14	8	19	16	3	5	21	8
მოსალოდნელია	43.3	56.7	56.7	36.7	46.7	26.7	63.3	53.3	10	16.7	70	26.7
ფრე	9	2	7	14	1	2	5	11		1	1	13
მოსალოდნელია	30	6.7	23.3	46.7	33	6.7	16.7	36.7		33	33	43.3
დამარცხება												

საყურადღებოა, ისიც რომ ეს მაჩვენებელი /30/ უფრო მცირეა ვიდრე საყაიმო /58/ და დამარცხების მაჩვენებელი /32/, რაც არცერთ სხვა პოზიციაში არა გვაქვს. მაღალი პოზიციის მოღიანი მაჩვენებლების /გამარჯვება, ფრე, დამარცხება/ ტოლობის პოზიციის მაჩვენებლებთან შედარება არ გვაძლევს არსებით განსხვავებას $/X^2=5.968. P=0.10/$. მაგრამ დაბალი პოზიციის მაჩვენებლებთან შედარებით განსხვავება არსებითია /აქ ყველაზე მეტია გამარჯვების ვარაუდი - ე.ი. დაბალი პოზიციის პირისათვის ყველაზე მეტად შესატყვისია სხვისგან დახმარების მიღება $/X^2=25.52. P=0.001/$. და დადებითი შედეგის მიღწევა - გამარჯვება/.

ტოლობის პოზიციაში მეტწილად გამარჯვების მაჩვენებელი გვაქვს ზოგადად /15/ და თავისიანთან /20/ პარტნიორობის დროს მიღებული. ზოგადად მეტწილად გამარჯვების ვარაუდი თანასწორი პარტნიორის დახმარების პირობებში უფრო მისაღებია ვიდრე მაღალ პოზიციაში. ამ შემთხვევაში, მართალია, თანასწორობის პრინციპი ირღვევა, რადგან ის მეხმარება მე, ჩემს გასაკეთებელს აკეთებს, ის ჩემს სტატუსს ამცირებს, ჩემი საქმიანობის შესრულებით. მაგრამ ასეთი თანამშრომლობა სანახევროდ მაინც მისაღებია ცდისპირისათვის, რადგან საერთოდ გამარჯვება თანასწორთან ამ გამარჯვებაში შედეგის ნახევარს ე.ი. საქმიანობაში თანაბრობის განცდის საშუალებას მაინც აძლევს ცდისპირს. რადგან მე მეხმარებიან ე.ი. ეს ჩემი საქმეა, და რადგან ჩემი საქმეა, აქ სხვასთან თანასწორობა იმას ნიშნავს, რომ მე უნდა შევასრულო ძირითადად საქმე. ამ საქმიანობაში დამოუკიდებლობა მე უნდა მქონდეს თორემ თუ ამ დამოუკიდებლობას თუ გინდ დახმარების მიზნით საშიშროება დაემუქრება, მაშინ ადამიანს არც საქმის წარმატებით დამთავრება სურს. ამიტომაც არის რომ ცდისპირი საყაიმო შედეგს თითქმის შემთხვევათა ნახევარში /14/ ასახელებს. თავისიანთან პარტნიორობის დროს მისგან მიღებული დახმარება საკუთარი სტატუსის შემცირებად არ განიცდება ცდისპირის მიერ.

ნეიტრალურთან /6/ და განსაკუთრებით უცხოსთან /3/ დაბალი მაჩვენებლები გამარჯვების საფეხურზე ზუსტად საკუთარი სტატუსისა და დამოუკიდებლობის დაკარგვის საშიშროებით უნდა იყოს გამოწვეული. ნეიტრალურის მოქმედება, მისი საერთო გულგრილობა საქმის წარმატებლობით დამთავრების ერთ-ერთი ფაქტორია. მეორე უფრო მნიშვნელოვანი უნდა იყოს ის რომ დახმარების პროცესში ნეიტრალური მიღწეული წარმატების შემთხვევაში საერთო თანასწორობის ფონზე უპირატესობას მიიღებს. ისე, რომ ცდისპირი აღმოჩნდება გათანასწორების შანსის გარეშე, რადგან ნეიტრალური, გულგრილი ადამიანი ამის შანს არ მისცემს მას. ასეთივე მდგომარეობა გვაქვს უცხოსთან. მაგრამ აქ ეს ყველაფერი უფრო გამძაფრებულია. უცხოის ცდისპირს კიდევ უფრო მეტად ეშინია და მისგან დამოუკიდებლობის შეზღუდვას უფრო მოეღიწა. ასე, რომ გამარჯვების ვარაუდი აქ ძალიან მცირეა /ყველაზე მცირე სხვა პოზიციებთან შედარებით/. თანასწორობა ძალიან გასაფრთხილებელი მდგომარეობაა და უცხოსთან ერთი საქმის კეთება /მისი დახმარება/ შეიძლება უფრო მეტად დამარცხებითაც /11/ კი დამთავრდეს.

ამ საფეხურის /გამარჯვება/ მთლიანი მაჩვენებელი /44/ უფრო მცირეა ვიდრე დაბალ პოზიციაში /68/ და მეტია მაღალ /30/ პოზიციაში მიღებულ მაჩვენებელზე/. ეს კი ნიშნავს, რომ ასეთი გამარჯვების საშუალო სიხშირის მოლოდინი გვაქვს. ვერტიკალურ ჭრილში ეს მონაცემი ჯობნის დამარცხების /19/ და ჩამორჩება საყაიმო შედეგს /57/, რაც იმას ნიშნავს რომ ცდისპირი მეტწილად არიდებს თავს გამარჯვებასა ანდა დამარცხების ვარაუდს.

დაბალ პოზიციაში ყველაზე უფრო თვალსაჩინო მაჩვენებლები ზოგადად /27/ და თავისიანთან /24/ გვაქვს. ზოგადად მიღებული ასეთი შედეგი გასაგებია, რადგან სხვისი დახმარება ადამიანს წარმატების მისაღწევად სჭირდება. ასევე თავისიანი-პარტნიორისაგან დახმარების მიღება ამამაღლებელია და დადებითია. ვითარება იცვლება ნეიტრალურთან ურთიერთობაში. აქ გაცილებით

მცირე რაოდენობით გეაქეს წარმატების ვარაუდი /8/. ეს გამოწვეული უნდა იყოს იმით, რომ პირველ რიგში ნეიტრალურის საქმეში ერთგულებით არ არის დარწმუნებული ცდისპირი და მეორე კი იმით, რომ წარმატების შემთხვევაში ისედაც დაბალი სტატუსი /მხოლოდ თავისიანთან ურთიერთობაში რომ არის ფორმირებული/ გავრცელდება აგრეთვე ნეიტრალურთან ურთიერთობაზე. ასეთ სიტუაციაში კი საყაიმო შედეგის /21/ აღნიშვნა უფრო მიზანშეწონილი ჩანს, რაც დაბალი სტატუსის ადამიანს ამაღლებს კიდევ ნეიტრალური პარტნიორის დონემდე, რადგან მდგომარეობის /შედეგის/ გაურკვევლობა ნიშნავს, რომ წარმატება-წარუმატებლობის შანსი ორივეზე /ე.ი. ჩემზე-დაბალზე და ნეიტრალურზე-მაღალზე/ ერთნაირად არის დამოკიდებული. ეს საქმეში წარმატების ნაკლები ვარაუდის მიუხედავად /წარუმატებლობაზე მაინც უფრო ხშირია აქ წარმატების ვარაუდი/ თანასწორობის განცდის საშუალებას აძლევს ცდისპირს ფაქტიურად.

უცხოთან ურთიერთობაში წარმატების დაბალი სიხშირით ვარაუდი /9/ ისევ იმით არის განპირობებული, რომ უცხოთან რეალურად დახმარების მიღება პირველ რიგში საეჭვოა. მეორე მხრივ ასეთი დახმარება უცხოს ჩემს შინაგან საქმეში ჩარევას, ჩემს დამოუკიდებლობაზე პრეტენზიას ნიშნავს. ამავე დროს მისი დიდი წილი საქმიანობაში /მე დაბალი ვარ, ის კი მაღალია- აქედან მე უფრო ნაკლები წილი მერგება საქმიანობაში მას კი დიდი/ მისი უპირატესობის განმტკიცებას ემსახურება და “ უცხოს” ჩემზე კიდევ უფრო ამაღლებას უწყობს ხელს, რაც ჩემთვის მიუღებელია. ამიტომაც არის, რომ ცდისპირი მეტწილად დამარცხებას აღნიშნავს. ეს ნიშნავს რომ საქმეში სადაც ჩემზე უფრო მაღალი უცხო პარტნიორი თანამშრომლობს, რომელსაც საერთო საქმეში, მისი მაღალი სტატუსის გამო, უფრო დიდი წვლილი და ფაქტიურად წილიც ექნება, მე ვაღდებულად, მოვალედ ვრჩები, რაც ჩემს დამოკიდებულებას აძლიერებს. იმ შემთხვევაში, თუ შესაძლებელია

რომ მან მისი წილი წაიღოს, მე უფრო ნაკლებ დამოკიდებული ვიქნები მასზე.

პიროვნული დამოუკიდებლობის თვალსაზრისით საერთო საქმეში დამარცხება უფრო მისაღებია დაბალი სტატუსის ადამიანისათვის. ასეთ შემთხვევაში, საქმიანობის დიდი წილი მაღალს ეკუთვნის. დამარცხებაც ძირითადად მაღალზე მოდის. საქმეში წარუმატებლობა უცხოს დამარცხებად და საკუთარ უპირატესობად შეიძლება მიიჩნიოს ცდისპირმა.

შევადართ სტატისტიკური დაბალი პოზიციის თავისიანთან მიღებული შედეგები /გამარჯვება, ფრე. დამარცხება/ ანალოგიურს ნეიტრალურთან $/X^2=17.846$. $P=0.001$ - არსებითი განსხვავება/, და უცხოსთან $/X^2=17.771$. $P=0.001$ არსებითი განსხვავება/.

საყურადღებოა, რომ დაბალ პოზიციაში გამარჯვება სხვა პოზიციებთან შედარებით ყველაზე უფრო დიდი რიცხვით გამოიხატება. ამგვარად აქ ყველაზე უფრო მისაღებია გამარჯვება. ამავე დროს დაბალ პოზიციაში გამარჯვება ყველაზე მეტი რიცხვით გამოირჩევა საყაიმო /37/ და დამარცხების მაჩვენებლებთან /15/ შედარებით.

გამარჯვების საფეხურზე თავისიანთან /55/ მიღებული მაჩვენებლები პირველობენ, რაც იმას ნიშნავს, რომ ადამიანი ყველაზე უფრო მეტად თავისიანისაგან ღებულობს დახმარებას / ნეიტრალურთან 20. უცხოსთან 12/. ზოგადის მონაცემი /50/ უახლოვდება თავისიანთან მიღებულ მაჩვენებლებს, რაც ნიშნავს რომ ზოგადში, ძირითადად, თავისიანთან ურთიერთობების გადმოცემა ხდება. ამავე დროს, რადგან ყველაზე უფრო მეტად ამ საფეხურზე დაბალ პოზიციაში გვაქვს აღნიშნული გამარჯვება, ამიტომ შეიძლება ვივარაუდოთ რომ ცდისპირი დაბალი სტატუსის როლს თამაშობს, ძირითადად ამ სიტუაციაში.

ჯგუფური თანამშრომლობა მესამე ექსპერიმენტული
სიტუაცია /ჩვენ ვთანამშრომლობთ სხვებთან/

მაღალ პოზიციაში პირველ საფეხურზე /ძალიან ეზრდი საქმიანობას/ ყველაზე თვალსაჩინო მაჩვენებელი მივიღეთ თავისიანთან /9/ და უცხოსთან /8/. ანალოგიური მაჩვენებლები გვაქვს პირველ ცხრილშიც. თუმცა იქ ორივე შემთხვევაში მაჩვენებლები უფრო დიდია. ამავდროს ზოგადად და ნეიტრალურთან მიღებული მაჩვენებლები იქ უფრო მცირეა. პირველი ცხრილის ანალოგიურ მაჩვენებლებთან შედარება არსებით განსხვავებას არ გვაძლევს $/X^2=5.914$. $P=0.10/$. თუმცა განსხვავება დიდია. აქ ზოგადისა და ნეიტრალურის მიღებული მაჩვენებლები უფრო ახლოს არიან თავისიანთან და უცხოსთან მიღებულ მაჩვენებლებთან. ამრიგად მესამე სიტუაციაში შედარებით უფრო ნაკლებ არის დიფერენცირება პარტნიორების მიმართ დამოკიდებულება ვიდრე პირველ სიტუაციაში. ზოგადად, აქ უფრო მეტად იმიტომ ვარაუდობენ ინტენსივობის ძლიერ ზრდას, რომ მრავალი სხვა, ჯგუფი მისი დაბალი სტატუსის მიუხედავად მაინც ძლიერ პარტნიორს წარმოადგენს და შესაძლებელია, რომ წარმატებას ჩვენი დახმარების გარეშეც მიაღწიოს, რაც ჩვენთვის/ მაღალი სტატუსი/ დამამცრობელი იქნება. მაგრამ ეს განცდა ძალიან ძლიერი არ არის. იმიტომაც შედარებით მცირე სიდიდის რიცხვი მივიღეთ. მეორე მხრივ ჩვენ, მრავალი რომ ვთანამშრომლობთ სხვებთან /თავისიანებთან, ნეიტრალურებთან, უცხოებთან/ იგულისხმება, რომ ძირითადად ჩვენშია გაერთიანებული თავისიანები და ამგვარად ძალიან ძლიერ თავისიანებთან თავის გამოჩენა აღარ გეჭირდება, რადგან ჩემი და ჩვენი სტატუსის განმსაზღვრელი და შემფასებელი ძირითადად ჩვენშია. ნეიტრალურთან ურთიერთობაში განაგრძნობს მოქმედებას ზოგადი განწყობა პარტნიორების მიმართ, როგორც შედარებით ძლიერების მიმართ. ამრიგად, აქ ორი ფაქტორი უნდა მოქმედებდეს. პირველი ის, რომ ჩვენი ჯგუფური მოქმედება უფრო უზრუნველყოფს ჩვენს სტატუსს და ჩვენ აღარ გვეშინია

რომ სტატუსს დაეკარგავთ, რაც აღარ გვაძულებს მხოლოდ თავისიანებს დავეყრდნოთ და მხოლოდ უცხოების გვეფრთხილებოდეს. ჯგუფში ყოფნა საერთოდ უფრო უზრუნველყოფილად გვაგრძნობინებს თავს. ასევე სხვებთან თანამშრომლობის შემთხვევაში ნაკლებ მნიშვნელოვანია მათ შორის სტატუსური განსხვავება. პირიქით მრავალ სხვასთან /სხვებთან/ თანამშრომლობა ძირითადად დადებით ემოციებს იწვევს. ამიტომ ის რაც თავისიანთან და უცხოსთან იყო შესაფერისი ნეიტრალურზეც ვრცელდება და ზოგადშიც პოულობს ასახვას.

საერთოდ, მესამე ცხრილიდან კარგად ჩანს რომ ზოგადად მიღებული მაჩვენებლები აქ უფრო ნაკლებ განსხვავდებიან კონკრეტული მაჩვენებლებისაგან ვიდრე პირველ ცხრილში. ასე, მესამე ცხრილში ზოგადთან და თავისიანთან მიღებული მაჩვენებლების შედარება გვაძლევს არარსებით განსხვავებას $/X^2=6.64$. $P=0.20/$. პირველ ცხრილში კი ანალოგიური შედარება გვაძლევს არსებით განსხვავებას $/X^2=22.80$. $P=0.001/$. ზოგადთან და ნეიტრალურთან მიღებული მაჩვენებლების შედარება გვაძლევს არარსებით განსხვავებას $/X^2=2.638$. $P=0.70/$. პირველ ცხრილში ანალოგიური შედარება უფრო ნაკლებ განსხვავებას გვაძლევს $/X^2=0.302$. $P=0.95/$. ზოგადთან და უცხოსთან მიღებული მაჩვენებლების შედარება გვაძლევს არარსებით განსხვავებას $/X^2=8.352$. $P=0.10/$. ანალოგიური შედარება პირველ ცხრილში გვაძლევს არსებით განსხვავებას $/X^2=17.34$. $P=0.001/$. ამრიგად პირველ ცხრილში ზოგად მონაცემებთან შედარებით კონკრეტული მონაცემები ან ძალიან დაახლოებულია /ნეიტრალურთან/ ან და ძალიან დაშორებული /უცხოსთან და თავისიანთან/. მესამე სიტუაციაში კი ასეთი დიდი განსხვავება მონაცემებს შორის არ შეიმჩნევა.

	მადალი				ტოლი				დაბალი			
	ზდ	თს	ნჭ	უც	ზდ	თს	ნჭ	უც	ზდ	თს	ნჭ	უც
ბალიან გზრდი	აბს	4	9	5	8	5	5	1	8	18	10	8
საქმიანობას	%	13.3	30	16.7	26.7	16.7	3.3	36.7	60	33.3	26.7	36.7
საკმაოდ გზრდი	ბს	10	10	10	6	14	16	11	9	3	5	4
საკმაოდ	%	33.3	33.3	33.3	20	46.7	53.3	36.7	30	10	16.7	13.3
ოდნავ გზრდი	აბს	13	6	9	8	7	6	11	4	1	9	7
საკმაოდ	%	43.3	20	30	26.7	23.3	20	36.6	13.3	3.3	30	23.3
არ მოქმედებს	აბს	1	4	4	7	2	3	5	4	4	3	6
საკმაოდ	%	3.3	13.3	13.3	23.3	6.7	10	16.7	13.3	13.3	10	20
ოდნავ გამცირებ	აბს	1	1	2	1	2		2	3	4	2	2
საკმაოდ	%	3.3	3.3	6.7	3.3	6.7		6.7	10	13.3	6.7	3.3
საკმაოდ გამცირებ	აბს	1									1	1
საკმაოდ	%	3.3									3.3	3.3
ბალიან გამცირებ	აბს								2			
საკმაოდ	%								6.7			
მოსალოდნელია	აბს	22	23	11	13	18	20	8	15	13	15	7
გამარჯვება	%	73.3	76.7	36.7	43.3	60	66.7	26.7	50	43.3	50	23.3
მოსალოდნელია	აბს	8	6	17	12	11	10	20	8	10	11	18
ფრე	%	26.7	20	56.7	40	36.7	33.3	66.7	26.7	33.3	36.7	60
მოსალოდნელია	აბს		1	2	5	1		2	7	7	4	5
დამარცხება	%		3.3	6.7	16.7	3.3		6.7	23.3	23.3	13.3	16.7

საყურადღებოა, რომ მთლიანი მაჩვენებელი /26/ ამ საფეხურზე მეორე ადგილზე გამოდის დაბალი პოზიციის მთლიანი მაჩვენებლის შემდეგ /47/. იმ დროს, როდესაც პირველ ცხრილში მაღალი პოზიციის მაჩვენებელი ყველას ჯობნიდა. ამრიგად მაღალი სტატუსის ადამიანთა ინტენსივობა თითქმის არ იცვლება, თუმცა დაბალ პოზიციასთან შედარებით კი შემცირდა.

ტოლობის პოზიციაში ყველაზე თვალსაჩინო მაჩვენებელი უცხოსთან გვაქვს /8/, რაც უცხოებთან თავის გამოჩენისა და ჯგუფის შემადგენლობაში ყოფნის გამო საკუთარ თავში ძლიერი დარწმუნებულობის განცდის მიზეზით უნდა აიხსნას. საყურადღებოა, რომ ნეიტრალურთან, ისევე როგორც პირველ ცხრილში მხოლოდ ერთი პასუხი გვაქვს. ეს იმას უნდა ნიშნავდეს რომ ნეიტრალურთან თავის გამოდება არ უნდა იყოს მისაღები, რადგან გულგრილი ნეიტრალურისათვის ჩვენი ასეთი ძლიერი აქტივობა გამაღიზიანებელი იქნება და ამავე დროს ნეიტრალურთან /გულგრილთან/ თავის გამოდებით შემდგომში მაინც ვერ მივიღებთ საპასუხო ძლიერ აქტივობას მის მხრივ. მას შეუძლია ჩვენი ასეთი მოქმედება ტოლობის დარღვევაზე პრეტენზიად ჩათვალოს. ნეიტრალურთან უფრო ნეიტრალური დამოკიდებულება არის მიჩნეული მოსახერხებლად. ე.ი. სიტუაციაში მოქმედი პირი /პირები/ კარნახობს ქცევის თავისებურებას.

მთლიანად აქ მიღებული მაჩვენებელი /19/ მხოლოდ 3 ერთეულით ჯობნის ანალოგიურს პირველ ცხრილში. ე.ი. პირველ ცხრილთან შედარებით მდგომარეობა საგრძნობლად არ იცვლება.

დაბალ პოზიციაში ყველაზე თვალსაჩინო მაჩვენებელი /18/ ზოგადად გვაქვს. როგორც ჩანს დაბალ პოზიციაში ჯგუფის ფაქტორი სიძლიერის განცდას გვიყალიბებს, განსაკუთრებით პარტნიორ ჯგუფთან თანამშრომლობის დროს. ასეთ შემთხვევაში დაბალი სტატუსის ჯგუფს ძლიერი ინტენსივობის გამოჩენით საშუალება ეძლევა გაუტოლდეს /თუ არ აჯობოს/ პარტნიორ მაღალი სტატუსის

ჯგუფს. ეს კარგად ჩანს პირველი სიტუაციის მონაცემებთან შედარებით, რომლებსაც ყველა სვეტის მიხედვით ჯობია მესამე სიტუაციის მაჩვენებლები $/X^2=4.519. P=0.20/$ თუმცა არსებითი განსხვავება არა გვაქვს, საყურადღებოა, რომ მთლიანი მაჩვენებელი $/47/$ ყველაზე დიდია ამ საფეხურზე და ორჯერ ჯობნის ანალოგიურს $/20/$ პირველ ცხრილში. მთლიანი მაჩვენებლების შედარება ანალოგიურთან პირველ ცხრილში არსებით განსხვავებას არ იძლევა, თუმცა ძალიან უახლოვდება მას $/X^2=5.869. P=0.10/$.

ამ საფეხურზე უცხო მაჩვენებლები პირველობენ $-27/$ ზოგადი- 27 თავისიანი- 24 , ნეიტრალური- $14/$. ამრიგად უპირატესად დაბალი სტატუსის როლს გაუცხოების განცდა უნდა შეესატყვისებოდეს ამ საფეხურზე.

მეთხე ექსპერიმენტული სიტუაცია /ისინი თანამშრომლობენ ჩვენთან/

მაღალ პოზიციაში პირველ საფეხურზე ყველაზე თვალსაჩინო მაჩვენებელი უცხოთან გვაქვს მიღებული $/7/$. როგორც ჩანს უცხო ადამიანთა ჯგუფის თანამშრომლობა ჩვენთან ყველაზე უფრო მეტად იწვევს საქმიანობის ინტენსივობის ზრდას. თავისიანთან მიღებული მაჩვენებლები გაცილებით უფრო მცირეა $/2/$ და ყველა სხვა სიტუაციაში კი უფრო მეტია. ამ სიტუაციაში თავისიანთან იმიტომ გვაქვს მცირე მაჩვენებელი, რომ თავისიანი “სხვები” იგივე თავისიანი “ჩვენები” უნდა იყვნენ. ამიტომ კი მათი თანამშრომლობა ჩვენთან თავისთავად ისეთი უნდა იყოს, რომ ჩვენ ძლიერი ინტენსივობა არ უნდა გეჭირდებოდეს, თორემ რა მნიშვნელობა აქვს დახმარებას. ალბათ ასეთი დამოკიდებულება საერთოდ ვრცელდება სხვის ან სხვების მიერ ჩემზე ან ჩვენზე დახმარებაზე. ასეთ სიტუაციებში უფრო დაბალი მთლიანი მაჩვენებელი გვაქვს მაღალ პოზიციაში, ვიდრე მაშინ როდესაც მე ან ჩვენ ვეხმარებით სხვებს. მაგრამ სხვების $/სხვისი/$ დახმარების ასეთი შეფასება ყველაზე უკეთ სწორედ სხვების ჯგუფის დახმარების პროცესში ვლინდება. ე.ი. ჩვენ მაღლებს, ისედაც ძლი-

ერებს /ინდივიდუალურად/, მით უმეტეს ჯგუფს, სულ არ გეჭირდება ძლიერი ინტენსივობა. ჩვენ ჩვენი საქმე ვიცით და წარუმატებლობაც კი ვერ შეამცირებს ჩვენს ღირებულებას. კონკრეტული საქმე კი არ განსაზღვრავს ჩვენს ღირებულებას, არამედ საერთოდ ჩვენი ცხოვრებისეული მოღვაწეობა. ასეთი მსჯელობის შესაძლებლობა, კარგად ჩანს იქიდან, რომ გამარჯვების საფეხურზე არც ერთი შემთხვევა არა გვაქვს, რომლის მიხედვით ცდისპირთა ნახევარი მაინც აღნიშნავდა გამარჯვებას.

გამარჯვების ვარაუდის მთლიანი რაოდენობა /43/ ჩამორჩება ტოლობის /53/ და დაბალი /59/ პოზიციების მაჩვენებლებს და ანალოგიურ მაჩვენებლებს იმ სიტუაციაში როდესაც ჩვენ ვეხმარებით სხვებს. საინტერესოა, რომ ანალოგიური განსხვავება გვაქვს, მეორე, მეექვსე და მერვე სიტუაციებში აგრეთვე, რაც კანონზომიერ მოვლენად უნდა ჩაითვალოს.

მაღალი სტატუსის ადამიანები თანახმა არიან უფრო ნაკლები სიხშირით მიაღწიონ წარმატებას, მაგრამ მეტად შეინარჩუნონ დამოუკიდებლობა, რადგან სხვების მიერ დახმარება სასარგებლოს გარდა, ამავე დროს, ჩვენი საქმიანობის შეზღუდვას, ჩვენი ფუნქციის მიღებას ნიშნავს. ეს კი მაღალი სტატუსის ადამიანისათვის უფრო მიუღებელია, ვიდრე დაბალი ან ტოლი სტატუსის ადამიანისათვის.

უცხოსთან ურთიერთობაში სტატუსური უპირატესობანი უფრო ნაკლებ მოქმედებენ და ამიტომ საჭირო ხდება საკუთარი სტატუსის ძლიერი ინტენსივობით და გამარჯვების უფრო ხშირი ვარაუდით დამტკიცება.

მაგრამ მთლიანად ცდისპირი უფრო პასიურია და ნოლიანი მაჩვენებელი /14/ ჩამორჩება ანალოგიურს ტოლობისა /25/ და დაბალ /29/ პოზიციებში. აღსანიშნავია რომ ყველგან /გარდა მერვე სიტუაციისა/, სადაც სხვა /ან სხვები/ გვეხმარება ანალოგიურად უფრო დაბალი მაჩვენებლები გვაქვს მაღალ პოზიციაში /მეორე და მეექვსე სიტუაციები/.

	მალალი				ტყეა				დაბალი			
	ზღ	თს	ნჭ	უც	ზღ	თს	ნჭ	უც	ზღ	თს	ნჭ	უც
აღლინ ვზრდი საქმიანობას	აბს	4	2	1	7	6	7	5	8	11	3	7
	%	13.3	6.7	3.3	23.3	20	23.3	16.7	26.7	36.7	10	23.3
საქმიანობა ვზრდი საქმიანობას	აბს	4	9	7	5	10	9	6	15	11	7	9
	%	13.3	30	23.3	16.7	33.3	30	20	50	36.7	23.3	30
ოღნავ ვზრდი საქმიანობას	აბს	4	10	9	8	7	9	8	6	6	13	5
	%	13.3	33.3	30	26.7	23.3	30	26.7	20	20	43.3	16.7
არ მოქმედებს საქმიანობაზე	აბს	16	5	11	6	7	5	10	1	1	6	7
	%	53.3	16.7	36.7	20	23.3	16.7	33.3	3.3	3.3	20	23.3
ოღნავ ვამცირებ საქმიანობას	აბს	1	1		2						1	2
	%	3.3	3.3		6.7						3.3	6.7
საქმიანობა ვამცირებ საქმიანობას	აბს	1	1	2	2			1		1		
	%	3.3	3.3	6.7	6.7			3.3		3.3		
აღლინ ვამცირებ საქმიანობას	აბს		2									
	%		6.7									
მოსალოდნელია გამარჯვება	აბს	11	11	9	14	14	15	12	20	21	7	11
	%	36.7	36.7	30	46.7	46.7	50	40	66.7	70	23.3	36.7
მოსალოდნელია ფრე	აბს	11	12	17	9	15	15	12	10	6	18	9
	%	36.7	40	56.7	30	50	50	40	33.3	20	60	30
მოსალოდნელია ღამარცხება	აბს	8	7	4	7	1		6		3	5	10
	%	26.7	23.3	13.3	23.3	3.3		20		10	16.7	33.3

მეორე სიტუაციის მაღალი პოზიციის პირველი საფეხურის მონაცემებთან შედარება, რომლებშიც თავისიანთან მიღებული მაჩვენებელი მხოლოდ 1 რიცხვით განსხვავდება უცხოსთან მიღებული მაჩვენებლებისაგან, არ გვაძლევს არსებით განსხვავებას $/X^2=3.654. P=0.50/$.

ტოლობის პოზიციაში ყველაზე თვალსაჩინო მაჩვენებელი თავისიანთან $/7/$ და უცხოსთან $/7/$ გვაქვს მიღებული. ასეთივე შეფარდება ზოგადად და ნეიტრალურთან მიღებულ მაჩვენებლებთან გვაქვს პირველ, მეხუთე, მეშვიდე, მერვე, მეცხრე სიტუაციებში. მესამე სიტუაციაში თავისიანთან და უცხოსთან მიღებული მაჩვენებლები ჯობნიან ნეიტრალურთან მიღებულ მაჩვენებლებს. მეორე და მეექვსე სიტუაციებში კი თავისიანთან მიღებული მაჩვენებლებია ყველაზე მაღალი /განსაკუთრებით მეორეში/.

ყველა სიტუაციის მიხედვით თავისიანისა და ნეიტრალურის მაჩვენებლების შედარება გვაძლევს $/X^2=8.28. P=0.50/$. უცხოის და ნეიტრალურის მაჩვენებლების შედარება კი უფრო დიდ განსხვავებას გვაძლევს. მეოთხე სიტუაციის პირველ საფეხურზეც თავისიანისა და უცხოის მონაცემები ნაკლებ განსხვავდებიან ნეიტრალურთან და ზოგადად მიღებულ მაჩვენებლებთან შედარებით, რაც გვაფიქრებინებს, რომ ამ სიტუაციაში ცდისპირისათვის ნაკლები მნიშვნელობა აქვს თუ კონკრეტულად ვინ ეხმარება მას. ამავე დროს ჩანს რომ ნეიტრალურს უფრო მცირე მაჩვენებელი აქვს.

საყურადღებოა, რომ მოსალოდნელი შედეგების მიხედვით მხოლოდ დაბალ პოზიციაში $/ზოგადი-20, თავისიანი-21/$ ივარაუდება მეტწილად გამარჯვების მიღწევა, რაც მთლიანად “ჩვენთან” სხვა ჯგუფის თანამშრომლობას ნაკლებ ეფექტიანობაზე მიუთითებს მესამე /ჩვენ ვთანამშრომლობთ სხვებთან/ და მეშვიდე /ჩვენ ვთანამშრომლობთ მასთან/ სიტუაციების მონაცემებთან შედარებით.

ინდივიდუალური - ჯგუფური თანამშრომლობა

მეხუთე ექსპერიმენტული სიტუაცია /მე ვთანამშრომლობ მათთან/

მეხუთე სიტუაციის მაღალი პოზიციის პირველი ინტენსივობის /ძალიან ვზრდი საქმიანობას/ მაჩვენებლების სტრუქტურა დაახლოებით ისეთივეა, როგორც პირველი სიტუაციის დროს. თავისიანთან /13/ და უცხოთან /12/ უფრო მეტი სიხშირის ინტენსივობაა ვიდრე ნეიტრალურთან /7/ და ზოგადად /4/. პირველი სიტუაციის მაჩვენებლებთან შედარება არ იძლევა არსებით განსხვავებას, თუმცა განსხვავება დიდია $/X^2=4.27$. $P=0.20$ /. ეს კი ნიშნავს რომ ამ სიტუაციაში ცდისპირი უპირატესობას ანიჭებს თავისიანთან და უცხოთან ძლიერ ინტენსივობას. ამავე დროს ყურადღებას იქცევს, რომ საერთოდ მთლიანი მაჩვენებელი /32/ აქ უფრო მაღალია ვიდრე პირველ სიტუაციაში /26/, რაც ჯგუფთან თანამშრომლობის დროს უფრო მეტი სიხშირის მაღალ ინტენსივობაზე უნდა მიუთითებდეს. მაგრამ, როგორც ჩანს, ძირითადი განსხვავება მაინც ინიციატივის მიხედვით უნდა იყოს ამ შემთხვევაშიც. ასე მაგალითად, მეექვსე სიტუაციაში /ისინი თანამშრომლობენ ჩემთან/. ძალიან შემცირებულია ანალოგიური მაჩვენებლები /თავისიანი- 4, უცხო -2, ნეიტრალური-3/. ამ მონაცემების შედარება $/X^2=0.78$. $P=0.50$ / არ იძლევა არსებით განსხვავებას. მეხუთე სიტუაციის მაჩვენებლების პოზიციები /მაღალი-36, ტოლი-24, დაბალი- 37/ რომ შევადაროთ მეექვსე სიტუაციის ანალოგიურ მაჩვენებლებს საკმაოდ დიდ /თუმცა სტატისტიკურად არაარსებით/ განსხვავებას მივიღებთ $/X^2=5.2199$. $P=0.10$ /.

საყურადღებოა, რომ ინდივიდუალური თანამშრომლობა /1 სიტუაცია/ უფრო ნაკლებ განსხვავდება ტოლობის პოზიციის მონაცემებისაგან პირველი ინტენსივობის შემთხვევაში $/X^2=1.677$. $P=0.50$ /, ვიდრე მეექვსე სიტუაციის

ანალოგიური მაჩვენებელი $/X^2=2.145$. $p=0.30/$. ეს კი იმით უნდა იყოს განპირობებული რომ მეექვსე სიტუაციაში ინიციატივა სხვებს ეკუთვნის და ამიტომ აქ უცხო სთან თანამშრომლობის მაჩვენებელი უფრო მცირეა, რაც უცხო სთან თანამშრომლობის ნაკლები მიზიდულობის ამსახველია /ასევეა მეორე სიტუაციაში/.

დაბალი პოზიციის მაჩვენებლების პირველ სიტუაციასთან შედარება საკმაოდ დიდ განსხვავებას გვაძლევს $/X^2=5.25$. $P=0.10/$, თუმცა არა არსებით. აქ საყურადღებოა რომ თავისიანებთან თანამშრომლობას გაცილებით უფრო მეტი სიხშირით უჩვენებს ცდისპირი. როგორც ჩანს თავისიანებთან /ჯგუფთან/ თანამშრომლობის ძალიან მაღალი სიხშირე ჯგუფის სიძლიერის ფაქტორით არის გამოწვეული, როდესაც დაბალი სტატუსის მქონე პირი მრავალ “მაღალ” თავისიანთან თანამშრომლობის პირობებში ძლიერი აქტივობით ისე ერწყმის მათ, რომ სტატუსს საშიშროებას არ უქმნის, ხოლო თვითონ კი პიროვნულად მაღლდება. ამის შედეგი უნდა იყოს ის, რომ დაბალი სტატუსის თავისიანის ინტენსივობის ყველა მონაცემის ანალოგიურთან შედარება პირველი სიტუაციის მიხედვით არსებით განსხვავებას გვაძლევს $/X^2=13.628$. $P=0.01/$.

მოსალოდნელი შედეგების /გამარჯვება/ მიხედვით პირველ სიტუაციასთან შედარებით არსებითი განსხვავება არ გვაქვს მიღებული $/X^2=0.87$. $P=0.70/$. ტოლობის პოზიციაში /გამარჯვება/ მაჩვენებლების შედარება პირველ სიტუაციასთან აგრეთვე არ გვაძლევს არსებით განსხვავებას $/X^2=1.89$. $P=0.40/$. დაბალ პოზიციაში /გამარჯვება/ მაჩვენებლების შედარება პირველ სიტუაციასთან არ გვაძლევს არსებით განსხვავებას $/X^2=3.596$. $P=0.20/$.

ამრიგად როგორც ჩანს ამ სიტუაციაში /მე ვთანამშრომლობ მათთან/ პიროვნება ძირითადად ისევე მოქმედებს როგორც პირველ სიტუაციაში ე.ი. თითქოს ის მრავალთან კი არა და ერთ ადამიანთან თანამშრომლობს.

მეექვსე ექსპერიმენტული სიტუაცია /ისინი თანამშრომლობენ ჩემთან/

საყურადღებოა, რომ ამ სიტუაციაშიც, ადამიანს ძლიერი ინტენსივობის /ძალიან ვზრდი საქმიანობას/ შესუსტება ახასიათებს, ძირითადად, ისევე როგორც მეორე სიტუაციაში. ამიტომაც არის რომ მეორე სიტუაციასთან შედარებისას არსებით სტატისტიკურ განსხვავებას ჩვენ ვერ ვღებულობთ, ვერც მაღალ პოზიციაში $/X^2=0.202$. $P=0.90/$, ვერც ტოლობის პოზიციაში $/X^2=1.908$. $P=0.30/$.

მაჩვენებლების სტრუქტურა არსებითად არც მოსალოდნელი შედეგების მიხედვით განსხვავდება. ამიტომ, მეორე სიტუაციასთან შედარებისას არსებით განსხვავებას ვერ ვღებულობთ ვერც მაღალ პოზიციაში $/X^2=0.125$. $P=0.95/$, ვერც ტოლობის პოზიციაში $/X^2=0.125$. $P=0.65/$ და ვერც დაბალ პოზიციაში $/X^2=0.014$. $P=0.995/$.

ამრიგად ამ სიტუაციაში ისეთივე სურათი გვაქვს როგორც მეორე სიტუაციაში მაჩვენებელთა სტრუქტურის მიხედვით. მაგრამ საყურადღებოა ერთი გარემოება, რომ აქ მეხუთე სიტუაციასთან შედარებით შემცირებულია საერთო მაჩვენებლების რიცხვი, ხოლო მეორე სიტუაციაში კი პირიქით გაზრდილია პირველ სიტუაციასთან შედარებით.

ხომ არ ნიშნავს ეს იმას, რომ მეორე სიტუაციაში ინდივიდს საკუთარი ძალების ჩვენებაც შეუძლია/ ე.ი. შეუძლია შეეჯიბროს დამხმარე სხვას/ და ამიტომ ზრდის მაღალი ინტენსივობის სიხშირეს. მეექვსე სიტუაციაში სადაც ადამიანს მრავალი ეხმარება მას არ შეუძლია მათ შეეჯიბროს /შეჯიბრების უშედეგობის გამო/ და ამიტომ მაღალი ინტენსივობის სიხშირეც კლებულობს. ეს განსაკუთრებით კარგად ჩანს ზოგადისა / მე-5 სიტუაცია-21, მე-6 სიტუაცია --16/ და უცხო ს მე-5 სიტუაცია-33, მე-6 სიტუაცია --15/ მონაცემების შედარებისას, როგორც ჩანს მთლიანი მაჩვენებლების შედარება /ზოგადი, თავისიანი, ნეიტრალური, უცხო/ არსებით განსხვავებას მაინც არ გვაძლევს $/X^2=2.686$. $P=0.70/$.

	მაღალი				ტოლი				დაბალი				
	ზდ	თს	ნტ	უც	ზდ	თს	ნტ	უც	ზდ	თს	ნტ	უც	
ძალიან ეზრდი საქმიანობას	აბს	4	13	7	12	5	6	3	10	12	11	3	11
	%	133	433	233	40	16.7	20	10	333	40	36.7	10	36.7
საკმაოდ ეზრდი საქმიანობას	ბს	22	8	13	11	14	11	11	7	8	11	13	8
	%	733	26.7	433	36.7	46.7	36.7	233	233	26.7	36.7	433	26.7
ოღნავ ეზრდი საქმიანობას	აბს	4	5	8	5	9	9	11	6	9	4	10	4
	%	133	16.7	26.7	16.7	30	30	36.7	20	30	133	333	133
არ მოქმედებს საქმიანობაზე	აბს		4	2	1	2	3	4	7		3	4	4
	%		133	6.7	33	6.7	10	133	233		10	133	133
ოღნავ ვამცირებ საქმიანობას	აბს				1		1	1		1	1		1
	%				33		33	33		33	33		33
საკმაოდ ვამცირებ საქმიანობას	აბს												
	%												
ძალიან ვამცირებ საქმიანობას	აბს												2
	%												6.7
მოსალოდნელია გამარჯვება	აბს	21	23	14	15	14	13	10	10	13	12	2	7
	%	70	76.7	46.7	50	46.7	433	333	333	433	40	6.7	233
მოსალოდნელია ფრე	აბს	8	7	14	15	15	14	15	12	15	15	26	13
	%	26.7	233	46.7	50	50	46.7	50	40	50	50	86.7	433
მოსალოდნელია დამარცხება	აბს	1		2		1	3	5	8	2	3	2	10
	%	33		6.7		33	10	16.7	26.7	6.7	333	6.7	333

მოსალოდნელი შედეგების მიხედვით /გამარჯვება/ მეორე სიტუაციის მონაცემებთან შექვესე სიტუაციის მონაცემების სტრუქტურის შედარება აგრეთვე არ იძლევა არსებით განსხვავებას არც მაღალი $/X^2=0.117$. $P=0.95/$ არც ტოლობის $/X^2=1.3$. $P=0.60/$ არც დაბალი $/X^2=0.9$. $P=0.70/$ პოზიციების მიხედვით. ეს კი ნიშნავს, რომ ძირითადად ცდისპირები მაღალ შედეგიანობას თავისიანებთან თანამშრომლობის დროს მოეწიან.

მეშვიდე ექსპერიმენტული სიტუაცია /ჩვენ ვთანამშრომლობთ მასთან/

მაღალ პოზიციაში /პირველი საფეხური - ძალიან გზრდი საქმიანობას/ ყურადღებას იქცევს ნეიტრალურთან მაჩვენებელთა სიხშირის მომატება /6/ და უცხოთან კი დაკლება /6/ პირველ სიტუაციასთან შედარებით $/X^2=5.31$. $P=0.10/$. ძალიან ახლოს ვართ მისული არსებით განსხვავებამდე. ეს მონაცემები იმით უნდა იყოს განპირობებული რომ ჩვენი სიმრავლე აღარ ქმნის აუცილებლობას უცხო წინაშე თავის გამოჩენისა, რადგან ჩვენ ვიკავებთ საქმიანობის მთელ სიერცეს და სტატუსურად უცხო აღარ არის იმდენად ანგარიშგასაწევი. ნეიტრალურთან მაჩვენებლების სიხშირის ზრდა კი იმით უნდა იყოს განპირობებული, რომ ამ სიტუაციაში ნეიტრალური შეიძლება უფრო სწრაფად მოხედეს ჩვენი /ჯგუფის/ გაელენის ქვეშ, მისი შეგუება უფრო ადვილია და უფრო პერსპექტიულია ვიდრე, როდესაც მე მასთან მარტოდ ვარ და მისი დამოკიდებულება ჩემდამი უცნობია, მე არ ვიცი თავგამოდების შემთხვევაში ის უკეთ განეწყობა ჩემს მიმართ თუ არა. იმ დროს უცხოთან ასეთ მოლოდინს უფრო მეტი გამართლება აქვს, რადგან ის როგორც უცხო შეიძლება ჩემი უარმყოფელი გახდეს, რაც ჩემი სტატუსის უარყოფა იქნება აგრეთვე.

	მედიანი				ტოლი				დაბალი			
	ზდ	თს	ნტ	უც	ზდ	თს	ნტ	უც	ზდ	თს	ნტ	უც
ბალიან გზრდი	4	4	3	2	3	7	5	5	9	15	2	8
საქმიანობას	133	133	10	6.7	10	233	16.7	16.7	30	50	6.7	26.7
საკმაოდ გზრდი	2	6	6	4	10	11	3	3	11	7	10	1
საქმიანობას	6.7	20	20	133	333	36.7	10	10	36.7	233	333	33
ოდნავ გზრდი	11	14	9	10	13	7	15	6	5	3	10	7
საქმიანობას	36.7	46.7	30	333	433	233	50	20	16.7	10	333	233
არ მოქმედებს	6	3	9	10	3	5	6	11	3	4	8	10
საქმიანობას	20	10	30	333	10	16.7	20	36.7	10	133	26.7	333
ოდნავ გამცირებს	7	3	3	3	1		1	4	2			4
საქმიანობას	233	10	10	10	33		33	133	6.7			133
საკმაოდ გამცირებს			1							1		
საქმიანობას			33							33		
ბალიან გამცირებს								1				
საქმიანობას								33				
მოსალოდნელია	9	13	8	5	14	18	9	6	23	25	14	10
გამარჯვება	30	433	26.7	16.7	46.7	60	30	20	76.7	833	46.7	333
მოსალოდნელია	16	13	16	15	15	11	17	12	6	5	14	11
ფრე	533	433	533	50	50	36.7	56.7	40	20	16.7	46.7	36.7
მოსალოდნელია	5	4	6	10	1	1	4	12	1		2	9
დამარცხება	16.7	133	20	333	33	33	133	40	33		6.7	30

ტოლობის პოზიციაში პირველ სიტუაციასთან შედარება $/X^2=0.1146$. $P=0.99$ - განსხვავება არ არის არსებითი/ გვიჩვენებს რომ მაჩვენებლების სტრუქტურის მიხედვით ტოლობის პოზიციაში უფრო პერსპექტიულია თავისიანთან /ურთიერთობების შენარჩუნების თვალსაზრისით/, უცხო-სთან /საკუთარი თავის ღირებულების ჩვენების თვალსაზრისით/ თანამშრომლობა და ნაკლებ პერსპექტიულია ნეიტრალურთან თანამშრომლობა, რადგან შეუძლებელია ზუსტად იმისი გარკვევა, თუ რომელ პოზიციაზე დადგება ნეიტრალური. ხოლო ნეიტრალურ პოზიციაში დგომა კი სინამდვილეში შეიძლება ტოლობის მდგომარეობის უარყოფაც კი იყოს და ასეთ შემთხვევაში ძალიან დიდ აქტივობას არა აქვს აზრი.

დაბალ პოზიციაში პირველი სიტუაციის მაჩვენებლებთან შედარება $/X^2=4.111$. $P=0.20$ - განსხვავება არ არის არსებითი, მაგრამ დიდია/ გვიჩვენებს, რომ პირველ სიტუაციისაგან განსხვავებით აქ განსაკუთრებით იზრდება თავისიანთან მაჩვენებლები/12/, რაც იმით უნდა იყოს განპირობებული რომ ჩვენი “სიდაბლე” კომპენსირდება ჩვენი სიმრავლით და ძლიერი ინტენსივობა ჩვენი სტატუსის ამადლების საშუალების მომცემი უნდა იყოს. ნეიტრალურთან კი მაჩვენებელთა სიხშირის მომატება ნიშნავს რომ დაბალ პოზიციაში მდგომი ჯგუფი ნეიტრალურთანაც უფროთხილდება ჯგუფის სახეს. ამიტომ კი საკუთარი დაბალი პოზიცია უფრო ინტენსიური საქმიანობით უნდა დააკომპენსიროს. საერთოდ დაბალ პოზიციაში ინტენსივობის ყველაზე მაღალი მაჩვენებელია /40/, რომელიც პირველ სიტუაციაში ანალოგიურ /20/ მაჩვენებელსაც ჯობია..

საყურადღებოა, დაბალ პოზიციაში თავისიანთან მიღებული მაღალი მაჩვენებლები ინტენსივობის პირველ /ძალიან ვზრდი საქმიანობას/ და მეორე /საკმაოდ ვზრდი საქმიანობას/ დონეებზე.

მთლიანად /ინტენსივობის ყველა მაჩვენებლების/ თავისიანთან მიღებული ინტენსივობის შედეგების შედარება პირველ სიტუაციასთან არსებით განსხვავებას გვაძლევს

$/X^2=15.312$. $P=0.005/$. ეს ნიშნავს, რომ ჯგუფის განცდა საშუალებას აძლევს ცდისპირს არ შებოჭოს საკუთარი თავი და მაღალი ინტენსივობით მაღალი სტატუსის მქონეს საკუთარი მაღალი ღირებულების შესაძლებლობა დაუმტკიცოს. ამავე დროს ასეთი მოქმედების საშუალებას თვით დაბალი სტატუსის ადამიანთა წრეში ყოფნაც იძლევა, რადგან ჯგუფი თავისთავად ამადლებს ადამიანის ღირებულებას და მას შეუძლია მაღალი სტატუსის ადამიანს, როგორც თანასწორს, ისე შეხედოს ანდა სულაც უფრო მაღლაც კი დააყენოს ჯგუფი.

მთლიანი მონაცემების შედარება /მაღალი-29, ტოლი-25, დაბალი-40/ პირველი სიტუაციის მონაცემებთან $/X^2=2.63$. $P=0.30/-$ არა არსებით განსხვავებას გვაძლევს. თუ ჩვენი ორი /პირველი და მეორე/ ინტენსივობის მონაცემებს შევადარებთ $/X^2=5.934$. $P=0.10/-$ განსხვავება ისევ არა არსებითი იქნება, თუმცა არსებითი განსხვავების მაჩვენებელთან $/5.99/$ ძალიან ახლოა.

დასტურდება, რომ პირველ სიტუაციაში ყველაზე მეტი სიხშირით მაღალი პოზიციის მაჩვენებლები განსხვავდებიან. აქ კი დიდი მაჩვენებლებით დაბალი პოზიციის მაჩვენებლები ხასიათდებიან. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ჯგუფი დაბალ პოზიციაში თითქმის ისე მოქმედებს როგორც ცალკეული ადამიანი მაღალ პოზიციაში. ე.ი. ჯგუფში ადამიანის სტატუსი თითქოს მაღლდება.

მოსალოდნელი შედეგების მიხედვით მაღალ პოზიციაში /გამარჯვება/ თავისიანთან $/17/$ და უცხოთან $/14/$ გვაქვს უფრო მეტი სიხშირის მაჩვენებლები, რაც თავისიანთან ემოციური სიახლოვისა და მოსალოდნელი სამაგიერო ქცევით უნდა იყოს განპირობებული, ხოლო უცხოთან საკუთარი მეობის /ღირსების/ დემონსტრირების აუცილებლობის გამო. პირველი სიტუაციის მაჩვენებლებთან შედარება არ გვაძლევს არსებით განსხვავებას. $/X^2=0.368$. $P=0.91/$.

		მალაღი				ტოლი				დაბალი			
		ზდ	თს	ნტ	უც	ზდ	თს	ნტ	უც	ზდ	თს	ნტ	უც
ბალიან გზრდი საქმიანობას	აბს	7	10	6	6	7	9	1	8	8	12	8	12
	%	23.3	33.3	20	20	23.3	30	3.3	26.7	26.7	40	26.7	40
საკმიანობას საკმიანობას	ბს	11	7	11	6	11	9	13	8	8	9	8	5
	%	36.7	23.3	36.7	20	36.7	30	43.3	26.7	26.7	30	26.7	16.7
ოდნავ გზრდი საკმიანობას	აბს	7	5	10	11	6	10	9	7	5	4	8	5
	%	23.3	16.7	33.3	36.7	20	33.3	30	23.3	16.7	13.3	26.7	16.7
არ მოქმედებს საკმიანობაზე	აბს	4	6	3	7	4		4	6	5	2	3	4
	%	13.3	20	10	23.3	13.3		13.3	20	16.7	6.7	10	13.3
ოდნავ ვამცირებ საკმიანობას	აბს		1			1	1	1		3	1	2	3
	%		3.3			3.3	3.3	3.3		10	3.3	6.7	10
საკმიანობას საკმიანობას	აბს		1				1	2	1	1	1		1
	%		3.3				3.3	6.7	3.3	3.3	3.3		3.3
ბალიან ვამცირებ საკმიანობას	აბს	1				1					1	1	
	%	3.3				3.3					3.3	3.3	
მოსალოდნელია გამარჯვება	აბს	19	17	13	14	15	17	13	12	16	17	11	11
	%	63.3	56.7	43.3	46.7	50	56.7	43.3	40	53.3	56.7	36.7	36.7
მოსალოდნელია ფრე	აბს	9	11	12	11	15	9	14	12	7	8	14	10
	%	30	36.7	40	36.7	50	30	46.7	40	23.3	26.7	46.7	33.3
მოსალოდნელია დამარცხება	აბს	2	2	5	5		4	3	6	7	5	5	9
	%	6.7	6.7	16.7	16.7		13.3	10	20	23.3	16.7	16.7	30

ტოლობის პოზიციაში გამარჯვება მხოლოდ თავისიან-თან /17/ გვაქვს დაფიქსირებული, რაც იმით უნდა იყოს გამოწვეული, რომ თავისიანთან ურთიერთობა უფრო პერსპექტიულია და ფაქტიურად ამით საკუთარ თავსაც ეხმარება ადამიანი. მაგრამ ასეთი განცდა უფრო მეტად ჯგუფური მოქმედების დროს იჩენს თავს. ალბათ, ამიტომაც, რომ პირველ სიტუაციაში თავისიანთან ყველაზე ნაკლებ არის მოსალოდნელი გამარჯვება. ამრიგად “საკუთარი” განცდა ჯგუფში უფრო ძლიერი უნდა იყოს. პირველი სიტუაციის მაღალი პოზიციის მაჩვენებლებთან შედარებით აქ სხვაობა მომატებულია, თუმცა არა არსებითია $/X^2=2.36$. $P=0.30/$.

თავისიანთან /17,9,4/ მიღებული მონაცემების უცხო-სთან მიღებულ მონაცემებთან /12,12,6/ შედარება არა არსებით განსხვავებას გვაძლევს $/X^2=2.11$. $P=0.40/$.

დაბალ პოზიციაში თავისიანთან /17/ გვაქვს გამარჯვების ყველაზე მეტი სიხშირის აღნიშვნა, რაც ისევ ჯგუფური ფაქტორით უნდა იყოს განპირობებული, რომელიც უკან ტოვებს პიროვნული თავგამოჩენის მოტივს და აძლიერებს თავისიანის მიმართ დადებით დამოკიდებულებას, თუმცა პირველი სიტუაციის მონაცემებთან შედარება არ იძლევა არსებით განსხვავებას $/X^2=1.644$. $P=0.50/$. ამავე დროს საკმაოდ დიდ განსხვავებას /თუმცა არ არსებით/ ვლენულობთ დაბალი პოზიციის თავისიანთან და უცხო-სთან მიღებული მაჩვენებლების შედარებისას $/X^2=1.64$. $P=0.30/$. ნეიტრალურთან შედარება კი გვაძლევს $/X^2=2.92$. $P=0.30/$ აგრეთვე არარსებით განსხვავებას თუმცა კი საკმაოდ დიდს.

მეორე ექსპერიმენტული სიტუაცია /ის თანამშრომლობს ჩვენთან/

მაღალ პოზიციაში შედარებით განსხვავებული სიხშირით თავისიანთან /7/ მაჩვენებელი გამოირჩევა, რაც ჯგუფის ეფექტით უნდა იყოს გამოწვეული უთუოდ, თუმცა მეშვიდე სიტუაციასთან შედარებით აქ გაცილებით უფრო

მოკრძალებული მაჩვენებლებია $/X^2=2.061$. $P=0.90$ არსებითი განსხვავება არ არის/.

მიუხედავად იმისა, რომ ამ პოზიციაში თავისიანის მაჩვენებელი უფრო მაღალია $/7/$, ვიდრე მეორე სიტუაციაში $/5/$ არსებით განსხვავებას $/X^2=2.14$. $P=0.40/$ ვერ ვღებულობთ.

ტოლობის პოზიციაში ინტენსივობის პირველ საფეხურზე $/$ მაღიან ვზრდი საქმიანობას $/$ ერთმანეთისაგან განსხვავებული მონაცემები არ გვაქვს და ამავე დროს, მეორე სიტუაციასთან $/14/$ შედარებით გაცილებით მცირე მაჩვენებლებია თავისიანთან $/4/$. შედარება არ გვაძლევს არსებით განსხვავებას $/X^2=1.85$. $P=0.40/$. მაგრამ თუ თავისიანთან მიღებულ მონაცემებს შევადარებთ ერთმანეთს ვერტიკალურ ჭრილში, მაშინ არსებით $/X^2=12.1$. $P=0.01/$ განსხვავებას ვღებულობთ, რაც იმას ნიშნავს, რომ მერვე სიტუაციაში ტოლი საქმიანობის ინიციატორი არ იწვევს ჩვენი $/$ ჯგუფის $/$ ინტენსივობის ძალიან დიდ ზრდას. ეს იმით უნდა იყოს გამოწვეული, რომ ტოლთან ჩვენ სტატუსის პრობლემა მოხსნილი გვაქვს, ხოლო თავისიანების ჯგუფში ყოფნის გამო ამაღლებულობის განცდა გვეძლევა, რომელიც დაძაბვის გარეშე დადებითი შედეგის მიღწევას უნდა უზრუნველყოფდეს აგრეთვე. ამავე დროს როდესაც ტოლი სხვა მხოლოდ მე მეხმარება, ასეთ დახმარებას ჩემთვის დიდი მნიშვნელობა აქვს. მე თვითონ უნდა გამოვიჩინო ძლიერი აქტივობა, რათა ჩემი აქტივობის შესაბამისი აქტიობა გამოვიწვიო ტოლ პარტნიორში და დადებით შედეგს მივაღწიო. ამავე დროს უცხოის მონაცემების ანალოგიური შედარება $/$ მერვე და მეორე სიტუაციის მაჩვენებლებისა $/$ არ გვაძლევს არსებით განსხვავებას $/X^2=2.0$. $P=0.80/$.

დაბალ პოზიციაში, როგორც მერვე ისე მეორე სიტუაციებში თავისიანთან პირველი ინტენსივობის მაჩვენებელი ძალიან დიდია $/$ ორივე შემთხვევაში 15 უდრის $/$. სტატისტიკური შედარება ძალიან მცირე განსხვავებას $/X^2=1.48$. $P=0.70/$. ამრიგად ორივე შემთხვევაში დაბალ პოზიციაში

მდგომი ცდისპირები სხვა მაღალი თავისიანის დახმარების შესაბამისად თვითონაც ცდილობს მაქსიმალური ინტენსივობა განავითაროს. ამავ დროს აქ საკუთარი აქტივობის ხარჯზე მაღალთან გათანაბრების ტენდენცია ჩანს.

ეს იმითაც დასტურდება, რომ დაბალ პოზიციაში თავისიანთან და უცხოსთან მიღებული შედეგები ინტენსივობის ყველა მაჩვენებლის მიხედვით არსებითად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან, რადგან თუ თავისიანთან ყველა დიდი მაჩვენებელი ინტენსივობის უმაღლეს დონეზეა /15/ უცხოსთან უმაღლეს დონეზე გვაქვს /11/.

მოსალოდნელი შედეგების მაჩვენებლები არსებითად არ განსხვავდება მეორე სიტუაციის მაჩვენებლებისაგან. მაგალითად, ყველაზე უფრო განსხვავებულია დაბალ პოზიციაში უცხოსთან მიღებული მაჩვენებლები. მათი შედარება მეორე სიტუაციის ანალოგიურ მონაცემებთან არა არსებით განსხვავებას გვაძლევს $/X^2=1.566$. $P=0.40/$.

მეცხრე ექსპერიმენტული სიტუაცია /მე ჩემს თავთან ვთანამშრომლობ/

ამ სიტუაციის მთლიანი მაჩვენებლების კუთვნილების მიხედვით /ზოგადი, თავისიანი, ნეიტრალური, უცხო/ შედარება ანალოგიურ მაჩვენებლებთან პირველ სიტუაციაში $/X^2=4.766$. $P=0.20/$ არარსებით განსხვავებას გვაძლევს, თუმცა განსხვავება საკმაოდ დიდია.

ინტენსივობის პირველ დონეზე უცხოსთან მიღებული გვაქვს მცირე მაჩვენებელი, ხოლო ამ სიტუაციის უცხო-სთან მიღებული ინტენსივობის ყველა მაჩვენებლის პირველი სიტუაციის ანალოგიურთან შედარება არსებით განსხვავებას გვაძლევს $/X^2=12.801$. $P=0.01/$. ეს კი ნიშნავს, რომ საკუთარი თავის უცხო პოზიციაში ჩაყენება უფრო მეტად პასიურობაზეა ორიენტირებული /ნაკლებია ძლიერი საქმიანობისა და მეტი საქმიანობის შემცირების მაჩვენებლები პირველ სიტუაციასთან შედარებით/. ამავ

	მალალი				ტოლი				დაბალი			
	ზდ	თს	ნტ	უც	ზდ	თს	ნტ	უც	ზდ	თს	ნტ	უც
პალიან ვზრდი	3	7	1	4	2	4	2	3	7	15	3	6
საქმიანობას	%	10	23.3	33.3	13.3	6.7	6.7	10	23.3	50	10	20
საკმაოდ ვზრდი	3	1	4	1	6	14	8	3	13	8	11	7
საკმიანობას	%	10	3.3	13.3	3.3	20	46.7	26.7	43.3	26.7	36.7	23.3
ოდნავ ვზრდი	4	7	11	2	14	9	13	11	8	6	11	5
საკმიანობას	%	13.3	23.3	36.7	6.7	46.7	30	43.3	26.7	20	36.7	16.7
არ მოქმედებს	10	10	8	16	7	3	6	11	2	1	5	11
საკმიანობაზე	%	33.3	33.3	26.7	53.3	23.3	10	20	36.7	3.3	16.7	36.7
ოდნავ ვამცირებ	3	5	1	3	1			1				1
საკმიანობას	%	10	16.7	3.3	10	3.3		3.3				3.3
საკმაოდ ვამცირებ	2		2	3				1				
საკმიანობას	%	6.7		6.7	10			3.3				
პალიან ვამცირებ	5		3	1				1				
საკმიანობას	%	16.7		10	3.3			3.3				
მოსალოდნელია	3	9	7	6	10	17	5	6	22	27	11	14
გამარჯვება	%	10	30	23.3	20	33.3	56.7	20	73.3	90	36.7	46.7
მოსალოდნელია	11	13	16	9	18	11	23	17	6	3	17	7
ფრე	%	36.7	43.3	53.3	30	60	36.7	56.7	20	10	56.7	23.3
მოსალოდნელია	16	8	7	15	2	2	2	7	2		2	9
დამარცხება	%	53.3	26.7	23.3	50	6.7	6.7	23.3	6.7		6.7	30

დროს ასეთი შედეგები საკუთარ თავში “უცხოობის” უარყოფას და მის “განდევნას” ნიშნავს, რადგან საქმიანობის ნაკლები ინტენსივობა “უცხოს” არარაობასთან გაიგივებას გამოიწვევს, რაც იმის მაუწყებელი უნდა იყოს, რომ თანამშრომლობა საკუთარ თავთან უცხოსთან თანამშრომლობას ნაკლებ წააგავს.

აღბათ, ამიტომაც არის, რომ ცდისპირები პირველი სიტუაციისაგან განსხვავებით აქ /უცხოსთან/ მეტწილად საყაიმო შედეგს მოეღიან. ეს საკუთარ თავთან თავისებურ შეთანხმებულობას ნიშნავს უთუოდ. ისინი გამარჯვების ძალიან მცირე რაოდენობას აჩვენებენ /პირველ სიტუაციასთან შედარებით/, რადგან წინააღმდეგ შემთხვევაში საკუთარ თავში უცხოობის დადასტურებას ექნებოდა ადგილი, რაც მიუღებელია პიროვნების მთლიანობისათვის.

საყურადღებოა, რომ ანალოგიურ შემთხვევაში შეჯიბრების დროს უცხოსთან ურთიერთობაში სავარაუდოა მაღალი ინტენსივობის ყველაზე დიდი სიხშირე. ასევე მოსალოდნელია გამარჯვების დიდი სიხშირე. ეს კი ნიშნავს, რომ უცხოსთან შეჯიბრების დროს საკუთარ თავში მისი დაძლევა საკუთარი თავის მთლიანობას უზრუნველყოფს, ხოლო თანამშრომლობის დროს თანამშრომლობაზე თავის შეკავება უზრუნველყოფს საკუთარი თავის მთლიანობას.

მნიშვნელოვანია, რომ სხვა შემთხვევებში მეცხრე სიტუაციის თავისიანთა მაჩვენებლები ნაკლებ განსხვავდებიან პირველი სიტუაციის ანალოგიური მაჩვენებლებისაგან $/X^2=1.716$. $P=0.60/$.

ნეიტრალურ მაჩვენებლებს შორის $/X^2=10.40$. $P=0.01/$ განსხვავება არსებითია, რაც იმით უნდა იყოს გამოწვეული, რომ ნეიტრალურ საკუთარ თავთან თანამშრომლობა სტიმულირებული არ არის არც დადებითი და არც უარყოფითი პერსპექტივით და სტატუს-კვოს შენარჩუნება საკუთარი თავის მთლიანობის, და უცვლელობის ე.ი. ნორმალური მდგომარეობის შენარჩუნებას უტოლდება.

ასეთივე კანონზომიერება მოქმედებს ტოლობის პოზიციაში სადაც საკუთარ თავთან თანამშრომლობა უფრო

პასიურობისაკენ არის ორიენტირებული. ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი მეოთხე საფეხურზე /არ მოქმედებს საქმიანობაზე/ გვაქვს მიღებული. ე.ი. აქაც უცვლელობას აქვს უპირატესობა, რადგან ძალიან მაღალი ინტენსივობა იმისი მაჩვენებელი იქნებოდა, რომ ჩვენ საკუთარ თავზე მჯობინება გვენდომებოდა, რაც ჩვენს მთლიანობას დაარღვევდა. ამავე დროს პირველ სიტუაციაში ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი მეორე საფეხურზე არის /საკმაოდ ეზრდი საქმიანობას/ წარმოდგენილი, რაც სხვასთან თანამშრომლობას შეჯიბრების იერფერს აძლევს უთუოდ /თუმცა უფრო ნაკლებ დეკლარირებული, როგორც ეს მაღალ პოზიციაში გვაქვს /პირველი საფეხურის მაჩვენებლები ჯობნის ყველა სხვა პოზიციის მაჩვენებლებს/. საყურადღებოა, რომ მეცხრე და პირველი სიტუაციების ტოლობის პოზიციების მთლიანი /ინტენსივობის საფეხურების მიხედვით/ მაჩვენებლების შედარება ძალიან დიდ, არსებით განსხვავებას გვაძლევს $/X^2=16.646. P=0.01/$.

პასიურობაზე განწყობილება ჩანს აგრეთვე მოსალოდნელი შედეგების მიხედვით, სადაც მეტწილად საყაიმო შედეგი გვაქვს მიღებული. იმ დროს როდესაც პირველ სიტუაციაში ნეიტრალურთან და უცხოსთან გამარჯვება გვაქვს მიღებული, მთლიანი მაჩვენებლების შედარება არსებით განსხვავებას გვაძლევს $/X^2=13.072. P=0.005/$.

დაბალი პოზიციის ინტენსივობის მთლიანი მაჩვენებლების შედარება ანალოგიურთან პირველ სიტუაციაში არსებით განსხვავებას გვაძლევს $/X^2=27.486. P=0.05/$. აქაც პასიურობაა წამყვანი. საკმარისია იმის აღნიშვნა, რომ ინტენსივობის შემცირება მთლიანად ყველაზე მეტია /33/. ეს გასაგები უნდა იყოს, რადგან თუ საკუთარ მაღალ "მე"-სთან მიწევს თანამშრომლობა, რა თქმა უნდა, უპრიანია, ასპარეზი იმას მივცე, რაც ჩემი მიღწევაც იქნება უთუოდ. ე.ი. აქ გამთლიანების ტენდენცია არის წარმოდგენილი. აქ თანამშრომლობაზე უარის თქმა სინამდვილეში დაპირისპირებაზე, შეჯიბრებაზე უარის თქმას ნიშნავს. პირველ

	მალაქი				ტოლი				დაბალი			
	ზდ	თს	ნტ	შკ	ზდ	თს	ნტ	შკ	ზდ	თს	ნტ	შკ
ძალიან ვზრდი საქმიანობას	აბს	5	14		4	2	5		5	5	4	1
	%	16.7	46.7		13.3	6.7	16.7		16.7	16.7	13.3	3.3
საკმაოდ ვზრდი საქმიანობას	აბს	16	9	9	3	3	11	3	1	4	7	6
	%	53.3	30	30	10	10	36.7	10	3.3	13.3	23.3	20
ოდნავ ვზრდი საქმიანობას	აბს	6	4	8	5	15	6	10	3	3	10	6
	%	20	13.3	26.7	16.7	50	20	33.3	10	10	33.3	20
არ მოქმედებს საქმიანობაზე	აბს		1	13	6	8	7	16	11	6	4	15
	%		3.3	43.3	20	26.7	23.3	53.3	36.7	20	13.3	50
ოდნავ ვამცირებ საქმიანობას	აბს	2	2		7	2	1	1	4	7	2	1
	%	6.7	6.7		23.3	6.7	3.3	3.3	13.3	23.3	6.7	3.3
საკმაოდ ვამცირებ საქმიანობას	აბს				2				4	3	3	1
	%				6.7				13.3	10	10	3.3
ძალიან ვამცირებ საქმიანობას	აბს	1			3				2	2		
	%	3.3			10				6.7	6.7		
მოსალოდნელია გამარჯვება	აბს	23	22	6	3	9	14	5	3	8	10	5
	%	76.7	73.3	20	10	30	46.7	16.7	10	26.7	33.3	16.7
მოსალოდნელია უკუ	აბს	6	8	24	17	21	15	23	15	12	16	20
	%	20	26.7	80	56.7	70	50	76.7	50	40	53.3	66.7
მოსალოდნელია დამარცხება	აბს	1			10		1	2	12	10	4	5
	%	3.3			33.3		3.3	6.7	40	33.3	13.3	16.7

სიტუაციაში ყველაზე მაღალი მაჩვენებელი მესამე საფეხურზე /ოდნავ ვზრდი საქმიანობას/ გვაქვს, რაც მაღალი სიტუაციის ადამიანთან ისეთ თანამშრომლობას გულისხმობს, რომელიც მას არ აგრძნობინებს ჩვენს პრეტენზიას მჯობინობაზე /ე.ი. შეჯიბრებაზე/.

საყურადღებოა, რომ მოსალოდნელი შედეგების შედარება პირველი სიტუაციის მონაცემებთან არსებით განსხვავებას გვაძლევს $/X^2=7.230. P=0.05/$, რაც ძირითადად დამარცხებათა რაოდენობის ზრდაში /34/ და გამარჯვებათა რაოდენობის შემცირებაში ვლინდება. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია უცხოსთან დამარცხებათა რაოდენობის ზრდა. როგორც ჩანს მაღალ უცხოთა საკუთარ თავთან თანამშრომლობის დროს მისი უცხოობის დაძლევა შეიძლება არა მხოლოდ იმით რომ მას ვაჯობოთ /ე.ი. გამარჯვებას მივაღწიოთ/ ანდა მასთან შევათანხდეთ /ე.ი. გავიყოთ გავლენის სფეროები-ყაიმი/, არამედ მასთან დამარცხდეთ, რაც ჩვენი პიროვნების ერთიანობას აღადგენს იმით რომ უცხოთა მოწინააღმდეგე აღარ ეყოლება ანუ უცხო ფაქტიურად თავისიანად გადაიქცევა.

6. დ ა ს კ ვ ნ ე ბ ი

ნაშრომში განხილული გენეტიკური, ისტორიული, მითოლოგიური, ეთნოგრაფიული და სოციალურ ფსიქოლოგიური პროცესები ცოცხალი ორგანიზმის გარემოსთან ურთიერთობების ზოგადი ბიოფსიქოლოგიური აპროპრიაციის /მიკუთვნება/ ტენდენციების კერძო გამოვლინებებს წარმოადგენენ.

აპროპრიაციის ტენდენცია უზრუნველყოფს ფიზიკური სამყაროთი /გარემოთი/ სარგებლობის შესაძლებლობას, ცოცხალი ორგანიზმის განვითარებას, სრულყოფას, გამრავლებას, გართულებას, საკუთარი მდგომარეობისა და სიცოცხლისუნარიანობის შენარჩუნებას, ფიზიკურ გარე-

მოსთან დაპირისპირებას, მის ათვისებას, გამოყენებას, მოხმარებას და მასზე უპირატესობის მიღწევას.

დ. უზნაძეს მიაჩნდა, რომ “ორგანიზმი როგორც მთლიანი მოქმედებს, იგი როგორც მთლიანი უპასუხებს გარემოს ზემოქმედებას”. ამავე დროს განაგრძობს დ.უზნაძე – სანამ ცოცხალი არსება საზოგადოდ რაიმე მნიშვნელოვან ქცევას ჩაიდენს, იგი უკვე მანამდე ისეა მოდიფიცირებული, რომ მან სწორედ ეს ქცევა უნდა ჩაიდინოს-სხვანაირად ასეც შეიძლებოდა გვეთქვა: სანამ ცოცხალი არსება რაიმე ქცევას მიმართავდეს, მას უკვე მანამდე აქვს ეს ქცევა გ ა ნ წ ყ ო ბ ი ს სახით მოცემული. “მაშასადამე”, დაასკვნის დ. უზნაძე – “იმ სპეციფიკურ მდგომარეობას, რომელიც სუბიექტში მოთხოვნილების დაკმაყოფილების ობიექტური სიტუაციის ზეგავლენის შედეგად ჩნდება, გ ა ნ წ ყ ო ბ ა შეგვიძლია ვუწოდოთ... განწყობა არა მარტო როგორც ნამდვილი მიზეზი მოქმედებს ქცევაზე, არამედ ამავე დროს თითქოს მ ი ზ ნ ი ს მსგავსადაც. როგორც მიზანში წინასწარაა მოცემული ის, რაც შემდეგში უნდა მოხდეს, სწორედ ასეა განწყობაშიც”.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია რომ დ. უზნაძის თვალსაზრისით- ისე როგორც ცხოველის ქცევას, ბოლოს და ბოლოს, ადამიანის ქცევასაც მოთხოვნილება უდევს საფუძვლად და ამ თვალსაზრისით ცხოველსა და ადამიანს შორის განსხვავება მართლაც არაფერია.

შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ნებისმიერი ცოცხალი არსების განწყობას განვითარების დონის მიუხედავად მრავალი საერთო კანონზომიერება გააჩნია, რომელიც განპირობებულია იმით, რომ “ცხოველის განწყობას აქტუალური იმპულსის სიტუაცია ქმნის, ხოლო ადამიანის განწყობას, რომელიც მის ქცევას უდევს საფუძვლად, გაცნობიერებული წარმოსახული სიტუაცია” /დ.უზნაძე, 1964/.

აპროპრიაციის ტენდენციას განწყობა უდევს საფუძვლად, მაგრამ ცოცხალი ორგანიზმის ხანგრძლივმა განვითარებამ განწყობისეული ქცევის მრავალ თავისებურებას

დაუდო საფუძველი, თუმცა მრავალი საერთო ნიშანი შენარჩუნებული იქნა.

განწყობა არის მთლიანი ზოგადბიოფსიქიკური მდგომარეობა, რომელიც მატერიალურ ნივთიერებათა ფიზიკური მდგომარეობის საწინააღმდეგოდ უზრუნველყოფს ცოცხალი ორგანიზმის არსებობის შესაძლებლობას.

განწყობის სტრუქტურაში ყოველთვის მოცემულია ორი მხარე- პოზიტიური, რომელიც უზრუნველყოფს გარემოსთან შეგუების მიზანშეწონილი ფუნქციების, საშუალებებისა და მიდგომების ჩამოყალიბებასა და განხორციელებას, ხოლო ნეგატიური მხარე კი პოზიტიურის უარყოფის, ნეგაციის პოტენციალის სახით არის მოცემული. უეჭველია, რომ თვით პოზიტიური მხარე ნეგატიური მხარის უარყოფის პოტენციალს შეიცავს აგრეთვე.

განწყობა რეალიზდება ცოცხალი ორგანიზმის მდგომარეობის შენარჩუნების სახით, რომელიც მედმივ სრულყოფას და გარემოს ათვისებას, სიცოცხლისათვის საჭირო რესურსების დაუფლებას, გამრავლებასა და საქმიანობის სფეროს გაფართოებას გულისხმობს.

განწყობას ახასიათებს: 1. სიცოცხლისათვის პოზიტიური საწყისის დაპირისპირება ნეგატიურთან. 2. საკუთარი მდგომარეობის შენარჩუნებაზე ორიენტირება. 3. მომავალი პერსპექტიული მდგომარეობის დანერგილობა აწმყოში. 4. სიცოცხლისუნარიანობის უზრუნველმყოფელი საშუალებების, მეთოდებისა და ხერხების სრულყოფაზე მომართულობა. 5. გარემოს ათვისება, მისი გამოყენება, გარდაქმნა და საბოლოოდ საკუთარ თავისადმი დაქვემდებარება. 6. საქმიანობა-არსებობის მიზანმიმართულება, რომელიც რეალიზდება გარემოს მოხმარებაში და ცოცხალი არსების გამრავლებაში. 7. თვითრეგულირებადობა - მომავალზე ორიენტირებულობა გულისხმობს ისეთი მგრძნობელობის განვითარებას, რომელიც გარემოს კეთილგანწყობილ პირობებში იწვევს ცოცხალი არსების მიზანშეწონილ საქმიანობას. 8. ცოცხალი არსების სიცოცხლის უნარიანობისათვის აუცილებელი სტრატეგიული ტენდენციების მტკი-

ცე ფიქსაცია და ოპერატიული ტენდენციების შედარებით სუსტი განმტკიცება, რაც ოპერატიული ტენდენციების მობილურ შეცვლას უზრუნველყოფს. 9. წარსულის, აწმყოსი და მომავლის ერთიანობის უზრუნველყოფა. წარსულის ზემოქმედება წარსულის მსგავს აწმყოზე იწვევს ასიმილაციურ ეფექტს. წარსულთან შედარებით, აწმყოს ძლიერი განსხვავებულობის შემთხვევაში, აწმყო წარსულთან მიმართებაში წარმოგვიდგება კონტრასტულ მდგომარეობაში, რაც წარსულის უარყოფითი ნიშნით ზემოქმედების გაგრძელებად უნდა მივიღოთ. კონტრასტულობა განწყობის მიუღებლობის სიგნალიზატორად გვევლინება და აწმყოს წარსულზე თავისებურ ზემოქმედებად.

აწმყოს წარსულთან აბსოლუტური განსხვავებულობის შემთხვევაში ის განწყობის ბლოკირებას იწვევს და ახალ სიტუაციასთან შესაფერისი განწყობის შემუშავებას უწყობს ხელს. ცოცხალი არსება წონასწორობას ამყარებს გარემოსთან.

მართალია განწყობა აწმყოსთან ურთიერთობაში ყალიბდება, მაგრამ მის ფორმირებას არაერთი ფუნქციონალური დატვირთვა არ ექნებოდა თუ ის მომავალზე არ იქნებოდა ორიენტირებული. ზუსტად მომავალი არის ცოცხალი ორგანიზმის არსებობის ძირითადი მიზანი და მომავლის ათვისებაში, დაუფლებაში რეალიზდება განწყობის მიმართულების მიზანშეწონილობა. თუმცა რეალურად საყსებით შესაძლებელია, რომ ცოცხალი ორგანიზმი ორიენტირებული იქნეს წარსულზე, აწმყოზე თუ მომავალზე.

ევოლუციური განვითარების თვალსაზრისით შეიძლება განწყობათა შემდეგი ჯგუფების გამოყოფა:

- 1- დონე /საფეხური/ მთლიანი ზოგადბიოფსიქიკური
- 2- დონე /საფეხური/ ბიოფსიქიკური
- 3- დონე /საფეხური/ ინდივიდუალისტურის წინარე
- 4- დონე /საფეხური/ კოლექტივისტურის წინარე
- 5- დონე /საფეხური/ ბიოსოციალური
- 6- დონე /საფეხური/ სოციალიზებული
- 7- დონე /საფეხური/ ცნობიერების

8- დონე /საფეხური/ პათოლოგიური ფსიქიკის

ქვემოთ მოგვყავს ყოველი დონის განწყობების დეტალური აღწერილობა.

1-დონე /საფეხური/ მთლიანი ზოგადბიოფსიქიკური განწყობები – ახასიათებს აბსოლუტურად ყველა ცოცხალ არსებას დაწყებული პრიმიტიული ვირუსით და ადამიანით დამთავრებული.

1. აქტიური აპროპრიაციის განწყობა – უზრუნველყოფს ცოცხალი არსების მზადყოფნას /მზაობა/ შესაფერის, შესატყვის სიტუაციაში აითვისოს, დაეუფლოს, მიისაკუთროს გარემო ან მისი ნაწილი მოხმარების, გარემოს სივრცის შეესების, მასზე ზემოქმედების, ანდა გარემოში გამრავლების მიზნით.

2. აქტიური განრიდების განწყობა – უზრუნველყოფს საშიშროებისაგან თავის დაღწევას.

3. დიზაქტიურობის, უძრაობის, მყუდროების განწყობა – უზრუნველყოფს საკუთარი სიცოცხლისუნარიანობის პოტენციალის შენარჩუნებას გარეგნულად სიცოცხლის ნიშნების ბლოკირების, მომავალი აქტიური მოქმედებისათვის მზაობის დაცულობის მეშვეობით.

2-დონე /საფეხური/ ბიოფსიქიკური განწყობები

ამ დონეზე ძირითადად გამოიყოფა შემკვიდრეობით განმტკიცებული გარემოსთან ბიოლოგიური შეგუების განწყობები.

1. ტერიტორიულობის განწყობა - უზრუნველყოფს ერთი და იგივე სახეობის ცხოველთა შორის გარკვეულ ტერიტორიაზე საკუთარი გავლენის დაცულობას. შემდგომში ის შეიძლება საკუთრების ტენდენციაში ვიგულისხმოთ.

2. დომინირება- დაქვემდებარების განწყობა - უზრუნველყოფს სახეობის შიგნით უპირატესობის მიღწევას, რაც კვების, გამრავლების, სქესობრივი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების, უკეთესი პირობების შექმნას ითვალისწინებს. შემდგომში შეიძლება მისი ღირებულებით ტენდენციაში გარდაქმნა ვიგულისხმოთ.

3. პირველობის განწყობა - უზრუნველყოფს ახალი სივრცის, ნადავლის დაუფლებას, ტერიტორიულობისა და დომინირების განმტკიცებას. განსაზღვრავს მეტოქეობის ტენდენციას, გამარჯვებისადმი ლტოლვას /შორეული ანალოგიაა ინდივიდუალიზმთან/.

4. თავისიანებთან ყოფნის განწყობა - მზრუნველი დედის ანდა ალტრუისტულად განწყობილი თავისი სახეობის წარმომადგენლებთან ახლოს ყოფნა- უზრუნველყოფს კომპორტულობას, ხოლო დაშორებულობა საშიშროებას.

5. საკუთარი სახეობის გადარჩენის განწყობა - უზრუნველყოფს ცხოველურ ალტრუიზმს, ურთიერთდახმარებას, ჯოგურობას და საკუთარი სახეობის შენარჩუნების ინსტინქტს /შორეული ანალოგიაა კოლექტივიზმთან/.

3-დონე /საფეხური/ ინდივიდუალისტურის წინარე
განწყობები

/მამრობითი ანტიბიოლოგიური რეკოლუცია/

1. ბიოლოგიური მდგომარეობით მოყირატების განწყობა-
კანპირობებულაა წინააღმდეგობებით რომელიც არსებობს

გარემოსთან შეგუების ცნობიერი მიზანშეწონილი ქცევის შესაძლებლობასა და ცოცხალი ორგანიზმის გარემოსთან ბიოგენეტიკური საშუალებებით /ინსტიქტები/ შეგუებას შორის. ცნობიერებამ საშუალება მისცა ადამიანს დაეძლია ადამიანთა პირვანდელი ჯოგის შიგნით არსებული ურთიერთობები და იარაღის დაუფლების მეშვეობით განთავისუფლებულიყო ქცევის ბიოლოგიური შეზღუდულობისაგან.

2. ბიოლოგიური ხასიათის დაბრკოლებათა დაძლევის განწყობა – ცნობიერების წარმოშობამ ადამიანის წინაშე საკუთარი სახეობის წარმომადგენლებთან ბიოლოგიური კავშირების დაძლევის საკითხი დააყენა. ცნობიერებამ განსაზღვრა ბიოლოგიური ორგანიზმისათვის აბსოლუტურად აუცილებელი, მაგრამ ადამიანისათვის პრაქტიკულად მისი ინდივიდუალური ქცევის დამაბრკოლებელი საკუთარი სახეობის შენარჩუნების ინსტინქტზე უარის თქმა, რასაც ბიოლოგიურად საჭირო მაგრამ ადამიანისათვის ცხოველური გზით განვითარებისაკენ ბიძგის მიმცემ უპირობო რეფლექსების უარყოფა მოჰყვა. ასეთმა “დადებითმა” გარემოებამ კანიბალიზმის განვითარება გამოიწვია, რომელიც მოწინააღმდეგის მთლიანი მოსპობის სტიმულით უფრო იყო განპირობებული, ვიდრე საკვების ნაკლებობით და ინდივიდუალისტური ტენდენციის უკიდურესობას წარმოადგენდა.

3. წინააღმდეგობის გაწევის განწყობა – აგრეთვე მიმართული იყო საკუთარი სახეობის წარმომადგენლებზე, რადგან სხვა სახეობის წარმომადგენლებთან ბრძოლა გაცილებით უფრო ადვილი იყო პირვანდელ ჯოგში. ამ განწყობამ სტიმული მისცა იარაღის განვითარებას და სრულყოფას, რომელიც ერთადერთ საშუალებად რჩებოდა ფიზიკურად უფრო ძლიერებთან გათანასწოებისათვის. იარაღის განვითარებამ წინა კიდურების გამონთავისუფლების აუცილებლობა გამოიწვია, რაც ბიოლოგიური,

ცხოველური გადაადგილების უზულებელყოფა იყო აგრეთ-
მე.

4. შიშის დაძლევის განწყობა - ცნობიერების წარმო-
შობამ და იარაღის დაუფლებამ განსაზღვრეს შიშის დაძ-
ლევის შესაძლებლობა, რადგან იარაღი შიშის დაძლევის
ძლიერი საშუალება იყო, ხოლო იარაღის სრულყოფისად-
მი მიდრეკილებამ აზროვნების შემდგომ განვითარებას
დაუდო საფუძველი.

5. რისკის განწყობა - წინააღმდეგობის გადალახვა,
შიშის დაძლევა მნიშვნელოვანწილად დაკავშირებული იყო
ინდივიდუალურად ნადირობასთან, ახალი სივრცეების ათ-
ვისებასთან, გადაადგილებასთან, მდინარეთა გადალახვას-
თან, ცხოველთა მოშინაურებასთან და სხვა, რაც რისკი-
ანობის გარეშე ვერ განხორციელდებოდა.

6. თავისუფლებისადმი ლტოლვის განწყობა - ბიოლო-
გიურ ტენდენციათა დაძლევა მ ბუნებრივად გამოიწვია პირ-
ვანდელ ჯოგისადმი დაპირისპირება და მისგან განთავი-
სუფლების ტენდენცია

7. მამაკაცური ქცევის განწყობა - ჯოგთან მტოქეობა
ბიოლოგიურ თვისებებთან დაპირისპირება, რისკიანობა,
შიშის დაძლევისა და წინააღმდეგობის გაწევის უნარიანო-
ბა, თავისუფლების მოყვარულობა და თვითნებობა მამა-
კაცს უფრო უყალიბდებოდა ვიდრე ქალს. ის ნაკლებ
დაკავშირებული იყო საშინაო ყოფასთან, ნაკლებ იყო მას-
ზე დამოკიდებული. უფრო თავისუფალი, უფრო ძლიერი
და რაც ყველაზე უფრო მთავარია არ იყო “დამძიმებული”
ბიოლოგიური “ტვირთით” - ფეხმძიმობით და ბავშვების
მოვლით.

აღიტომ მამაკაცებს უფრო შეეძლოთ გამოეყვლინათ-
ანტიბიოლოგიზმი, დაპირისპირებოდნენ ჯოგს /ტომს/ და
საერთოდაც გასულიყვნენ ჯოგიდან, რისი გაკეთება ქალს

არ შეეძლო. ამავე დროს ყალიბდებოდა მამაკაცური უპირატესობის განცდა, რამაც საფუძველი დაუდო მამაკაცური თვისებების ჩამოყალიბებას- კონკურენტობა, აგრესიულობა, რისკიანობა, უპირატესობისაკენ ლტოლვა. ამრიგად მამაკაცის ფსიქიკურ თვისებებში ინდივიდუალისტური თვისებები ჭარბობდნენ.

8. ეგოცენტრული განწყობა - მეტოქეობამ, თვითნებობამ, შეუკავებლობამ, სისასტიკემ, საკუთარი სახეობის წარმომადგენლებთან ბრძოლამ, უკიდურესმა დაძაბულობამ საკუთარი სიცოცხლის შესანარჩუნებლად, უძლიერესი ეგოცენტრიზმი გამოიწვია, როდესაც ადამიანი ნებისმიერი საშუალებებით ცდილობდა საკუთარი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას, ინტერესების შესრულებას და მიზნების მიღწევას.

ასეთმა ორიენტაციამ პირველყოფილი ადამიანის იარაღის სრულყოფაზე მომართულება განსაზღვრა, რადგან ზესტად ის იყო ძლიერთან გამთანასწორებელი და თანაბართან უპირატესობის მიღწევის საშუალება. მაგრამ ადამიანის ქცევა განპირობებული იყო მომენტალური, იმპულსური სტიმულებით და ის თითქმის მთლიანად გრძნობათა სფეროში იმყოფებოდა. ამიტომ კი მისი აზროვნება შეზღუდული იყო კონკრეტული, უშუალო ამიცანებით და არ არსებობდა ძლიერი სტიმული როგორც წარმოების ისე ადამიანის სრულყოფა-განვითარებისათვის.

4-ე დონე /საფუძვური/ კოლექტივისტურის წინარე განწყობები

/მდედრობითი ანტიინდივიდუალისტური რევოლუცია/

1. გამართულად სიარულის განწყობა

მამაკაცისათვის გამართულად სიარული იძულებითი მდგომარეობა იყო, რომელიც იარაღის ფლობით და გა-

მოყენებით იყო გამოწვეული. მაგრამ გამართულმა მდგომარეობამ პირველყოფილ საზოგადოებაში დროთა განმავლობაში სხვა, სიმბოლური უპირატესობის, გამარჯვების, მაღალი ღირებულების, თავისუფლების, თვითნებობის მნიშვნელობა მიიღო, რაც მაინც და მაინც არ იყო ათვისებული მათ მიერ. მაგრამ ქალები, რომლებიც პრაქტიკულად უფრო იშვიათად იყვნენ გამარჯვებულნი, გამართული სიარულისადმი უფრო ძლიერ მიდრეკილებას ავლენდნენ, რაც მათ სიმბოლურად მაინც უპირატესობისა და მაღალი ღირებულების დაუფლების შესაძლებლობას აძლევდა. ამ მამაკაცური მდგომარეობის გარეგნული ათვისება და მისდამი უფრო ძლიერი ლტოლვა და სრულყოფილი დაუფლება ზუსტად ქალებმა შესძლეს. ამას ისიც უწყობდა ხელს რომ ქალები შედარებით მსუბუქ იარაღებს იყენებდნენ. ამიტომაც არის, რომ ჩვეულებრივ ბავშვობის ხანაში გოგონები უფრო ადრე და სრულყოფილად ითვისებენ გამართულად სიარულის ჩვევებს ვიდრე ვაჟები.

2. მეტყველებითი ქცევის განწყობა

ცნობილია, რომ გოგონები აგრეთვე უფრო ადრე იწყებენ ლაპარაკს ვიდრე ვაჟები. პირველყოფილ საზოგადოებაში მამაკაცები ხშირად მოქმედებდნენ პრინციპით, - ერთი ყველას წინააღმდეგ - და მეტყველებითი კონტაქტები ნაკლებ მნიშვნელოვანი იყო მათთვის, რადგან ძალა და იარაღი წყვეტდა პრობლემას. შეზღუდული კონტაქტების ფუნქციებს სავსებით დამაკმაყოფილებლად ასრულებდნენ მიმიკა, ექსტიკულაცია და გამომხატველი მოძრაობები. ამრიგად მარტივად, ზედაპირული, მოუხეშავი და მნიშვნელოვანწილად შეზღუდული ურთიერთობებისათვის მეტყველებითი აქტივობა ნაკლებ საჭირო იყო.

ქალები რომლებიც საკუთარი ბავშვებით იყვნენ გარშემორტყმული, რომლებიც გაცილებით უფრო მეტად იყ-

ნენ დაკავშირებულნი პირველყოფილ ჯოგთან /ტომთა და კონტაქტების დამყარების უფრო მეტი სიხშირის აუცილებლობას განიცდიდნენ მეტყველებით ქცევას უფრო მტად მიმართავდნენ. ეს იმით იყო გამოწვეული რომ ხშირად მიმიკა, ჟესტიკულაცია და გამომხატველი მოძრაობა განსხვავებულად ესმოდათ და ამ საშუალებებით სრულფასოვანი და ხშირად რთული აღზრდის, ბავშვების საკვებით, სითბოთი და დაცვით უზრუნველყოფის პრობლემები გადაწყვეტა, ახსნა შეუძლებელი იყო. ამიტომ მეტყველებაზე ორიენტაცია ქალებში უფრო მეტი იყო, რაც ბუნებრივია უფრო მეტად იწვევდა აზროვნების განვითარებასაც ამავე დროს ფიზიკური სისუსტე და იარაღის ფლობაში ნაკლები შესაძლებლობები იძულებდა მათ მეტყველებითი წინააღმდეგობა გაეწიათ, რაც კიდევ უფრო სრულყოფილს ხდიდა მეტყველებასა და აზროვნებას.

3. ქალური ქცევის განწყობა

ქალური ქცევა აუცილებელია ბიოლოგიური მდგომარეობიდან სოციოლოგიურზე გადასვლის პერიოდში. ის რატომ უნდა განსაზღვრული იყო იმ დროის ადამიანისათვის დამახასიათებელი ინდივიდუალისტური ანტიბიოლოგიური ტენდენციებით. მაგრამ, რადგან ქალი მამაკაცზე უფრო სუსტი იყო, ის იძულებული იყო მოეთმინა მისი თვითნებობა. ქალი რომელიც ბავშვებით იყო “დატვირთული” ვერაფერს უპირისპირებდა მამაკაცურ ინდივიდუალიზმს გარდა ჯგუფური /ტომობრივი/ სოლიდარობისა და კოლექტივიზმისა, როდესაც ნათესაური კავშირები საოჯახო სიმყუდროვით და კომფორტით იყო უზრუნველყოფილი. ქალები უფრო იყვნენ ორიენტირებული სოლიდარობაზე, კოლექტივიზმიზე, ემოციურობაზე, მომთმენლობაზე, მორჩილებაზე, შემგუებლობაზე, შეჩვენარებლობაზე და საზოგადოებრივი ერთიერთობების სიმყარეზე, რომელსაც შეეძლო მათი და ბავშვების ინტერესების დაცვა.

4. მატრიარქალური ოჯახის განწყობა

მშობიარობასთან და ბავშვებთან ბუნებრივმა კავშირმა თავისთავად დააყენა ქალი მატრიარქალური ოჯახის სათავეში, სადაც უზრუნველყოფილი იყო ოჯახური კომფორტი, სიმყუდროვე, ყოველდღიური კვება, სიბორო, თბილი ემოციური დამოკიდებულება და ურთიერთდახმარება.

5. მატრიარქალური ოჯახის განწყობა

პირვანდელი მატრიარქალური ოჯახი ამავე დროს არ იყო სათანადოდ დაცული. მას მამაკაცური ძალა, იარაღის უკეთესი ფლობა და ენერგიულობა აკლდა. მოხუცებულობის პერიოდში შვილები დედას არ ტოვებდნენ, უვლიდნენ და იცავდნენ მას. ამავე დროს ინდივიდუალისტი მამაკაცი მოხუცებულობის ჟამს დაუცველი რჩებოდა, ვერ უძლებდა ახალგაზრდა მამაკაცებთან კონკურენციას და იღუპებოდა.

შეიქმნა ისეთი სიტუაცია, როდესაც ჩვილი ბავშვების მქონე ქალი დაინტერესებული იყო ოჯახის დამცველისა და მარჩენალის ყოლაში, ხოლო მამაკაცი დაინტერესებული იყო ოჯახურ კომფორტში და მოხუცებულობის პერიოდში პატივისცემასა და დაცულობაში.

ასეთი რამ კი მხოლოდ მაშინ იყო შესაძლებელი როდესაც შეუზღუდველი სქესობრივი ურთიერთობები ცოლ-ქმრულ ურთიერთობებში გადაიზრდებოდა, მამაკაცს ეცოდინებოდა რომ ქალის მიერ გაჩენილი ბავშვები მას ეკუთვნიან და მათზე ზრუნვა მისთვის გამართლებული იქნებოდა. ასეთ შემთხვევაში საოჯახო კომფორტისა, მოხუცებულობაში უზრუნველყოფისა და მისი შრომით შენაძენის მის შვილებზე მემკვიდრეობით გადასვლის გარანტირებულობის სანაცვლოდ მამაკაცი თავის ენერგიას და ძალას არ დაიშურებდა ოჯახისათვის.

გარკვეულწილად პატრიარქალური ოჯახი ქალის მიერ მამაკაცის “მოთვინიერების” შედეგი იყო, როდესაც მამაკაცი, რომელიც ოჯახის თავის, მმართველის უფლებებს

დებულობდა, იძულებული იყო დაეთმო თავისი ინდივიდუალისტური მიდრეკილებები და ოჯახური კოლექტივისადმი დაემორჩილებინა თავისი ინტერესები.

5. ბიოსოციალური განწყობები

1. გათავისება-დაუფლება-ათვისების განწყობა ინდივიდუალისტურის წინარე და კოლექტივისტურის წინარე განწყობები იმდენად ასუსტებენ ბიოსოციალურ განწყობებს, რომ ახალშობილი ბავშვი მხოლოდ 2-3 თვის განმავლობაში რჩება ბიოსოციალურ ტენდენციათა /უპირობო რეფლექსების/ ზეგავლენის ქვეშ. მაგრამ გარემოსთან კარდინალურად განსხვავებულ ურთიერთობებზე გადასვლა შეუძლებელი იქნებოდა თუ სოციალური გარემო /სიტუაცია/ ადამიანში შესაძრევს, შესაფერის საფუძველს ვერ ნახავდა.

ასეთ საფუძველად ზოგადსოციალური ტენდენციები მიგვაჩნია, რომლებიც ბიოლოგიური ტენდენციების დასუსტებისა და მათი ფუნქციონირების შეზღუდვის შედეგად ელინდებიან, რადგან ისინი ზოგადი ხასიათის არიან. ქტიური აპროპრიაციული ტენდენცია გარდაიქმნება გარემოს, სოციალური გარემოს ათვისების ტენდენციად.

ბავშვის დაბადებიდან მესამე-მეოთხე თვიდან მისი ქცევა გამლიზიანებულთა ძიებით და აქტიური ჭვრეტით არის განპირობებული /უზნაძე დ. 1967: 90-97/ “ხოლო მეხუთე-მეექვსე თვეში კი მათი აქტიური დაუფლებით. თუ წინათ იგი, ასე ვთქვათ, “თეორეტიულად” იპყრობდა გარესამყაროს, ახლა იგი “პრაქტიკულად” იჭრება მასში და მის დამორჩილებას ცდილობს” /უზნაძე დ. 1967: 97/

ზოგადბიოსოციალური აპროპრიაციის ტენდენცია, რა თქმა უნდა, არ არის მიმართული სოციალურ გარემოში არსებული ღირებულებების, თვისებების, ნიშნებისა და სტერეოტიპების შესათვისებლად, არა, მას ასეთი მზაობა არ შეიძლება გააჩნდეს. ის უბრალოდ ცვლის ბიოსოციალურ

კურ ტენდენციებს, რომლებმაც ვერ გაუძლეს სოციალურ ზეგავლენას და თვითონ იწყებს ბიოლოგიური ორგანიზმისათვის უცხო სოციალურ აგენტებთან – ბრძოლას. ეს ბრძოლა კი მისთვის ძირითადად გარე სამყაროს აგენტების შთანთქმაში გამოიხატებოდა გენეტიკურად. მაგრამ ბიოლოგიურად სუსტი ბავშვი რეალურად გარე ფიზიკურ და სოციალურ გარემოს ვერანაირ ზიანს ვერ აყენებს. ისი გარე სამყაროს “შთანთქმის” /ტაცების/ მისწრაფება მხოლოდ შთანთქმაზე მინიშნებაში ვლინდება /ბავშვს ყველაფერი პირისკენ მიაქვს/. ეს კი ნიშნავს, რომ ბავშვი მხოლოდ სიმბოლურად შთანთქავს გარემოს. ასეთი ტენდენციის ფუნქციის შეუსრულებლობა კი კიდევ უფრო აძლიერებს ტენდენციას. ეს მდგომარეობა კი სოციალური, სიმბოლიზებული პარამეტრების შესათვისებლად და სოციალური ზეგავლენის გაძლიერებისათვის ხელსაყრელ ვითარებას ქმნის.

ამრიგად ბიოლოგიურად მიუღებელი სოციალური ზეგავლენის “გასანადგურებლად, შთანთქმაზე” ორიენტირებული ზოგადბიოფსიქიკური აპროპრიაციის ტენდენცია, რეალურად ამისი განხორციელების შეუძლებლობის პირობებში ხელსაყრელ ვითარებას ქმნის ბავშვის არსებაში სიმბოლურ, სოციალურ ზეგავლენათა სისტემის შესათვისებლად, რაც ბავშვის სოციალიზაციის რეალურ საფუძველს ქმნის.

2. ნეგატივიზმის განწყობა

ზოგადბიოფსიქიკური დიზაქტიურობის ტენდენცია გარდაიქმნება ნეგატივიზმის ტენდენციაში, რომელიც ბავშვის დაბადების შემდეგ ათ თანმიმდევარ პერიოდს /სტადიას/ გაივლის /ჩაგანავა გ., 2003, 281-285/. საერთოდ დიზაქტიურობის /უძრაობის, მყუდროების/ ტენდენცია საშიშ გარე სამყაროსთან კონტაქტზე და მნიშვნელოვანწილად შიდა აქტივობაზე უარის თქმაში გამოიხატება/ ეს ტენდენციაც ბიოლოგიური და სოციალური საწყისების ბრძო-

ლის დროს აქტიურდება, რადგან ბრძოლის ვითარება საერთოდ საშიშია ცოცხალი ორგანიზმისათვის. მაგრამ აქაც ბავშვის ფიზიკური სისუსტის გამო და აგრეთვე ბიოლოგიური ტენდენციების სისუსტის გამო ძირითადად “უარის თქმა” შიდა ბიოლოგიურ ტენდენციებზე ზემოქმედებაში გამოიხატება, ხოლო გარე ფიზიკური და სოციალური სამყარო ნაკლებად ბლოკირებული რჩება. მნიშვნელოვანია აგრეთვე ის, რომ ეს ტენდენცია საერთოდ, ორგანიზმზე, საკუთარ თავზე არის მიმართული და ამიტომ მისი ამოქმედება ბიოლოგიურსა და სოციალურ მოვლენათა შეჯახების დროს ზუსტად ბიოლოგიურ მოვლენათა ბლოკირებაში გამოიხატება, თუმცა მიზეზი სოციალური გარემოს ზემოქმედება გახლავს.

3. განრიდების განწყობა

ზოგადბიოფსიკიკური განრიდების ტენდენცია გარდაიქმნება განრიდების განწყობაში. აქ ისევე, როგორც სხვა ორ შემთხვევაში /გათავისებისა და ნეგატივიზმის განწყობები/ ზოგადბიოფსიკიკური განრიდება ენაცვლება დასუსტებულ ბიოფსიკიკურ ტენდენციებს /უპირობო რეფლექსები/ და ცდილობს თავი დააღწიოს სოციალური გარემოს ზემოქმედებას, რაც საშიშროების მომტან აგენტებთან ისეთი ურთიერთობების დაფიქსირებას უწყობს ხელს, როდესაც მათი ზეგავლენის შესაძლებლობა მინიმუმამდე დადის. მეორე მხრივ საზოგადოებრივი ზემოქმედება, აღზრდა, სწავლება, ქცევის ნორმირება მნიშვნელოვანწილად აკრძალვასთან არის დაკავშირებული, ანუ ზოგიერთ სავარაუდო მოქმედების ვარიანტის განხორციელება მინიმუმამდე დაიყვანება (მაგალითად, წარმოიშება წყლის, სიმაღლის, უცხოისა და სხვა შიშები). მიუხედავად იმისა რომ ცოცხალი ორგანიზმის ზოგადფსიკიკური განრიდების ტენდენცია მთლიანად სოციალური ზეგავლენისაგან თავის არიდების მიზანს ემსახურება, სინამდვილეში, რეალურად, რადგან ბავშვს არ შეუძლია მისი სისუსტის გამო განე-

რიდოს გარე სოციალური სამყაროს ის კმაყოფილდება იმით, რომ განერიდება ისეთ ფიზიკურ თუ სოციალურ აგენტებს /მაგალითად სიტყვის არასწორ ბგერით შედგენილობას/, რომელთაგან თავის არიდებას სოციალური გარემოც მოითხოვს.

ამგვარად ზოგადბიოფსიქიკური განრიდების ტენდენცია რეალურად სოციალური ზემოქმედების საშუალება ხდება და განრიდების განწყობაში გარდაიქმნება.

6. სოციალიზებული აპროპრიაციული განწყობები /ფიზიკური გარემოს ფენომენოლოგიური სოციალიზაცია-ათვისება/

1. ვერტიკალური განზომილების ღირებულებით პარამეტრში ტრანსფორმაცია-ათვისების განწყობა. ერთის მხრივ მაღალ სტატუსურ ადგილს, უპირატესობას, მიუღწევლობას, აღიარებულობას, ნათელს, ჰიგიენურს აღნიშნავს, ხოლო მეორე მხრივ კი ღირებულების დაბალ ხარისხობრივ მაჩვენებლებს უკავშირდება.

2. ფიზიკური დაშორებულობის განზომილების ემოციური დაშორებულობის პარამეტრში ტრანსფორმაცია-ათვისების განწყობა. სივრცისეულად ის სიგრძესთან, შორს გავლელულ ხაზთან გაიგივდება. ერთის მხრივ ახლობელს, შენეულს, ნაცნობს, განმეორებადს, შეგუებულს – ე.ი. ათვისებული სამყაროს /წარსული და აწმყო/ მაჩვენებლებს, ხოლო მეორე მხრივ საპირისპიროს-ე.ი. აუთვისებელი სამყაროს /მომავალი/ მაჩვენებლებს უკავშირდება. რა თქმა უნდა მომავლის ნაწილს ადამიანი ადვილად ასათვისებელ სფეროში ათავსებს, თითქოსდა უკვე ათვისებული ჰქონდეს ეს სივრცე.

3. განივი განზომილების საკუთრებით პარამეტრში ტრანსფორმაცია-ათვისების განწყობა. სივრცისეულად ის განივ საზღვრის დამდებ, შემზღუდავ ხაზთან შეიძლება იქნეს გაიგივებული სიმბოლურად. ერთი მხარე საკუთარ თავზე, ნივთებზე, სივრცეზე, მოვლენებზე, საზოგადოების

მიერ პიროვნების უფლებამოსილების გავრცელების ადრეების- ე.ი. დასაკუთრებული სივრცის მაჩვენებლებს, ხოლო მეორე მხარე საპირისპიროს - ე.ი. დაუსაკუთრებული სივრცის მაჩვენებლებს უკავშირდება

4. ფიზიკური მიზიდულობის მდგომარეობის განზომილება- ადამიანის ფსიქოლოგიური სიმყარის პარამეტრში ტრანსფორმაცია-ათვისების განწყობა. ერთის მხრივ სიმყარის, სიმტკიცის, სიმკვრივის, სანდობიანობის, სხეულის წონასწორობის დაცვას, სხეულებრივ მოძრაობათა დაუფლებულობას და მოხერხებულობის განცდის მაჩვენებელია, ხოლო მეორე მხრივ კი საპირისპირო მაჩვენებლებს უკავშირდება.

5. იერეალური განზომილების ტრანსცენდენტალობის რწმენის პარამეტრში ტრანსფორმაცია- ათვისების განწყობა. ერთის მხრივ უზრუნველყოფს ცხოვრებისადმი საზრისის მიცემას, რადგან მუდმივ, მყარ, სრულყოფილ, შეუზღუდველ და განვითარების თვალსაზრისით უსასრულო პოტენციურ პერსპექტივებს შეიცავს. მეორე მხრივ კი საპირისპიროს ასახავს- ე.ი. ყველანაირად შეზღუდულობის ფარგლებში ყოფნას.

6. ფიზიკური დროის განზომილების ფსიქოლოგიური დროის პარამეტრში ტრანსფორმაცია- ათვისების განწყობა. ერთის მხრივ უზრუნველყოფს წარსულის დაცულობას, ათვისებას მეხსიერების მეშვეობით, აწმყოს დაცულობას უშუალო განცდების /შეგრძნებები, აღქმა, ყურადღება, გრძნობები/ საშუალებით და მომავლის დაცულობას ნებისყოფის, აზროვნებისა და წარმოსახვის მეშვეობით. განსაზღვრავს ადამიანის ორიენტაციას წარსულზე, აწმყოზე თუ მომავალზე.

7. ფიზიკური სივრცის მხარეების სოციალიზებული სივრცისეული ორიენტირების პარამეტრში ტრანსფორმაცია-ათვისების განწყობა. უზრუნველყოფს ფსიქოლოგიურ ორიენტირებას- მარჯვნივ, მარცხნივ, უკან, წინ, ქვემოთ, ზემოთ, პირდაპირ, ირიბად, გადაკეპით, ზიგზაგობრივად, კუთხოვნად.

7. ცნობიერების განწყობები

1. ინდივიდუალისტური განწყობა ასახავს კონკურენტულობის, მეტოქეობის, საკუთარი ღირსების, განსხვავებულობის, ორიგინალობის, ინდივიდუალურ თვისებათა დაცულობის, უპირატესობის მიღწევაზე ორიენტირებულობას /მე-ს ცნობიერება/.

2. კოლექტივისტური განწყობა ასახავს შეთანხმებულობას, თანამშრომლობას, საკუთარი ინტერესების ჯგუფისა და საზოგადოების ინტერესებისადმი დაქვემდებარებას, მიმბაძველობას, საერთო საქმისადმი თავდადებას, განუსხვავებლობას, თანასწორობას. /ჩვენ-ის ცნობიერება/.

3. კომუნიტარიანისტული /Майерс Л., 2000., 676/ განწყობა – ასახავს ინდივიდუალისტური და კოლექტივისტური ტენდენციების ჰარმონიულ შეთანხმებას და ყოველი მათგანის უპირატესობების გამოყენებას. /მე-სა და ჩვენ-ის შეთანხმებული ცნობიერება/

4. ფენომენოლოგიური ცნობიერების განწყობა – ემყარება გარემოს სოციალიზებული ათვისებულობის პარამეტრების ცნობიერებას /ღირებულება, ახლობლობა-დაშორებულობა, საკუთრება, ფსიქოლოგიური სიმყარე, ტრანსცენდენტობა, ფსიქოლოგიური დროისა და სოციალიზებული სივრცისეული ორიენტირება/. ამ ცნობიერების პარამეტრები განსაკუთრებით შემზღუდავი, განმსაზღვრელი, ქცევის მარეგულირებელი ფუნქციებით გამოირჩევიან /სოციალურ ნორმათა ცნობიერება/

5. პერსონალისტური /პიროვნისეული/ ცნობიერების განწყობა – ემყარება მთლიანად, ჰარმონიულად თვითცნობიერებისა და სოციალიზებული ცნობიერების ინტეგრაციულ მდგომარეობას, რომელიც ფსიქიკურ თვისებათა არსებობის დადასტურებაზე, მათი ფლობისა და წარმართვის თავისუფლებაზე არის ორიენტირებული /პიროვნების თავისუფლების ცნობიერება/ საზოგადოებრივი ნორმირების აღიარებულობის პირობებში.

8. პათოლოგიური განწყობები

1/ შიზოფრენიის განწყობა

ადამიანის ინდივიდუალობა, როგორც ადამიანის პიროვნული განვითარების მწვერვალი მიიღწევა ბიოლოგიური და მრავალი ბიოფსიკური ტენდენციების უარყოფის, ნეგაციის საფუძველზე /ჩაგანავა გ., 2003, 281-283/.

შიზოფრენიის მარტივი ფორმის დროს სხვადასხვა სომატური თუ ფსიქოლოგიური ფაქტორების ზეგავლენის გამო ნეგატივიზმის ტენდენცია კი არ წყვეტს მოქმედებას, როგორც ეს ჩვეულებრივ ხდება, არამედ ის განაგრძნობს მოქმედებას, თითქოსდა ადამიანის პიროვნება ჯერ არ იყოს ჩამოყალიბებული. ამრიგად შიზოფრენიის დროს “განვითარების” შეწყვეტასთან კი არ გვაქვს საქმე, არამედ განვითარების პროცესთან, რომელიც უკვე პათოლოგიური პიროვნების ფსიქიკის ჩამოყალიბების გზით მიმდინარეობს. ამიტომ მარტივი შიზოფრენიის განწყობაც იწვევს გარე, სოციალური, ფენომენოლოგიური ცნობიერების დაშლას, – მის უარყოფას /სოციალურ ღირებულებებზე, ემოციურობაზე, კუთვნილებაზე უარის თქმა/, თუმცა თვითცნობიერების თვისებები /შეგრძნებები, აღქმა, მეხსიერება, აზროვნება, ყურადღება და სხვა/ ადამიანს შენარჩუნებული აქვს.

შიზოფრენიის კატატონური განწყობა – მნიშვნელოვანწილად აგრეთვე ასახავს “ზეგანვითარებულობას”, როდესაც ნებისყოფითი ქცევის მაგვარად ხდება თავისი სხეულის, მოძრაობის, მდგომარეობის, მიდრეკილების, სურვილებისა და მოთხოვნილებების საკუთარი პათოლოგიური ნებისადმი დაქვემდებარება, გაშეშება რაც ინდივიდუალისტური, თვითღირებულებით და თვითკმარისობით არის განპირობებული და სულაც არ მოითხოვს საზოგადოებრივი თვალსაზრისის გათვალისწინებას გონივრულობა-უგუნურობის მიხედვით.

შიზოფრენიის გუბერნირული განწყობა – მხოლოდ გარეგნულად იწვევს ჩსგავსებას “ბავშვურ” ქცევასთან, რო-

მელიც ჩვეულებრივ უფროსების ყურადღების მიპყრობას ითვალისწინებს. გებუფრენიული ქცევა განპირობებულია სოციალურად მიღებული ქცევის დაძლევის სტიმულით და ამით საზოგადოებაზე უპირატესობის მიღწევით. ამავე დროს ეს კეთდება არა საზოგადოებისათვის საჩვენებლად, არამედ საკუთარი თავისათვის, საკუთარი პათოლოგიური პიროვნული მეობის განსამტკიცებლად.

შიზოფრენიის პარანოიდული /ბოდვითი/ განწყობა – კანონზომიერად იწვევს განდიდებას, რადგან ის პირდაპირ შეესატყვისება ადამიანის ორიენტირებას პათოლოგიურ ზეინდივიდუალობაზე, რომელსაც არ ესაჭიროება საზოგადოებრივი მხარდაჭერა და მისი ღირებულებები. აქედან გამომდინარე ასეთი ადამიანი არ ზღუდავს თავის თავს, ის მხოლოდ საკუთარი თვითცნობიერების საფუძველზე მოქმედებს, ფენომენოლოგიური /გარე სოციალური სამყაროს ცნობიერება/ მას მნიშვნელოვანწილად უარყოფილი აქვს და ამიტომ მის თვითცნობიერებას იკავენს პათოლოგიური ზედირებული იდეები /მაგალითად ხიდის აგება მთვარემდე/ ანდა საკუთარი თავის გაიგივება ძალიან ღირებულ ადამიანებთან. ეს კეთდება არა მიბაძულობის გამო, არამედ ფენომენოლოგიური ცნობიერების გამონთავისუფლებული ადგილის შევსების ტენდენციის საფუძველზე.

ამრიგად ნეგატივიზმის უძლიერესი ტენდენცია პიროვნების ფორმირების შემდეგაც განაგრძნობს მის “განვითარებას” უკვე სოციალურად მისაღები თვისებების წინააღმდეგ და შიზოფრენიული, სოციალურად მიუღებელი პიროვნების ჩამოყალიბებას იწვევს. საქმე იმაშია, რომ შიზოფრენიის დროს არ ხდება ბიოლოგიურ მდგომარეობაში დაბრუნება და ამავე დროს რეალურად სოციალური გარემოს ზემოქმედების, სოციალიზაციის შედეგების უკუგდებას აქვს ადგილი.

შიზოფრენიის ასეთი უძლიერესი ხელშემწყობის საფუძველი მხოლოდ ზოგადფსიქიკური ხასიათის დიზაქტიუ-

რობის განწყობა შეიძლება იყოს, რომელიც არ დაიყვანება არც ბიოლოგიურ და არც სოციალურ ტენდენციებამდე.

საყურადღებოა ერთი მომენტი, როგორც ვიცით ზოგადბიოფსიქიკური დიზაქტიურობის ტენდენცია გარე სამყაროს ზეგავლენით გამოიწვევა, მაგრამ ძირითადად შიდა მდგომარეობის აქტიობის ბლოკირებაზე არის მიმართული. თუ ადამიანის პიროვნების ჩამოყალიბების პროცესში ნეგატივიზმის ტენდენცია ძირითადად სოციალურად მიუღებელ შიდა ტენდენციების შემაკავებელი იყო, თუმცა ზოგჯერ სოციალურის შემაკავებელი, მაშინ როდესაც პიროვნების ფორმირება დამთავრდა და სოციალური თვისებები პიროვნების თვისებებად ჩამოყალიბდა ნეგატივიზმის ტენდენციის შემდგომი ფუნქციონირება უკვე პიროვნების შიდა სოციალიზებული თვისებების ბლოკირებაზე არის მიმართული და შიზიფრენიული პიროვნების ჩამოყალიბებას უწყობს ხელს.

2. ფსიქოპათიურობის განწყობა

აგზნებადი ფსიქოპათიის საფუძველი მამაკაცური ქცევისადმი ტენდენციის გაზვიადებული /კონტრასტული/ ტენდენცია უნდა იყოს, როდესაც დადებითი მამაკაცური თვისებები გარდაიქმნებიან უხეშ და უარყოფით თვისებებში. მაგალითად, ნებისყოფის სიძლიერე- თვითნებობაში, აქტივობა-აგრესიულობაში, პრინციპულობა-ჯიუტობაში, სიმკაცრე-სისასტიკეში. ასთენიური ფსიქოპათიის დროს, პირიქით ნებისყოფის სიძლიერე-სისუსტეში, აქტივობა-პასიურობაში, გაბედულება-გაუბედაობაში, დამოუკიდებლობა-მორჩილებაში გადაიზრდება.

3. მანიაკალურ-დეპრესიული ფსიქოზის განწყობა ამ ფსიქოზის დეპრესიული ფაზა ქალური ქცევისადმი მიდრეკილების ჩვეულებრივი გამოხატულების უკიდურეს ფორმას წარმოადგენს, რადგან მოზარდობის პერიოდში მამაკაცურ ქცევასთან გაიგივების საშიშროება აიძულებს ქალს კიდევ უფრო გამოხატულ “ქალურ” ქცევას მიმარ-

თოს, ხოლო ფსიქოზის მანიაკალურ ფაზაში მდებარეობითი სქესის წარმომადგენლები ქალური ქცევისადმი კონტრასტულ ქცევას მიმართავენ რაც აგრესიულობაში, აგზნებულობაში, ზეაქტივობაში გამოიხატება.

4. ეპილეფსიის განწყობა

ავტორთა ნაწილი მიუთითებს ე.წ. ეპილეფსიური გულყრისადმი მზაობასა /Виленский О.Г. 2000: 165, Грыле Г. 1967: 496/ და აგრეთვე წინაგანწყობაზე/ ზურაბაშვილი ა. 1959: 222/. აღნიშნავენ რომ ათლექტური კონსტიტუცია ყველაზე უფრო მეტად შეესატყვისება ეპილეფსიისადმი მიდრეკილებას /Грыле Г. 1967: 474/. ასეთ ადამიანებს ახასიათებს თვითნებობა, პედანტიზმი, ფსიქიკურ განცდათა ძლიერი მერყეობა /Грыле Г. 1967: 496/. ისინი საზოგადოების ძლიერ წინააღმდეგობას აწყდებიან, ხოლო აღზრდა აბრკოლებს თვითნებობის თავისუფალ გამოვლენას. ამრიგად სოციალური გარემოთი განპირობებული ფენომენოლოგიური, სოციალურ ცნობიერება ზღუდავს თვითცნობიერებას. ე.ი. აქ გვაქვს შიზოფრენიისათვის დამახასიათებელი მდგომარეობის საწინააღმდეგო მდგომარეობა. იქ პიროვნება იგნორირებს გარემოს ფენომენოლოგიურ ცნობიერებას, ხოლო თვითცნობიერება კი მთლიანად ნარჩუნდება. ეპილეფსიური გალყრის დროს ადამიანი თითქოს სჯის საკუთარ თავს და თვითცნობიერება დროებით ითიშება. ამიტომ როდესაც ჯიუტ ბავშვს მშობლების მოთხოვნის საპირისპიროდ ეწყება სიმეტრიულ-რითმული თავის ქნევა ჩვენ აქ გვაქვს საზოგადოებრივი ზემოქმედების უარყოფის, ნეგატივიზმის, წინააღმდეგობის მომენტი. აგრამ ეს წინააღმდეგობა საკუთარ თავზეც არის მიმართული და თვითგმევის ხასიათს ატარებს, რაც მას ეპილეფსიური გულყრის მდგომარეობასთან აახლოებს. სხვა შემთხვევაში, როდესაც ბავშვის მოთხოვნა არ სრულდება უფროსების მიერ ის იატაკზე ვარდება, გორავს, იწყებს ფეხების ქნევას, ტირილსა და ყვირილს. ამრიგად აქ არის

გარემოსადმი მიმართული პროტესტის ფაქტი, რომელიც საკუთარი თავის დასჯით ხორციელდება. ეპილეფსიის დროს კი ზუსტად ასეთი პროტესტის უარყოფას მივყავართ უფრო ვუაღიზიებულ /დაფარულ/ პროტესტამდე, რაც თვითგვემით ხორციელდება. ამ დროს თვითცნობიერება ითიშება და ამით ადამიანი თითქოსდა იბოდიშებს საკუთარი ქცევის გამო. რა თქმა უნდა საკუთარი თავისადმი მიმართული აგრესია არ არის სიახლე ადამიანის ქცევაში, მაგრამ აქ ეს აგრესია გულყრის სახით ხორციელდება, ხოლო საერთოდ კი ეპილეფსიით დაავადებულნი ძალიან თავაზიანები არიან, ანუ თითქოს იკავებენ საზოგადოების საწინააღმდეგოდ მიმართულ თავის ტენდენციებს.

5. ნევრასთენიის განწყობა

ფსიქოპათია /აგზნებადი/ მამაკაცური ქცევის უკიდურესი გამოვლენაა მოქმედების, ნებისყოფის, დისციპლინის, სამართლის, ზნეობის სფეროში და გარკვეულწილად დაბალი კულტურული დონის ფარგლებში მიმდინარეობს, როდესაც სხვების აგდებას, ნებისმიერი საშუალებებით უპირატესობის მიღწევას ცდილობენ. ნევრასთენიაში აგრეთვე არის მამაკაცური ქცევის ნიშნები და სხვებისადმი უპირატესობის განცდის ელემენტები, მაგრამ ასეთი “უპირატესობა” ძირითადად ემოციურ სფეროში ვლინდება უკმაყოფილებაში, გაღიზიანებულობაში, აფექტურობაში, მოუთმენლობაში საკუთარ თავზე აგრესიის მომართვაში, რადგან შედარებით მაღალი კულტურული დონის შემთხვევაში, სხვების მიმართ აგრესიას არ იგუებს. აქედან გამომდინარე ადამიანი დეპრესიულ მდგომარეობამდე მიდის.

6. მანიაკალური ქცევის განწყობა

საკუთარი თავისადმი კუთვნილების განცდის შემცირება, ფსიქოლოგიური “საკუთრების” შეზღუდვის საშიშროება იწვევს “ზენორმატიული” მიკუთვნებითი, აპროპრიაციუ-

ლი ქცევისადმი მიდრეკილებას, რაც ძირითადად მამაკაცური ქცევის უკიდურესი ფორმის შესაბამისად ხორციელდება – ე. ი. აგრესიულობა, თვითნებობა, უპირატესობის ნილწევა, კონკურენტულობა და სხვა. აქ თავისებურება ის არის, რომ ფსიქოპათისაგან განსხვავებით მანიაკალური მიდრეკილების ადამიანი დიდი ხნის განმავლობაში ვერ ახერხებს უკიდურესად მამაკაცური ქცევის განხორციელებას, რაც უარყოფითი მუხტის /სპეციფიკური განწყობა/ მაგვარად შემდგომში რომელიმე სოციალურად მიუღებელ ქცევაში ხორციელდება.

7. შიშის განწყობა

ასეთი სახის განწყობა უფრო შეესატყვისება ბიოსოციოფსიქიკური რიდის განწყობის უკიდურეს გამოვლინებას, რადგან ვლინდება ადამიანის მიერ მემკვიდრეობითი უპირობო რეფლექსების დაკარგვასთან ერთად/წყლის შიში-3 თვის ასაკში, სიმაღლის შიში 6 თვის ასაკში, უცხო ადამიანთა შიში 7-8 თვის ასაკში, მარტობის შიში 8-9 თვის ასაკში/. რეფლექსების დაკარგვა თითქოსდა განაიარაღებს ბავშვს და ის გარე სამყაროს ზეგავლენის წინაშე დამცველი ფუნქციების გარეშე რჩება. იკარგება ბიოლოგიური დაცვითი მექანიზმები, ბიოლოგიური შეგუების საშუალებები. ზუსტად ამ დროს აღსდგება უფრო ზოგადი, თუმცა პრიმიტიული ზოგადბიოფსიქიკური განრიდების განწყობა, რომელიც მოქმედებას იწყებს ნებისმიერ ახალ სიტუაციაში, რაც განპირობებულია გარემო სიტუაციის საშიშროების შესაძლებლობით.

გენეტიკური ზოგადბიოფსიქიკური განრიდებითი განწყობის აღდგენა ახალ, ცოცხალი ორგანიზმისათვის შეუფერებელ ბიოლოგიური ტენდენციების შეუსატყვის სოციალურ გარემოში ხდება. სოციალური ზემოქმედება, სოციალური, აგენტები, აღზრდა, სწავლება უეჭველია არ არის ბუნებრივი გარემოს ელემენტები ცოცხალი არსებისათვის, ამიტომ ბავშვის დაბადების შემდეგ ცოცხალი არსების

გარემოსთან მიზანმიმართული და მიზანშეწონილი შეგუებისა და თავისი მდგომარეობის უსაფრთხოების უზრუნველყოფელი უპირობო რეფლექსების შესუსტებასა და დაკარგვას მივყავართ იქამდე რომ სოციალური სიტუაცია, ბუნებრივი სიტუაციისაგან განსხვავებით არღვევს ბალანსს, რომელიც შექმნილია ცოცხალ არსებასა და ბუნებრივ გარემოს შორის.

ამიტომ სოციალური გარემო ყველა კომპონენტით /აღზრდა, სწავლება, მეტყველებითი ზემოქმედება, სიმბოლიზაცია, ფენომენოლოგიზაცია, ნორმირება, ანტიბიოლოგიზმი/ ასტიმულირებს, “აუშვებს” ზოგადი ბიოფსიქიკური განრიდების განწყობას. ეს გამოწვეულია იმით, რომ ბავშვის ორგანიზმი ფობიათა პირვანდელი ფორმირებით თითქოს იცავს თავს გარე სოციალური აგენტების ზემოქმედებისაგან. მაგრამ, როგორც ვიცით ნორმირება, ანუ სოციალური ზემოქმედების მთავარი კომპონენტი, აკრძალვათა სისტემა, ძლიერი სიმკაცრის /სისასტიკის/ დროს აგრეთვე შეიძლება იყოს შიშის განწყობისა და არა მხოლოდ რიდის განწყობის განმაპირობებელი.

ამრიგად გამოდის, რომ განრიდების ზოგადი ბიოფსიქიკური განწყობა სოციოგენეტიკურ ტენდენციებთან ერთად მიმართულია ფობიათა ფორმირებაზე და ბავშვის ორგანიზმის სისუსტის გამო ზოგადბიოფსიქიკურ ტენდენციათა პრაქტიკულად სოციალურ ტენდენციებს ექვემდებარება.

შიშის განწყობა მისი ფიქსირებითაც ვითარდება, კარგად არის ცნობილი, რომ ადამიანები, რომლებმაც გადაიტანეს შიში, შემდეგ დიდხანს, ანალოგიურ სიტუაციაში ისევ და ისევ განიცდიან მას /Каплан Х.И., 1999, 171/.

შიშის გამოვლენაზე სხვადასხვა სქესთა წარმომადგენლებს შორის საზოგადოებრივი დამოკიდებულებაც ახდენს ზეგავლენას. ასე ვაჟების ბუნებრივ აქტიურობასა და აგრესიულობას ხშირად განამტკიცებს საზოგადოების მხრივ მათ მიერ შიშის გამოვლენისადმი უარყოფითი დამოკიდებულება. ამავე დროს გოგონების ბუნებრივი პასიურო-

ბის, შემგუებლობის, მორჩილების პირობებში საზოგადოება გაცილებით მეტ შემწყნარებლობას იჩენს მათ მიერ შიშის განცდების გამოვლენისადმი.

7. ისტერიის განწყობა

გამოწვეული უნდა იყოს უკიდურესად მაღალი წარმოდგენით საკუთარ თავზე. ნაწილობრივ, მაგალითად, ქალი ასეთ შემთხვევაში სოციალური სტანდარტების კარგად ათვისებასთან ერთად, საზოგადოებაში გაბატონებულ მამაკაცური ქცევის სტერეოტიპებსაც ითვისებს, რომელთა გამოვლენა მას აშკარად არ შეუძლია და ეს შინაგან კონფლიქტურ მდგომარეობას ქმნის. ისტერიული ადამიანის ტენდენციები ვერ პოულობენ შესაფერის ასახვას გარე სოციალურ სამყაროში. მისი თვალსაზრისით, უფრო მეტიც სოციალური გარემო არ შეესატყვისება მის “მაღალ” დანიშნულებას. ის გაცილებით უფრო მაღალ, განსაკუთრებული საზოგადოების წევრი უნდა იყოს.

აქედან გამომდინარეობს მისი გარეგანი კონფლიქტურობაც, რომლის კომპენსირებას შემდგომში ის, საკუთარი თავის გაუცნობიერებელი დადანაშაულებით ცდილობს, ხელოვნურად, სომატური აშლილობის იმიტაციით თავს დამცრობილ მდგომარეობაში იყენებს. ამით ის თითქოს მიგვანიშნებს, რომ ინანიებს მის საქციელს და ახლა კი თუ პირდაპირ არა, არაპირდაპირ მაინც ყურადღების მოპყრობას მოელის. მაგალითად, ისტერიული გულყრა, რომელიც ეპილეფსიური გულყრისაგან განსხვავებით ძალიან ფრთხილად ხორციელდება მხოლოდ მიანიშნებს თვითდასჯაზე, მაგრამ უცილობლად ყურადღების მიპყრობას იწვევს.

ისტერიული განწყობის მქონე პიროვნება აგრეთვე შეიძლება ზედმეტად იყოს ფიქსირებული პასუხისმგებლობაზე და როდესაც ირკვევა, რომ მისი წარმოდგენა საზოგადოებაში მის როლზე და მისი ქცევა არ შეესატყვისე-

ბიან ერთმანეთს. ის ცდილობს თითქოსდა დასაჯოს საკუთარი თავი ანდა საკუთარი თავის ერთ-ერთი ორგანო, ნაწილი თუ ფსიქიკური ფუნქცია.

ბუნებრივია, რომ საკუთარი თავის დასჯის იმიტაციის დროს ისტერიული პიროვნება მოელის გაგებასა და თანაგრძნობას. როდესაც ის ასეთ საპასუხო რეაქციას ეცდამჩნევს, ანდა უკმაყოფილოა მისი ხარისხით, ის ცდილობს გაახანგრძლივოს საკუთარი ავადმყოფური მდგომარეობა. ამით ის ისევ ცდილობს, გააგებინოს სხვა, მისთვის მნიშვნელოვან ადამიანებს, რომ ავად არის, რომ მან თავი დაისაჯა /არაცნობიერად/, ხოლო ამისი აღიარება მას არ შეუძლია ძალიან მაღალი წარმოდგენის გამო საკუთარ თავზე.

ისტერიული პიროვნების აშკარად თეატრალური ქცევა კი იმის მაჩვენებელია, რომ თეატრალური ქცევა სულაც არ გამოხატავს ასეთი პიროვნების რეალურ სახეს, რომ ის სინამდვილეში სულ სხვა არის, მას სულ სხვა რამ აწუხებს, მაგრამ იმაზე ვერ საუბრობს და ვერ ამჟღავნებს იმას, რადგან ეს მას მისი ღირსების შელახვად წარმოუდგენია.

9. სენილური ფსიქოზის განწყობა

მოხუცებულობაში მცირდება საზოგადოებრივ ღირებულებათა მიმართ პრეტენზიულობისა და საზოგადოების მიერ აღიარებულობის მოთხოვნის სიძლიერე, რაც მოხუცებულობის ეგოიზმის განწყობით უნდა იყოს განპირობებული. ასეთი განწყობის გამოვლენა იწვევს გარემოს ზემოქმედებით წარმოქმნილ სოციალური ცნობიერების ცხოველმყოფელობის შემცირებას და სიკვდილის სიახლოვის შიშის აქცენტუალიზაციას. ეს კი ერთ შემთხვევაში თავისი “საქმის” სასწრაფოდ დასრულების ტენდენციას წარმოშობს და ამის გამო მრავალ “პირობითობაზე” უარის თქმას იწვევს, ხოლო მეორე შემთხვევაში მოახლოებული სიკვდილის საშიშროება აგზნებულობას, უიმედობას, ყვე-

ლაფერზე ხელის ჩაქნევას იწვევს. ორივე შემთხვევაში შეიძლება ადგილი ჰქონდეს მორალურ, ესთეტიკურ, საზოგადოებრივ ღირებულებათა უგულვებელყოფას, რაც სოციალური ზემოქმედების ძალის იგნორირებასა და უკუგდებაში გამოიხატება. ადგილი აქვს დადებითი ემოციების შესუსტებას, მეტყველების პროცესისადმი და ღოგიკური აზროვნების პროცესისადმი ზედაპირულ დამოკიდებულებას, რაც მოხუცებულობის ჭკუასუსტობის შთაბეჭდილებას სტოვებს.

ამავე დროს სომატური დარღვევისა და სნეულებებზე ყურადღების კონცენტრაცია იწვევს აღქმაზე, მეხსიერებაზე, ყურადღებაზე, ნებისყოფით პროცესებზე და წარმოსახვაზე კონტროლის დეგრადაციას.

Guram Chaganava

Actual problems of the historical and social
psychology

R e s u m e

This concise volume provides a new suppositions on the problems of psychology of the original sin, avoidance, catharsis, competition and cooperation.

Гурам Чаганова

Актуальные проблемы исторической и социальной
психологии

Р е з ю м е

Эта маленькая книга предлагает новые предположения по проблемам психологии первородного греха, избегания, катарсиса, соревнования и сотрудничества.

ბჟალავა ნ., შიზოფრენიის ფსიქოპათოლოგიისათვის, თბ., 1958

ზურაბაშვილი ა.დ., ფსიქიატრია, თბ., 1959

ნადირაშვილი შ., პიროვნების სოციალური ფსიქოლოგია, I, თბ., 1983

ნადირაშვილი შ., განწყობის ფსიქოლოგია. II თბ., 1985

უზნაძე დ., განწყობის ფსიქოლოგიის ექსპერიმენტული საფუძვლები, ფსიქოლოგია, V, თბ., 1949

უზნაძე დ., ზოგადი ფსიქოლოგია, ტ. 3-4 თბ., 1964

ქვაჩახია ე., ნადირაშვილი შ., ბეჭვია დ., ჭელიძე ვ., ღირებულება და განწყობა. კრ., სოციოლოგიური ნარკვევები, თბ., 1969

ჩაგანავა გ., ნეგატივიზმის პერიოდები პიროვნების ფსიქიკურ განვითარებაში, ბსუ შრომები, V, ბათუმი, 2003

Авруцкий Г.Я., Недува А.А., Лечение психических больных. М., 1981

Виленский О.Г., Психиатрия, М., 2000

Груле Г., Юнг Р., Майер-Гросс В., Мюллер М., Клиническая психиатрия, М., 1967

Исаев Д.Н., Коган В.Е., Половое воспитание и психогигиена пола у детей. Л., 1980

Исаев Д.Н., Психопрофилактика в практике педиатра. Л., 1984

Исаев Д.Н., Психосоматические расстройства у детей. Спб.. 2000

Дмитриева Т.Б., /ред/ Клиническая психиатрия М., 1999

Кербиков О.В., Коркина М.В., Наджаров Р.А., Снежнерский А.В., Психиатрия М., 1968

Кон Н.С.Б Ребенок и общества. М., 1988

Манова-Томова В.С., Пирьев Г.Д., Пенушлиева Р.Д., Психологическая реабилитация при нарушениях в детском возрасте. София, 1981

Майерс Д., Социальная психология. Минск, 2000

Майерс Д., Психология. Минск, 2001

Тополенский В.Д., Струковская М.В., Психологические расстройства. М., 1986.

Фрейд З., Введение в психоанализ, Лолуш М., 1989

Фрейд З., Психология бессознательного . М.,1990.

Хьелл Л., Зиглер Д., Теории личности, 2000

Щербатых Ю., Психология страха. М., 2001

Якубик А., Истерия. М., 1982.

შესავალი	3
1. პირველქმნილი ცოდვის საიდუმლოება	5
2. განრიდებითი ქცევის ფსიქოგენეტიკა	
ანუ სიახლოვე- დაშორებულობის პარამეტრი	41
3. კათარსისი	84
4. შეჯიბრება	99
5. თანამშრომლობა	171
6. დასკვნები	223
7. რეზიუმე ინგლისურ და რუსულ ენებზე	251
ლიტერატურა	252

რედაქტორი: ნ. კახიძე
ტექნიკური რედაქტორი: ედუარდ ანანიძე
კომპიუტერული უზრუნველყოფა: მზია სურმანიძე

ხელმოწერილია დასაბეჭდად: 5.01.2004

ქაღალდის ზომა 60X84 1/16

ტირაჟი 100

ფასი სახელშეკრულებო

დაიბეჭდა უნივერსიტეტის სტამბაში.
ქ. ბათუმი, მელიქიშვილის 2.